

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Β΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπό
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ
Διδάκτορος Θεολογίας
Ἐπιμελητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητὴς Θεολ. Σχολῆς
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ, Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1975

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

6

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ Β΄

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ΄

5 Εἰς τὸ τέλος εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς τοῦ Κορέ.

Ὑπόθεσις.

Ἱεροψάλται μὲν γέγονασιν οἱ τοῦ Κορέ υἱοί, ᾄδουσι δὲ τὴν
ὠδὴν λαβόντες παρὰ τῶν συνθέντων αὐτήν, τουτέστι τοῦ Δαβὶδ
τὰ ἐπ' ἐσχάτων σημαίνοντες τῶν καιρῶν. Εἰσφέρουσι δὲ τὸ αὐ-
10 τοῦ τοῦ Ἰσραὴλ πρόσωπον ἐξομολογούμενον Χριστῷ διὰ τῆς
μεταγνώσεως, ἧς ποιήσονται ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων.

«Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων,
οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Δὶ λογικαὶ ἔλα-
φοι, διαλειπούσης αὐτὰς διὰ τὰς ἀνομίας τῆς νοητῆς πηγῆς, ἀπε-
15 κλαίοντο νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῶν.

«Πότε ἤξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ»; Πρό-
σωπον τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος. Σημαίνει τὸ λίαν ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς εἰς
καιρὸν ἀρικέσθαι αὐτοὺς καθ' ὃν καὶ ἡ αὐτῶν ἔσται κλησις· ὥστε

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

41

Εἰς τὸ τέλος· εἰς σύνεσιν· ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Κορέ.

Ἑπόθεσις.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ ἦσαν ἱεροψάλται, ψάλλουν δὲ τὸν ὕμνον, ἀφοῦ ἔλαβον αὐτὸν ἐκ τῶν συνθετῶν του, δηλ. ἐκ τοῦ Δαβίδ· ἀναφέρονται δὲ εἰς ὅσα θὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς. Εἰσάγουν δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος ἐξομολογεῖται εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς μεταμελείας, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐπιδείξη κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

2. «Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Αἱ λογικαὶ ἔλαφοι, ὅταν ἔνεκα τῆς ἀνομίας ἐγκατέλειψεν αὐτὰς ἡ πνευματικὴ πηγὴ, διεξετραγώδουν μὲ κλάματα νυχθημερὸν τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἑαυτοῦ των.

3. «Πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ»; Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Λόγος. Τὸ λεγόμενον σημαίνει τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν των νὰ φθάσουν τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ κληθοῦν καὶ αὐτοί, ὥστε νὰ παρρυσιασθοῦν ἐνώπιον

καὶ αὐτοὺς ἐμφανεῖς γενέσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
τρὸς. Ταυτὸ δὲ ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ.

«Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἔξομολογήσεως ἤχους ἐορτά-
ζοντος». Προευαγγελίζεται ἑαυτὸν ὡς ἐν καιρῷ τευξόμενος τῆς
5 διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καὶ ζωῆς, καὶ ταῖς θείαις αὐλαῖς ὁμοῦ τοῖς
ἄλλοις ἁγίοις ἐνδιατησόμενος.

«Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις
με»; Ἐπιτιμᾷ ταῖς λύπαις τῆ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι ὀχνηρόμενος. Εἰ
τετήρηται, φησὶν, ὃ ψυχῇ, καιρὸς καθ' ὃν ἡ διὰ πίστεως ἡμῶν
10 κλήσις εἰσάγοι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἐορταζόντων εἰς τὴν σκηνὴν, διὰ
τί περίλυπος εἶ, καὶ κατατρύχη ταῖς λύπαις;

«Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμω-
νιῆμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ». Ἐπειδὴ ἐταράχθη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου,
ἀναμνήσαντός μου ἑμαυτὸν τῶν σῶν θαυμασίων, ὧν τε κατὰ τὸν
15 Ἰορδάνην ἡμῖν ἔδειξας, ὧν τε κατὰ τὸ ὄρος τὸ Ἀερμών, παρα-
μυθήσομαι ἑμαυτόν. Ἡ οὕτως· Γενόμενος, φησὶν, ἐν τῷ Ἰορδά-
νῃ, τουτέστιν ἀξιωθεὶς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τηρικαυτὰ σου
μνησθήσομαι διὰ τοῦ ῥήματος τῆς ὁμολογίας. Μνησθήσομαι δὲ
καὶ τοῦ Ἐρμωνιῆμ. Ἐρμωνιῆμ δὲ ἐρμηνεύεται «ὁδὸς λύχνου»,
20 ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁδὸν αὐτοῖς ἀνοίγοντος φωτισμοῦ.

«Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρα-
κτῶν σου». Ἐτέρων πάλιν θαυμασίων ἀναμιμνήσκουσιν ἑαυτούς.
Ἵτε γὰρ ἀλλόφυλοι κατεστράτευσαν αὐτῶν, γενομένης ὑπὲρ
αὐτῶν θυσίας παρὰ τοῦ Σαμουήλ, κατηρέχθη κατὰ τῶν πολεμίων
25 χάλαζα τοσαύτη, ὡς τοὺς ἐχθροὺς σχεδὸν ἅπαντας, οὐδενὸς αὐ-
τοῖς ἀνθρώπων μαχομένου, πεσεῖν. Ἄβυσσον τοίνυν ἐπ' ἄβύσσῳ
τρέχουσαν καλεῖ τὴν τῆς χαλάζης φορᾶν. Τὸ δέ, («ἐπικαλεῖται»),
ἀντὶ τοῦ, («ἐγκαλεῖται»). Φωναὶ δὲ τῶν καταρρακτῶν αἱ τῶν χα-

τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ.

5. «Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἑξομολογήσεως ἤχους ἑορτάζοντος». Εὐαγγελίζεται ἐκ τῶν προτέρων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐπίτευξιν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ζωῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλ. θὰ ζήσῃ εἰς τὰς θείας αὐλὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἀγίων.

6. «Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με»; Ἐπιτιμᾷ τὰς στενοχωρίας κατοχυρούμενος εἰς τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Χριστόν. Διατί εἶσαι, λέγει, περίλυπος, ψυχὴ μου, καὶ διατί κατατρύχεσαι ἀπὸ λύπας, ἀφοῦ ἔχει (ἤδη) ὀρισθῆ ὁ καιρὸς, ἀφοῦ ἡ κλήσις μας διὰ τῆς πίστεως θὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν (θεῖαν) σκηνὴν μαζί μὲ τοὺς ἑορτάζοντας;

7. «Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἑρμωνιέμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ». Ἐπειδὴ ἑταράχθη ἡ ψυχὴ μου, λέγει, θὰ ἐνθυμίσω εἰς ἑαυτὸν τὰ θαυμαστά ἔργα σου, ὅσα ἔπραξες χάριν ἡμῶν εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ εἰς τὸ ὄρος Ἀερμών¹ καὶ θὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτὸν μου. Ἡ (ἐρμηνεύεται) ὡς ἐξῆς· Ὄταν ἔλθω, λέγει, εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅταν δηλαδὴ ἀξιωθῶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, θὰ σὲ ἐνθυμηθῶ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν διὰ τῶν λόγων τῆς ὁμολογίας. Θὰ ἐνθυμηθῶ δὲ καὶ τὸ Ἑρμωνιέμ. Ἑρμωνιέμ δὲ σημαίνει ἐν μεταφράσει «ὁδὸς λύχνου»², διότι τὸ ἅγιον βάπτισμα ἀνοίγει εἰς αὐτοὺς ὁδὸν φωτισμοῦ.

8. «Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου». Ἐνθυμοῦνται πάλιν ἄλλα θαυμαστά ἔργα. Ὄταν δηλ. ἐξεστράτευσαν ἀλλόφυλοι ἐναντίον των, ἀφοῦ ὁ Σαμουὴλ προσέφερε θυσίαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἔπεσε τόσον πολλὴ χάλαζα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὥστε σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ νὰ φονευθοῦν, παρ' ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀπολέμησεν αὐτούς³. Ἄβυσσον, λοιπόν, ἡ ὁποία τρέχει πρὸς ἄβυσσον, ὀνομάζει τὴν πτώσιν τῆς χαλάζης. Τὸ «ἐπικαλεῖται» δὲ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «ἐγκαλεῖται». Φωναὶ δὲ κα-

2. Κατὰ τὸν Ὁριγένη «Ἑρμωνιέμ, ἀναθεματισμός» (ΒΕΠ 15, 385).

3. Βλ. Α' Βασ. 7, 9 - 11.

λαζῶν φοραὶ νοηθεῖεν ἄν. Ἐπιπλοῦ δὲ καταρράκται οἱ τοῦ Θεοῦ προφηταί. «Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διηλθον». Ἐτέρου πάλιν ἑαυτὸν ἀναμνησκει θαύματος. Διηλθον γὰρ διὰ θαλάσσης μέσον τὴν τοῦ Φαραῶ φεύγοντες μο-
5 χθηριαν. Καὶ ἐδόκουν μὲν οἱ τῶν κυμάτων μετεωρισμοί, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις, κατ' αὐτῶν φέρεσθαι· ἀλλ' ἠδίκουν οὐδέν· ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα.

[«Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται». Ἄβυσσος ὁ Πατήρ, ἄβυσσος ὁ Υἱός. Ἄβυσσος ἢ τῶν ἀμαρτιῶν ἐπικαλεῖται τὴν ἄ-
10 βυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταρράξει τὴν ἀμαρτίαν καὶ τοὺς ταύτης αἰτίους καὶ τὴν φθοράν· οἷον ὅτι Ἔθος σοι τοῖς ἀμαρτωλοῖς δεομένοις σου ἐπικάμπτεσθαι. Καὶ ἵνα τί ἡμᾶς παραβλέπεις προσπίπτοντάς σοι;»]

«Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ νυκτὸς
15 ᾠδὴ αὐτοῦ». Ἐτέρου πάλιν μέμνηται θαύματος. Ὁ γὰρ Ῥαφάκης, περικνκλώσας τὴν Ἱερουσαλήμ, ἠπειλεῖ μὴδὲ τὸν Θεὸν ἰσχύειν ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς Ἀσσυρίων· ἀλλ' ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς λέγων· «Ἐπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης». Εἶτα τὴν ἐπαγγελίαν πληρῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χι-
20 λιάδας ἀνεῖλε τῶν Ἀσσυρίων. Καὶ τοῦτό ἐστιν· «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Προσενχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου». Ὡς ἤδη πεπιστευκῶς τὰ τοῖς πιστεύουσι πρέποντα ἀναφέρει ὀρήματα, αὐτῷ τὴν οἰκείαν ἀναγραφόμενος ζωὴν.

«Ἐρῶ τῷ Θεῷ, Ἀντιλήπτω μου εἰ». Ἐπαναλαμβάνει
25 τὴν ἱκετηρίαν ὁ μεταγινώσκων λαός, ἐπὶ πλεῖον ἐκκαλούμενος εἰς ἔλεον τὸν Θεόν.

ταρρακτῶν ἐννοοῦνται αἱ πτώσεις τῶν χαλαζῶν. Ἄλλοῦ ὁμως καταρράκται εἶναι οἱ προφήται τοῦ Θεοῦ. «Πάντες οἱ μετεωρισμοί σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διήλθον». Ἄλλο θαῦμα πάλιν ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἑαυτόν του. Πράγματι, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, ὅταν κατεδιώκοντο ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν τοῦ Φαραώ ¹. Καὶ ἐφαίνοντο μὲν νὰ στρέφωνται κατ' αὐτῶν οἱ «μετεωρισμοί», δηλ. αἱ ἀνυψώσεις τῶν κυμάτων, ἀλλ' οὐδὲν κακὸν ἐπροξένησαν εἰς αὐτούς, διότι τὰ ὕδατα ἐστερεοποιήθησαν ὡσὰν τεῖχος.

[«Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται». Ἄβυσσος ὁ Πατήρ, ἄβυσσος ὁ Υἱός. Ἡ ἄβυσσος τῶν ἁμαρτιῶν ἐπικαλεῖται τὴν ἄβυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς αἰτίους αὐτῆς καὶ τὴν φθοράν. Ὡς ἐὰν ἔλεγεν ὅτι Συναθίζεις νὰ συγκινηθῆσαι, ὅταν σὲ παρακαλοῦν οἱ ἁμαρτωλοί. Καὶ διατί μᾶς παραβλέπεις, ὅταν σὲ ἰκετεύωμεν;]

9. «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ νυκτὸς ᾤδη αὐτοῦ». Ἐνθυμεῖται πάλιν ἄλλο θαῦμα. Ὅταν δηλ. ὁ Ραψάκης εἶχε περικυκλώσει τὴν Ἰερουσαλήμ, ἔλεγεν ἀπειλῶν ὅτι οὐδὲ ὁ Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ λυτρώσῃ αὐτούς ἐκ τῆς χειρὸς τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ Θεὸς ὁμως ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσίν του διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Θὰ ὑπερασπισθῶ αὐτὴν τὴν πόλιν» ². Ἐπειτα ἐκπληρῶν τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς μίαν νύκτα ἐφόνησεν 185.000 Ἀσσυρίους ³. Καὶ τοῦτο εἶναι (τὸ νόημα τῶν λόγων)· «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Προσευχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου». Ἐπειδὴ ἔχει πιστεύσει, ὁμιλεῖ ὡς ἐμπρέπει εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀναθέτων τὴν ζωὴν του εἰς αὐτὸν (τὸν Θεόν).

11. «Ἐρῶ τῷ Θεῷ, Ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Ὁ μεταμελούμενος λαὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν ἰκεσίαν, κάμνων ἔκκλησιν εἰς τὸ ἔτι μεγαλύτερον ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

2. Δ' Βασ. 19, 34.

3. Βλ. Δ' Βασ. 19, 35, Τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἀσσυρίων εἶχεν ὁ βασιλεὺς Σενναχηρίμ, ἡ δ' ἀποχώρησις του ἐγένετο τὸ 711 π.Χ.

ΜΒ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

«Κρῖνόν με, ὁ Θεός, καὶ δίκασον». Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῷ
 ὀπίσω καὶ ὁ παρὼν ἔχει ψαλμός. Προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ
 5 Ἰσραὴλ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἐξαιτούμενοι. Διό φησιν
 «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». Αὐτὸς γὰρ
 αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὄρος εἰσάγειν ἔμελλε, τουτέστιν εἰς τὸν
 οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονάς, ἅσπερ καὶ σκηνώματα ὀνομάζει
 καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εἰ-
 10 φραίνειν τὴν νεότητά. Νεότητά δὲ καλεῖ τὴν εὐφροσύνην, τὴν
 καὶ ἀνανεουμένην αὐτῶν τὴν ψυχὴν. Διὸ καὶ ἐν κιθάρα ὑπισχνούν-
 ται αὐτῷ προσφέρειν τὴν ἐξομολόγησιν. Κιθάραν δὲ πολλάκις
 τὸ σῶμα νοεῖν ἐδιδάξαμεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'

15 Εἰς τὸ τέλος τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν.

Ἐπόθεσις.

[Καὶ ἔτι οὗτος τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται· τὰς παλαιὰς
 εὐεργεσίας διηγουμένων, καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων διὰ τοῦ
 αὐτὸν ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξο-
 20 μολογεῖσθαι].

«Ὁ Κύριος, ἐν τοῖς ὧσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν».

«Νυνὶ δὲ ἀπώσω, καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ,
 Θεός, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν». Πάλαι, φησὶν, συνεστρατήγεις
 ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ μόνον οὐ συνεξέρχῃ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας
 25 ἡμᾶς, ὡς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγὴν. Ταῦτα
 δὲ φησιν ὁ χορὸς ὁ προφητικὸς οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμ-
 φροσάς.

1. Ἡ ἔρμηνεία τῶν στίχων 2-9 ἀπωλέσθη δι' ἀγνώστους λόγους.

42

Ψαλμός τοῦ Δαβίδ· ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκόν.

«Κρῖνόν με, ὁ Θεός, καὶ δίκασον». Ὁ παρῶν ψαλμός ἔχει τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν με τὸν προηγούμενον. Δηλαδή προσέρχονται καὶ πάλιν οἱ Ἰσραηλιταὶ καὶ παρακαλοῦν (διὰ τὴν χορήγησιν) τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». Αὐτός, πράγματι, ἐπρόκειτο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, δηλαδή εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰς οὐρανίους κατοικίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζει σκηνάς, καθὼς καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν θυσιαστήριον. Ὁμοίως αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ γεμίζῃ εὐφροσύνην τὴν νεότητά των. Νεότητα δὲ ὀνομάζει τὴν εὐφροσύνην, δηλαδή τὴν διαρκῆ ἀνανέωσιν τῆς ψυχῆς των. Διὰ τοῦτο ὑπόσχονται νὰ προσφέρουν τὴν πρὸς αὐτὸν ἑξομολόγησίν των με κιθάραν. Κιθάραν δέ, ὡς πολλάκις ἐδιδάξαμεν, ἐννοεῖ τὸ σῶμα.

43

Εἰς τὸ τέλος· τῶν υἱῶν Κορέ· εἰς σύνεσιν.

Ἑπόθεσις.

[Ἐπίσης καὶ ὁ παρῶν ψαλμός ἔχει τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν· οἱ ψάλλοντες διηγοῦνται τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας (τοῦ Θεοῦ) καὶ παρακαλοῦν νὰ εἰσακουσθοῦν, διότι ἔχουν ἀναθέσει τὴν ἐλπίδα των εἰς αὐτὸν καὶ ἑξομολογοῦνται εἰς τὸ ὄνομα του].

2. «Ὁ Κύριος, ἐν τοῖς ὡσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν»¹.

10. «Νυνὶ δὲ ἀπώσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ Θεός, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν». Παλαιότερον, λέγει, ἐλάβανες μέρος ὡς στρατηγὸς εἰς τοὺς πολέμους μας, τώρα ὁμως ὄχι μόνον δὲν ἐκστρατεύεις μαζί μας, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀπεστράφης, ὥστε οἱ μισοῦντες ἡμᾶς νὰ διαρπάσουν ἡμᾶς. Αὐτὰ δὲ λέγει ὁ χορὸς τῶν προφητῶν θεωρῶν ὡς ἰδικὰς του τὰς συμφορὰς τοῦ λαοῦ.

«Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς». Παρέδωκας, φησὶν, ἡμᾶς εἰς ἀτιμίαν.

«Καὶ οὐκ ἦν πλήθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν ἡμῶν». Ἐλαλαγμός ἐστιν ἐπιρικός ᾠδή. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ὁὕτως, φησὶν, ἀπέρριψας ἡμᾶς ὡς καὶ ὀλίγοις ἡμᾶς ἠττηθῆναι, καὶ τοὺς ἀλαλάζοντας καθ' ἡμῶν μικροὺς εἶναι τινας.

«Ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν». Πάντα ὅσα ἐποίησαν εἰς Χριστὸν ἀποδέδοται αὐτοῖς· ὄνειδισαν, ὄνειδίσθησαν· ἐχλεύασαν, ἀντεχλεύασθησαν· ἐκίνησαν ἐπ' αὐτῷ τὰς κεφαλὰς, ἐκίνησαν καὶ ἕτεροι τὰς κεφαλὰς ἐπ' αὐτοῖς.

«Ὀλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστίν». Μακρὰ, φησὶν, καὶ διηρηκῆς ἡ καθ' ἡμῶν γέγονε αἰσχύνη.

«Ταῦτα πάντα ἦλθον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου». Ἦδη ἔφημεν, ὡς οἱ προφηταὶ εἰσιν οἱ ἀναφέροντες τὴν ἱκετηρίαν ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ, οἰκειοποιούμενοι τὰ διὰ τὰς αὐτῶν ἁμαρτίας συμβάντα κακά.

«Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου». Ταῦτά φησιν, ὅτι, ἀσεβήσαντες εἰς Χριστόν, καὶ τοῦ τελεῖν τὴν κατὰ νόμον θυσίαν ἐξώσθησαν.

«Ὅτι ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Τοῦτό φησιν διὰ τὸ μηδὲν εἶτι δύνασθαι φρονεῖν τῶν ἐπηρμένων· Καὶ ἤλεγξας ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ ἡμαρτηκότας. «Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου». Τὸν σκότον τὸν γενόμενον ἐν ταῖς τῶν ἀπιστησάντων καρδίαις κατασημαίνει.

«Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Τοῦτό φησιν, ὡς μηκέτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἔκπτωσιν εἰδωλολατρήσαντες, ἢ πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν προφητῶν.

«Ὅτι ἐνεκά σου θανατοῦμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν» Ὁμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον». Ὡσπερ δὲ τὰ τοῦ λαοῦ ἁμαρτήματα οἰκειοποιούν-

11. «Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς». Μᾶς παρέδωσες, λέγει, εἰς τὴν ἐντροπὴν (τῆς αἰχμαλωσίας).

13. «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν ἡμῶν» Ἀλαλαγμός εἶναι ἡ νικητήριος ῥοδή. Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς: Τὸσον μᾶς ἀπέρριψες, λέγει, ὥστε νὰ νικηθῶμεν ἀπὸ ὀλίγους καὶ μερικοὶ μικροὶ (ἐχθροὶ) νὰ ᾄδουν τὴν νικητήριον ῥοδὴν ἐναντίον μας.

14. «Ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν». Ὅλα ὅσα ἔπραξαν εἰς τὸν Χριστόν, ἀνταπεδόθησαν εἰς αὐτούς: περιέπαιξαν, περιεπαίχθησαν: ἐξύβρισαν, ἐδέχθησαν ὕβρεις: ἐκίνησαν περιπαίζοντες τὴν κεφαλὴν των κατ' αὐτοῦ, ἐκίνησαν καὶ ἄλλοι τὰς κεφαλὰς κατ' αὐτῶν.

16. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστίν». Μακρὰ, λέγει, καὶ διαρκὴς ἔχει γίνῃ ἡ ἐντροπή μας.

18. «Ταῦτα πάντα ἤλθον ἐφ' ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου». Εἶπομεν ἤδη ὅτι οἱ προφητὰι εἶναι αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἰκετεύουν ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ θεωροῦντες ὡς ἰδικὰς των τὰς συμφοράς, αἱ ὅποια συνέβησαν ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

19. «Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου». Λέγει τοῦτο, ὅτι δηλ. ἕνεκα τῆς ἀσεβείας πρὸς τὸν Χριστόν ἡμμοδίσθησαν νὰ τελοῦν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένην θυσίαν.

20. «Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Λέγει τοῦτο, διότι δὲν δύναται πλέον νὰ μεγαλοφρονῇ. Δηλαδὴ μᾶς ἐξήλεγξες, διότι ἡμαρτήσαμεν εἰς τὸν κόσμον. «Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου». Δηλοῖ σαφῶς τὸ σκότος, τὸ ὅποιον κατέλαβε τὰς καρδίας τῶν ἀπίστων.

21. «Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Λέγουν τοῦτο εἴτε διότι δὲν περιέπεσαν πλέον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν μετὰ τὴν τελευταίαν πτώσιν εἴτε ὀμιλοῦντες ἐξ ὀνόματος τῶν προφητῶν.

22. «Ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν». Ὅμοιον πρὸς τὸ ρηθέν: «Ἐλιθοβολήθησαν, ἐπριονίσθησαν, ἀπέθανον διὰ ξίφους»¹. Ὅπως ἰδιοποιοῦνται τὰς ἁμαρτίας τοῦ λα-

ται, οὕτω καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀγαθὰ εἰς πρόσωπον ὡσπερ τοῦ λαοῦ ἀναφέρουσιν, καθάπερ ἑνὸς ὄντος σώματος τοῦ παντός. Ἡ καὶ οὕτως· Διὰ τὴν εἰς σὲ γεγонуῖαν ἡμῖν ἀπιστίαν, φησί, εἰς τοσοῦτον ἤκομεν κακόν, ὡς εἰκέναι ἀνθρώποις τὴν ἐπὶ θάνατον
5 φέρουσιν ψῆφον, καὶ μὴν καὶ προβάτοις εἰς σφαγὴν ἀγομένοις.

«Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε»; Τὴν πολλὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ὑπνω παραβάλλουσιν. «Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος». Ἀνάστηθι, λέγει, οὐχ ὅπως ἐναλλάξῃ τὸ σχῆμα· τὸ θεῖον γὰρ ἀσχημάτιστον,
10 ἀλλ' ἵνα κινήσῃ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν εἰς ἡμετέραν βοήθειαν. «Καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος» μήτε τοὺς ποιοῦντας, μήτε τοὺς πάσχοντες, ἵνα μήτε οἱ πάσχοντες, ὡς ὀλοκλήρως δοθέντες τοῖς πειρασμοῖς ὀλισθήσωσι, μήτε οἱ ποιοῦντες, τῇ τοῦ κριτοῦ μακροθυμῷ θαρρήσαντες, ἐπὶ πλέον ἀνομίας προκόψωσιν. Δοθῆναι αὐ-
15 τοῖς εὐχονται τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσωσι ζωῆς.

«Ἐκολλήθη εἰς χοῦν ἢ γαστήρ ἡμῶν». Ταῦτά φησιν, ἐπειδή, ἀπωσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

20 «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν». Ἀντιλαβοῦ, φησιν, ἡμῶν καὶ δίδου τὸ εὐμενὲς καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τοῖς τὴν εἰς σὲ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν.

ΔΜ'

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύ-
25 ρεσιν, ᾧδῃ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ.

Ἑπόθεσις.

Τὴν προκειμένην ᾧδὴν ἀνατίθησι τῷ Ἀγαπητῷ ὁ Δαβὶδ,

1. Ἐννοεῖ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἀλλάσσει, ὅταν ἄνθρωπος καθήμενος ἐγερθῇ.

οὔ, οὕτως ἀναφέρουν καὶ τὰς ἀρετὰς των εἰς τὸν λαόν, ὡς νὰ ἦσαν ὅλοι ἐν σωμᾶ. Ἡ καὶ οὕτως (δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ)· Ἐνεκα τῆς ἀπιστίας μας πρὸς σέ, λέγει, ἐφθάσαμεν εἰς τοιοῦτου εἴδους συμφορὰν, ὥστε νὰ ὁμοιάζωμεν πρὸς ἀνθρώπους καταδικασμένους εἰς θάνατον, μᾶλλον δὲ πρὸς πρόβατα ὁδηγούμενα εἰς σφαγὴν.

23. «Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε»; Παραβάλλουν τὴν πολλὴν ἀνοχήν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἔναντι τῶν ἀμαρτιῶν των ὁ Θεός, πρὸς ὑπνον. «Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος». Λέγει «ἀνάστηθι», ἀλλ' ὄχι διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸ σχῆμα ¹ διότι τὸ θεῖον δὲν ἔχει σχῆμα, ἀλλὰ διὰ νὰ κινήσῃ τὴν δυνάμιν του πρὸς βοήθειάν μας. «Καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος» οὔτε τοὺς ποιοῦντας οὔτε τοὺς πάσχοντας (τοὺς πειρασμούς), ὥστε οὔτε νὰ πέσουν οἱ πάσχοντες λόγῳ τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐπιθέσεως τῶν πειρασμῶν οὔτε νὰ προκόψουν περαιτέρω εἰς τὴν ἀνομίαν οἱ ποιοῦντες, ἀποκτῶντες θάρρος ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ κριτοῦ. Προσεύχονται δὲ νὰ δοθῆ εἰς αὐτοὺς (ἢ χάρις νὰ ἴδουν) τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς, νὰ μὴ στερηθοῦν δὲ τῆς ὑπ' αὐτοῦ (παρεχομένης) ζωῆς.

25. «Ἐκολλήθη εἰς χοῦν ἢ γαστήρ ἡμῶν». Αὐτὰ λέγουν ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἀπέρριψαν τὸ φρόνημα τοῦ Χριστοῦ, περιέπεσαν εἰς σαρκικὸν φρόνημα.

26. «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν». Βοήθησέ μας, λέγει, δίδε τὴν εὐνοίαν σου καὶ εὐκαιρίαν ἐπιστροφῆς εἰς τοὺς ὁμολογῶντας τὴν ἀληθινὴν πίστιν πρὸς σέ.

44

Εἰς τότελος· δι' ὅσους θὰ μεταβληθοῦν· διὰ τοὺς υἱοὺς Κορέ· εἰς σύνεσιν· ᾧδὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγαπητοῦ.

Ἐπόθεσις.

Τὸν παρόντα ὕμνον ἀφιερώνει ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν Ἀγαπητόν,

τουτέστι Χριστῷ, τῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐληλυθότι, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν πεποικηότι, τουτέστι, τὴν μεταβολὴν τὴν ἐξ εἰδωλολατρείας εἰς θεοσέβειαν. Μέννηται δὲ καὶ τῶν νύων Κορῆ, εἰς τοὺς ἀποστόλους ἀναπέμπων τὸ πρόσωπον. Ταῦτα δὲ πάντα 5 ἀναγκαῖον συνιέναι ἡμᾶς· διὸ καὶ «εἰς σύνεσιν» ἐπιγέγραπται.

«Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Τοῦτό φησιν ὁ Πατήρ περὶ τοῦ Υἱοῦ· γεγέννηται γὰρ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Ὡσπερ βασιλεὺς ὑπάρχων ὡς Θεὸς εἰς βασιλείας ἀρχὴν λέγεται ἔρχεσθαι διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι αὐτόν· 10 οὕτω καὶ ἄπερ οἶδε φυσικῶς ὡς Θεός, ταῦτα πάλιν ἀκοῦειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οικονομικῶς. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξύγράφου». Ὅν εἶρηκε λόγον, τοῦτον καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ. Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξύγράφου ὠνόμασται, διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γίνεσθαι, ὡς τό· «Θέλω κα- 15 θαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη»· καί, «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι· καὶ εὐθέως ἀνέστη». Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τό· «Λόγον συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένη ὄλη».

«Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔστιν ἰδεῖν ἀφ' ὧν ὁ Ἰωάννης 20 φησὶν, ὅτι «Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Κάλαμος γὰρ καλὸς καὶ ὁ Μωσέως· ἔγραψε γὰρ ἡμῖν νόμον παιδαγωγόν· ἀλλὰ οὐ τοιοῦτος ὡς καὶ γράφαι τὰ ὀνόματα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου». Γλυκύφωνος γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων· «Ἐγὼ ἤλ- 25 θον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσότερον ἔχωσι»· καί, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς»· καί, «διδόνος ζωὴν τῷ κόσμῳ».

1. Ματθ. 8, 3.

2. Λουκ. 7, 14· τὸ τέλος τοῦ χωρίου ἔχει ἄλλως εἰς τὸ παραδεδομένον κείμενον.

3. Ἦσ. 10, 23.

4. Ἰω. 1, 17.

τουτέστι τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἦλθε κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας καὶ ἔκανε τὴν ἀλλαγὴν, δηλ. τὴν μεταβολὴν τῆς εἰδωλολατρείας εἰς εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐνθυμεῖται δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Κορὲ ἀπειθυνόμενος εἰς τοὺς ἀποστόλους. Ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ γνωρίζωμεν διὰ τοῦτο ἐτέθη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ «εἰς σύνεσιν».

2. «Ἐξηρεύσατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν». Τοῦτο λέγει ὁ Πατὴρ διὰ τὸν Υἱόν· ἐγεννήθη Θεὸς ἐκ Θεοῦ. «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Ὅπως, καίτοι βασιλεὺς ὡς Θεός, λέγεται ὅτι θὰ βασιλεύσῃ, ἔνεκα τῆς ἐνσαρκώσεως, οὕτω καὶ πάλιν κατ' οἰκονομίαν λέγεται ὅτι ἀκούει ὡς ἄνθρωπος πράγματα, τὰ ὅποια γνωρίζει φυσικῶς ὡς Θεός. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου». Λέγει γλῶσσαν αὐτοῦ, τὸν λόγον, περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμίλησε. Ὡνομάσθη δὲ κάλαμος ταχυγράφου γραμματέως, διότι ὅ,τι λέγει γίνεται εὐθέως, ὅπως λ.χ. «Θέλω, καθάρισον· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη»¹ καὶ «Νεανίσκε, εἰς σὲ ὀμιλῶ, σηκώσου ἐπάνω· καὶ εὐθύς ἠγέρθη»². Ἐπίσης βλέπε τὸ χωρίον· «Θὰ καταστήσῃ βραχύτερον τὸν λόγον ὁ Κύριος εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην»³.

3. «Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δύναται νὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου ὅτι «Ὁ νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωυσέως, ἡ χάρις ὁμως καὶ ἡ ἀλήθεια ἦλθον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴. Ἦτο, πράγματι, ὠραῖος καὶ ὁ κάλαμος τοῦ Μωυσέως, διότι ἔγραψε νόμον παιδαγωγόν⁵ πρὸς χάριν μας, ἀλλὰ δὲν ἦτο τοιοῦτος, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ γράψῃ τὰ ὀνόματά μας εἰς τοὺς οὐρανοὺς. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου». Εἶναι πράγματι γλυκεῖα ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ ἦλθα διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ νὰ ἔχουν περίσσειαν»⁶ καὶ «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον»⁷.

5. Πρβλ. Γαλ. 3, 24.

6. Ἰω. 10, 10.

7. Ἰω. 6, 33.

«Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, δυνατέ». *Εἰς μάχην τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διεγείρει τὸν Μονογενῆ. Εἶτα καὶ ἐπειδὴ στρατιωτικὸν αὐτῷ σχῆμα δέδωκεν, ῥομφαίαν εἰπὼν, καὶ μηρὸν προσεπάγει. Αὐτοῦ γὰρ ὡς Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔξωθεν ἡ ῥομφαία: δυνατὸς γὰρ ἐστὶ, τουτέστι τῶν δυνάμεων Κύριος· καὶ τοῦτο κατὰ φύσιν αὐτῷ. Ἔστι δὲ καὶ ὠραιὸς μὲν τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος κατανοεῖν δυναμένοις. Τῷ δὲ μηρῷ τὴν ῥομφίαν ἐνήρμοσεν πρὸς τὴν τῶν ἀπιστούντων ἀπειλήν καὶ τῶν ἀντικειμένων τὰς φάλαγγας. Περὶ 10 γοῦν τῶν ἀπειθούντων φησὶν ὁ ψαλμὸς: «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφήτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει».*

«Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Ὁραιότης δὲ καὶ κάλλος τοῦ στρατευσαμένου ἢ θεότης αὐτοῦ καὶ ἡ κατὰ πάντων ὑπεροχή. «Καὶ ἔντεινον, καὶ κατενοδοῦ, καὶ βασίλευε». Ἔντει- 15 νον τὰ τόξα σου, φησί, κατενοδοῦ δὲ δεδικαιωμένους ὑπὸ σοῦ, ὧν βασιλεύεις, φησὶν, ἀπαλλάξας αὐτοὺς τοῦ τυράννου. Δείκνυσι νοερὰν οὖσαν τὴν νίκην· ὅπλων γὰρ μνημονεύσας, μέμνηται καὶ πραότητος. Πράου δὲ ἐστὶ τὰ ἑαυτοῦ ἀφεῖναι τοῖς ἀδικουμένοις. «Καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου». Ἐπειδὴ γὰρ 20 ῥομφαίας ἐμνημόνευσεν, ἀκόλουθον καὶ δεξιᾶς ἐποιήσατο μνήμην. Δεξιὰ δὲ αὐτοῦ τὰ δεξιὰ βουλεύματα, οἷς κεχρημένος τὴν τῆς ἀμαρτίας οὐκ ἐδέξατο προσβολήν.

«Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ». Βέλη τοὺς ἀγίους ἀποστόλους φησὶν, οἳ καὶ ἐν καρδίᾳ καιρίας δεδώκασιν πληγὰς τοῖς 25 ἐχθροῖς τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων. Ταῦτα δὲ τὰ βέλη, πλήξαντα εἰς καρδίαν τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς, ἴσχυσε προσενέγκαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὑπὸ πόδας Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑποθεῖναι τοῖς ζυγοῖς. Ἐν ὑπερβατῷ δὲ οἱ στίχοι, ἵνα ὧσιw οὕτως:

1. Ψαλμ. 7, 13.

2. Ὑπερβατὸν εἶναι σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὅποῖον εἰς ὄρος προτάσεως ἀποχωρίζεται ἀπ' ἄλλης, μετὰ τῆς ὁποίας εὐρίσκεται εἰς στενὴν λογικὴν ἢ συντακτικὴν σχέσιν, διὰ παρεμβολῆς ἄλλων λέξεων.

4. «Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, δυνατέ». Προτρέπει τὸν Μονογενῆ εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν μάχην. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησε δι' αὐτὸν στρατιωτικὴν ἔκφρασιν, ὅταν εἶπε «ρομφαία», προσθέτει καὶ τὸν μηρὸν. Δηλαδή ἡ ρομφαία (ἀνήκει) εἰς αὐτὸν ὡς Θεὸν καὶ δὲν (προέρχεται) ἀπὸ ἕξω· διότι εἶναι δυνατὸς ὡς Κύριος τῶν δυνάμεων· τοῦτο δὲ (ἀνήκει) εἰς αὐτὸν κατὰ φύσιν. Εἶναι δὲ ὠραῖος δι' ὅσους ἔχουν γνωρίσει τὴν ἐνανθρώπησίν του καὶ δύνανται νὰ κατανοήσουν τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος του. Προσήρμοσεν ὁμως εἰς τὸν μηρὸν του τὴν ρομφαίαν διὰ νὰ ἀπειλήσῃ τοὺς ἀπίστους καὶ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων. Διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας ἄλλωστε λέγει ὁ ψαλμὸς· «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε, θὰ ἀκονίσῃ τὴν ρομφαίαν του»¹.

5. «Τῆ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Ὁραιότης καὶ κάλλος τοῦ ἐκστρατεύσαντος εἶναι ἡ θεότης του καὶ ἡ ὑπεροχὴ του ἐναντι ὄλων. «Καὶ ἐντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασιλεύε». Τέντωσε τὰ τόξα σου, λέγει, καὶ ὁδήγησε εἰς τὸ καλὸν ὅσους ἐδικαίωσες, αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους βασιλεύεις, ἀφοῦ ἀπήλλαξες αὐτοὺς ἀπὸ τὸν τύραννον. Δεικνύει δὲ ὅτι ἡ νίκη εἶναι πνευματικὴ, διότι μετὰ τὴν μνείαν τῶν ὀπλων μνημονεύει καὶ τὴν πρᾶσιν. Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ πράου εἶναι νὰ δίδῃ τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς ἀδικουμένους. «Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου». Ἐπειδὴ, βεβαίως ἐμνημόνευσε τὴν ρομφαίαν, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐνθυμηθῆ καὶ τὴν δεξιάν. Δεξιὰ δὲ αὐτοῦ εἶναι αἱ ὀρθαὶ κρίσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέφυγε τὰς προσβολὰς τῆς ἀμαρτίας.

6. «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ». Βέλη λέγει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἐπληξαν καιρίως εἰς τὴν καρδίαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων. Αὐτὰ δὲ τὰ βέλη, τὰ ὁποῖα ἐπληξαν εἰς τὴν καρδίαν τοὺς πνευματικούς ἐχθροὺς, ἠδυνήθησαν νὰ προσαγάγουν τὴν ὑφήλιον ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ὑποτάξουν αὐτὴν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βασιλείας του. Οἱ στίχοι πρέπει νὰ συνταχθοῦν κατὰ τὸ ὑπερβατὸν σχῆμα², ὥστε νὰ ἔχουν οὕτω· Τὰ ἠκονισμένα βέλη σου,

Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ, ἐν καρδίαις τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

«Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Οἱ κεκλημένοι διὰ τῶν ἀποστόλων, ὁμολογοῦντες τοῦ Μονογενοῦς 5 τὴν θεότητα, φησὶν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Ἡ εὐθύτης παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ δικαιοσύνην σημαίνει. Λέγει τοίνυν, ὡς οἱ βασιλευόμενοι παρὰ Χριστοῦ, τὴν τῆς δικαιοσύνης μάθοιεν βαδίζειν ὁδόν.

10 «Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν». Ἐπειδὴ, τὴν τροπὴν παθοῦσα, ἢ ἀνθρώπων φύσις καταλείψασα τὴν δικαιοσύνην ἠγάπησε τὴν ἀνομίαν, ταύτη τοι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, κατορθῶν ἐν ἑαυτῷ τῇ ἀνθρώπων φύσει τὸ ἀγαπᾶν δικαιοσύνην καὶ μισεῖν ἀνομίαν· καὶ ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὕτη 15 αἰτία. Διὸ φησιν· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός». Διὰ τοῦτο δέ, ποῖον; ἢ ὥστε καὶ τοὺς ἐν μεθέξει σου γενομένους ἀγαλλιᾶσθαι ἅτε δὴ ὡς ἠλεημένους διὰ τὸ κατορθῶσθαι αὐτοῖς διὰ σοῦ τὸ ἀγαπᾶν δικαιοσύνην καὶ μισεῖν ἀνομίαν. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου». Ἐπὶ τοῦτο ἤλειπέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, 20 φησί· τὸ γὰρ ἔχρισεν, ἤλειπεν ἐρμηνεύεται. Συνῆπται δὲ ἡ τούτου ἐρμηνεία ἄνωθεν εἰς τό, «Ἠγάπησας δικαιοσύνην».

«Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου». Ἰμάτια τοῦ Μονογενοῦς νοηθεῖεν ἂν δυνάμεις, μεγαλοπρέπεια, δόξα, κατὰ τό· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνε- 25 δύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο». Αὕτη δὲ οὖν ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια εὐώδης γέγονεν ἡμῖν, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμιάματος παντός κατὰ τὸ ἀλλαχοῦ εἰρημένον· «Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου»· καὶ τό, «Εἰς ὄσμὴν εὐωδίας σου δραμοῦμαι». Ἔστιν ἡ στακτὴ σμύρνης εἶδος λεπτότατον· ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ

1. Ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως.

2. Ἡ μετοχὴ αὕτη εἶναι ἡ ἑνταξίς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

3. Ψαλμ. 92, 1.

δυνατέ, (κατευθύνονται) εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

7. «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ὅσοι ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, λέγει, ὁμολογοῦν τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς: «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Ἡ εὐθύτης εἰς τὴν θείαν Γραφὴν σημαίνει τὴν δικαιοσύνην. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὅσοι ἔχουν ὡς βασιλέα τὸν Χριστὸν θὰ μάθουν νὰ βαδίζουν τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης.

8. «Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν». Ἐπειδὴ, μετὰ τὴν τροπὴν τὴν ὁποῖαν ἔπαθεν, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις¹ ἐγκατέλειψε τὴν δικαιοσύνην καὶ ἠγάπησε τὴν ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ὁ Μονογενὴς ἔγινεν ἄνθρωπος, ἐπανορθῶν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὥστε νὰ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μισῇ τὴν ἀνομίαν· τοῦτο δὲ ἦτο καὶ ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως. Διὰ τοῦτο λέγει: «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός». Διὰ τοῦτο ποῖον; διὰ νὰ ἀγαλλιοῦν ὅσοι μετέχουν εἰς σέ², διότι ἠλεήθησαν μετὰ τὸ νὰ κατορθώσης σὺ δι' αὐτοὺς νὰ ἀγαποῦν τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μισοῦν τὴν ἀνομίαν. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου». Διὰ τοῦτο σέ ἠλείψεν ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, λέγει· διότι τὸ «ἔχρισεν» ἑρμηνεύεται ἠλείψεν. Ἡ ἑρμηνεία δὲ αὐτοῦ ἔχει ἐπισυναφθῆ ἀνωτέρω εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ «Ἠγάπησας δικαιοσύνην».

9 - 10. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου». Ἱμάτια τοῦ Μονογενοῦς δύνανται νὰ ἐνοηθοῦν αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ δόξα, συμφώνως πρὸς τὸ «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἐνεδύθη μεγαλοπρέπειαν, ἐνεδύθη ὁ Κύριος δύναμιν καὶ ἐζώσθη δι' αὐτῆς»³. Αὐτὴ, λοιπόν, ἡ δόξα του καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια εὐωδιάζουν δι' ἡμᾶς ὡς ἐάν ἦσαν θυμίαμα, συμφώνως πρὸς τὸ λεγόμενον εἰς ἄλλο σημεῖον· «Μύρον χυθὲν εἶναι τὸ ὄνομά σου»⁴ καὶ τό· «Θὰ σπεύσω εἰς τὴν

4. ᾠσμα ᾠσμ. 1, 3.

ἀρώματος, ὅσον μὲν γὰρ αὐτοῦ ὄντων εἰς στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον σμύρνα προσαγορεύεται. Ἡ δὲ κασία φλοιὸς τίς ἐστὶ λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξηλώδη κάρφη περιτεινόμενος. («Ἀπὸ βάρων ἐλεφαντίνων ἕξ ὧν ἠῤφρανάν σε»).
 5 («Βάρεις» μὲν οἱ πολυτελεῖς καὶ ἐξαίρετοι οἴκοι, ἦτοι οἱ ναοί). («Ἐλεφαντίνας» δὲ τὰς ἀπεξεσμένας οἶονεὶ καὶ περικαλλεστάτας φησίν. Βασιλέας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ καὶ συμβασιλεύουσι τῷ Χριστῷ. Θυγατέρας δὲ αὐτῶν τὰς δι' αὐτῶν εἰς θεογνωσίαν ἀναγεγεννημένας ψυχὰς, αἱ καὶ ναοὺς τὰς ἐαν-
 10 τῶν καρδίας ἀποτελοῦσι περικαλλεστάτους, εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ εὐφραίνουσας αὐτόν. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγη· Εὐφρανθήση, φησίν, ὧ Δέσποτα, ἀπὸ βαρέων ἐλεφαντίνων ὧν κατεσκεύασαν εἰς σὴν τιμὴν αἱ τῶν βασιλέων θυγατέρες. («Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω»). Βασίλισσα μὲν ἡ Ἐκ-
 15 κλησία, ὡς νύμφη γενομένη τοῦ μεγάλου βασιλέως· ἡ δὲ στάσις ἡ ἐκ δεξιῶν τὴν τιμὴν σημαίνει ἧς ἀπολαύσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἱματισμὸς δὲ αὐτῆς ποικίλος πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· ἔχει δὲ καὶ ἕτερον ἱμάτιον λαμπρότερον, τὸν Χριστὸν αὐτόν. («Ὅσοι γάρ»), φησίν, («εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»).
 20 («Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε»). Καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος οὗτος. («Καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ ὄλκου τοῦ πατρὸς σου»). Οὐκ ἂν γὰρ τις καθαρὸς τῇ διὰ Χριστοῦ προσέρχεται πίστει, μὴ παντελῆ λήθην τῶν προτέρων ποιησάμενος κακῶν. Λαὸς δὲ πάλαι τῆς Ἐκκλησίας οἱ εἰδωλολάτραι.
 25 Οἶκος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, οἱ σοφοὶ τοῦ αἰῶνος, ἐν οἷς κατοικεῖ

1. Ἄσμα Ἄσμ. 1, 4.

2. Ἡ σμύρνα εἶναι φυτὸν, ἔχον ὕψος περὶ τὰ 2,50 μέτρα ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ρητίνη καὶ ἔλαιον ἀρωματωδές. Ἐχρησίμευε τόσον πρὸς καλλωπισμὸν ὅσον καὶ πρὸς ταρίχευσιν τῶν νεκρῶν.

ὄσμην τῆς εὐωδίας σου»¹. Ἡ στακτὴ εἶναι λεπτότατον εἶδος συμύρρης· διότι, ὅταν διὰ πίεσεως ἐξέλθῃ τὸ ἄρωμα, ὅσον μὲν ἐξ αὐτοῦ εἶναι ρευστὸν τίθεται κατὰ μέρος εἰς τὴν στακτὴν, ὅσον δὲ ἀπομείνῃ, τὸ παχύρευστον, λέγεται συμύρνα². Ἡ δὲ κασία³ εἶναι λεπτότατος καὶ εὐώδης φλοιός, ὃ ὁποῖος περιβάλλεται ἀπὸ ξυλώδη καρφία. «Ἀπὸ βάρεων ἐλαφαντίνων ἐξ ὧν ἠϋφρανάν σε». Βάρεις μὲν εἶναι οἱ πολυτελεῖς καὶ ἐξαιρετοὶ οἴκοι ἦτοι οἱ ναοί, ἐλεφαντίνας δὲ λέγει τὰς ἐπέξειργασμένας καὶ ὠραιότατας. Βασιλέας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι καὶ συμβασιλεύουν μαζί με τὸν Χριστόν. Θυγατέρας δὲ αὐτῶν λέγει τὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι δι' αὐτῶν ἀνεγεννήθησαν εἰς θεογνωσίαν· αὐτῶν αἱ καρδίαι ἀποτελοῦν ὠραιότατους ναοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον εὐφραίνουν. Εἶναι, λοιπόν, ὡς ἔαν ἔλεγεν· Θά εὐφρανθῆς, Δέσποτα, με τοὺς ἐλεφαντίνους οἴκους, τοὺς ὁποῖους κατεσκεύασαν πρὸς τιμὴν σου αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ». Βασίλισσα μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, διότι ἔγινε νύμφη τοῦ μεγάλου βασιλέως· ἡ δὲ τοποθέτησις τῆς ἐκ δεξιῶν σημαίνει τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν θά ἀπολαύσῃ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα· ἡ ἐνδυμασία τῆς εἶναι ποικίλη, δηλ. πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· ἔχει ὅμως καὶ ἄλλο λαμπρότερον ἐνδυμα, τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. «Διότι ὅσοι», λέγει, «ἐβαπτίσθητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐνεδύθητε τὸν Χριστόν»⁴.

«Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε». Ὁ λόγος ἀπευθύνεται καὶ πάλιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. «Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου». Πράγματι, δὲν δύναται τις νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καθαρὸς, ἂν δὲν λησμονήσῃ παντελῶς τὰ προηγούμενα κακά. Παλαιὸς λαὸς δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν οἱ εἰδωλολάτραι, οἶκος δὲ τοῦ πατρὸς τῆς οἱ κατὰ κόσμον σοφοί, εἰς τοὺς ὁποῖους ὡς εἰς οἰκίας κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς.

3. Ἡ κασία (ἢ κασία) εἶναι ὁ φλοιὸς τοῦ ὁμώνυμου ἐξ Ἰνδίας προερχομένου δένδρου, ἐκ τοῦ ὁποῖου παρήγετο εὐώδες ἔλαιον.

4. Γαλ. 3, 27.

ὡσπερ ἐν οἴκοις ὁ Σατανᾶς. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις». Ἐκ τῆς ἑξήκοντος, τοῦ Τυρίων φημί, τὴν τῶν ἔθνων κληῖσιν κατασημαίνει. Τοὺς Τυρίους δὲ ὠνόμασε, διὰ τὸ μάλιστα αὐτοὺς ἐχθροὺς εἶναι τοῦ εὐσεβοῦς πολιτεύματος.

5 «Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ». Τοῦτο φησὶν εὐαγγελιζόμενος καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς ὄντας· Προσκύνησον τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτοι τὸν ἐαντὴς Κύριον. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς». Τὸ εὐσεβὲς («ἔσωθεν») σημαίνει· νοη-
10 τὸς γὰρ ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας· κροσσὸς δὲ τὰς πολυειδεῖς ἀρετάς.

«Ἐπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς». Ὁμοιον τό, («Ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα»). Πάλιν δὲ διὰ τῆς παρθένου τὴν Ἐκκλησίαν ση-
15 μαίνει· Ἡμοσύμη γὰρ ὑμᾶς παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Θεῷ. «Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι». Τῆς γὰρ παρθενίας πλησίον ἡ ἐγκράτεια. Ὅσαι τοίνυν ἐγκρατεύονται ψυχαὶ δηλονότι ἀπὸ πράξεων πονηρῶν, καὶ αὐταὶ συναπαχθήσονται. Συμβαίνει δὲ τὰς ἀπαγομένας εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν αἰώ-
20 νιον εὐρεῖν. («Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως»). Τὸν ἐπουράνιον φησιν.

«Ἐναντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοὶ σου». Ἐπειδὴ εἶπεν αὐτῇ, Ἐπιλάθου τοῦ πατρὸς σου, φησὶν, («ἄντι τῶν») πάλαι («πατέρων σου»), τουτέστιν ἀντὶ τῶν διδασκάλων, ἔσονταί σοι
25 υἱοί. Υἱοὺς δὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους φησὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι»; Ἡ καὶ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, οἳ γεγονάσι μὲν τῆς Ἐκκλη-

1. Οἱ Τύριοι εἶναι οἱ Φοίνικες κάτοικοι τῆς Τύρου, ἀρχαιοτάτης καὶ

13 - 14. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις». Δι' ἑνὸς ἔθνους, τοῦ ἔθνους τῶν Τυρίων¹ δηλαδή, ὑποδηλοῖ τὴν κλησιν τῶν ἔθνῶν. Ἐφέρε δὲ τοὺς Τυρίους, διότι ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ἐχθροὶ τῆς εὐσεβοῦς διαγωγῆς. «Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ». Μεταφέρων τὸ Εὐαγγέλιον εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας λέγει τοῦτο· Προσκύνησε τὴν Ἐκκλησίαν δηλ. τὸν Κύριον αὐτῆς. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς». Διὰ τοῦ «ἔσωθεν» ἐννοεῖ τὴν εὐσέβειαν, διότι τὰ κοσμήματα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πνευματικά· κροσσούς δὲ λέγει τὰς παντὸς εἴδους ἀρετάς.

15 - 16. «Ἀπενεχθήσονται, τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς». Ὁμοιον πρὸς τὸ «Θὰ ἀρπαγῶμεν εἰς νεφέλας διὰ ν' ἀπαντήσωμεν τὸν Κύριον εἰς τὸν ἄερα»². Πάλιν διὰ τῆς παρθένου ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. «Διότι σᾶς συνέδεσα, ὥστε νὰ ἐφανισθῆτε ὡς ἀγνή παρθένος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»³. «Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι». Πράγματι δὲ πλησίον εἰς τὴν παρθενίαν εὐρίσκεται ἡ ἐγκράτεια. Ὅσαι, λοιπόν, ψυχαὶ εἶναι ἐγκρατεῖς, προφανῶς ἀπὸ πονηρὰς πράξεως, θὰ ὀδηγηθοῦν καὶ αὐταὶ μαζὶ (μὲ τὴν Ἐκκλησίαν). Αἱ ὀδηγούμεναι δὲ (πρὸς τὸν νυμφίον) θὰ εὗρουν εὐφροσύνην καὶ χαρὰν αἰώνιον. «Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως· ἐννοεῖ τὸν ἐπουράνιον ναόν.

17 - 18. «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοὶ σου». Ἐπειδὴ εἶπε πρὸς αὐτήν· Λησιμόνησε τὸν πατέρα σου, λέγει· «ἀντὶ τῶν» κάποτε «πατέρων σου», δηλαδή ἀντὶ τῶν διδασκάλων (κατὰ κόσμον), θὰ ἀποκτήσης υἱούς. Υἱούς δὲ λέγει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Οἱ υἱοὶ σας διὰ ποίου ἐκβάλλουν (τὰ δαιμόνια)»⁴; Ἡ ἐννοεῖ καὶ τοὺς ἡγέτας τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι μὲν υἱοὶ τῆς Ἐκ-

πλουσίας πόλεως, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ Τύρος κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

2. Α' Θεσ. 4, 16.

3. Β' Κορ. 11, 2.

4. Λουκ. 11, 19.

σίας υἱοί, κατεστάθησαν δὲ ἄρχοντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». 5 Διὰ τῶν θείων συγγραμμάτων δηλονότι· ἐν ταῖς ἱεραῖς συλλαβαῖς μνημονεύεται τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα.

«Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τὸ κήρυγμα· ὡς πρὸς τὸν Χριστὸν δὲ ὁ λόγος. Διὰ τὸ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τῶν Γραφῶν τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ ὧν ἐποίησεν 10 ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων, καὶ διδάσκειν τὰς ἐρχομένας γενεάς.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ΄

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ ὑπὲρ τῶν κρυφίων.

Ἑπόθεσις.

Τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν ὁ παρὼν κατασημαίνει ψαλμός, καὶ 15 τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἐκβολήν, καὶ τὴν κάθειρξιν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ἀβύσσῳ. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ὡσπερ διὰ παραβολῶν εἴρηται, εἰκότως «ὑπὲρ κρυφίων» ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός. Ἄδουσι δὲ αὐτὸν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, καὶ πρὸ γε πάντων οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ.

20 «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις». Ταῦτά φησι διὰ τοὺς ἐπαναστάνας αὐτοῖς παρὰ τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν διωγμούς. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεισθαι τὴν γῆν». Διὰ τὸ ἔχειν σε, φησὶν, βοηθόν, πάσης ταραχῆς ἐπανισταμένης ἡμῖν καταφρονήσομεν. Ἐταράττετο γὰρ ἡ πᾶσα 25 γῆ, ἀρχομένου τοῦ κηρύγματος, τῶν μερόντων ἐν ἀπιστίᾳ ἐπανισταμένων τοῖς πιστεύουσι τῷ κηρύγματι. «Καὶ μετατίθεσθαι

κλησίας, ἔχουν ὁμως ἐγκατασταθῆ ἄρχοντες ὀλοκλήρου τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους του· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητὰς ὅλα τὰ ἔθνη»¹. «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Προφανῶς διὰ τῶν θείων συγγραμμάτων, διότι εἰς τὰ ἱερά γράμματα² γίνεται λόγος διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

18. «Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τοῦ κηρύγματος, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Θὰ ἐνθυμοῦνται δηλ. διὰ τῶν Γραφῶν τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἔπραξεν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, καὶ θὰ διδάσκουν τὰς ἐρχομένας γενεάς.

45

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· διὰ τὰ κρυμμένα.

Ἐπίθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς ἀναφέρεται σαφῶς εἰς τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν κάθειρξιν αὐτῶν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα αὐτὰ λέγονται, οὕτως εἶπεῖν, παραβολικῶς, ὁ ψαλμὸς εὐλόγως ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «ὑπὲρ κρυφίων». Ψάλλουν δὲ αὐτὸν ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, πρὸ πάντων δὲ οἱ ἀπόστολοί του.

2 - 3. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις». Λέγει αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῶν διωγμῶν, τοὺς ὁποίους ἐπροξένησαν ἐναντίων των οἱ πνευματικοὶ καὶ αἰσθητοὶ ἐχθροί. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταρασσεσθαι τὴν γῆν». Ἐπειδὴ, λέγει, σὲ ἔχομεν βοηθόν, θὰ περιφρονήσωμεν πᾶσαν ταραχὴν, ἣ ὁποῖα ἐγείρεται ἐναντίον μας. Πράγματι δὲ ὀλοκλήρος ἡ γῆ ἔταράσσετο, ὅταν ἤρχισε τὸ κήρυγμα καὶ οἱ παραμένοντες ἄπιστοι κατεδίωκαν τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ κήρυγμα. «Καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρ-

2. Οὕτως ἀποκαλοῦνται αἱ θεῖαι Γραφαί.

δρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Καρδίας θαλασσῶν τὰς ἀβύσσους φησίν· δρη δὲ τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις. Ὡς μέλλοντες οὖν εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκβάλλεσθαι οἱ δαίμονες, διήγειρον τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον. Ἄλλ' οὐ φοβηθησόμεθα τοὺς τοιούτους, φασίν.

5 «Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Ὑδατα ἐν τούτοις τὰ πλήθη φησίν, ἃ καὶ συνετάραξε τὸ ξένον τοῦ κηρύγματος. «Ἐταράχθησαν τὰ δρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Ἡ ἰσχὺς, φησί, τοῦ κηρυττομένου κατέσεισε τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας τοὺς πάλαι ὑψηλοὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ ὄρεσι διὰ τοῦτο ὁμοιω-
10 μένους.

«Τοῦ ποταμοῦ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Ποταμὸν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησίν, ὃς καὶ εὐφραίνει τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἠγίασε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος». Ἅγιος γὰρ ἐστὶν ἐν ἁγίοις ἀναπανόμενος, κατασκηνηῶν ἐν ἁγίοις· ἥτις
15 ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία.

«Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται», τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶν». Τὸ νεῦσαι πρῶν περὶ τὸν ὄρθρον. Τὸ γὰρ, «βοηθήσει αὐτῇ», καὶ ἐνταῦθα τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας νοηθεῖεν ἂν οἱ ἅγιοι ἀπό-
20 στολοι, καὶ οἱ κατὰ διαδοχὴν ἠγούμενοι αὐτῆς, οὓς καὶ νευροῖ συντόνως πρὸς τὸ δύνασθαι ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κηρύγματος.

«Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι». Ἐπολέμησαν μὲν, φησίν, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔθνη· ἀλλ' ὁμως ἔκλιναν αὐτῶν οἱ βασιλεῖς, τουτέστιν ἤττηνται καὶ πεφεύγασιν· ἀλλ' ὄστερον
25 ἔκαμψαν καὶ αὐτοὶ τῷ Χριστῷ ἀσθένει. Λέγει γὰρ, ὅτι «ταχὺ οἰκοδομηθήσῃ ὑφ' ὧν καθηρέθης». Ὑψωσαν γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν, παγκάλως δῶρα προσφέροντες. «Ἐδῶκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ. «Φωνὴν αὐτοῦ» τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησίν. Ἐὰν γὰρ ἀκούσῃ φωνὴν Κυ-

1. Ἦσ. 49, 17.

2. Βλ. Λουκ. 23, 46.

δαίαις θαλασσῶν». Καρδίας θαλασσῶν λέγει τὰς ἀβύσσους, ὄρη δὲ τὰς ἐχθρικός δυνάμεις. Ἐπειδή, λοιπόν, ἐπρόκειτο νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν ἄβυσσον, οἱ δαίμονες ἐπροκάλουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν πιστῶν. Δὲν θὰ φοβηθῶμεν ὁμως, λέγουν, τοὺς τοιοῦτου εἴδους ἐχθροὺς.

4. «Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Ἐνταῦθα λέγει ὕδατα τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα συνετάραξε τὸ παράδοξον τοῦ κηρύγματος. «Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Ἡ δύναμις, λέγει, τοῦ κηρυσσομένου κατεκρήμνησε τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κάποτε ὑψηλοὶ καὶ ἔνδοξοι καὶ ἔνεκα τούτου ὠμοίαζαν πρὸς ὄρη.

5. «Τοῦ ποταμοῦ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Ποταμόν λέγει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος καὶ εὐφραίνει τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἠγίασε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος». Εἶναι ἀληθῶς ἅγιος καὶ ἀναπαύεται εἰς τὰ ἅγια καὶ κατοικεῖ εἰς τὰ ἅγια, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

6. «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται» εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας δηλαδὴ. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶν». Θὰ παραγγεῖλη διὰ νεύματος πρῶν κατὰ τὸν ὄρθρον. Εἰς τὸ «βοηθήσει αὐτῇ» δηλ. πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ἐδῶ τὴν Ἐκκλησίαν (τὴν ὁποῖαν βοηθοῦν) οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ κατ' (ἀποστολικήν) διαδοχὴν ἡγέται αὐτῆς· αὐτοὺς ἐνισχύει συνεχῶς διὰ νὰ δύνανται νὰ ἀναλαμβάνουν μετ' ἐπιτυχίας τὸ κήρυγμα.

7. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι». Ἐπολέμησαν μὲν, λέγει, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔθνη· ἀλλ' ὁμως οἱ βασιλεῖς τῶν ἔκλιναν, δηλαδὴ ἠττήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· μετὰ ταῦτα δὲ ὑπετάγησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Χριστόν. Λέγει ἄλλωστε ὅτι «θὰ ἀνοικοδομηθῆς ταχέως ἀπὸ αὐτοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κατεστράφης»¹. Πράγματι (οἱ βασιλεῖς) ἐξύψωσαν τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς προσφορᾶς ὠραιότατων δώρων. «Ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ². Φωνὴν αὐτοῦ λέγει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. Ἀληθῶς δὲ ὅταν ψυχὴ λογικὴ ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, σα-

ρίον ψυχὴ λογικὴ, σαλεύεται μεταβαίνουσα ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετήν, καὶ ἀπὸ ἀγνοσίας εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ.

«Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Τὴν νίκην τὴν γενομένην κατὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν αὐτῶ τῶ Κυρίῳ ἀνατίθησιν. Εὐκαίρως δὲ τοῦ Ἰακώβ ἡ μνήμη διὰ τὴν πάλιν τὴν γενομένην πρὸς αὐτόν.

«Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς». Τὴν γενομένην διὰ τοῦ κηρύγματος εἰρήνην κατασημαίνει, διὰ τοῦ πάντα πόλεμον λέγειν πεπαῦσθαι ἀπὸ τῆς γῆς. «Τέρατα»
10 δὲ τοὺς ἀφανισμοὺς, ἦτοι τὰς καταργήσεις, φησὶν· κατήργησε γὰρ πάντα πόλεμον.

«Τόξον συντρίβει, καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεὸς κατακάψει ἐν πυρί». Τόξον νῦν, καὶ τὸ ὄπλον, καὶ ὁ θυρεὸς κατὰστασιν χειρίστην σημαίνει, καὶ λογισμοὺς πονηροῦς.

15 «Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ Θεός». Εἰ μὴ γὰρ τις πάσης κοσμικῆς φροντίδος γένηται ἐκτός, οὐ δύναται γινῶναι τὸν Θεόν. Σχολῆς γὰρ χρεία πρὸς τὸ γινῶναι τὸν Θεόν. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ». Τὴν ἐπικρατήσιν τοῦ κηρύγματος τὴν κατὰ τῶν ἐθνῶν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται.

20 «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Τὴν εὐχαριστίαν ἀναδιπλασιάζουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ'

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ.

25 Ὑπόθεσις.

Ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἀγίων ἀποστόλων παραινούντων τοῖς ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾶν διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενομένη νίκῃ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων.

«Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χειρας». Ἀντὶ τοῦ, Πράξεις
30 ἀγαθὰς ἐπιτηδεύσατε. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιᾶ-

λεύει καὶ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν κακίαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ.

8. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Τὴν νίκην του κατὰ τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν ἀφιερώνει εἰς τὸν Κύριον. Ἐνθυμεῖται δὲ εἰς τὴν κατάλληλον περίπτωσιν τὸν Ἰακώβ, ἕνεκα τῆς πάλης του μετὰ τοῦ Θεοῦ¹.

9. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποῖαν ἔφερε τὸ κήρυγμα, λέγων ὅτι ἔπαυσεν ὀλοσχερῶς ὁ πόλεμος εἰς τὴν γῆν. «Τέρατα» λέγει τὸν ἀφανισμόν, δηλαδὴ τὴν κατάργησιν· διότι κατήργησε πάντα πόλεμον.

10. «Τόξον συντρίψει καὶ συνθλάσει ὄπλον καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ». Ἐνταῦθα καὶ τὸ τόξον καὶ τὸ ὄπλον καὶ ἡ ἀσπίς σημαίνουν χειρίστην κατάστασιν καὶ πονηροὺς λογισμοὺς.

11. «Σχολάσατε καὶ γινῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός». Πράγματι, ἂν δὲν εὐρεθῆ κανεὶς μακρὰν πάσης κοσμικῆς φροντίδος, δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, διότι χρειάζεται πνευματικὴ μελέτη διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ». Ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κηρύγματος ἐπὶ τῶν ἐθνῶν.

12. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ἐπαναλαμβάνουν διὰ δευτέραν φορὰν τὴν εὐχαριστίαν.

46

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ.

Ὑπόθεσις.

Ὁ ψαλμὸς ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι προτρέπουν τὰ ἔθνη νὰ δεῖξουν μὲ καλὰς πράξεις τὴν χάριν των διὰ τὴν νίκην, ἣ ὁποία ἐπετεύχθη κατὰ τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων.

2. «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας». Ἀντὶ τοῦ· Πράξατε μετ' ἐπιμελείας καλὰς πράξεις. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ

σεως). Ἐπινίκιος ᾧδή ἐστὶν ὁ ψαλμός. Ὡς οὖν πεπτωκότων τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἄδειν τὰ ἔθνη παρακελεύεται.

«Ὅτι Κύριος Ὑψιστος φοβερός». Ὑψιστος μὲν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν γενόμενος, φοβερὸς δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. «Βασιλεὺς 5 μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Οὐκ ἔτι, φησὶν, οἱ πονηροὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἄρχουσιν. Δέδωκε γὰρ αὐτοῖς πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ αὐτὰ τὰ ἔθνη τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὑπέταξεν αὐτῶν τοῖς ποσίν.

«Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν». Χαί-
10 ρουσιν ἐπὶ τοῖς δεδομένοις αὐτοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου κλήροις. «Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῶ». Καὶ τίς ἂν εἴη ἡ κληρονομία Κυρίου ἢ περὶ ἧς λέλεκται παρὰ τοῦ Πατρὸς, «Αἴτησαι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου»; «Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ ἦν ἠγάπησεν». Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ φησι τὴν
15 προφητείαν τὴν περὶ τῶν ἐθνῶν, περὶ ἧς εἶπεν· «Καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν». Αὕτη δὲ καὶ ἠγαπημένη ἐστίν. Καὶ τίνη ἠγαπημένη ἢ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τεθεικότι ὑπὲρ αὐτῆς; Ταύτην οὖν τὴν ἠγαπημένην, φησὶν, ἐξελέξατο.

«Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῶ». Ἡ εἰς οὐρανὸς ἄνοδος διὰ
20 τούτων τοῦ Κυρίου σημαίνεται. «Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Τὰς αἰνέσεις τῶν συναναβαινόντων αὐτῷ σάλπιγγος ὠνόμασε φωνήν. «Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε τῷ Βασιλεῖ ἡμῶν ψάλατε». Ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι, φησὶ, τὸν ἀναβαίνοντα ὑμνοῦσι, καὶ ὑμεῖς, ὧ ἔθνη, τὴν αὐτὴν ἀποσφύζοντες λειτουργίαν, ψά-
25 λατε τῷ βασιλεύσαντι Θεῷ τῆς γῆς· τῶν γὰρ κατὰ Θεὸν εὐθυμούντων ἐστὶ τὸ ψάλλειν. «Εὐθυμεῖ», φησὶν, ἐν ὑμῖν τις; ψαλλέτω».

[«Ψάλλετε συνετώς». Μὴ διὰ κιθαρῶν, ὡς οἱ πρόωγ' τοῦτο γὰρ τό, «συνετώς»].

1. Βλ. Λουκ. 10, 19.

2. Ψαλμ. 2, 8.

3. Γέν. 49, 10.

ἀγαλλιάσεως». Ὁ ψαλμὸς εἶναι ἐπινίκιος ὕμνος. Προτρέπει τὰ ἔθνη νὰ ἄδουν, διότι ἔχουν ἠττηθῆ αἱ ἐχθρικοὶ δυνάμεις.

3. «Ὅτι Κύριος Ὑψιστος φοβερὸς». Ὑψιστος μὲν ἔγινε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, φοβερὸς δὲ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. «Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Δὲν ἐξουσιάζουν πλέον, λέγει, οἱ πονηροὶ (δαίμονες) εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. Διότι ἔδωσε εἰς αὐτούς (τὴν ἐξουσίαν) νὰ πατοῦν ἐπάνω εἰς ὄφεις καὶ σκορπίους¹ καὶ ὑπέταξεν εἰς αὐτούς ἀκόμη καὶ τὰ πλήθη τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

4 - 5. «Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν». Χαίρουν διὰ τοὺς κλήρους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον. «Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῶ». Κληρονομία δὲ Κυρίου εἶναι αὕτη, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὁ Πατήρ· «Ζήτησέ μου καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομίαν σου»². «Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ ἦν ἡγάπησεν». Καλλονὴν Ἰακώβ λέγει τὴν προφητείαν διὰ τὰ ἔθνη, εἰς τὴν ὁποίαν εἶπε· «Καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»³. Αὕτη εἶναι καὶ ἡ ἡγαπημένη. Ποῖος δὲ ἡγάπησεν αὐτὴν ἐκτὸς ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὴν ψυχὴν του χάριν αὐτῆς; Αὐτὴν, λοιπὸν τὴν ἡγαπημένην, λέγει, ἐξέλεξε.

6 - 7. «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῶ». Διὰ τούτων δηλοῦται ἡ ἀνοδος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς οὐρανοὺς. «Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Φωνὴν σάλπιγγος ὠνόμασε τοὺς ὕμνους (τῶν ἀγγέλων), οἱ ὅποιοι ἀνέβαινον μαζί του. «Ψάλατε τῶ Θεῶ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε τῶ Βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε». Ἐφ' ὅσον οἱ ἄγγελοι ὕμνοῦν τὸν ἀναβαίνοντα, λέγει, ψάλατε καὶ σεῖς, ἔθνη, πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τοῦ βασιλέως τῆς γῆς, ἐπιτελοῦντες τὴν ἰδίαν λειτουργίαν· διότι ἡ ψαλμωδία εἶναι ἴδιον ὅσων εὐθυμοῦν κατὰ Θεόν. Λέγει ἄλλωστε· «Εὐθυμεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς; ἄς ψάλλῃ»⁴.

[«Ψάλλετε συνετῶς». Μὴ (ψάλλετε) μὲ κιθάρας, ὅπως οἱ παλαιότεροι· αὐτὴν τὴν ἔνοιαν ἔχει τὸ «συνετῶς»].

4. Ἰακ. 5, 13.

«Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη». Παρεδέξαντο γὰρ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν. «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνον ἀγίου αὐτοῦ». Τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἄφιξιν σημαίνει, δι' ἧς καθίσει κρῖναι τὴν οἰκουμένην.

5 «Ἀρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ». Ὁμοιον τό, «Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ». «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ἐν τῇ γῇ, φησί, τῶν πρᾶεων τῇ ἀποδοθησομένῃ τοῖς ἀγίοις οἱ κραταιοὶ τοῦ Θεοῦ ὑπερυνώθησαν, καὶ ὑπερεδο-
10 ξάσθησαν, ὡς ἐδιδάχθημεν, ἐκ τοῦ φήσαντος λόγου· «Καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων δώδεκα».

MZ'

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορὲ δευτέρα Σαββάτου.

Ἐπίθεσις.

15 Καὶ οὗτος ᾄδεται ὁ ψαλμὸς ἀπὸ προσώπου τῶν ἀγίων ἀποστόλων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμούς, καὶ τὰς νίκας τὰς ἐπὶ τούτων γινομένας.

«Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἀγίῳ αὐτοῦ». Οὐκ ἔτι, φησὶν, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν μόνην,
20 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἡγιασμένον. Ὅρος δὲ ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν φησί, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων.

«Ἐυδοίξων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς». Ἐξέτεινε, φησί, τὸ ἀγαλλίαμα ἐπὶ πάσης τῆς γῆς· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν τὸ ἀγαλλίαμα τῆς αὐτοῦ θεοφανείας καὶ τὴν χάριν ἐπλάτνεν. «Ὅρη
25 Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ». Ἡ μὲν Ἰερουσαλήμ ἐν τῷ νότῳ κεῖται, τὰ δὲ ἔθνη ἐν τῷ βορρᾶ. Ἐπειδὴ δὲ μέγα ἐφρόνονν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς μόνοι τὴν Σιών οἰκοῦντες, δείκνυσιν ὁ λόγος, ὅτι Σιών ἐστὶ τὰ ἔθνη τὰ παραδεξάμενα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. Τὸ γὰρ ἐδραῖωμα τῆς Σιών τὸ κλίμα ἐστὶ τοῦ βορρᾶ, ὅπερ κλίμα
30 τοῦ διὰ τῶν πλευρῶν δηλοῦται βορρᾶ· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν τὸ

8. «Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη»· διότι ἐδέχθησαν τὴν πίστιν εἰς αὐτόν. «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ». Ἐννοεῖ τὴν μελλοντικὴν ἔλευσίν του, ὅταν θὰ καθίσῃ διὰ νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην.

9 - 10. «Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ». Ὅμοιον πρὸ τὸ «Θὰ καθήσετε εἰς δώδεκα θρόνους, διὰ νὰ κρίνετε τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ»¹. «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Εἰς τὴν γῆν τῶν πρᾶων, λέγει, ἢ ὅποια θὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἁγίους, θὰ ὑψωθοῦν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ὑπερδοξασθοῦν, ὅπως μᾶς ἐδίδαξεν ὁ εἰπὼν τὸν λόγον· «Θὰ καθήσετε εἰς δώδεκα θρόνους».

47

Ψαλμὸς ᾠδῆς· εἰς τοὺς υἱοὺς Κορέ· δευτέρα Σαββάτου.

Ἐπίθεσις.

Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς ψάλλεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι διηγοῦνται τοὺς διωγμοὺς ἕνεκα τοῦ κηρύγματος, καθὼς καὶ τὰς νίκας τὰς ὁποίας κατήγαγον κατ' αὐτούς.

2. «Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ». Ὅχι εἰς μόνην τὴν Ἰουδαίαν πλέον, λέγει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὄρος. Ὅρος δὲ λέγει ἐδῶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἕνεκα τῶν ὑψηλῶν δογμάτων περὶ τοῦ Θεοῦ.

3. «Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς». Ἐξήπλωσε, λέγει, τὴν ἀγαλλίασιν εἰς ὅλην τὴν γῆν· διότι ἐξήπλωσεν εἰς ὅλην τὴν γῆν τὴν χαρὰν τῆς θεοφανείας του καὶ τὴν (ἐξ αὐτῆς) χάριν. «Ὅρη Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ». Ἡ μὲν Ἱερουσαλήμ εὐρίσκεται εἰς τὸν νότον, τὰ δὲ ἔθνη εἰς τὸν βορρᾶν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερηφανεύοντο οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι μόνοι αὐτοὶ ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς Σιών, τὸ λεγόμενον (ἐνταῦθα) ἀποδεικνύει ὅτι Σιών εἶναι τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐδέχθησαν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Πράγματι τὸ στήριγμα τῆς Σιών εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ βορρᾶ, αὐτὴν δὲ τὴν κατωφέρειαν δηλοῖ διὰ τῶν πλευρῶν τοῦ βορρᾶ· δηλαδὴ ἀντὶ νὰ εἴπῃ «ἡ κατωφέρεια τοῦ βορρᾶ» εἶπε «τὰ πλευρὰ».

κλίμα τοῦ βορρᾶ, τὰ πλευρὰ εἶρηκεν. Πρῶτερον μὲν ἦν ὁ Παῦλος πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἐφ' οὗ ἐξεκαύθη πάντα τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς γῆς· νῦν δὲ γέγονεν ὄρη Σιών, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν λαλοῦντα Χριστόν, τὸν ἐλθόντα ἐκ Σιών καὶ ἀποστρέψαντα ἀσέβειαν ἀπὸ Ἰακώβ.

5 «Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου». Ταῦτα, φησί, τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἤτοι τὰ ἔθνη, ἢ πόλις κληθεῖεν ἄν, ἐν οἷς γινώσκειται ὁ Θεὸς ἀντιλαμβανόμενος καὶ σώζων αὐτοὺς ἐκ τῶν πειρασμῶν.

«Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκειται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς». Αἱ βάρεις οἱ μεγάλοι καὶ ἐξαιρετοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
10 πόλεως οἱ ἐν αὐτῇ ὑπερέχοντες εἶεν ἄν.

«Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν». Ὁ πόλεμος ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα γενόμενος ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλαι βασιλευόντων, διελύθη καὶ ἠφανίσθη. «Αὐτοὶ ἰδόντες οὐ-
15 των ἐθαύμασαν». Κατεπλάγησαν, φησί, καὶ ἐξέστησαν τὴν γενομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. «Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς». Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος τοῦ σώζοντος, τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατάπληξιν εἵργασται.

20 «Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς». Πλοίοις Θαρσεῖς, οἰοῦναι πολυτίμοις καὶ πολυφόροις, τοὺς βασιλεῖς παρεικάξει. Πνεῦμα δὲ βίαιον, δι' οὗ αὐτοὺς συνέτριψε, νοήσεις τινὰς δυνάμεις δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων κατεπολέμησεν.

25 «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως εἶδομεν». Ἦν ἐπηγγείλω, φησὶν, ὧ Δέσποτα, σωτηρίαν ἡμῖν, ταύτην δι' ἔργων τεθεάμεθα». Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ὅπου τὴν ἐπαγγελίαν εἶδον πληρωθεῖσαν σημαίνει. Ποῦ δὲ ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ πόλις τοῦ Θεοῦ»; Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν

1. Β' Κορ. 13, 3.

2. Ψαλμ. 13, 7.

3. Ψαλμ. 84, 2.

Ὁ Παῦλος ἦτο μὲν προηγουμένως ἡ κατωφέρεια τοῦ βορρᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν ὡς πῦρ ὅλα τὰ κακὰ τῆς γῆς· τώρα ὁμως ἐγινε ὄρος Σιών, διότι ἔχει μέσα του τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα ¹, αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Σιών ² καὶ κατέπαυσε τὴν ἀσέβειαν τοῦ Ἰακώβ ³. «Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου». Αὐτὰ τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, λέγει, δηλαδὴ τὰ ἔθνη θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν ἡ πόλις· εἰς αὐτὰ γίνεται γνωστὸς ὁ Θεὸς ὡς βοηθὸς καὶ σωτὴρ αὐτῶν ἐκ τῶν πειρασμῶν.

4. «Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς». Βάρεις (ἦτοι πύργοι) μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ἄρχοντες αὐτῆς.

5 - 7. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν». Ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἔκαναν οἱ αἰσθητοὶ βασιλεῖς τῶν ἔθνῶν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοτε βασιλεύοντες ἄορατοι δαίμονες, διελύθη καὶ κατέπαυσε. «Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασεν». Ἐξεπλάγησαν, λέγει, καὶ ἐθαμβώθησαν, ὅταν εἶδαν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους. «Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς». Ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις δηλαδὴ τοῦ Σωτῆρος, τὸ θαῦμα, ἐπροκάλεσε τὴν κατάπληξιν των.

8. «Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς». Παρομοιάζει τοὺς βασιλεῖς πρὸς τὰ πλοῖα Θαρσεῖς ⁴, ὡς πολυτίμους καὶ πλήρεις φορτίων. Βίαιον ἄνεμον δέ, διὰ τοῦ ὁποῖου συνέτριψεν αὐτούς, θὰ ἐννοήσῃς τὰς δυνάμεις διὰ τῶν ὁποίων κατεπολέμησε τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων.

9. «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως εἶδομεν». Τὴν σωτηρίαν, λέγει, τὴν ὁποίαν μᾶς ὑπεσχέθης, Δέσποτα, εἶδομεν ἐμπράκτως. «Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει Θεοῦ ἡμῶν». Δηλοῖ τὸν τόπον, ὅπου εἶδον νὰ πληροῦται ἡ ἐπαγγελία, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς αἰῶνα». Ὅμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ

4. Ἡ Θαρσεῖς (ἢ Θαρσίς) εἶναι ναυτικὴ πόλις, τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν ταυτίζουσι πρὸς φοινικικὴν ἀποικίαν ἐν Ἰσπανίᾳ ἄλλοι δὲ πρὸς λιμένα τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ.

αυτήν εἰς αἰῶνα). Ὁμοίον τῷ εἰρημένῳ παρὰ τοῦ Κυρίου· («Ἐγὼ ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν»).

«Υπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου».

Ἀντὶ τοῦ, τεθεάμεθα, προσεδοκήσαμεν, φησὶν, εἰς ἅπασαν τὴν
5 γῆν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δοξασθησόμενον, ἐκ τοῦ ἔλεου τεκμαι-
ρόμενοι μὴ περιορισμένους τοὺς ἀνθρώπους ἐκτὸς τοῦ Ἰσραήλ,
ἀλλὰ καὶ ἐγκαθιδρυμένοι τόπῳ τε καὶ ναῷ, τὸν παγκόσμιον ἠλ-
πίσαμεν ἔλεον, εἰδότες τὸ ὄνομά σου καθολικὸν καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὄν.

«Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτως καὶ ἡ αἴνεσίς σου».

10 Τοῦτό φησι, διότι πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως δέδωκε
τὴν χάριν, κατὰ τὸ εἰρημένον· («Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐνι δοῦ-
λος, οὐδὲ ἐλεύθερος»).

«Ἐθφρανθήτω τὸ ὄρος Σιών». Ὁρος Σιών, ἡ Ἐκκλησία δη-
λονότι. «Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν οἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας».

15 τέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἶναί φησι ψυ-
χάς· ἦσαν γὰρ ἐξ Ἰουδαίων. («Ἐνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε».)
Κρίνας τὴν κρίσιν τῶν ἐθνῶν, ἐξήλασας τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον
τῶν δαιμόνων.

«Κυκλώσατε Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν». Ταῦτα τὸ

20 Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις παρακελεύεται, οἷονεὶ τεῖ-
χος αὐτοὺς γενέσθαι τῆς Σιών, τουτέστιν τοῦ θεοσεβοῦς πολι-
τεύματος. «Διηγῆσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς». Καὶ τίνες ἂν
εἶεν οἱ πύργοι τῆς Ἐκκλησίας ἢ οἱ κατὰ καιρὸν αὐτῆς ἡγούμε-
νοι καὶ οἱ δίκαιοι, οἷς καὶ διηγοῦνται τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ οἱ
25 ἀπόστολοι;

[Ταῖς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ θεοσεβὲς πολίτευμα φρουρού-
σαις θείαις δυνάμεσιν, ἀγγέλοις τε ἁγίοις προσφωνεῖ τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον λέγον· Κυκλώσατε τοὺς πύργους. Τὰ γὰρ κρείττονα τῆς

Κυρίου· «Ἐγὼ θὰ οἰκοδομήσω εἰς τὴν πέτραν τὴν Ἐκκλησίαν μου»¹.

10. «Ὑπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου». Προείδομεν, λέγει, καὶ ἀνεμέναμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ θὰ δοξασθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον· ἀπὸ τὸ ἔλεος (σου πρὸς ἡμᾶς) εἶχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ παραθεωρήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκτὸς τοῦ Ἰσραὴλ· πολλῶ δὲ μᾶλλον ἡμεῖς ἔχοντες ἐγκατασταθῇ εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν ναὸν ἠλπίσαμεν εἰς τὴν παγκοσμιότητα τοῦ ἐλέους (σου), διότι ἐγνωρίζομεν ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι καθολικὸν καὶ δι' ὅλους.

11. «Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτως καὶ ἡ αἴνεσίς σου». Λέγει τοῦτο, διότι ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν χάριν γενικῶς καὶ ἄνευ διακρίσεως προσώπου, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθέν· «Ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος»².

12. «Εὐφρανθήτω ὄρος Σιών». Ὅρος Σιών εἶναι προφανῶς ἡ Ἐκκλησία. «Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας». Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας λέγει τὰς ψυχὰς τῶν ἀγίων ἀποστόλων, διότι κατήγοντο ἐξ Ἰουδαίων. «Ἐνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε». Ἀφοῦ ἔκρινες τὰ ἔθνη κατὰ τὴν δίκην, κατέπαυσες τὸν πόλεμον τῶν δαιμόνων ἐναντίον των.

13. «Κυκλώσατε Σιών καὶ περιλάβετε αὐτήν». Αὐτὰ ἀποτελοῦν προτροπὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος πρὸς τοὺς ἀποστόλους νὰ γίνουν, οὕτως εἶπεῖν, τείχος τῆς Σιών, δηλαδὴ τῆς θεοσεβοῦς πολιτείας. «Διηγῆσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς». Πύργοι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ κατὰ καιρὸν ἡγέται αὐτῆς καὶ οἱ δίκαιοι, εἰς τοὺς ὁποίους διηγοῦνται οἱ ἀπόστολοι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.

[Τὰς θείας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι φρουροῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν θεοσεβῆ πολιτείαν, καὶ τοὺς ἀγίους ἀγγέλους προσφωνεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγον· Φρουρήσατε τοὺς πύργους. Ὡς γνωστόν, τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἔχουν μεγα-

2. Γαλ. 3, 28.

πόλεως ὡς ἀναγκαιότερα πρὸς παραφυλακὴν ἀριθμῶ παραδέδοται τοῖς φρουροῖς].

«Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς». Δύναμις πάλιν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὴν λόγοι, οὗς καὶ 5 ἐξ ὅλης τῆς καρδίας κελεύει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους νοιθετεῖν. «Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς». Ἐκαστος, φησί, μέρους βασιλευέτω τῶν ἔθνῶν. Διείλαντο γάρ, φησί, τὴν οἰκουμένην οἱ δώδεκα. «Ὅπως διηγῆσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν». Οἱ γὰρ ἀπόστολοι καὶ ταῖς μετ' αὐτοὺς διηγοῦνται γενεαῖς, δι' ὧν καταλε-
10 λοίπασιν συγγραμμάτων περὶ Χριστοῦ.

«Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Τῆς διανεμήσεως τὴν αἰτίαν φησί. Τούτου χάριν διδάξατε καὶ διέλεσθε, ἵνα καὶ ταῖς ὕστερον γενησομέναις γενεαῖς ἀκουστὸν γένηται, 15 ὅτι οὗτος ὁ δικαίως ποιμάνας λαὸν (λέγει δὲ Κύριον) οὗτός ἐστιν ὁ καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας μέλλων ποιμαίνειν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ'

Εἰς τὸ τέλος τοῖς υἱοῖς Κορῆ.

Ἐπιθέσεις.

20 Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κηρύττεται, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἄξει ὁ Θεὸς πᾶν τὸ ποίημα εἰς κρίσιν. Ἐχοιεν δ' ἂν οἱ υἱοὶ Κορῆ τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, τῶν μυσταγωγησάντων τὴν ὑπ' οὐρανόν.

25 «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ὡσπερ ἐπὶ σωτηρία πᾶν γένος ἀνθρώπων παρακαλεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ διδασκαλίαν τῆς θείας κρίσεως ὁμοῦ πάντας ὁ λόγος ἀνακαλεῖται.

1. Σχεδὸν αὐτολεξεῖ ἐκ τοῦ Εὐσεβίου (ΒΕΠ 21, 209).

2. Περὶ τῆς παραδόσεως ταύτης βλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, 3, 1 (ΒΕΠ 19, 250).

λυτέραν ἀνάγκην διαφυλάξεως, παραδίδονται ὀριζόμενα ἔπακριβῶς δι' ἀριθμοῦ εἰς τοὺς φρουρούς 1].

14. «Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς». Δύναμις πάλιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ λόγοι, οἱ ὅποιοι στηρίζουν αὐτήν· προτρέπει δὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους ἐγκαρδίως νὰ λέγουν τούτους (τοὺς λόγους) πρὸς νοθεσίαν. «Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς». Ἐκαστος, λέγει, ἅς βασιλεύσῃ εἰς μέρος τῶν ἔθνων. Πράγματι δέ, λέγει, οἱ δώδεκα ἐμοιράσθησαν τὴν οἰκουμένην 2. «Ὅπως διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἐτέραν». Ὅντως οἱ ἀπόστολοι διηγοῦνται καὶ εἰς τὰς γενεὰς μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τῶν περὶ Χριστοῦ συγγραμμάτων, τὰ ὅποια ἄφησαν 3.

15. «Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Λέγει τὴν αἰτίαν τῆς διανομῆς. Διδάξατε καὶ μοιρασθῆτε χάριν τούτου, διὰ ν' ἀκούσουν δηλαδὴ αἱ μεταγενέστεραι γενεαὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ὅποιος ἐποίμανε δικαίως τὸν λαόν (ἐννοεῖ δὲ τὸν Κύριον), αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος πρόκειται νὰ ποιμάνῃ καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀπεράντους αἰῶνας.

48

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τοὺς υἱοὺς Κορέ.

Ἐπὶ ὑπόθεσις.

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ κηρύσσονται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὸ θεῖον δικαστήριον καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θὰ προσαγάγῃ πᾶν δημιουργημα εἰς δίκην. Οἱ υἱοὶ Κορέ δὲ ἐκπροσωποῦν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ἐμύησαν εἰς τὸ μυστήριον (τῆς σωτηρίας) τὴν ὑφήλιον.

2. «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ὅπως προσκαλεῖ εἰς σωτηρίαν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσκαλεῖ ὅλους μαζί ὁ λόγος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς θείας κρίσεως.

3. Δηλαδὴ διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Οἱ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Γηγενεῖς μὲν τοὺς βαρύτερους τῶν ἀνθρώπων καλεῖ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐν ἐρημίαις οἰκοῦντας, καὶ μὴ νομίμως πολιτενομένους· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων τοὺς ἡμερωτέραν πολιτείαν μετερχομένους, καὶ νό-
5 μοις διοικουμένους.

«Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν». Ὡσπερ εἰς τάγματα πλεῖ-
στα τοὺς ἀκροατὰς διείλεν, οὕτως καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν
εἰς τρόπους ἀφορίζει διαφόρους. Ὁ χορὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἀποστολι-
κὸς ὁ ταῦτα φεγγόμενος, καὶ ἐπὶ στόματος φέρων τὸν Χριστόν,
10 ὃς ἐστὶν ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς. Ἄτε δὴ οὖν τὸν Χριστόν ἐπὶ στό-
ματος φέροντες, καὶ τοῦτον εἰς νοῦν αἰεὶ ἐκμελετῶντες, σύνεσιν
εἶχον. Οὕτω δὲ αὐτῶν ἠκόνητο πρὸς σύνεσιν ὁ νοῦς, ὡς καὶ τὰς
παραβολὰς τοῦ Σωτῆρος τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φερομένας
συνιέναι. Διὸ λέγοντος αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ· «Συνήκατε ταῦτα
15 πάντα;» ἔλεγον αὐτῷ· «Ναί».

«Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου». Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἀκο-
νήσας τὸν ἔμαντοῦ νοῦν εἰς σύνεσιν τῶν σωτηρίων παραβολῶν,
δεδύνημαι ἐπακολουθῆσαι τῇ φερομένῃ αὐτοῖς διανοίᾳ· τοῖς δὲ μὴ
τοῦτο πράττειν δυναμένοις διὰ νηπιότητα ἀνοιξῶ τὰ κεκλεισμέ-
20 να, καὶ διασαφήσω τὰ προβλήματα καὶ τὰς παραβολὰς. Καὶ
ταῦτα πράξω διὰ τοῦ ἔμαντοῦ ψαλτηρίου, τοῦ σώματος δηλαδή,
ὄργανου δίκην ἐπηχοῦντος, δι' οὗ πρὸς ὕμνον τρέπεται ἡ ψυχὴ,
δι' ἐκάστου αἰσθητηρίου καὶ μέλους καὶ μέρους ἐπιστημόνως
κινουμένη.

25 «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ»; Ἐντεῦθεν ἀρχεται,
τῆς διδασκαλίας τὰ πρῶτα ὡς ἐν προοιμίῳις διαλαλήσας. Ἀρ-
χεται δὲ κατ' ἐρώτησιν, ἵνα καὶ ἀπόκρισιν λάβωι. Ἡ δὲ ἐρώτη-
σίς ἐστιν αὐτῇ· «Ἴνα τί φοβοῦμαι»; μέγροι γὰρ τοῦ «φοβοῦμαι»
δεῖ στίξαι, ἵνα ᾗ ἡ διάνοια αὐτῇ. Εἴ τις ἐρωτᾷ, φησὶν, «Ἴνα τί
30 φοβοῦμαι»; τὴν αἰτίαν θέλων γινῶναι παρ' ἐμοῦ τῆς συνεχοῦσης
με ἀγωνίας, ἀκουέτω μετὰ παρησίας, ὡς ἐστὶν ἡμέρα πονηρᾶ,
ἣν αὐτὸς φρίττων φοβοῦμαι. Φρίττω δέ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ

3. «Οἱ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Γηγενεῖς μὲν λέγει τοὺς πλεον ἀπολιτίστους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἐρήμων τόπων καὶ ὅσους δὲν πολιτεύονται συμφώνως πρὸς νόμους· υἱοὺς ἀνθρώπων δὲ ὅσους ζοῦν μὲ ἡμερώτερον πολίτευμα καὶ διοικοῦνται μὲ νόμους.

4. «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν». Ὅπως διήρησε τοὺς ἀκροατὰς εἰς πολλὰς κατηγορίας, οὕτω διαιρεῖ καὶ τὴν διδασκαλίαν του εἰς διαφόρους τρόπους. Αὐτὰ δὲ λέγει ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, ἔχων εἰς τὸ στόμα τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ, λοιπόν, εἶχον εἰς τὸ στόμα τὸν Χριστόν καὶ αὐτὸν πάντοτε ἐμελέτων μὲ τὸν νοῦν των, εἶχον σύνεσιν. Εἶχε δὲ τόσον ἀκονισθῆ ὁ νοῦς των εἰς τὴν σύνεσιν, ὥστε νὰ ἐννοοῦν καὶ τὰς παραβολὰς τοῦ Σωτῆρος, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Χριστὸς τοὺς ἠρώτησεν· «Ἀντελήφθητε ὅλα αὐτά»; αὐτοὶ ἀπήντησαν· «Ναί»¹.

5. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου». Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἔχω ὀξύνει τὸν νοῦν μου ὥστε νὰ κατανοῇ τὰς σωτηρίου παραβολὰς καὶ δύναμαι νὰ ἀντιληφθῶ τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον περιέχεται εἰς αὐτάς· εἰς ὅσους δὲ δὲν δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀνωριμότητός των θὰ ἀνοίξω τὰ κλεισμένα καὶ θὰ ἐρμηνεύσω τὰ προβλήματα καὶ τὰς παραβολὰς. Θὰ πράξω δὲ αὐτὰ μὲ τὸ ψαλτήριόν μου, δηλαδὴ μὲ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἤχει ὡς μουσικὸν ὄργανον παρακινοῦν εἰς ὕμνον τὴν ψυχὴν, αὕτη δὲ κινεῖται ὀρθῶς δι' ἐκάστου αἰσθητηρίου καὶ μέλους καὶ μέρους.

6. «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ»; Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν, ἐνῶ τὰ προηγούμενα εἶπεν ὡς πρόλογον. Ἀρχίζει δὲ μὲ ἐρώτησιν, διὰ νὰ λάβῃ καὶ ἀπάντησιν. Ἡ ἐρώτησις δὲ εἶναι ἡ ἐξῆς· «Ἴνα τί φοβοῦμαι»; Διότι πρέπει νὰ θέσωμεν σημεῖον στίξεως μετὰ τὸ «φοβοῦμαι», ὥστε τὸ νόημα νὰ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἄν μὲ ἐρωτᾷ κανεὶς, λέγει, «διὰ τί φοβοῦμαι» καὶ θέλῃ νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγωνίας, ἡ ὁποία μὲ κατέχει, ἃς ἀκούσῃ εὐθέως ὅτι ὑπάρχει φοβερὰ ἡμέρα, αὐτὴν δὲ φρίττω καὶ φοβοῦμαι. Φρίττω δὲ διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡ «ἀνο-

ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με», τουτέστιν ἡ παρεκτροπὴ τῆς θείας ὁδοῦ, ἣν πεποίημαι κατὰ τὸν βίον, περισπασμῶ καὶ ἀπάτῃ τὸν θεῖον παραβῶ νόμον. Αὕτη οὖν ἡ ἀσέβεια κυκλώσει με, φησὶν· ἀντὶ τοῦ, Περιστήσεται με τὰ ἔργα τὰ πονηρὰ ἃ πέ-
 5 πραχα, κυκλοῦντά με πανταχοῦ καὶ πολιορκοῦντα, καὶ μὴ ἔωντά με τὴν κόλασιν ἐκφυγεῖν. Πονηρὰν τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν φησὶν, ἅτε δὴ πονηρὰν τοῖς κολαζομένοις ὑπάρχουσαν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ ἡμέραν τῆς ὀργῆς αὐτὴν ἐκάλεσεν, εἰρηκῶς· «Θησαν-
 ρίζεις σεαυτῶ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς».

10 «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν». Ἀπὸ κοινοῦ, τό, Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐπὶ πλοῦτῳ καὶ τῇ δυνάμει θαρροῦντες. Τίνα δέ ἐστιν ἃ ὀφείλουσιν ἀκούειν ἢ ἐκεῖνα, ὡς οὐδὲ αὐτοὺς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ πλοῦτος ὀνήσει; Οὐδὲν γὰρ λυτρώσεται αὐτοὺς τῆς ἐπαχθησομένης αὐτοῖς διὰ τῆς ἁμαρτίας ὀργῆς· ὥσπερ
 15 οὖν οὐδὲ ἀδελφός, φέρε εἰπεῖν, θεοφιλῆς, οὔτε ἄλλος τις ἀνθρώπων ἰσχύει λυτρώσασθαι ἐν τῇ τότε ἡμέρᾳ τινά· καὶ εἰ ὁ ἀδελφός οὐκ ἰσχύει, καὶ ταῦτα θεοφιλῆς, πολλῶ πλεον οὐκ ἰσχύσει ὁ πλοῦτος.

[«Ὁ ἀδελφός οὐ λυτροῦται»· ἀδελφὸν θεοφιλῆ λέγει καὶ
 20 τίμιον].

«Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Διδάξας, ὡς οὐδὲν ὁ πλοῦτος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ὠφελεῖ, διδάσκει καὶ τὸ ὠφελοῦν. Τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ἐγκοπον καὶ ἐπίπονον βίον κτήσασθαι; Οὗτοι γὰρ καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ζωῆς κατὰ τὸν μέλλον-
 25 τα αἰῶνα ἀξιωθήσονται. Ὁ κοπιῶν διὰ τῆς πρακτικῆς ζήσεται εἰς τέλος διὰ τῆς γνώσεως, καὶ ἀναπαύσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς νῆκος. «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος».

μία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με», δηλαδή (θὰ μὲ κυκλώσῃ) ἡ παρεκτροπὴ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔπραξα κατὰ τὴν ζωὴν μου παραβαίνων τὸν θεῖον νόμον διὰ τῆς ἐνασχολήσεως περὶ ἀλλότρια καὶ διὰ τῆς πανουργίας. Αὕτῃ, λοιπόν, ἡ ἀσέβεια θὰ μὲ περικυκλώσῃ, λέγει, ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἔννοιαν· θὰ μὲ περιτριγυρίζουν τὰ κακὰ ἔργα, ὅσα ἔχω διαπράξει, θὰ μὲ κυκλώνουν ἀπὸ παντοῦ, θὰ μὲ πολιορκοῦν καὶ δὲν θὰ μὲ ἀφήνουν νὰ διαφύγω ἀπὸ τὴν κόλασιν. Λέγει δὲ φοβερὰν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, διότι εἶναι ὄντως φοβερὰ δι' ὅσους τιμωροῦνται. Ὁ Ἀπόστολος δὲ ὠνόμασεν αὐτὴν καὶ ἡμέραν ὀργῆς λέγων· «Ἀποταμιεύεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὀργὴν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς»¹.

7 - 8. «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν». Ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρω τὸ, Ἀκούσατε αὐτὰ ὅσοι ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν. Τί ἄλλο δὲ ὀφείλουν νὰ ἀκούσουν εἰμὴ τοῦτο, ὅτι δηλ. οὐδ' αὐτοὺς θὰ ὠφελήσῃ ὁ πλοῦτος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν; Πράγματι, οὐδὲν θὰ λυτρώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὀργὴν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀμαρτία· διότι οὐδὲ λ.χ. θεοφιλῆς ἀδελφὸς οὐδὲ ἄλλος κανεὶς ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ λυτρώσῃ κάποιον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἂν δὲ δὲν δύναται ἀδελφὸς καὶ μάλιστα θεοφιλῆς, πολλῶ μᾶλλον δὲν θὰ δυνηθῇ ὁ πλοῦτος (νὰ πράξῃ τοῦτο).

[«Ὁ ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται» ἔννοεῖ τὸν θεοφιλῆ καὶ τίμιον ἀδελφόν].

9. «Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἀφοῦ ἐδίδαξεν ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν ὠφελεῖ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, διδάσκει καὶ τί ὠφελεῖ. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ πλήρης κόπων καὶ μόχθων ζωὴ². Ὅσοι ἀσκοῦν αὐτὴν θὰ ἀξιωθοῦν ἀληθῶς καὶ τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ὅποιος δὲ κοπιᾷ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς θὰ ζήσῃ αἰωνίως διὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ θ' ἀναπαύεται αἰωνίως καὶ θὰ ζῆ ὡς νικητῆς. «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζήσεται εἰς τέλος».

2. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι μόνον οἱ ἀσκοῦντες τὴν ἐπίμοχθον ἀρετὴν πλούσιοι θὰ σωθοῦν.

«Οὐκ ὄφεται καταθροῶν, ὅταν ἴδη σοφοὺς ἀποθνήσκον-
 τας». Εἰς τοσοῦτον γὰρ μακρὰν ἔσονται τῶν ἀσεβῶν, ὡς μηδὲ
 πλησιάζειν αὐτῶν τῆς ἀπωλείας. Τίνες δὲ ἀποθνήσκοντες σοφοὶ
 ἢ περὶ ὧν λέλεκται: «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σί-
 5 νεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω»; Παιδεύει γὰρ διὰ πάντων ἡ πα-
 ροῦσα Γραφή, ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οὔτε πλούσιος
 ἑαυτὸν ῥύεται, οὔτε ὁ νενομισμένος σοφός. Μόνος δὲ ἐκεῖνος τεύ-
 ξεται τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὁ ἐν τῷ παρόντι βίῳ κατατήξας. «Ἐπὶ τὸ
 αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται». Ὁμοῦ σοφοί, φησί, καὶ ἄ-
 10 φρονες ἀπωλεία παραδοθήσονται· οὐ διενηνόχασιν γὰρ ἀλλήλων
 οὐδέν, ὁμοίως εἰδωλολατροῦντες. «Καὶ καταλείψουσιν ἄλλοτρί-
 οισ τὸν πλοῦτον αὐτῶν». Οὐ γὰρ ἠθέλησαν αὐτὸν οἰκειὸν ποιή-
 σασθαι διὰ τῆς εἰς τοὺς δεομένους εὐεργεσίας.

«Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τῶν
 15 τάφων τὴν νεκρότητα σημαίνει ἢ ἐνέδυσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν,
 οὐδὲν ὀρθὸν οὐδὲ εὐθὲς φρονήσαντες περὶ Θεοῦ. «Σκηνώματα αὐ-
 τῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Αἱ σκηναί, φησίν, ἐν αἷς ζῶντες ὤ-
 κουν ἀφ' ἐτέρων εἰς ἐτέρους ἤξουσι κατὰ γενεάς· τοῦτο γὰρ καὶ
 ἀνωτέρω εἶρηκεν ὅτι, «καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον
 20 αὐτῶν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Δέον,
 φησί, διὰ πίστεως καὶ πολιτείας λαμπρᾶς παρασκευάσαι γραφή-
 ναι αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οἱ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτὰ
 ἐπεκαλέσαντο ἀπώνυμους αὐτοῖς κτίζοντες πόλεις.

«Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε». Τὸ αἴτιον τοῦ ἐκ-
 25 πεσεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ μέγα φρονεῖν τὰς σαρκὸς ἐπιθυμήματα λέ-
 γει. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μὴ συνιέναι τὴν τιμὴν αὐτῶν, ὅτι δὴ κατ'

1. Ἦσ. 29, 14· πρβλ. Α' Κορ. 1, 19.

2. Ἀναφορά εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς ἀλεξανδρινῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς,

10. «Οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας». Τόσον δηλαδή θὰ εὐρίσκωνται μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, ὥστε οὐδὲ θὰ πλησιάζουν τὴν καταστροφὴν των. Οἱ ἀποθνήσκοντες δὲ σοφοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους λέγεται· «Θὰ καταστρέψω τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ θὰ ἀφανίσω τὴν φρόνησιν τῶν φρονίμων»¹. Δι' ὅλων αὐτῶν τὸ παρὸν μέρος τῆς Γραφῆς διδάσκει δηλαδή ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οὔτε ὁ πλούσιος θὰ λυτρώσῃ ἑαυτὸν οὔτε ὁ θεωρούμενος σοφός. Τὴν αἰώνιον ζωὴν δὲ θὰ ἐπιτύχῃ μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀνηλώθῃ (εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς). «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται». Σοφοὶ καὶ ἄφρονες, λέγει, θὰ παραδοθοῦν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν ἀπώλειαν, διότι δὲν διαφέρουν ἄλλωστε μεταξὺ των, ἀφοῦ ὁμοίως λατρεύουν τὰ εἰδωλα. «Καὶ καταλείψουσιν ἄλλοτριοῖς τὸν πλοῦτον αὐτῶν»· διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ οἰκιοποιηθοῦν τὸν πλοῦτον διὰ τῆς εὐεργεσίας πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην.

12. «Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τῶν τάφων ἐννοεῖ τὸν θάνατον, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐνέδυσαν τὴν ψυχὴν των, ἀφοῦ οὐδὲν ὀρθὸν καὶ οὐδὲν εὐθὲς ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ Θεοῦ. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Αἱ κατοικίαι, λέγει, εἰς τὰς ὁποίας κατῴκουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των, θὰ περιέλθουν ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν γενεῶν. Τοῦτο δὲ ἔχει εἶπει καὶ ἀνωτέρω, ὅτι «καταλείψουσιν ἄλλοτριοῖς τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Ἐπρεπε, λέγει, διὰ πίστεως καὶ διαγωγῆς ὀρθῆς νὰ φροντίσουν νὰ γραφοῦν τὰ ὀνόματά των εἰς τοὺς οὐρανούς· αὐτοὶ ὁμως διετήρησαν τὰ ὀνόματά των εἰς τὴν γῆν, κτίζοντες πόλεις, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὸ ὄνομα των².

13. «Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε». Αἰτία τῆς πτώσεώς των εἰς τὴν ὑψηλοφροσύνην εἶναι, λέγει, αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι δὲν κατενόησαν τὴν ἀξίαν των,

οἱ ὁποῖοι ἔκτιζον εὐχαρίστως ἐπωνύμους πόλεις (Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Σελεύκεια κ.τ.δ.).

εἰκόνα πεποιήνται Θεοῦ. Ὅμοίως δὲ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις γῆν οἰκεῖν ἀντὶ τῶν οὐρανίων σκηνῶν κατηλλάξαντο, καὶ τάφους ἀντὶ τῆς παρὰ Θεοῦ ζωῆς.

«Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς». Ὁδὸν ἡ θεία Γρα-
5 φῆ τὸν ἐκάστου βίον οἶδε καλεῖν, καὶ τὸν ἐκάστου τῆς ζωῆς χρό-
νον. Ταύτην οὖν, φησί, τὴν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ ἐχθρὰν κατεσκεύα-
σεν αὐτοῖς, ἅτε μηδὲν εὐθὲς πεφρονηκότες. Ἄλλ' ὅτε μὲν προσ-
έκοπτον ἐν αὐτῇ, οὐκ ἠσθάνοντο τῶν σκανδάλων. «Μετὰ δὲ ταῦ-
τα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν», ἀντὶ τοῦ, Ὅμολογήσου-
10 σι μετανοήσαντες ἐφ' οἷς τοιαύτην ὥδευσαν τρίβον, ὅτε οὐχ ἔ-
ξουσι τῆς μετανοίας καιρόν.

«Ὡς πρόβατα ἐν ἄδη ἔθεντο». Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν ὑπὸ
τὸν ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν τιμὴν ἀπωσάμενοι,
παραπλησίως τοῖς κτήνεσι τὰ σώματα διεφθάρησαν· ταύτη μοι
15 καὶ θρέμματα γεγονασιν ἄδου, ὡς λοιπὸν αὐτὸν ποιμαίνοντα αὐ-
τοὺς εἰς τὰς αὐτοῦ νομάς ἀπάξειν, τοὺς μὲν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώ-
νιον, τοὺς δὲ ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων, τοὺς
δὲ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.

«Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εἰθεῖς τὸ πρῶτον). Οὐκέ-
20 τι ὥσπερ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὄντες, κατεξανίστανται τῶν εὐσε-
βῶν· τοῦναντίον δὲ οἱ τοῦ καιροῦ τῆς πρωΐας ἀξιωθέντες καὶ τοῦ
νέου φωτὸς τῶν ἀσεβῶν κατακυριεύσουσι. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐ-
τῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἄδη». Πᾶσα, φησί, ἡ βοήθεια αὐτῶν,
ἤτοι ἡ ἰσχύς, ἣν ἔσχον ἐκ τῆς δόξης, τῷ θανάτῳ διαλυθήσεται.
25 Τὸ γάρ, «παλαιωθήσεται», ἀντὶ τοῦ, διαλυθήσεται, τέθειται.

«Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου,
δταν λαμβάνῃ με». Ἐμοῦ, φησί, τοῦ ταῦτα λέγοντος λυτρώσε-
ται ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸ μὴ συναπαχθῆναι αὐτήν, καὶ ἐρη-
μωθῆναι μετὰ τῶν τοῦ ἄδου προβάτων.

30 «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Μαθῶν, φησί, οἷον
ἔσται τῶν ἀσεβῶν τὸ τέλος, μὴ μακαρίσῃς τοὺς ἐν τῷ βίῳ πλου-

ὅτι δηλαδή ἔχουν πλασθῆ κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Ὁμοίως δὲ πρὸς τὰ ἀνόητα ζῶα ἀντήλλαξαν τὰς οὐρανίους κατοικίας μὲ τὴν ἐπίγειον ζωὴν καὶ τὴν πλησίον τοῦ Θεοῦ ζωὴν μὲ τοὺς τάφους.

14. «Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς». Ἡ ἀγία Γραφή ὀνομάζει ὁδὸν τὴν ζωὴν ἐκάστου καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἐκάστου. Αὕτη, λοιπόν, ἡ ὁδὸς ἐγίνε δύσβατος καὶ ἐχθρική δι' αὐτοὺς, ἐπειδὴ οὐδὲν ὀρθὸν ἐσκέφθησαν. Ἄλλ' ὅταν προσέκοπταν εἰς αὐτήν, δὲν ἀντελαμβάνοντο τὰ ἐμπόδια. «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν», δηλαδή θὰ ὁμολογήσουν καὶ θὰ μετανοήσουν, διότι ἐβάδισαν αὐτὸν τὸν δρόμον, ὅταν ὁμως δὲν ἔχουν πλεον εὐκαιρίαν μετανοίας.

15. «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδη ἔθεντο». Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ εἶναι ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα¹, ἀλλ' ἀφοῦ ἠδιαφόρησαν διὰ τὴν ἀξίαν των, διέφθειραν τὰ σώματά των ὁμοίως πρὸς τὰ ζῶα, διὰ τοῦτο ἐγίναν βοσκήματα τοῦ Ἄδου, ὥστε αὐτὸς τοῦ λοιποῦ νὰ βόσκη αὐτοὺς καὶ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ λειβάδια του, ἄλλους δηλ. εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἄλλους ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ κλάμα καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων καὶ ἄλλους εἰς τὸ σκότος τὸ ἐκτὸς (τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ).

«Καὶ κατακυριεύουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωί». Δὲν ἐξεγείρονται πλεον κατὰ τῶν εὐσεβῶν, ὡς εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀντιθέτως μάλιστα ὅσοι ἤξιώθησαν νὰ ἴδουν τὴν πρωίαν (τοῦ νέου αἰῶνος) καὶ τὸ νέον φῶς θὰ ἐξουσιάσουν ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἔθῃ». Ὁλη, λέγει, ἡ βοήθειά των, δηλ. ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δόξης των, θὰ διαλυθῇ διὰ τοῦ θανάτου. Πράγματι, τὸ «παλαιωθήσεται» ἔχει τεθῆ ἀντὶ τοῦ «θὰ διαλυθῇ».

16. «Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, ὅταν λαμβάνῃ με». Ὁ Θεὸς, λέγει, θὰ λυτρώσῃ τὴν ψυχὴν ἐμοῦ, τοῦ λέγοντος αὐτά, διὰ νὰ μὴ ὀδηγηθῇ αὕτη ὁμοῦ μετὰ τῶν προβάτων τοῦ Ἄδου εἰς τὴν καταστροφὴν.

17. «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Ἀφοῦ μάθης, λέγει, ποῖον τέλος θὰ ἔχουν οἱ ἀσεβεῖς, μὴ μακαρίσης ὅσους πλουτοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν οὐδὲ νὰ φοβηθῆς ὡς νὰ ἐχῆς ἀπο-

τοῦντας, μηδέ φοβηθῆς ὡς πάσης ἀποκεκλεισμένος ἐλπίδος, μὴ ἄθυμῆς δὲ ὡς μεγάλων ἀγαθῶν τῶν παρόντων ἐστερημένος. Ἐὖ ἴσθι, ὅτι σὲ μὲν περιμένει ἢ ἐκ θανάτου λύτρωσις καὶ ἢ αἰώνιος ζωή· ὁ δὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδαιμονιζόμενος διὰ πλοῦτον 5 καὶ δόξαν, καὶ διὰ τὴν ψευδώνυμον σοφίαν, οὐδὲν πλέον ἔξει· γυμνὸς γάρ πάντων ἀπαχθήσεται τῶν τοῦ βίου.

«Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήγεται τὰ πάντα». Τοῦτο, φησί, μόνον ἔδοξαν κερδαίνειν οἱ ἄθεοι ἀπὸ τοῦ πλούτου, τὸ εὐλόγηθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν τῇ θνητῇ καὶ προσκαιρῷ ζωῇ. 10 Ἐκείνων ἐπαινούντων αὐτοὺς καὶ εὐδαιμονιζόντων ἐφ' οἷς ἔδοξαν ἔχειν ἀγαθοῖς. «Οὐδὲ συγκатаβήσεται αὐτῷ ἢ δόξα αὐτοῦ». Ἐπειδὴ πάντα πρόσκαιρα, φησί, τότε χάριν ἀποδώσει σοι τῷ δημιουργῷ ὁ τοιοῦτος, ὅταν πληθύνῃς τὰ ὄντα αὐτῷ.

«Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Μιμήσεται, φη- 15 σί, τῶν πατέρων τὸν ζῆλον, καὶ ἐκ πονηρῶν ὧν τὴν πονηρίαν διαδέξεται. «Ἐως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Οἱ γὰρ τοιαῦτα φρονοῦντες τυφλοὶ ταῖς ψυχαῖς γεγόνασι, μήτε ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως φωτισθέντες, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ αἰωνίου φωτὸς ἀξιωθησόμενοι.

20

ΜΘ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Ἄδει τὸν ψαλμὸν ὁ Ἀσάφ τοῦ νομοθέτου τὸ πρόσωπον εἰσφέρων, τὰς πάλαι μὲν ἀνατρέπων θυσίας, εἰσφέρων δὲ τὰς 25 τῆς Νέας Διαθήκης, τὰς δι' αἰνέσεως δωροφορίας. [Οἱ Ἰουδαίων πρῶτοι ἀρετῆς ἀμελοῦντες εὐσέβειαν ἐνόμιζον εἶναι ἐν τῷ τοὺς νόμους ἀποστοματίζειν καὶ διαγγέλλειν, καὶ θυσίας προσφέρειν. Νόμου δὲ ἀνάγνωσις, καὶ θυσιῶν προσφορά τῆς ἐνυπαρχούσης

κλεισθῆ ἀπὸ πᾶσαν ἐλπίδα οὐδὲ νὰ καταλαμβάνεσαι ἀπὸ στενοχωρίαν διότι ἐστερήθης ἀπὸ τὰ παρόντα μεγάλα ἀγαθὰ. Γνώριζε καλῶς ὅτι σὲ μὲν ἀναμένει ἡ λύτρωσις ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ· αὐτὸς δὲ τὸν ὅποιον οἱ πολλοὶ καλοτυχίζουν διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν καὶ τὴν ψευδοσοφίαν του οὐδὲν θὰ ἔχη πλέον, ἀλλὰ θὰ ὀδηγηθῆ (εἰς τὸν Ἄδην) γυμνὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ (ἀγαθὰ) τοῦ βίου.

18. «Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα». Μόνον αὐτό, λέγει, φαίνεται ὅτι ἐκέρδισαν οἱ ἄθεοι μὲ τὸν πλοῦτόν των, νὰ καλοτυχίζουν δηλαδὴ αὐτοὺς εἰς τὴν θνητὴν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν, ὅταν δηλ. ἐπαινοῦν καὶ μακαρίζουν αὐτοὺς διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα νομίζονται ὅτι κατέχουν. «Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ὅλα εἶναι πρόσκαιρα, λέγει, τότε θὰ εὐχαριστήσῃ σὲ τὸν δημιουργὸν ὁ τοιοῦτου εἴδους ἄνθρωπος, ὅταν πληθύνῃς τὰ ὑπάρχοντά του.

19. «Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Θὰ μιμηθῆ, λέγει, τὸν ζῆλον τῶν προγόνων του, ὡς καταγόμενος δὲ ἐκ πονηρῶν θὰ διαδεχθῆ (αὐτοὺς) εἰς τὴν πονηρίαν. «Ἔως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Ἀληθῶς ὅσοι ἔχουν τοιοῦτον φρόνημα ἔχουν γίνεи τυφλοὶ εἰς τὰς ψυχάς, οὔτε δὲ κατὰ τὸν θνητὸν βίον ἐφωτίσθησαν ὑπὸ τῆς θείας γνώσεως οὔτε καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα βίον θὰ ἀξιωθῶν νὰ ἴδουν τὸ αἰώνιον φῶς.

49

Ψαλμὸς τοῦ Ἄσάφ.

Ἐπίθεσις.

Τὸν ψαλμὸν ψάλλει ὁ Ἄσάφ εἰσάγων τὸ πρόσωπον τοῦ νομοθέτου, καταργῶν μὲν τὰς παλαιὰς θυσίας, εἰσάγων δὲ τὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἱ ὁποῖαι εἶναι προσφορά δώρου συνοδευομένη ὑπὸ αἴνου (πρὸς τὸν Θεόν). [Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ παρημέλουν τὴν ἀρετὴν, ἐνόμιζον ὅτι ἡ εὐσέβεια ἦτο νὰ διδάσκουν ἀπὸ μνήμης καὶ νὰ κηρύσσουν τοὺς νόμους καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἀνάγνωσις ὁμῶς τοῦ νόμου καὶ προσφορά

είσιν ἀρετῆς καρπός· ἄνευ δὲ ταύτης ἐκεῖνα ποιεῖν μόνον ὁμοίον
 ἐστὶν ἀλείφεσθαι μὲν ἐπὶ τῷ παλαίειν, αὐτῶν δὲ τῶν παλαισμά-
 των καταμελεῖν, ἐξ ὧν ὁ στέφανος. Πρὸς οὖν τοὺς οὕτω διακει-
 μένους ἔλεγχον ποιεῖται ὁ μακάριος Δαυὶδ, τὸν Θεὸν εἰσάγων ὁ-
 5 νειδίζοντα καὶ δεικνύντα, ὅτι μὴ οὔσης ἀρετῆς, τὰς θυσίας ἀπο-
 στρέφεται, ὃ καὶ διὰ Ἡσαΐου ἔλεγεν· «Ὁ ἄνομος ὁ θύων μοι
 μύσχον, ὡς ὁ τύπτων ἄνδρα», καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐν εἰκόνι οὖν σχημα-
 τίζει τὸν Λόγον, καὶ εἰσάγει τὸν Θεὸν ἐξ οὐρανοῦ παραγινόμε-
 νον, καὶ καθίζοντα κριτήριον, καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων κρίνοντα
 10 ἄρχοντας, «Θεὸς θεῶν ἐλάλησε»].

«Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν». Θεοὶ
 μὲν οἱ ἅγιοι παρὰ τῷ Θεῷ· «Δέδωκά σε τῷ Φαραὼ εἰς Θεόν»·
 καί, «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε». Καλοῦνται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πότε,
 ἢ ὅτε ἐνανθρωπήσας ἐλάλησε, καὶ πᾶσαν συνεκάλεσε τὴν γῆν;
 15 Τί δὲ ἐλάλησεν ἡ τό, «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔ-
 θνη», καὶ τό· «Δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλη τῇ
 οἰκουμένῃ»;

«Ἐκ Σιῶν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ». Ἐκ γὰρ
 τῆς ἄνω Σιῶν καὶ δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται.

20 [«Ἐκ Σιῶν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Θεὸς ἐμ-
 φανῶς ἦξει». Τὸ μὲν, «ἐκ Σιῶν», τὴν προτέραν λέγει παρου-
 σίαν σημαίνειν· τὸ δέ, «ἐμφανῶς», δευτέραν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν
 πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν καὶ τὴν ἔνδοξον θεοφάνειαν ἐσιώπα ὑπ'
 ἀνθρώπων κρινόμενος, οὐδὲ ἐμφανῆ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἐδεί-
 25 κν· ἐπειδὴν δὲ τὸ δεύτερον ἀφίκηται, ἦξει ἐμφανῶς, καὶ οὐ παρα-

1. Ἀνάγνωθι «Ἀσάφ». Πρόκειται περὶ λάθους ἀντιγραφῆς ἴσως.
 2. Ἡσ. 66, 3.
 3. Ἐξ. 7, 1.

θυσιῶν εἶναι καρπὸς ὑπαρχούσης ἤδη ἀρετῆς· ὅποιος ὁμως πρῶττει ἐκεῖνα ἄνευ ταύτης (δηλ. τῆς ἀρετῆς) εἶναι ὡς νὰ ἀλείφεται μὲν διὰ νὰ παλαίση, νὰ ἀδιαφορῇ ὁμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς πάλης, οἱ ὅποιοι (παρέχουν) τὸν στέφανον (τῆς νίκης). Ὁ μακάριος Δαβίδ¹, λοιπὸν, ἐλέγχει ὅσους διέπονται ἀπὸ αὐτὸ τὸ φρόνημα, εἰσάγει δὲ τὸν Θεὸν, ὁ ὅποιος κατακρίνει αὐτοὺς καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἀποστρέφεται τὰς θυσίας ὅταν ἀπουσιάζη ἡ ἀρετή. Ὁ Θεὸς ἄλλωστε ἔλεγε διὰ τοῦ Ἡσαίου· «Ὁ ἄνομος, ὁ ὅποιος θυσιάζει μόσχον εἰς ἐμέ, εἶναι ὡς ὁ ραπιζὼν ἄνθρωπον»² κλπ. Σκιωδῶς, λοιπὸν, ἀναφέρεται εἰς τὸν Λόγον καὶ εἰσάγει τὸν Θεὸν νὰ ἔρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ συγκροτῇ δικαστήριον καὶ νὰ κρίνη τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων· «Θεὸς λαῶν ἐλάλησε»].

1. «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν». Θεοὶ μὲν εἶναι οἱ ἅγιοι οἱ πλησίον τοῦ Θεοῦ· «Σὲ ἕκαμα θεὸν διὰ τὸν Φαραῶ³ καὶ· Ἐγὼ εἶπα· Εἴσθε θεοὶ»⁴. Καλοῦνται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τότε, ὅταν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ὠμίλησε καὶ προσεκάλεσε ὅλην τὴν γῆν. Εἶπε δὲ τὸ «Πορευθῆτε καὶ κάνετε μαθητὰς ὅλα τὰ ἔθνη»⁵ καὶ τὸ «Τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον πρέπει νὰ κηρυχθῇ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην»⁶.

2. «Ἐκ Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ». Πράγματι ἐκ τῆς ἄνω Σιών θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν δευτέραν παρουσίαν του.

[«Ἐκ Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει». Τὸ μὲν «ἐκ Σιών» σημαίνει προφανῶς τὴν πρώτην παρουσίαν, τὸ δὲ «ἐμφανῶς» τὴν δευτέραν. Κατὰ τὴν πρώτην παρουσίαν του καὶ τὴν ἐνδοξον θεοφάνειάν του ἐσιώπα⁷, ὅταν ἐδικάζετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔδειξε δὲ ἐμφανῶς τὴν θεότητά του· ὅταν ὁμως θὰ ἔλθῃ διὰ δευτέραν φοράν, θὰ ἔλθῃ ἐμφανῶς

4. Ψαλμ. 81, 6.

5. Ματθ. 28, 19.

6. Μάρκ. 13, 10.

7. Παραπλήσια λέγει ὁ Εὐσέβιος (ΒΕΠ 21, 213 ἔ.).

σιωπῆσεται· ἀλλ' ἐλέγξει τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει, ὁ δὲ Χριστὸς Θεὸς ἐστι, τό, «ἐμφανῶς», ἄρα τὴν σάρκα δηλοῖ].

«Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει». Οὐ γὰρ κατὰ τὴν προτέραν πα-
 5 ρουσίαν λεληθότως· ἀλλ' ὡς αὐτὸς φησιν, ὡς ἀστραπὴ πληροῦσα
 ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπῆ-
 σεται». Οὐχ ὥσπερ τὸ πρότερον, φησίν, ἐσιώπα τοῖς ἀσεβέσιν,
 οὕτω καὶ τότε. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καθήσεται». Πῦρ, ἵνα τοὺς
 ἀξιόους διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν παραδῶ. "Ὁμοιον δὲ τό, «Ἐμπρο-
 10 σθεν αὐτοῦ εἴλκε ποταμὸς πυρός». Σφόδρα ταῦτα καὶ ὁ μακάριος
 ἐθεάσατο Δανιήλ. «Ποταμὸς», γὰρ, φησί, «πυρὸς εἴλκεν ἔμπρο-
 σθεν αὐτοῦ· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλόξ πυρὸς οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέ-
 γον». Τὸ δὲ πῦρ ἢ τὸ φῶς σημαίνει τὸ ἐξ αὐτοῦ· τῆς γὰρ γνώσεως
 τοῦ Χριστοῦ τὸ διὰ πίστεως ἠγεῖται φῶς νοητός, οὗ τόπος ὁ τοῦ
 15 Ἰσραὴλ ἐν νυκτὶ καθηγησάμενος στῦλος πυρός· ἢ ὅτι τοὺς ἀπε-
 νηγμένους ἡμᾶς εἰς ἅπασαν ἁμαρτίαν ἀνεξωπύρησεν ὁ Σωτὴρ
 εἰς προθυμίαν παντὸς ἀγαθοῦ· πῦρ ὥσπερ νοητὸν τὴν τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος μέθεξιν ἐμβάλων. "Εφη γοῦν ὅτι· «Πῦρ ἦλθον βα-
 λεῖν ἐπὶ τὴν γῆν»· γεγόναμεν γὰρ τῷ πνεύματι ζέοντες, ὅσοι τῆς
 20 τοιαύτης ἠξιώμεθα χάριτος. Διὸ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 χάριτι πυρὸς δήλωσις συνεισφέρεται· βαπτίζόμεθα γὰρ ἐν Χρι-
 στῷ κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνὴν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. "Εφη
 δέ τις καὶ τῶν προφητῶν· ὅτι «Αὐτὸς ἐκπορεύεται ὡς πῦρ χωνευ-
 τηρίου, καὶ ὡς πόα πλυνόντων· καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθα-

1. Βλ. Ματθ. 24, 27.

2. Δαν. 7, 9 - 10· αἱ προτάσεις ἀντιστρόφως εἰς τὸ κείμενον τοῦ Θεο-
 δοτίωνος.

3. Βλ. Ἐξ. 40, 38.

καὶ δὲν θὰ σιωπήσῃ, ἀλλὰ θὰ ἐλέγξῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Διότι, ἂν ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ ἐμφανῶς, ὁ δὲ Χριστὸς εἶναι Θεός, τὸ «ἐμφανῶς» σημαίνει συνεπῶς τὴν σάρκα].

3. «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει». (Κατὰ τὴν δευτέραν δηλαδὴ παρουσίαν δὲν θὰ ἔλθῃ) κρυφίως ὡς κατὰ τὴν πρώτην ἀλλ', ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, ὡς ἀστραπή ἡ ὁποία γεμίζει (τὸν οὐρανὸν) ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν μέχρι τὴν δύσιν ¹. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παραιοπήσεται». Δὲν θὰ σιωπᾷ λέγει πρὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ τότε, ὅπως προηγουμένως. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καθήσεται». Πῦρ, διὰ τὴν παραδῶση (εἰς αὐτὸ) ὅσους ἀξίζουν τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των. Εἶναι δὲ ὁμοίον καὶ τὸ «Ἐμπροσθεν αὐτοῦ εἶλκε ποταμὸς πυρός». Ταῦτα εἶχεν ἴδει βεβαίως καὶ ὁ μακάριος Δαυιδ. «Ποταμὸς», λέγει, «πύρινος ἔτρεχεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ὁ θρόνος του ἦτο ὡς πυρίνη φλόξ καὶ οἱ τροχοὶ αὐτοῦ ὡς πῦρ φλέγον» ². Ὁμιλεῖ δὲ διὰ τὸ πῦρ ἢ τὸ φῶς τὸ προερχόμενον ἐξ αὐτοῦ· διότι τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ προηγείται τὸ νοητὸν φῶς· αὐτοῦ τύπος εἶναι ὁ πύρινος στῦλος, ὁ ὁποῖος προηγείτο τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν νύκτα ³. Ἡ (ἐννοεῖ) ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀνεζωπύρησεν ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἶχομεν ἀποψυγῆ (διαπράττοντες) πᾶσαν ἁμαρτίαν, ὥστε νὰ εἴμεθα πρόθυμοι διὰ πᾶν ἀγαθόν, θέτων ἐντὸς ἡμῶν ἐν εἶδει πυρός τὴν μέθεξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶπεν ἄλλωστε ὅτι· «Ἦλθα διὰ τὴν βάλω πῦρ εἰς τὴν γῆν» ⁴. πράγματι δὲ ἔχομεν γίνεαι θερμοὶ εἰς τὸ πνεῦμα ⁵, ὅσοι ἔχομεν ἀξιωθῆ αὐτῆς τῆς χάριτος. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν χορήγησιν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος δηλοῦται ταυτοχρόνως καὶ τὸ πῦρ ⁶. διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης, εἰς τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα βαπτίζόμεθα μετὰ ἁγίου Πνεῦμα καὶ πῦρ ⁷. Εἶπεν ἄλλωστε καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτας ὅτι· «Αὐτὸς θὰ παρουσιασθῆ ὡς πῦρ καμίνου καὶ ὡς στακτόνερον τοῦ πλυντηρίου καὶ θὰ καθίσῃ

4. Λουκ. 12, 49.

5. Πρβλ. Ρωμ. 12, 11.

6. Ἀναφορὰ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν· βλ. Πρ. 2, 1 - 11.

7. Βλ. Ματθ. 3, 11.

ρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσίον». Ἐκτῆκει γὰρ ἅπαντα ῥύπον ἐν ἡμῖν ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις. Ἄλλ' οὐδὲν ὄνησε τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ὅτι μὴ τὴν χάριν προσήκαντο, περὶ ὧν ἐν Ἱερεμίᾳ ὁ Θεός· «Ἐξέλειπε φουσητῆρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλειπε μόλι-
5 βδος. Εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· πονηρίαὶ αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν».

«Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Πάλαι μὲν οἱ ἐπὶ γῆς μερίδες ἦσαν ἀλωπέκων, ὡς ἐν Ψαλμοῖς πού φησι, τοῖς ἀκαθάρ-
τοις λατρεύοντες πνεύμασι, καὶ κατὰ τόπον ἕκαστον Θεὸν ἡγού-
10 μενοι τὸ δοκοῦν. Ἄλλ' ἐπιφανεῖς ὁ Σωτῆρ, ἐνήστραψεν ἡμῖν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸ φῶς, ἐπέστρεψε τὸ πεπλανημένον, κατέδησε τὸ ἠρρωστηκός, ὡς ποιμὴν ἀγαθός, ἀπεσόβησε τοὺς θῆρας τῆς τῶν προβάτων ἀλλῆς· ἠγίασε πνεύματι, ἠσφαλίσατο
δυνάμεσιν ἀγγελικαῖς, ἐπέστησε τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἁγίους
15 μυσταγωγούς. Προσκαλέσεται τοίνυν, φησί, τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐξευλεγμένους ἐν γῇ πρὸς ἀποστολήν, ὥστε τὸν λαὸν αὐτοῦ διακρίναι. Οἱ γὰρ ἀπόστολοι τοὺς μὲν πειθόμε-
νους προσήνεγκαν τῷ Θεῷ, ἀπιστοῦντας δὲ τῷ Σατανᾷ παρέπεμ-
ψαν, μονονουχὶ λέγοντες· Πορεύεσθε οὖν, φησί, τῷ φωτὶ τοῦ
20 πυρός ὑμῶν καὶ τῇ φλογὶ ἧ ἐξεκαύσατε. Τοῖς γοῦν Ἰουδαίοις ἀπι-
στοῦσί φασιν· «Ἦμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλήσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρί-
νετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». Ὅτι δὲ
τοῖς μυσταγωγοῦσι καὶ τοῖς αὐτῶν μαθηταῖς συμπράττουσιν
25 ἄγγελοι, δηλοῖ λέγων ὁ Παῦλος· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κλη-

1. Μαλ. 3, 2.

2. Ἱερ. 6, 28 - 29.

3. Βλ. Ψαλμ. 62, 11.

διὰ νὰ χωνεύσῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν»¹. Πράγματι δὲ ἡ δύναμις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξαφανίζει ἀπὸ ἡμᾶς πᾶσαν ἀκαθαρσίαν. Ἡ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ὁμως οὐδόλως ὠφελήθη, διότι δὲν ἀπεδέχθη τὴν χάριν· δι' αὐτοὺς εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰερεμίου· «Δὲν ὑπάρχει φυσερὸν διὰ τὸ πῦρ, δὲν ὑπάρχει μόλυβδος. Ματαίως ὁ ἄργυροκόπος σφυρηλατεῖ τὸν ἄργυρον· αἱ κακίαι των δὲν ἀπηλείφθησαν»².

4. «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἦσαν κάποτε μερίδες ἀλωπέκων, ὅπως λέγει κάπου εἰς τοὺς Ψαλμούς»³, διότι ἐλάτρευον τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ εἰς ἕκαστον τόπον ἐθεώρουν ὡς Θεὸν ὃ,τι ἐνδομίζον. Ἄλλ' ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς του κατηύγασεν ἡμᾶς μὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, ἐπέστρεψε τὸ πλανημένον, ἐπέδεσε τὸ ἀρρωστημένον ὡς καλὸς ποιμὴν⁴, ἐξεδίωξε τὰ ἄγρια ζῶα ἀπὸ τὴν μάνδραν τῶν προβάτων· ἠγίασε διὰ τοῦ πνεύματος, ἐφρούρησε διὰ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, ἐτοποθέτησεν τοὺς εἰς ἕκαστον μέρος ἁγίους μυσταγωγούς⁵. Θὰ προσκαλέσῃ, λοιπὸν, λέγει, τοὺς ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅσους ἐξελέγησαν εἰς τὴν γῆν καὶ θὰ ἀποστείλῃ (αὐτοὺς) διὰ νὰ ἀποχωρίσουν τὸν λαόν του. Πράγματι οἱ ἀπόστολοι τοὺς μὲν πιστεύοντας ἔφερον πλησίον τοῦ Θεοῦ, τοὺς δὲ ἀπίστους παρέπεμψαν εἰς τὸν Σατανᾶν, σχεδὸν λέγοντες· Ὑπάγετε, λοιπὸν, λέγει, εἰς τὸ φῶς τοῦ πυρός σας καὶ εἰς τὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἀνήψατε. Εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας Ἰουδαίους, βεβαίως, λέγουν· «Ἐπρεπε νὰ λαλήσωμεν πρῶτον εἰς σᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὁμως ἀπορρίπτετε αὐτὸν καὶ κρίνετε ἑαυτοὺς ἀναξίους διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη»⁶. Ὅτι δὲ οἱ ἄγγελοι συμπράττουν μὲ τοὺς μυσταγωγούς καὶ τοὺς μαθητάς των λέγεται σαφῶς ὑπὸ τοῦ Παύλου· «Δὲν εἶναι ὅλοι (οἱ ἄγγελοι) ὑπηρετικά πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἀποστέλλονται νὰ ὑπηρετήσουν ὅσους πρόκειται νὰ κλη-

4. Βλ. Ἰεζ. 34, 4.

5. Δηλαδή τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας.

6. Πρ. 13, 46.

ρονομεῖν σωτηρίαν»); Τοῦτο καὶ ἡ κλίμαξ ἐδήλωσεν, ἣν εἶ-
 δεν Ἰακώβ τὴν ἐκ γῆς διήκουσαν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐφ' ἧς ἀπε-
 στήρικτο Κύριος, ἄνω κάτω διαθεόντων ἀγγέλων. Τοιοῦτον καὶ
 τὸ: «Παρεμβαλεῖ Κύριος κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ
 5 ῥῦσεται αὐτούς» δι' ὧν οὖν συμπράττουσι καὶ αὐτοὶ διακρίνου-
 σι τὸν λαόν.

«Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Τοὺς δικαίους, φησί,
 τοὺς οὐράνιον πολιτείαν ἐπιτηδεύοντας, συνάξει εἰς τὰς ἄνω μο-
 νᾶς. «Καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Τοὺς ἁμαρτω-
 10 λούς φησι καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς συνάξει, ἐπὶ τὸ χωρίσαι
 τοὺς δικαίους τῶν μὴ τοιούτων.

«Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὀσίους αὐτοῦ». Ὡς πρὸς τοὺς ἀγ-
 γέλους ὁ λόγος, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου: «Καὶ ἀπο-
 στελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συνάξουσι τοὺς δικαίους ἐκ τῶν
 15 τεσσάρων ἀνέμων τῆς γῆς: τοὺς διαθεμένους τὴν διαθήκην αὐ-
 τοῦ ἐπὶ θυσίας». Θυσίας τὰς πνευματικὰς λέγει.

«Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Δο-
 ξάσουσι, φησί, οἱ οὐρανοὶ τὸν Θεόν, ὅτι δὴ καὶ ἀνθρώπους τῶν
 οὐρανίων διατριβῶν ἠξίωσε. Βούλεται τοὺς ὀσίους τοῦ πρότε-
 20 ρον λαοῦ πρὸ τῆς μελλούσης κρίσεως παῦσαι τῆς θυσίας τῆς διὰ
 τῶν ἀλόγων ζώων σφαγῆς καὶ ἀναλαβεῖν τὴν κατ' ἐπιστήμην καὶ
 γνῶσιν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸν κριτὴν αἱ οὐράναι δυνάμεις ἀνυ-
 μνοῦσιν, ὅτι ἀπὸ τῶν ὀσίων κατήρξατο, καὶ οἱ οὐρανοὶ διαγγέλ-
 λουσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, συγχαίροντες αὐτῶν τῇ σωτηρίᾳ.
 25 Τὸ δὲ τῆς γῆς οἰκητήριον τῷ μὴ τῆς οὐρανοῦ κλήσεως ἠξιωμέ-
 νῳ τάγματι καταλειφθήσεται. («Ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν»). Ἐν-
 ταῦθα προδήλως τὸν Χριστὸν λέγει Θεόν: πᾶσαν γὰρ τὴν κρίσιν

ρονομήσουν τὴν σωτηρίαν»¹; Τοῦτο ἦτο τὸ νόημα καὶ τῆς κλίμακος, τὴν ὁποίαν εἶδεν ὁ Ἰακώβ νὰ ὀδηγῆ ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ὁ Κύριος, ἐνῶ ἄγγελοι ἀνῆρχοντο καὶ κατήρχοντο ἐξ αὐτῆς². Παρόμοιον εἶναι καὶ τὸ «Θὰ στρατοπεδεύσῃ περίξ τῶν σεβομένων αὐτὸν ὁ Κύριος καὶ θὰ λυτρώσῃ αὐτούς»³. διὰ τούτων δηλοῦται ὅτι καὶ αὐτοὶ συμπράττουν καὶ ἀποχωρίζουν τὸν λαόν.

«Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Θὰ συγκεντρώσῃ, λέγει, εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς τοὺς δικαίους, ὅσους ἔχουν οὐράνιον διαγωγὴν. «Καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Θὰ συνάξῃ, λέγει, τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, διὰ νὰ χωρίσῃ τοὺς δικαίους ἀπὸ τοὺς ἀδίκους.

5. «Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὄσιους αὐτοῦ». Τὸ λεγόμενον ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀγγέλους, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. «Καὶ θὰ ἀποστείλῃ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ θὰ συνάξουν τοὺς δικαίους ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς γῆς»⁴. «Τοὺς διαθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίας»· ἐννοεῖ τὰς πνευματικὰς θυσίας.

6. «Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Θὰ δοξάσουν, λέγει, οἱ οὐρανοὶ τὸν Θεόν, διότι ἤξιωσε τώρα καὶ ἀνθρώπους νὰ κατοικοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Θέλει νὰ παύσουν οἱ ὄσιοι τοῦ παλαιοῦ λαοῦ τὴν θυσίαν, τὴν (γινομένην) διὰ τῆς σφαγῆς ἀλόγων ζώων, πρὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ν' ἀποκτήσουν τὴν πραγματικὴν γνῶσιν. Ἐπὶ τούτοις δὲ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἀνυμνοῦν τὸν Κριτὴν, διότι ἤρχισεν ἀπὸ τοὺς ὄσιους, καὶ οἱ οὐρανοὶ διακηρύσσουν τὴν δικαιοσύνην του, διότι χαίρουν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁσίων. Ἡ δὲ κατοικία τῆς γῆς θὰ παραμείνῃ διὰ τὴν ὁμάδα, ἡ ὁποία δὲν ἤξιώθη νὰ κληθῆ εἰς τὸν οὐρανόν. «Ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν». Ἐνταῦθα λέγει προφανῶς Θεὸν τὸν Χριστόν· διότι ὁ Πατὴρ ἔχει δώσει ὅλην

2. Βλ. Γέν. 28, 12.

3. Ψαλμ. 33, 8.

4. Ματθ. 24, 31.

δέδωκεν ὁ Πατήρ τῷ Υἱῷ. Καὶ εἰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατήρ τῷ Υἱῷ, ὁ δὲ Θεὸς κριτὴς ἐστὶ· Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστός.

«Ἄκουσον, λαὸς μου, καὶ λαλήσω σοι». Καινῆς νομοθεσίας εἰσαγωγὴν ποιούμενος, ἵνα μὴ τις ἀνθρώπινον τὸν λόγον ἢ τινος 5 ἀγγελικῆς δυνάμεως ὑπολάβοι, προτάττει τό, «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ». Ἡ δὲ διάνοια αὕτη· Μὴ νόμιζε ἕτερον εἶναι με, διὰ τὸ ἕτερα νομοθετεῖν σήμερον· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνός εἰμι ὁ παρὰ Μωσῆ τὰ περὶ θυσιῶν νομοθετήσας. Μαρτύρομαι δέ σε, οὐκ ἐγκληθήσῃ παραβάς τοὺς παρὰ Μωσῆ νόμους. Αὐτὸς γάρ εἰμι ὁ 10 κάκει διαταξάμενος τῷ παιδί μου συμφερόντως, καὶ νῦν τάδε μαρτύρομαι, ὅτι μὴ ἀνάγκη σοι τὰ περὶ θυσιῶν φυλάττειν νόμιμα. Κἂν γὰρ μὴ προσφέρῃς αὐτά, οὕτως προσενηγεγμένα ἐστί. «Τὰ γὰρ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός», κἂν μὴ προσφέρῃται. Εἰ δὲ ἐξ ἅπαντος σπουδάξεις ὡσπερ τινὰ τίμια 15 καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα προσάγειν, ἄκουε μετὰ παρησίας, ὡς οὐδὲν τούτων παρὰ σοῦ δέξομαι. Περιττὰ γάρ μοι πάντα· ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς νεμόμενα ζῶα βόες καὶ κτήνη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ὠραιότης τοῦ ἀγροῦ, πάντα ἐμὰ τυγχάνει, καὶ ἀνευδεῆς παντὸς ὑπάρχω. Εἰ δὲ καὶ χρεῖα μοι γένοιτό ποτε 20 τροφῆς, οὐχ οὕτως ἐνδεῆς ἐγώ, ὡς παρὰ σοῦ τὰ τοιαῦτα αἰτεῖν· «Ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη». Τίνας δέ μοι προσηγεῖς θύσεις θυσίας; τὴν αἴνεσιν, τὸν ὕμνον, τὴν θεολογίαν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα πληρώσεις, τὸ τηρικαῦτα ὡς ἂν νόμον πληρώσας θεῖον, ἀντίδοσιν λήψῃ τὸ ἐπικαλούμενος εἰσακουσθῆναι. Καὶ δεικνὺς πρὸς ποι- 25 ον λαὸν διαλέγεται, ἐπήγαγεν· «Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι». Εἶτα τὴν οἰκείαν δείκνυσι δεσποτείαν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ», ὁ τῆς Αἰγυπτιακῆς σε δουλείας ἐλευθερώσας, ὁ τὴν θά-

τὴν κρίσιν εἰς τὸν Υἱόν¹. Ἄν δὲ ὁ Πατήρ ἔχη δώσει ὅλην τὴν κρίσιν εἰς τὸν Υἱόν, ὁ δὲ Θεὸς εἶναι κριτῆς, (κατὰ συνέπειαν) Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός.

7. «Ἄκουσον, λαὸς μου, καὶ λαλήσω μοι». Ἐπειδὴ εἰσάγει νέαν νομοθεσίαν, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι τὸ λεγόμενον ἀνήκει εἰς ἄνθρωπον ἢ κάποιον ἄγγελον, προτάσσει τὸ «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ». Τὸ νόημα δὲ εἶναι τοῦτο· Μὴ νομίσης ὅτι εἶμαι ἄλλος, ἐπειδὴ σήμερα νομοθετῶ ἄλλα· ἀλλὰ (νὰ ἤξεύρης ὅτι) εἶμαι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἐνομοθέτησα διὰ τοῦ Μωυσέως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς θυσίας. Σὲ διαβεβαιῶ δὲ ὅτι δὲν θὰ κατηγορηθῆς διὰ παράβασιν τῶν νόμων τοῦ Μωυσέως. Διότι ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔδωκα ἐκεῖ νόμους ὠφελίμους διὰ τὸν παῖδά μου², καὶ τώρα σὲ διαβεβαιῶ ὅτι δὲν ὑποχρεῖσαι νὰ φυλάσσης τοὺς περὶ θυσιῶν νόμους. Διότι καὶ ἂν δὲν προσφέρῃς αὐτὰ, ἔχουν παρὰ ταῦτα προσφερθῆ· «Τὰ γὰρ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός», καὶ ἂν δὲν προσφέρωνται. Ἐὰν δὲ παρὰ ταῦτα ἐπιμένῃς νὰ προσφέρῃς αὐτὰ ὡς πολῦτιμα καὶ ἀναγκαῖα, ἄκουε εὐθέως ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν θὰ δεχθῶ ἀπὸ σέ. Διότι ὅλα εἶναι περιττὰ δι' ἐμέ, ἀφοῦ καὶ τὰ ζῶα τὰ ὁποῖα βόσκουν εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰ βόδια καὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ ὠραιότης τοῦ ἀγροῦ, ὅλα εἶναι ἰδικὰ μου καὶ οὐδενὸς ἔχω ἀνάγκην. Καὶ ἂν ἀκόμη μοῦ ἐχρειάζετό ποτε τροφή, δὲν εἶμαι τόσον ἐνδεὴς ἐγώ, ὥστε νὰ ζητήσω ἀπὸ σέ τὰ ἀναγκαῖα· «Ἐμὴ γὰρ ἐστὶν ἡ οἴκουμένη». Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ θυσίαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰλληλοι διὰ νὰ μοῦ προσφέρῃς; ἡ αἶνεσις, ὁ ὕμνος, ἡ θεολογία. Ἄφοῦ δὲ ἐκπληρώσης αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ, οὕτως εἶπεῖν, ἐξεπλήρωσες τὸν θεῖον νόμον, θὰ λάβῃς ὡς ἀνταπόδοσιν τὸ νὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις σου. Καὶ δεικνύων πρὸς ποῖον λαὸν ἀπευθύνει τοὺς λόγους, λέγει ἐν συνεχείᾳ· «Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι». Ἐπειτα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν του· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ», ὁ ὁποῖος σὲ ἠλευθέρωσα ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν δουλείαν,

2. Τουτέστιν τὸν Ἰσραήλ.

λατταν ὁδὸν δωρησάμενος, ὁ ἐν ἐρήμῳ διαθρέψας, ὁ τὸν νόμον ἐκεῖνόν σοι δεδωκώς. Μὴ γὰρ δὴ ἄλλον με νομοθέτην νομίσης, τῶν νόμων ὄρῶν τὸ διάφορον.

[«Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου». Τουτέστιν, ὁ μέγала θαυμάσια
5 ἀρχῆθεν μέχρι τοῦ νῦν τῷ γένει ὑμῶν ἐνδειξάμενος)].

«Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε». Οὐκ ἀμέλειάν σοι, φησὶν, ἐγκαλιῶ θυσιῶν· προσφέρεις γὰρ ταύτας διηνεκῶς· ἀλλὰ μὴ ταύταις ὀρίσασθαι τὴν δικαιοσύνην παρεγγυῶ.

«Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· "Ἰνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δι-
10 καιώματά μου»; Ἀμαρτωλὸν ἐνταῦθα τὸν παραβάτην τῶν θείων Γραφῶν φησιν. "Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· «Οὐχ ὥραϊος Αἴνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ». Εἰ γὰρ πάσας παραβαίνει τὰς ἐντολὰς καὶ πᾶσαν ἐπιτηδεύει κακίαν, καὶ δολίαν ἀποδίδωσι τὴν γλῶσσαν· τί καὶ τὰς θείας ἐπὶ στόματος φέρει Γραφάς;

15 «Υπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἕσομαί σοι ὅμοιος». Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐμακροθύμησα, ἀλλ' οὐ νῦν τοῦτο ποιήσω· παραστήσω γὰρ εἰς τὸν κατὰ σοῦ ἔλεγχον τὰ σὰ ἁμαρτήματα, ἃ δὴ σὺ μὲν υπέ-
λαβες μηκέτι ὑφεστάναι, μηδὲ εἰς μνήμην ἤξειν τινός· ἐγὼ δὲ ὡς
Θεὸς εἰς φῶς παράξω, καὶ προτεθήσονται ἐνώπιόν σου· οὐ κρύ-
20 πτων ὥσπερ σὺ, καὶ ὁμοιωμένος σοι. Παράξω δὲ αὐτά, ὅπως αὐτὰ γνωρίζω ἀισχύνην καταχέω. («Ἐλέγξω σε, καὶ παραστή-
σω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου»).

«Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ». Ὡς φι-
λάνθρωπος μετὰ τὸν ἔλεγχον ἐπιφέρει καὶ παραίνεσιν, μετανοίας
25 τόπον, διδούς. Σύνετε, ὅτι μὴ χαίρων τοῖς ὑφ' ὑμῶν γενομένοις μακροθυμῷ, καιρὸν δὲ μετανοίας διδούς. Εἰ δὲ μὴ ἀρπάξει ἡμᾶς

1. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Migne «νομοθέτην», ὅπερ ὀδηγεῖ εἰς ἀντινομικήν αἵρεσιν, ὅλως ἀπαράδεκτον διὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον. Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς

ἔκανα πρὸς χάριν σου τὴν θάλασσαν ὁδόν, σὲ ἔθρεψα εἰς τὴν ἔρημον καὶ σοῦ ἔδωσα ἐκεῖνον τὸν νόμον. Συνεπῶς μὴ νομίσης ὅτι εἶμαι ἄλλος νομοθέτης, βλέπων τὴν διαφορὰν εἰς τὴν νομοθεσίαν.

[«Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου». Δηλαδή αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τώρα ἔχει δείξει πολλὰ θαυμαστὰ ἔργα εἰς τὸ γένος σας].

8. «Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε». Δὲν σὲ κατηγορῶ, λέγει, δι' ἀμέλειαν εἰς τὰς θυσίας, διότι συνεχῶς προσφέρεις αὐτάς· ἀλλὰ μὴ βιασθῆς νὰ ὀρίσης δι' αὐτῶν τὴν δικαιοσύνην.

16. «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου»; Ἄμαρτωλὸν λέγει ἐδῶ τὸν παραβάτην ¹ τῶν θείων Γραφῶν. Εἶναι δὲ ὁμοιον πρὸς τὸ ρητόν· «Δὲν ταιριάζει ὁ αἶνος εἰς τὸ στόμα ἁμαρτωλοῦ» ². Διότι, ἂν παραβαίνη ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ διαπράττη πᾶσαν ἁμαρτίαν καὶ ἡ γλῶσσά του εἶναι δολία, πρὸς τί φέρει εἰς τὸ στόμα του τὰς θείας Γραφάς;

21. «Ἐπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὁμοιος». Παλαιότερον, λέγει, ἐμακροθύμησα, ἀλλὰ δὲν θὰ πράξω τοῦτο καὶ τώρα· διότι θὰ παρουσιάσω ἐνώπιόν σου κατὰ τὴν κρίσιν σου τὰ ἁμαρτήματά σου, ὅσα σὺ ἐνόμισες ὅτι δὲν ὑφίστανται πλέον καὶ ὅτι οὐδεὶς θὰ τὰ ἐνθυμηθῇ· ἐγὼ ὁμως ὡς Θεὸς θὰ τὰ φέρω εἰς φῶς καὶ θὰ παρατεθοῦν ἐνώπιόν σου· δὲν θὰ τὰ κρύψω, ὅπως σὺ, οὔτε θὰ γίνω ὁμοίός σου. Θὰ τὰ παρουσιάσω δὲ διὰ νὰ σὲ ἐντροπιάσω διὰ τῆς ἀποκαλύψεώς των. «Ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου».

22. «Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ». Ὡς φιλόνητος, μετὰ τὸν ἔλεγχον προσθέτει τὴν παραίνεσιν, ἀφήνων χῶρον διὰ μετάνοιαν. Ἀντιληφθῆτε ὅτι μακροθυμῶ, ὅχι ἐπειδὴ χαίρομαι διὰ τὰ ἔργα σας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς δώσω εὐκαιρίαν νὰ μετανοήσητε ³. Εἰ δ' ἄλλως, θὰ σᾶς ἀρπάσῃ ὁ ἄνομος,

διορθώσεως ἐρμηνεύεται τὸ χωρίον καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁριγένης (ΒΕΠ 16, 27) καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (ΒΕΠ 21, 215).

2. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

3. Πρβλ. Ρωμ. 2, 4.

ὁ ἄνομος, ἤγουν ἡ ἀνομία, μηδενὸς ἡμᾶς ὄνομένον. ῥύομαι γὰρ τοὺς νοοῦντας οἱ κακῶν εἰσι, καὶ παυσάμενους καὶ λέγοντας· «ῥνομήσαμεν, ἡδικήσαμεν, ἡσεβήσαμεν». Οὐ γὰρ ἔστιν ἐξομολογεῖσθαι τὸ ἔτι τὸ κακὸν ἐνεργοῦντα. «Μὴ ποτε ἀρπάση, καὶ μὴ 5 ἢ ὁ ὄνομενος». Μὴ ποτε, φησίν, ἀφέληται τὴν ψυχὴν ὁ θάνατος, μετανοήσατε· οὐκ ἔστι γὰρ ὁ ὄνομενος τοὺς ἐν ἄδου κατειλημμένους ταῖς ἁμαρτίαις. ῥρπάζεται γὰρ ψυχὴ, ὡς παντελῶς ἐκπεσοῦσα Θεοῦ.

«Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με». ῥεπαναλαμβάνει τὰ εἰρη-
10 μένα, τὴν λογικὴν ἐπιτελεῖν λατρείαν παρακελευόμενος. Μετὰ τὴν πολλὴν κατηγορίαν τὸ φάρμακον τῆς ἁμαρτίας ἔδειξε, τῶν μυστηρίων δηλαδὴ τὴν ἀπόλυσιν. ῥεκείνη γὰρ ἀληθῶς θυσία αἰνέσεως τὸν Θεὸν δοξάζουσα. ῥεπειδὴ μετὰ τῶν ἀγγέλων αἰνοῦντες τότε καὶ μετὰ τῆς κτίσεως ἰστάμεθα. «Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἦν 15 δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». ῥεν τῇ θυσίᾳ, φησί, τῆς αἰνέσεως ὁδὸς ἔστι τῆς παρὰ Θεῷ σωτηρίας.

N'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαβίδ.

ῥεν τῷ ἔλθειν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἠνίκα
20 εἰσηλθε πρὸς Βηρσαβεέ.

ῥπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν ἐξομολόγησιν δύο ἐγκλημάτων περιέχοντα, τῆς τε μαιφονίας Οὐρίου καὶ μοιχείας πρὸς Βηρσαβεέ. [ῥποδείκνυσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σωτηρίας ὁδὸν τὴν μετάνοιαν, 25 οἶόν τινα τέχνην τῆς διηνεκοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης. ῥο γὰρ ταύτην ἀεὶ μελετῶν καὶ κατορθῶν διαπαντὸς γίνεται νικητῆς τοῦ

δηλαδή ἡ ἀνομία, καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῆ νὰ σᾶς σώσῃ. Διότι σώζω ὅσους γνωρίζουν εἰς ποῖα κακὰ εὐρίσκονται καὶ παύουν (νὰ τὰ πράττουν) καὶ λέγουν· «Ἦνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν, ἠσεβήσαμεν»¹. Δὲν εἶναι ἄλλωστε δυνατὸν νὰ ἐξομολογηθῆ, ὅποιος ἐξακολουθεῖ νὰ πράττῃ τὸ κακόν· «Μὴ ποτε ἀρπάσῃ, καὶ μὴ ᾗ ὁ ρυόμενος». Μετανοήσατε, λέγει, πρὶν πάρῃ τὴν ψυχὴν ὁ θάνατος· διότι οὐδεὶς δύναται νὰ σώσῃ ὅσους ἔχουν ἐγκλεισθῆ ἕνεκα τῶν ἀμαρτιῶν των εἰς τὸν ἄδην. Διότι ἡ ψυχὴ ἀρπάζεται (ὑπὸ τοῦ ἄδου), διότι ἔχει ἐκπέσει τελειῶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

23. «Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με». Ἐπαναλαμβάνει τὰ λεχθέντα καὶ προτρέπει τὴν ἐπιτέλεισιν τῆς λογικῆς λατρείας. Μετὰ τὴν μεγάλην κατηγορίαν ἔδειξε τὸ φάρμακον κατὰ τῆς ἀμαρτίας, δηλαδή τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ μυστήρια. Διότι αὕτη εἶναι πραγματικὴ θυσία αἰνέσεως, ἡ ὁποία δοξάζει τὸν Θεόν. Αἰνοῦμεν πράγματι τότε (δηλ. εἰς τὰ μυστήρια) μετὰ τῶν ἀγγέλων καὶ ἱστάμεθα μετὰ τῆς κτίσεως. «Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἦν δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». Εἰς τὴν θυσίαν τῆς αἰνέσεως, λέγει, εὐρίσκεται ἡ ὁδὸς τῆς σωτηρίας πλησίον τοῦ Θεοῦ.

50

Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ Δαβίδ. Ὅταν ᾗλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Νάθαν ὁ προφήτης, μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν Βηρσαβέε.

Ἐπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν περιέχεται ἡ ἐξομολόγησις διὰ δύο ἐγκλήματα, δηλαδή διὰ τὸν φόνον τοῦ Οὐρίου καὶ διὰ τὴν μοιχείαν μετὰ τῆς Βηρσαβέε². [Ἐποδεικνύει καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν μετάνοιαν ὡς ὁδὸν σωτηρίας, ὡς τέχνην, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τὴν συνεχῆ νίκην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὅποιος δηλαδή μελετᾷ πάντοτε καὶ ἐπιτυγχάνει συνεχῶς τὴν μετάνοιαν νικᾷ

2. Βλ. Β' Βασ. Κεφ. 11 - 12.

ἀεὶ προσπαλαίοντος. Εἰσάγει δὲ καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν, («Ραντιεῖς με»), λέγων. Ναὶ μὴν καὶ διδάσκει, ὡς πεφύλακται αὐτῷ τὸ τῆς προφητείας χάρισμα. Οὐ γὰρ αἰτεῖ ὡς ἐστερημένος αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀφαιρεθῆναι ἱκετεύει λέγων· «Μὴ 5 ἀντανέλης».] Εἰσάγει δὲ καὶ τῆς καθ' ὄλον γεννησομένης τῶν ἁμαρτημάτων λυτρώσεως τῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος προφητεῖαν, καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας διδασκαλίαν. Πανταχοῦ δὲ τῶν δύο παρανομημάτων εὐρήσεις ἐξιλεούμενον.

(«Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου»). Ὡς ἐπὶ 10 μεγάλου ἁμαρτήματος, τοῦ μεγάλου ἔλεου τοῦ Θεοῦ δέεται τυχεῖν. «Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου». Μόνων γὰρ ἐστὶ τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμῶν τῆς μαιοφονίας ἀπολοῦσαι τὰς χεῖρας.

[Σαφέστερον δὲ ὁ λέγει ποιῶν φησιν· («Ἐπὶ πλεῖον πλῆ- 15 νόν με»). Κάνταῦθα τὸν πλεονασμὸν ἤτησε τῆς καθάρσεως, διὰ τὸ δεῖξαι πανταχοῦ τὸ πλημμέλημα μέγα· ἢ, ἐπεὶ παρὰ Νάθαν ἤκουσε τὴν συγχώρησιν, καὶ αἱ παντοδαπαὶ δὲ συμφοραὶ τὸ πολὺ ὑπετέμνοντο τῆς ἁμαρτίας, φησὶ νῦν, ὅτι Δέομαι ὀυμμάτων καὶ ἐκπλύσεων, ἵνα τέλεον ὁ προστετηκῶς ἀποξεσθῆ ῥύπος].

20 («Ἐπὶ πλεῖον πλῆνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου»), τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ φησί. «Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με», τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ. («Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω»). Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ φόνῳ εἶρηκε. «Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός». Ἄνω καὶ κάτω περιστρέφει τῆς ἁμαρτίας τὴν μνήμην τῆς 25 ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ γινομένης, ὡς οὐκ ἐώσης αὐτὸν οὔτε ἀναχωροῦσης, ἀλλὰ διαπαντός συνοῦσαν αὐτῷ καὶ ἄγχουσαν.

[«Ἐπὶ πλεῖον πλῆνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με». Ἀμαρτίαν δὲ τὴν μοιχείαν. Ἰστέον, ὡς ἁμαρτία μὲν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπόπτωσις ἐστὶν· ἀνομία δὲ ἡ

τὸν ἀδιαλείπτως μετ' αὐτοῦ παλαίοντα. Ἐπίσης ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅταν λέγη «Ραντιεῖς με». Ἔτι μᾶλλον, διδάσκει ὅτι διетήρησε τὸ χάρισμα τῆς προφητείας· διότι δὲν παρακαλεῖ, ὡς (θὰ ἔπραττε) ἂν εἶχε στερηθῆ ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ ἰκετεύει νὰ μὴ τοῦ ἀφαιρεθῆ αὐτό, λέγων· «Μὴ ἀντανέλης». Προφητεύει δὲ καὶ τὴν καθ' ὅλου λύτρωσιν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ διδάσκει τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν. Εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα θὰ εὔρης τὴν (παράκλη-σιν πρὸς) ἐξιλέωσιν διὰ τὰς δύο παρανομίας.

3. «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου». Ἐπειδὴ πρόκειται διὰ μέγα ἁμάρτημα, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τύχη μεγάλου ἔλεους. «Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου». Μόνον ἢ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἔχει πράγματι τὴν δύναμιν νὰ ἀποπλύνῃ τὰ χέρια τοῦ φονέως.

[Καθιστῶν δὲ σαφέστερον τὸ λεγόμενον λέγει· «Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με». Καὶ ἐδῶ ζητεῖ μεγαλύτερον καθαρισμόν, ὥστε παντοιοτρόπως νὰ φανῆ τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος. Ἡ, ἐπειδὴ ἤκουσε τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Νάθαν καὶ αἰ πάσης φύσεως συμφοραὶ κατέστελλον τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας, λέγει τώρα ὅτι ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ καθαρισμοῦ καὶ ἐξαγνισμοῦ, ὥστε νὰ ἐξαλειφθῆ ἢ προσκολληθεῖσα ἀκαθαρσία].

4 - 5. «Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν φόνον, λέγει. «Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με», δηλαδὴ ἀπὸ τὴν μοιχείαν. «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινῶσκω». Καὶ τοῦτο ἐλέχθη διὰ τὸν φόνον. «Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός». Συνεχῶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην του, τὴν ἁμαρτίαν τὴν ὅποιαν διέπραξε κατὰ τὴν μοιχείαν· ἡ ἁμαρτία αὐτὴ οὐδέποτε τὸν ἐγκατέλειπε οὔτε ἔφυγε, ἀλλὰ πάντοτε ἦτο πλησίον του προκαλοῦσα ἄγχος.

[«Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με». Ἀμαρτίαν (ἐννοεῖ) τὴν μοιχείαν. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν δὲ ὅτι ἁμαρτία μὲν εἶναι ἡ πτώσις ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, ἀνομία δὲ ἡ παράβασις τοῦ θείου νόμου· οὕτως ἐξη-

περὶ τῶν θεῶν νόμων πλημμέλεια· καὶ ταῦτα ἔχουσιν ἀρχὴν ἐκά-
 τερον τούτων. Συμφέρονται δὲ καὶ κατὰ ταυτὸν· ὅτε γὰρ ἁμαρ-
 τάνων τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἐν τῇ φύσει ἀπέτυχε σκοποῦ· τῇ γὰρ
 ἀνθρωπείᾳ φύσει σκοπὸς τὸ κατὰ τὸν λόγον ζῆν τῆς ἀλογίας πόρ-
 5 ρω ἀπωκισμένη. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἀνομῶν πλημμελεῖ περὶ τὸν
 ἐν τῇ φύσει δεδομένον νόμον, διαγενόμενος ἀκρατῶς. Καλῶς οὖν
 καὶ ἀπόστολος Ἰωάννης καὶ μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς ταυτὸν
 ἀμφοτέρω περιέστησεν εἰπών· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ
 τὴν ἀνομίαν ποιεῖ»· ἄλλως· Ἡ ἁμαρτία κατὰλληλος τῇ ἀνομίᾳ.
 10 Πᾶς γὰρ ὁ ἀνομῶν ἁμαρτάνει, οὐ παντὸς ἁμαρτάνοντος ἀνομοῦν-
 τος. Δύναται δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου εἰρησθαι διὰ τό· «Πᾶς ὁ ποιῶν
 τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ»].

«Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα».
 Ἐντὶ τοῦ· Τοὺς πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ παρα-
 15 νομήματι, τοὺς σοὺς μόνους οὐ διέλαθον. Διὸ φησί· «Καὶ τὸ πο-
 νηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Πολλῶν γὰρ ἀπολαύσας παρὰ σοῦ,
 τοῖς ἐναντίοις ἡμειψάμην. Καὶ οὐ τοῦτο λέγει, ὡς οὐκ ἠδίκησε
 τὸν Οὐρίαν· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι ἡ μεγίστη παρανομία εἰς αὐτὸν
 τετόλμηται τὸν Θεὸν τὸν ἐκλεξάμενον καὶ βασιλέα ἐκ προβατέως
 20 πεποιηκότα· ἢ ἐπεὶ τοὺς πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς, τοὺς
 τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἠλέγχθη διὰ τοῦ προφήτου· ἢ ὡς μὲν
 βασιλεὺς νόμῳ ἀνθρώπων οὐκ ὑπέκειτο, ὡς δὲ θεοσεβῆς τῷ Θεῷ
 μόνῳ· ἢ ἐπεὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἠλεγχεν, Θεὸς δὲ διωρθώσα-
 το μόνος». «Σοί», φησί, «μόνῳ ἤμαρτον. Ὅπως ἂν δικαιοθῆς
 25 ἐν τοῖς λόγοις σου». Ἡλεγξάς με, φησί, διὰ τοῦ προφήτου παρα-
 νομήσαντα· καὶ σὺ μὲν δίκαιος ὢν καὶ τῶν ἐχθρῶν πάντοτε ὀυσά-
 μενος, καὶ βασιλεία καὶ προφητεία τιμήσας· ἐγὼ δὲ βέβηλος καὶ

1. Α' ἰω. 3, 4.

2. Α' ἰω. 3, 4.

γειται ἡ ἀρχὴ ἐκάστου τῶν δύο. Δύνανται ὁμως καὶ νὰ συμπέσουν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον· διότι ὁ ἁμαρτάνων ἔχει ἀποτύχει ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν καὶ τὸν ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν φύσιν του σκοπὸν, ἀφοῦ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι νὰ ζῆ συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν καὶ ν' ἀπέχη ἀπὸ τὸ παράλογον. Ὡσαύτως καὶ ὁ παραβάτης τοῦ νόμου παραβαίνει τὸν φυσικὸν νόμον, στερούμενος ἐγκρατείας εἰς τὰς πράξεις του. Καλῶς λοιπὸν καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης, ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ταυτίζει τὰ δύο λέγων· «Πᾶς ὁ πράττων τὴν ἁμαρτίαν πράττει καὶ τὴν ἀνομίαν» ¹. ἄλλως εἶπεῖν, Ἡ ἁμαρτία προσφέρει τὸ κατάλληλον ἔδαφος εἰς τὴν ἀνομίαν. Διότι ὅποιος παραβαίνει τὸν νόμον ἁμαρτάνει, ἐνῶ δὲν παραβαίνει τὸν νόμον πᾶς ὅστις ἁμαρτάνει. Δύναται ὁμως νὰ λεχθῆ καὶ ἀντιστρόφως διότι «Πᾶς ὁ πράττων τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν πράττει» ²].

6. «Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Δηλαδή, ἐνῶ ἐκρύφθην ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων κατὰ τὴν παρανομίαν, μόνον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σου ὀφθαλμοὺς δὲν ἀπεκρύβην. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Ἐνῶ δηλαδή πολλά ἀπήλαυσα ἀπὸ σέ, σέ ἀντήμειψα διὰ τῶν ἀντιθέτων. Καὶ δὲν λέγει ὅτι δὲν ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν· πῶς ἄλλωστε (θὰ τὸ ἔλεγε); Ἄλλὰ (λέγει) ὅτι τὴν μεγίστην παρανομίαν ἀπετόλμησε κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος ἐξέλεξε καὶ ἔκανε αὐτὸν ἀπὸ βοσκὸν προβάτων βασιλέα ³. ἢ ἐπειδὴ ἐνῶ ἐκρύβην ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν διέφυγεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ· ἢ διότι ὡς βασιλεὺς δὲν ὑπέκειτο εἰς τὸν ἀνθρώπινον νόμον, ὡς σεβόμενος ὁμως τὸν Θεὸν (ὑπέκειτο) εἰς μόνον τὸν Θεόν· ἢ ἐπειδὴ οὐδεὶς μὲν τῶν ἀνθρώπων ἤλεγχεν αὐτόν, μόνος δὲ ὁ Θεὸς ἐδιόρθωσεν. «Σοί» λέγει «μόνῳ ἤμαρτον. Ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου». Μὲ ἤλεγξες, λέγει, διὰ τοῦ προφήτου, ὅταν παρέβην τὸν νόμον· καὶ σὺ μὲν εἶσαι δίκαιος καὶ πάντοτε μὲ ἔσωσες ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου καὶ μὲ ἐτίμησες μὲ τὸ βασιλικὸν καὶ προφητικὸν ἀξίωμα· ἐγὼ δὲ εἶμαι ἀνί-

3. Σχεδὸν αὐτολεξεῖ εἰς τὸν Εὐσέβιον (ΒΕΠ 21, 215).

μιαιφόνος. «Καὶ νικίσης ἐν τῷ κρῖνεσθαί σε». Ἐπίδειξις ἦτοι ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων.

«Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Ἐπειδὴ ὁ προηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν τοῦ μὴ διὰ γάμον γενέσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς· ἡ δὲ παράβασις τῆς ἐντολῆς τὸν γάμον εἰσήγαγε διὰ τὸ ἀνομῆσαι τὸν Ἀδὰμ, τουτέστιν ἀθετῆσαι τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα αὐτῷ νόμον. Πάντες οὖν οἱ ἐξ Ἀδὰμ γενόμενοι ἐν ἀνομίαις συλλαμβάνονται ὑποπίπτοντες τῇ τοῦ προπάτορος καταδίκη. Τὸ δέ, «Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου», σημαίνει ὅτι ἡ Εὐὰ, ἀπάντων ἡμῶν ἡ μήτηρ, πρῶτη ἐκίσσησε τὴν ἁμαρτίαν, ὡσπερ ὄργωσα τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τῇ τῆς μητρὸς καταπίπτοντες καταδίκη, κισσᾶσθαι λέγομεν ἐν ἁμαρτίαις. Δείκνυσιν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν πέπτωκεν ὑπὸ τῆς ἐν Εὐὰ παραβάσεως, καὶ ὑπὸ κατάραν ἡ γέννησις γέγονεν. Ἄνωθεν δὲ ὑφαίνει τὸν λόγον, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς δεῖξαι βουλόμενος.

«Ἴδου γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι». Ὁ νοῦς οὗτος· Σύ, φησί, Κύριε, ὁ ἀλήθεια ὢν, ἀληθείας ἀγαπῶν, βουλόμενος ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ διαγγεῖν, ἀποκαθαριεῖς ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἁμαρτίας· καὶ οὕτως ἀποκαθαριεῖς ἡμῖν δι' ὑσώπου ὡς καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθῆναι. Ὑσώπῳ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν ἀφομοιοῖ, θεορῆν οὖσαν καὶ πάντα τὸν ἐν ἡμῖν ὄντον ἀποσμήχουσαν. [Ἡ ἀποκάθαρσις δι' ὑσώπου γενήσεται, ἦτοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὑσώπος γὰρ βοτάνη καθαρτική.] Τὸ δέ, «Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια σου ἐδήλωσάς μοι τῆς σοφίας», δηλοῦντός ἐστιν, ὡς πάντα αὐτῷ τὰ ἐσόμενα ὅσα ἐν τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ ἔθετο ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπεκάλυψε.

«Ῥαντιεῖς με ὑσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι». Εἰπὼν, ὅτι

ερος καὶ φονεύς. «Καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε». Πιστοποιήσις ἡ ὁμολογία τῶν ἀμαρτημάτων.

7. «Ἴδού γάρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Δηλαδή ἡ προηγουμένη ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ἦτο νὰ μὴ γενώμεθα διὰ γάμου καὶ φθορᾶς· ἡ παράβασις ὁμως τῆς ἐντολῆς εἰσήγαγε τὸν γάμον ἕνεκα τῆς παρανομίας τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ δηλ. παρέβη τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι, λοιπόν, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ συλλαμβάνονται ἀνόμως καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν καταδίκην τοῦ προπάτορος. Τὸ δὲ «Καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» σημαίνει ὅτι ἡ Εὐα, ἡ μήτηρ ὄλων μας, πρώτη συνέλαβε τὴν ἀμαρτίαν, κατεχομένη ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἡδονῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, περιπίπτοντες εἰς τὴν καταδίκην τῆς προμήτορος, λέγομεν ὅτι συλλαμβανόμεθα ἀμαρτωλῶς. Ἀποδεικνύει ὅτι ἕνεκα τῆς παρακοῆς τῆς Εὐας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἔχει πέσει ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἡ γέννησις ὑπόκειται εἰς τὴν κατάραν. Ὅμιλεῖ δὲ διὰ τὰ γεγονότα ἐξ ἀρχῆς, διότι θέλει νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

8. «Ἴδού γάρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι». Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς· Σὺ, Κύριε, λέγει, ὁ ὁποῖος εἶσαι ἀλήθεια καὶ ἀγαπᾶς τὴν ἀλήθειαν καὶ θέλεις νὰ ζῶμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, θὰ καθαρίσῃς ἡμᾶς τελείως ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἀμαρτίαν καὶ θὰ μᾶς καθαρίσῃς μὲ τὸν ὕσσωπον τόσο καλῶς, ὥστε νὰ γίνωμεν λευκότεροι ἀπὸ τὸ χιόνι. Πρὸς ὕσσωπον δὲ παρομοιάζει τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι θερμὴ καὶ ἀποσπογγίζει ὅλην τὴν ἀκαθαρσίαν μας. [Ἡ κάθαρσις θὰ γίνῃ μὲ ὕσσωπον, δηλαδή διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι ὁ ὕσσωπος εἶναι καθαρτικὸν βότανον]. Τὸ δὲ «Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια σου ἐδήλωσάς μοι τῆς σοφίας» σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅσα (ὁ Θεὸς) ἔθεσεν εἰς τὴν σοφίαν του.

9. «Ραντιεῖς με ὕσσωπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι». Ἀφοῦ εἶ-

Δέδωκας νόμους θείους και διατάξεις, λέγει τὸ μείζον, ὅτι Καθαροὺς τινὰς ἐν τῷ νόμῳ ἔχαρῖσω, καὶ δι' ὕσώπου ἠαντίσματος· κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν καὶ ἡμῖν παράσχου τὰ ὁμοία, ὁ αὐτὸς ὢν Θεός. Ἡ μυστήριον ἔοικέ τι αἰνίττεσθαι. Ἐπεὶ γὰρ
 5 Μωσῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου δι' ὕσώπου ταῖς φυλαῖς διεκελεύετο ἐπιρραίνεσθαι, τιμιωτέρῳ καὶ ἡμεῖς ἠγοράσθημεν αἷματι. Ἐπεὶ οὖν φυλακτῆριον ἐκεῖνο ἐγένετο μὴ τι παθεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευόντος, εἰκότως ὁ Δαυὶδ, τὴν τοῦ αἵματος ἐκείνου μνήμην ἐν ἀπορρητῷ ποιούμενος, («Ραν-
 10 τιεῖς με ὕσώπω»), φησί, καὶ τὰ ἐξῆς· αἰνιτιτόμενος τὴν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ ἄμνοῦ γενησομένην ἅπασιν ἀποκάθαρσιν, καὶ γλιχόμενος οἶον ταύτης τυχεῖν, ἢ μόνῃ ἀκριβῶς ᾄσθαι δύνανται καὶ χιόνος θεῖναι λευκότερον.

(«Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην»). Ἀκουστήν μοι
 15 γενέσθαι, φησί, παρασκευάσεις πάλιν διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἔσομένην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Τίς δὲ ἂν εἴη αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἢ γινῶσις ἢ περὶ ἀναστάσεως, ἣν ἐδίδαξεν εἰπών, («Αγαλλιάσονται ὅστέα τεταπειωμένα»); Πότε δὲ ἀγαλλιάσονται τὰ σεσημμένα ἡμῶν ὅσῃ ἢ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως
 20 καιρὸν, καθ' ὃν, ὡς ἕτερός φησι προφήτης, («Τὰ ὅσῃ ἡμῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ; Ἀγαλλιάσεται ὅστέα τεταπειωμένα»). Ἀγαλλιάσεται ἢ ἰσχυρὸς τῆς ψυχῆς μου, ὅτι πρότερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀσθενοῦσα.

(«Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου»).
 25 Πάλιν ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἀνατρέχει.

(«Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός»). Τὴν παλαιωθεῖσάν μου, φησί, ψυχὴν σεσαθρωμένην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνα-

πεν ὅτι ἔχεις δώσει θείους νόμους καὶ ἐντολάς, λέγει (τώρα) τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ἔχεις χαρίσει ὠρισμένους καθαρισμούς εἰς τὸν νόμον καὶ τὸν ραντισμὸν μὲ ὕσσωπον· συμφώνως, λοιπόν, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκείνων δώσέ μας καὶ τώρα τὰ ὅμοια, ἀφοῦ εἶσαι ὁ ἴδιος Θεός. Ἡ ὑπαινίσσεται ἴσως κάποιον μυστήριον. Ὅπως δηλαδή ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον διέτασσε νὰ ἐπιχρίωνται αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν μὲ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου διὰ τοῦ ὕσσωπου¹, καὶ ἡμεῖς ἐξηγοράσθημεν μὲ τιμιώτερον αἷμα². Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἐκεῖνο (τὸ αἷμα) ἐπροφύλαξε τοὺς κατοίκους τῶν οἰκιῶν διὰ νὰ μὴ πάθουν τι ἀπὸ τὸν ὀλοθρευτὴν ἄγγελον, εὐλόγως ὁ Δαβὶδ ἐνθυμούμενος τὸ αἷμα μυστικῶς πως λέγει «Ραντιεῖς με ὕσσωπῳ» καὶ τὰ λοιπά. Δι' αὐτῶν ὑπαινίσσεται τὴν κάθαρσιν ὄλων μελλοντικῶς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ, τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπιθυμεῖ σφοδρῶς νὰ τύχη αὐτῆς, εἰ δυνατόν, διότι μόνη αὐτὴ δύναται νὰ καθάρσῃ τελείως καὶ νὰ καταστήσῃ λευκότερον ἀπὸ χιόνι.

10. «Ἄκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην». Θὰ φροντίσης, λέγει, πάλιν νὰ ἀκούσω διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἀγαλλίασιν καὶ χαρὰν, τὴν ὁποίαν θὰ φέρουν οἱ ἔσχατοι καιροί. Διὰ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἐννοεῖ εἰμὴ τὴν γνῶσιν τὴν σχετιζομένην πρὸς τὴν ἀνάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε διὰ τῶν λόγων· «Ἀγαλλιάσονται ὅστέα τεταπεινωμένα». Τὰ σαπισμένα ὅστ' ἄμας θὰ χαροῦν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως, ὅταν, ὅπως λέγει ἄλλος προφήτης, «Τὰ ὅστ' ἄμας θὰ ἐκβλαστήσουν ὡς χόρτος»³. «Ἀγαλλιάσεται ὅστέα τεταπεινωμένα». Θὰ ἀποκατασταθῇ ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς μου, ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο ἐξησθενημένη ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας.

11. «Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου». Πάλιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἐξομολόγησιν.

12. «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός». Ἀνακαίνισε, λέγει, τὴν ψυχὴν μου, ἡ ὁποία ἔχει παλαιωθῆ καὶ καταστῆ

2. Βλ. Ἄποκ. 5, 9.

3. Ἦσ. 66, 14.

καίνισον. «Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου». «Ἐντὶ τοῦ, ἐδραῖον· ὅμοιον ὡσεὶ λέγει· Ἄσφαλισαι τὸν νοῦν τοῦ μηκέτι εἶναι εὐκολον καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

«Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ». Εἴχε-
5 ται πάλιν πνεῦμα εἰς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸ προφητικόν. Καταλελοι-
πὸς γὰρ ἦν αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

«Ἐπίδοδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου». Εἰς ἅπαν
τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀναφέρεται. Ἐγαλλίασιν μὲν σωτηρίου
τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ
10 Συμεῶν· «Ἐὶ εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»· εἴχε-
ται δὲ καὶ αὐτὸς αὐτοῦ μεταλαβεῖν. «Καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ
στήριζόν με». Ὅπερ εἶπεν ἀνωτέρω πνεῦμα εὐθὲς, ἐνταῦθα ἡγε-
μονικὸν καλεῖ.

«Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου». Ἐπειδὴ ἄν, φησί, ἔρυσά-
15 μενός με τῆς ἁμαρτίας, αὐθις ἐπιδῶς με τὸ σὸν ἅγιον Πνεῦμα.
Τότε δὴ πάλιν τὰς σὰς ὁδοὺς βαδίζειν διδάξω τοὺς παραβαίνον-
τας.

«Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Πάλιν ἱκετηρίαν ὑπὲρ τοῦ Οὐρίου φόνον τίθεται, ὅπως ἂν ἔρυσθῃ
20 τοῦ ἐξ αὐτοῦ μiasμοῦ· ἢ μᾶλλον, «ἐξ αἱμάτων», τῶν δι' αἵματος
θυσιῶν, ὡς τὰ ἐπαγόμενα τοῦ ψαλμοῦ διαδείκνυσιν εἰπόντος·
«Ἐὶ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν», καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐγαλλιά-
σεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου». Τοῦτο ὁ Σύμμαχος
οὕτως ἠρμήνευσε· «Διαλαλήσει ἡ γλῶσσά μου τὴν ἐλεημοσύνην
25 σου», οὐ γὰρ σιγήσω τῆς ἀφέσεως ἀπολαύσας, ἀλλ' ὕμνων σε
διατελέσω καὶ τὰς σὰς διηγούμενος χάριτας. Ἐπειδὴ τὰς ἐν νό-
μῳ, φησί, παρητήσω θυσίας, οὐ γὰρ δύνανται ἀφιέναι ἁμαρτίας·
τούτου χάριν ἦν ἠγάπησάς σοι προσήνεγκα. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ διὰ
μετανοίας καὶ καρδίας συντετριμμένης.

30 «Ἐγὰθνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών». Σιών
ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν φησίν. Ὅταν γὰρ ἠδδόκησεν ὁ Θεὸς
καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιῶσαι τὰ πάντα ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, τότε

εὐθραυστος ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας. «Καὶ πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου». Δηλαδή σταθερόν· ὡς ἂν ἔλεγεν· Προφύλαξε τὸν νοῦν, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ πίπτῃ εὐκόλως εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

13. «Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ». Παρακαλεῖ πάλιν νὰ ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν τὸ προφητικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει λόγῳ τῆς ἀμαρτίας.

14. «Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου». Ἀναφέρεται εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀγαλλίασιν σωτηρίου λέγει τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Συμεών· «Διότι εἶδαν οἱ ὀφθαλμοί μου τὴν σωτηρίαν σου»¹. Προσεύχεται δὲ νὰ μετᾶσχη καὶ αὐτός. «Καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με». Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν ἄνω-τέρῳ εὐθές, ἀποκαλεῖ ἐδῶ ἡγεμονικὸν (δηλ. ὀδηγητικόν).

15. «Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου». Ἀφοῦ μὲ ἐλευθέρω-σης, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν καὶ μοῦ δώσης καὶ πάλιν τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα, τότε βεβαίως θὰ διδάξω καὶ πάλιν τοὺς παραβάτας νὰ βαδίζουν τὸν δρόμον σου.

16. «Ρῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Πάλιν ἰκετεύει διὰ τὸν φόνον τοῦ Οὐρίου, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἐξ αὐτοῦ μολυσμόν. Ἡ μᾶλλον «ἐξ αἱμάτων» σημαίνει ἐκ τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν, ὅπως δεικνύει ἡ συνέχεια τοῦ ψαλμοῦ, ὅπου λέγεται· «Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν» καὶ τὰ λοιπά. «Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου»· διότι δὲν θὰ σιγήσω, ὅταν ἀπολαύσω τὴν συγχώρησιν, ἀλλὰ θὰ σὲ ὕμνω συνεχῶς καὶ θὰ διηγούμαι τὰς εὐεργεσίας σου. Ἐπειδή, λέγει, παρητήθησ ἀπὸ τὰς θυσίας τοῦ νόμου—διότι δὲν δύναται νὰ παράσχουν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν—, διὰ τοῦτο σοῦ προσέφερα τὴν θυσίαν, τὴν ὁποῖαν ἐπροτίμησες. Αὕτῃ δὲ εἶναι ὅ,τι προσφέρεται μὲ μετάνοιαν καὶ συντετριμμένην καρδίαν.

20. «Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών». Σιών λέγει ἐδῶ τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι, ὅταν εὐδόκησεν ὁ Θεὸς Πατὴρ νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ του², τότε ἔδωσε καὶ

2. Ἐφ. 1, 10.

καὶ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ δέδωκεν ἐπαγγελίας.
 «Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ». Τείχη Ἱερουσαλήμ
 τοὺς ἁγίους φησὶν ἱερουργοὺς τοὺς περιφράττοντας τὴν Ἐκκλη-
 σίαν αὐτοῦ.

5 «Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης». Ὅταν, φησὶν, ἀγα-
 θυνεῖς τὴν Σιών καὶ οἰκοδομηθῇ τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ, τότε δὴ
 τότε καὶ ἀνενεχθήσονται θυσίαι, οὐχ αἱ δι' αἱμάτων, ἀλλ' αἱ τῆς
 δικαιοσύνης, αἱ τῆς αἰνέσεως δηλονότι. («Ἀναφορὰν καὶ ὄλοκαν-
 τώματα), καὶ αὐτὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ τῆς ἀναιμάκτου θυ-
 10 σίας δηλοῖ. «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους».
 Καὶ αὐτοὺς δικαιοσύνης, ὥστε εἶναι πάντα δικαιοσύνης, θυ-
 σίας, ἀναφορὰς δικαιοσύνης, ὄλοκαυτώματα δικαιοσύνης,
 μόσχους δικαιοσύνης.

ΝΑ'

15 Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως τῷ Δαυὶδ ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν
 Ἰδουμαῖον καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαούλ καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· Ἦλθε
 Δαυὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ.

Ἐπίθεσις.

Ἦνίκα ἔφυγε Δαυὶδ ἀπὸ προσώπου Σαούλ, καὶ κατήχθη
 20 φεύγων οἶκον Ἀβιμέλεχ, τῶν τε ἄρτων τῶν ἱερέων ἐγεύσατο,
 τὴν τε ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ δέδεκται· ἀπελθὼν τις ἀπαγγέλ-
 λει ταῦτα τῷ Σαούλ. Δωὴκ δὲ οὗτος ὁ Σῦρος ὃς καὶ τοσοῦτον
 ἐξεπολέμωσε τὴν ψυχὴν τοῦ Σαούλ, ὡς ἀποστείλαντα πᾶσαν τὴν
 πόλιν τῶν ἱερέων ἀνελεῖν, καὶ μηδὲ κτήνους αὐτῶν φείσασθαι.
 25 Ταῦτα οὖν ἀκηκοὼς ὁ Δαυὶδ τὰ προκείμενα λέγει, εἰς πρόσωπον
 τοῦ Σύρου ἀποτεινόμενος. Ἐχει δὲ καὶ ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ τοῦ
 Ἰουδαίων λαοῦ πρόσωπον καὶ τοῦ Ἰούδα. Περιέχει δὲ καὶ ἀγα-
 θῶν ἐπαγγελίαν τῶν ἐσομένων, καὶ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἱ-

1. Βλ. Α' Βασ. 21, 1 - 10.

2. Βλ. Α' Βασ. 22, 9 - 21. Κατὰ τὴν σχετικὴν διήγησιν τοὺς 305 (κατὰ

εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του τὰς ἀγαθὰς ἐπαγγελίας. «Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ». Τείχη Ἱερουσαλήμ λέγει τοὺς ἁγίους ἱεουργοὺς, οἱ ὅποιοι περιφρουροῦν τὴν Ἐκκλησίαν του.

21. «Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης». Ὅταν, λέγει, θὰ δώσης δόξαν εἰς τὴν Σιών καὶ θὰ ἀνοικοδομηθοῦν τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ, τότε βεβαίως, τότε θὰ προσφερθοῦν θυσίαι, ὄχι αἱ ἀίματῆραϊ, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς αἰνέσεως. «Ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα»· καὶ αὐτὰ σημαίνουν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους». Καὶ αὐτοὶ (θὰ εἶναι μόσχοι) δικαιοσύνης, ὥστε ὅλα νὰ εἶναι δικαιοσύνης θυσίαι, προσφοραὶ δικαιοσύνης, ὀλοκαυτώματα δικαιοσύνης, μόσχοι δικαιοσύνης.

51

Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως τοῦ Δαβίδ, ὅταν ἦλθεν ὁ Δωὴκ ὁ Ἰδουμαῖος καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Σαοὺλ καὶ τοῦ εἶπεν· Ἦλθεν ὁ Δαβίδ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀβιμέλεχ.

Ἐπίθεσις.

Ὅταν ὁ Δαβίδ ἔφυγεν μακρὰν ἀπὸ τὸν Σαοὺλ καὶ καταδιωκόμενος ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀβιμέλεχ, ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῶν ἱερέων καὶ ἔλαβε τὴν σπάθην τοῦ Γολιάθ¹. κάποιος ἐπῆγε καὶ ἀνήγγειλεν αὐτὰ εἰς τὸν Σαοὺλ. Οὗτος ἦτο ὁ Δωὴκ ὁ Σῦρος, ὁ ὅποιος τόσον ἐξηγρίωσε τὴν ψυχὴν τοῦ Σαοὺλ, ὥστε ἀπέστειλε νὰ ἐξολοθρεύσουν ὀλόκληρον τὴν πόλιν τῶν ἱερέων καὶ νὰ μὴ λυπηθοῦν οὐδὲ τὰ ζῶα των². Ὅταν, λοιπόν, ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Δαβίδ, ἄδει τὸν παρόντα ψαλμόν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Σῦρον. Ἀναφέρεται ὁμως καὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν Ἰούδαν. Περιέχει δὲ καὶ ἐπαγγελίαν διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ καὶ διὰ τὴν κατοικίαν τῶν ἁγίων εἰς τὸν οἶκον τοῦ

τὸ ἑβραϊκὸν 85) ἱερεῖς ἐφόνευσεν ὁ ἴδιος ὁ Δωὴκ, διότι οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ στρατιῶται ἠρνήθησαν νὰ διαπράξουν τοιοῦτον ἔγκλημα.

δρουσιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ, διὰ τοῦ λέγειν· «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ». Διὸ δὴ καὶ «συνέσεως» καὶ «εἰς τὸ τέλος» ἐπιγράφεται ὁ ψαλμός. Χρεία γὰρ πολλῆς συνέσεως εἰς τὸ γνωρίσαι τῆς οἰκονομίας τοῦ κατὰ σάρκα Δαβὶδ τὸ
5 μυστήριον.

«Τί ἐγκανχᾶ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός»; Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Σῦρον, ἣ τὸν ἐνεργήσαντα ἐν αὐτῷ διάβολον, ἀποτείνει τὸν λόγον.

«Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον». Τοῦτό φησι, διὰ τὸ ὡσπερ ξυρῆσαι καὶ ἐκκόψαι πᾶσαν τῶν ἱερέων τὴν πόλιν.

10 «Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνης». Ἡδίκηει γὰρ καταφευδόμενος τοῦ ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων σὺν αὐτῷ, καὶ τὰ μὴ πραχθέντα κατ' αὐτοῦ λέγων· τὸ γὰρ, εἰπεῖν, ὡς ἐπερώτησε τὸν Θεὸν περὶ τοῦ Δαβὶδ, ψεῦδος ἦν, καὶ οὐκ ἀλήθεια.

«Ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δο-
15 λίαν». Πάντα γὰρ πρὸς ἐπιβουλήν, καὶ φθόνον καὶ θάνατον τοῦ ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων τῶν σὺν αὐτῷ τεθνατωμένων διεπράξατο· διὸ «ῥήματα καταποντισμοῦ» οἱ λόγοι τῆς τοῦ Διωῆκ ψευδολογίας εἴρηται. Ἀθρόως γὰρ πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ὡσπερ ἐν βυθῷ κατεπόντισε τοῖς ἑαυτοῦ ῥήμασι. Λέγοιτο δ' ἂν
20 ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἰούδα.

«Ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου». Μετετέθησαν γὰρ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν σκηνηῆς, γεγονότες αἰχμάλωτοι διὰ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου σταυρόν. «Καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ
25 γῆς ζώντων». Ὁμοιον τό, «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων».

[(«Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθέλοι σε εἰς τέλος»). Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων Ἰουδαίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, διὰ τὸ ἠγαπηκέναι τὰ βλαβερὰ «εἰς τέλος», ἀντὶ τοῦ,

Θεοῦ εἰς τοὺς λόγους: «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἔλαια κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ». Διὰ τοῦτο ἄλλωστε ἐπιγράφεται ὁ ψαλμὸς «συνέσεως» καὶ «εἰς τὸ τέλος». Διότι χρειάζεται πολλή σύνεσις διὰ νὰ γνωρισθῇ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ (Χριστοῦ) ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸν Δαβίδ κατὰ σάρκα.

3. «Τί ἐγκαυχᾶ ἐν κακίᾳ, ὁ δυνατός; Ἐπευθύνεται πρὸς αὐτὸν τὸν Σῦρον ἢ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε δι' αὐτοῦ.

4. «Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον». Τοῦτο λέγει, διότι, οὕτως εἶπεῖν, ἔκοψεν διὰ ξυραφίου καὶ κατέκοψε τὴν πόλιν τῶν ἱερέων.

5. «Ἐγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην». Πράγματι διέπραξεν ἀδικίαν καὶ ψευδῶς ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἱερέα καὶ τοὺς λοιποὺς ἰδικούς του πράγματα, τὰ ὁποῖα οὗτοι δὲν ἔπραξαν· διότι ἦτο ψεῦδος καὶ ὄχι ἀλήθεια τὸ λεχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ὅτι δῆθεν (ὁ Ἄβιμέλεχ) ἐπερώτησε τὸν Θεὸν διὰ τὸν Δαβίδ ¹.

6. «Ἐγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν». Διότι ὅλα τὰ ἔπραξε πρὸς κατηγορίαν, φθόνον καὶ θάνατον τοῦ ἱερέως καὶ ὄσων ἐθανατώθησαν μετ' αὐτοῦ· ἐντεῦθεν λέγονται «ῥήματα καταποντισμοῦ» οἱ λόγοι τῆς ψευδολογίας τοῦ Δαῦιδ. Διότι κατεπόνησεν εἰς τὸν βυθὸν διὰ μιᾶς ὀλόκληρον τὴν πόλιν τῶν ἱερέων μὲ τοὺς λόγους του. Τὰ αὐτὰ δὲ θὰ ἠδύνατο ν' ἀποδοθοῦν δικαίως καὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων καὶ δι' αὐτὸν τὸν Ἰούδα.

7. «Ἐκτίλαι σε καὶ μετὰστέυσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου». Πράγματι μετετέθησαν ἀπὸ τὴν ἱερὰν σκηνὴν των, ἀφοῦ ἠχμαλωτίσθησαν ἕνεκα τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου. «Καὶ τὸ ρίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων» ὁμοιον πρὸς τὸ «Ἄς ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζωντανῶν» ².

[«Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς κατέλοι σε εἰς τέλος». Τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἀρχόντων καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, διότι ἠγάπησαν τὰ ἐγκληματικά (κατὰ τοῦ

2. Ψαλμ. 68, 29.

(παντελῶς). «Διὰ τοῦτο καθελεί σε», ὡς οὐ καλῶς οἰκοδομηθέντα, ὁ καθαιρῶν ὑπερηφάνους, καὶ ὡς κακῶς φυτευθέντα, «ἐκτίλαι σε, μεταστήσαι», ἢ ἐκριζώσαι, καὶ ἀπὸ τῆς κατοικήσεώς σου, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ συγκατοικεῖν, ἐκβάλοι].

5 «Ὁφονται δίκαιοι, καὶ φοβηθήσονται». Τῶν γὰρ ἄσεβῶν ἀναιρουμένων, οἱ δίκαιοι περίφοβοι γίνονται. Καὶ σὺ μὲν, φησί, ταῦτα ὑπομένεις· οἱ δὲ δίκαιοι, τουτέστιν οἱ σοῦ λαοί, θεασάμενοι τὴν σὴν ἀπώλειαν, φόβῳ κατασχεθήσονται. Ἰκανὴ γὰρ ἡ εἰς σὲ τιμωρία κἀκείνους φοβῆσαι· καίτοι διὰ τὴν εἰς ἐκείνους εὐεργεσίαν τοιαῦτά σου πάσχειν μέλλοντος. (Ἴδου ἄνθρωπος ὃς οὐκ
10 ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ). Ἐγάρπησε γὰρ χρυσίον μᾶλλον ὁ προδότης λαβεῖν, ἢ βοηθὸν ἔχειν τὸν Ἰησοῦν. «Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ». Ἀντὶ τοῦ· Καὶ ἐνίσχυσε πληρῶσαι τὴν ματαίαν
15 αὐτοῦ καρδίαν, οὐ μεταμεληθεὶς τῆς ἄσεβείας ἐπαύσατο.

[«Ἄλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ». Καλῶς δὲ πλοῦτον καὶ τὴν δυναστείαν ματαιότητα ἐκάλεσεν ἀπὸ τοῦ πράγματος· οὔτε γὰρ τὸν Δωὴκ ὤνησαν, οὔτε Ἀσσυρίους, ὁπότε ἐνὸς ἀγγέλου παρουσία αὐτοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ἅταφοι ἔ-
20 κειντο].

«Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος». Ἀειθαλῆς γὰρ τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν ἢ δόξα. [«Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη», καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτον τοίνυν τὸν καρπὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὁ ἅγιος ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρ-
25 πος». ἐλαία δὲ κατακάρπῳ ὁμοιοῖ ἑαυτόν, ἐπειδὴ, ἐλεημοσύνης ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ, ἀκολούθως εἶποντο αἱ λοιπαὶ ἀρεταί. Οὐ-

1. Ἡ διασπορά τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τιμωρίαν, κατὰ τὴν ἐρ-

Χριστοῦ σχέδια) «εἰς τέλος», δηλαδή πάντοτε. «Διὰ τοῦτο καθελεῖ σε», διότι δὲν ἔχεις θεμελιωθῆ καλῶς, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κρημνίζει τοὺς ὑπερηφάνους· ἐπειδὴ δὲ ἐφυτεύθης κακῶς, «ἐκτίλαι σε, μεταστήσαι», δηλαδή θά σέ ἐκριζώσῃ καὶ θά σέ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν κατοικίαν σου, δηλαδή τὴν συγκατοίκησιν 1].

8 - 9. «Ὁψονται δίκαιοι καὶ φοβηθήσονται». Πράγματι, ὅταν φονεύωνται οἱ ἄσεβεῖς, οἱ δίκαιοι καθίστανται πλήρεις φόβου. Καὶ σὺ μὲν, λέγει, αὐτὰ νὰ ὑποφέρῃς· οἱ δὲ δίκαιοι, δηλαδή οἱ λαοὶ σου, ὅταν ἴδουν τὸν χαμὸν σου θά καταληφθοῦν ὑπὸ φόβου. Διότι εἶναι ἀρκετὴ ἡ τιμωρία σου, ὥστε νὰ φοβήσῃ καὶ ἐκείνους, ἂν καὶ σὺ θά πάθῃς αὐτὰ διὰ νὰ εὐεργετήσῃς ἐκείνους. «Ἴδου ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ». Πράγματι ὁ προδότης ἐπροτίμησε νὰ λάβῃ χρήματα μᾶλλον ἢ νὰ ἔχῃ τὸν Ἰησοῦν ὡς βοηθόν. «Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ». Δηλαδή ἠδυνήθη νὰ γεμίσῃ τὴν ματαίαν καρδίαν του, δὲν ἔσταμάτησε δὲ τὴν ἀσέβειάν του ἕνεκα μεταμελείας.

[«Ἄλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ». Ὁρθῶς δὲ καὶ ρεαλιστικῶς ὠνόμασε ματαιότητα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἰσχύν· διότι οὔτε τὸν Δωὴκ ὠφέλησαν οὔτε τοὺς Ἀσσυρίους, ὅταν ἡ παρουσία ἑνὸς ἀγγέλου τοὺς ἐφόνευσε καὶ ἐκείτοντο ἄταφοι 2].

10. «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος». Πράγματι αἰεθαλῆς εἶναι ἡ δόξα ὅσων πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν, [«Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»³ καὶ τὰ λοιπὰ. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν καρπὸν ἔχων ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ἅγιος ἔλεγε· «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος»· παρομοιάζει ἑαυτὸν πρὸς ἐλαίαν πλήρη καρπῶν, διότι ἡ μὲν ἐλεημοσύνη ἐκυριάρχει εἰς τὰς πράξεις του, ἡκολούθουν δὲ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί. Οὕτω δὲ λέ-

μηναίαν τοῦ 1. πατρός. Οὕτως ἄλλωστε ἐξηγήθη καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἤδη κατὰ τὴν πρώτην διασποράν.

2. Βλ. Δ' Βασ. 19, 35.

3. Γαλ. 5, 22.

τω καὶ τὸν Ἰωβ ἀνδρεῖον μὲν, καὶ τὸν Ἰωσήφ σώφρονα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἀρετῆς ὀνομάζοντες αὐτούς]. «Ἦλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐλεος τοῦ Θεοῦ αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὀνομάζουσι τὸν Κέριον, διὰ τὸ γενέσθαι ἡμῖν 5 δι' αὐτοῦ ἔλεος· ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα, καὶ ἀνεστοιχείωσεν.

«Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου». Ἐν τῷ ὀνόματί σου, φησί, σχοίην πεποιθήσῃ, καὶ ταύτην ἐναντίον πάντων τῶν σῶν ἁγίων ἐξαγγελῶ. Ἔσται γάρ 10 μοι τὸ πρᾶγμα χρηστὸν τε καὶ ἀγαθόν.

NB'

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελέθ συνέσεως τῷ Δαυίδ.

Ἵπόθεσις.

Ἄδει τὸν παρόντα ὑπὲρ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων καὶ πι- 15 στευσάντων εἰς Χριστόν· οἱ καὶ ἠγαλλιῶντο καὶ ἠψφραίνοντο. Μαελέθ δὲ ἐρμηνεύεται («χορός»), ἦτοι («χορεία»). Ἀναγκαίως δὲ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου λέγει, ἵνα δείξῃ ὅση τῆς παρουσίας ὠφέλεια. Ἰστέον δέ, ὡς καὶ τὴν αὐτὴν διάνοιαν πᾶσαν ὁ τρισκαιδέκατος ψαλμὸς περιέχει, καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις σχεδὸν 20 ἀπάσας· ὥστε ἐξ ἐκείνου φανερὸν γενέσθαι τοῖς ἐπιζητοῦσι τὴν ἐρμηνείαν.

«Ἐἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός . . . Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ, μὴ λογισάμενοι τὸν Θεὸν ἀφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα, κρίνοντα 25 κρίσει δικαία, καὶ πᾶσαν ἀθεμιτοουργίαν εἵργοντα, τούτου χάριν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πάροδον σημαίνει.

«Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός». Οὐχ ὑπερβολικῶς ταῦτα εἴρηται· οὐδὲν 30 γὰρ ὑπερβολικῶς, μετ' ἀληθείας δὲ πάντα παρὰ τῇ Γραφῇ εἴρη-

1. Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν ἐκ τοῦ Ὁριγένους (ΒΕΠ 16, 31).

γεται ὁ Ἰώβ ἀνδρεῖος καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐγκρατῆς καὶ οἱ λοιποὶ ἄγιοι ὀνομάζονται ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς αὐτοὺς ἀρετὴν 1]. «Ἥλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐλεος τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἡ ἀγία Γραφή τὸν Κύριον, διότι δι' αὐτοῦ ἐλάβομεν τὸ ἔλεος· διότι ἀνεκαίνισε καὶ ἀνέκτησε εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰ πάντα.

11. «Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὄσιων σου». Εἶθε νὰ ἔχω, λέγει, ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ διακηρύττω αὐτὴν ἐνώπιον ὄλων τῶν ἀγίων σου. Διότι τοῦτο θὰ εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν δι' ἐμέ.

52

Εἰς τέλος· ὑπὲρ Μαελέθ· συνέσεως, τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Τὸν παρόντα ψαλμὸν ψάλλει διὰ τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων καὶ ὄσων ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν, διότι αὐτοὶ ἐχαίροντο καὶ ἐπληροῦντο εὐφροσύνης. Μαελέθ δὲ σημαίνει χορὸς ἢ χορεία. Κατ' ἀνάγκην ἀναφέρεται καὶ εἰς ὅσα συνέβησαν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ δείξη πόση ὠφέλεια προῆλθεν ἀπὸ τὴν παρουσίαν. Ἔστω δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ αὐτὸ νόημα περιέχεται καὶ εἰς τὸν δέκατον τρίτον ψαλμὸν, σχεδὸν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις, ὥστε ἡ ἐρμηνεία (τοῦ παρόντος) νὰ γίνεται φανερά ἀπὸ ἐκεῖνον (τὸν ψαλμὸν) δι' ὅσους ζητοῦν (ταύτην).

2 - 3. «Εἶπεν ἀφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός . . . Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ ἐλησμόνησαν ὅτι ὁ Θεὸς ἐποπτεύει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, κρίνει διὰ δικαίας κρίσεως καὶ ἀποκλείει τὴν διάπραξιν ἀθεμίτων ἔργων, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Θεὸς ἔκυψεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Τοῦτο σημαίνει σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

4. «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός». Αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν ὑπερβολικῶς, διότι εἰς τὴν Γραφὴν οὐδὲν λέγεται ὑπερβολικῶς, ἀλλὰ πάντα

ται. Πάντες τοίνυν Ἰουδαῖοι ἐξέκλιναν τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Ὅθεν καὶ ἀχρεῖοι γεγόνασι, ταύτην παραλαβεῖν οὐ βουληθέντες, οὐδενὸς ποιῶντος τὸ ἀγαθόν. Ἐν ἀγνοίᾳ γὰρ αὐτοῦ πάντες ἐτύγχανον ὑπὸ τοῦ νομικοῦ πεπυρωμένοι γράμ-
5 ματος.

ΝΓ'

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυίδ. Ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαιούς καὶ εἰπεῖν τῷ Σαούλ· Οὐκ ἰδοὺ κέκρουπται παρ' ἡμῖν;

Ἐπίθεσις.

10 Φεύγων ὁ Δαυίδ τὸν Σαούλ ἐκάθισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Ζήφ. Εἰτα ἀπελθόντες οἱ Ζιφαιῖοι πρὸς τὸν Σαούλ ἀπήγγειλαν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν ἀποδιδράσκων. Ἡξίου δὲ ἐλθόντα συλλαβέσθαι αὐτόν. Ὁ δέ, μετὰ χειρας τὴν λύραν λαβών, ἄτε ἐγνωκῶς τῷ προφητικῷ πνεύματι, ὡς οὐδὲν δεινὸν πείσεται παρὰ τοῦ Σαούλ, τὰ
15 προκείμενα ἄδει· Καὶ γὰρ ἀπελθὼν εἰς σύλληψιν αὐτοῦ Σαούλ, ἤκουσεν ἀγγελίαν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὑπέστρεψε σπεύδων μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ. Ἐχοι δ' ἂν τὰ παρόντα ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, ὡς τὰς ἐπαναστάσεις τὰς παρὰ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, καὶ βασιλέων δὲ τῶν ἐθνῶν τὸν
20 θυμὸν διηγούμενος, τὸν Θεὸν ἀξιοῖ ἐξ ἀπάντων σωθῆναι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Προφητικῶς τε ἀποφαίνει, ὡς περιστρέψει τοῖς ἐχθροῖς εἰς κεφαλὴν Θεὸς τὰ κακά, αὐτὸς δὲ τὰς ἐπινικίους προσάξει θυσίας. Διὸ καὶ «συνέσεως» ἐπιγέγραπται, εἰς τὸν εἰρημένον νοῦν ἀναπέμποντος ἡμᾶς τοῦ ψαλμοῦ.

25 «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με». Οὐχὶ δι' ἄλλου τινὸς ἢ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σωθῆναι ἀξιοῖ. [Ἐπειδὴ δέ, φη-

λέγονται βάσει τῆς ἀληθείας. "Ολοι λοιπόν οἱ Ἰουδαῖοι παρεξέκλιναν ἀπὸ τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»¹. Διὰ τοῦτο καὶ ἔχουν γίνεαι ἄχρηστοι, διότι δὲν ἠθέλησαν ν' ἀκολουθήσουν αὐτήν, οὐδεις δὲ ἔπραττε τὸ ἀγαθόν. Ἦγνόουν ἄλλωστε ὅλοι τὸ ἀγαθόν, διότι ἦσαν πωρωμένοι ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ νόμου.

53

Εἰς τέλος τῶν ὕμνων· συνέσεως τοῦ Δαβίδ. "Όταν ἦλθαν οἱ Ζιφαῖοι καὶ εἶπαν εἰς τὸν Σαούλ· Ὁ Δαβὶδ κρύπτεται πλησίον ἡμῶν.

Ἐπίθεσις.

"Όταν ὁ Δαβὶδ ἔφυγε μακρὰν τοῦ Σαούλ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἔρημον Ζήφ. Ἐπειτα οἱ Ζιφαῖοι μετέβησαν καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Σαούλ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὁ φυγάς. Παρεκάλουν δὲ νὰ ἔλθῃ νὰ συλλάβῃ αὐτόν². Ὁ Δαβὶδ ὁμως, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὡς προφήτης ὅτι οὐδὲν θὰ πάθῃ ἀπὸ τὸν Σαούλ, λαμβάνει τὴν λύραν εἰς χεῖρας καὶ ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμόν. Πράγματι δέ, ὅταν ὁ Σαούλ μετέβῃ διὰ νὰ τὸν συλλάβῃ, ἐπληροφορήθη ὅτι ἐπέδραμον ἄλλοθενεῖς καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τῶν ἀνδρῶν του³. Θὰ ἠδύναντο ὅμως ν' ἀναφέρωνται αὐτὰ εἰς τὸν ἀποστολικὸν χορὸν, ὁ ὁποῖος διηγούμενος τὰς κατ' αὐτοῦ ἐξεγέρσεις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους καὶ τὴν ὀργὴν τῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν παρακαλεῖ τὸν Θεόν νὰ σωθῇ διὰ τοῦ ὀνόματός του ἀπὸ ὅλους. Προφητικῶς δὲ ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐπιστρέψῃ τὰ κακὰ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν, αὐτὸς δὲ θὰ προσφέρῃ θυσίας διὰ τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «συνέσεως», διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ λεχθέν νόημα.

3. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με». Παρακαλεῖ νὰ σωθῇ ὄχι μὲ ἄλλο τι, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀνόματός του. [Ἐπειδή, λέ-

2. Βλ. Α' Βασ. 23, 9 - 15. 19 - 20.

3. Βλ. Α' Βασ. 23, 24 - 28.

σί, τὸ σὸν ὄνομα ἐπικαλοῦμαι, ἐν αὐτῷ τούτῳ τὴν σωτηρίαν μου
 παρᾶσχου. «Καὶ ἐν δυναστείᾳ σου», τουτέστι τῷ Υἱῷ σου, «κρι-
 νεῖς με»· ἀντὶ τοῦ· Ὁὐκ ἄλλοις κριταῖς, ἀλλὰ τῇ δυνάμει σου εἰς
 ἐξέτασιν παραδοθῆναι]. «Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με». Κρί-
 5 νας γὰρ τὴν κρίσιν αὐτῶν, τοὺς μὲν ἀπωλεία παρέδωκε, τοὺς δὲ
 ἔσωσεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

«Ὁ Θεός, εἰσᾶκουσον τῆς προσευχῆς μου». Δέξαι μου τὰς
 ἱκετείας σὺν εὐμενείᾳ. («Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου»).

Ὁμοιον τῷ· «Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν».

10

ΝΔ'

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις.

Τῷ Πνεύματι θεωρήσας ὁ Προφήτης τὰ ἐσόμενα κατὰ Χρι-
 στοῦ παρὰ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, λύπης πλη-
 15 ρούμενος καὶ ἀμηχανίας, ἦν καὶ «ἀδολεσχίαν» ἐν τῷ παρόντι
 ὠνόμασε, διατελεῖ ταραττόμενος καὶ ἀπορῶν ἐν τοῖς τολμωμέ-
 νοις, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἐνωτίσασθαι τὴν προσευχὴν αὐτοῦ,
 καὶ τοῦτο αὐτῷ παρασχεῖν· εἶτα δεύτερον γνῶναι τὴν διὰ τῆς
 προσευχῆς ἀναπεμπομένην δέησιν· καὶ τρίτον τὴν κατάστασιν
 20 θεάσασθαι τοῦ τὴν προσευχὴν ἀναπέμποντος· καὶ οὕτως αὐτὸν
 καταξιῶσαι τῆς ἑαυτοῦ ἀκοῆς· διὸ ἐπιλέγει· «Πρόσχες μοι, καὶ
 εἰσᾶκουσόν μου».

«Ἐνώτισαι, ὁ Θεός, τὴν προσευχήν μου». Διαφόρους ἱκε-
 τείας προσφέρει δεχθῆναι ταύτας ἀντιβολῶν. Μὴ παρίδης γάρ
 25 με, φησί, ποτνιώτερον, ἀλλ' εὐμενῶς μοι πρόσχες, καὶ τὴν βο-
 ῆθειαν ὄρεξον.

«Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην». Ἀμη-
 χανίας γὰρ ἐπληροῦτο, βλέπων τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος γινομέ-
 νην παρανομίαν, ἦν καὶ διδάσκει ἐφεξῆς λέγων· «Ἀπὸ φωνῆς

γει, ἐπικαλοῦμαι τὸ ὄνομά σου, δῶσέ μου τὴν σωτηρίαν δι' αὐτοῦ. «Καὶ ἐν δυναστείᾳ σου», δηλαδή διὰ τοῦ Υἱοῦ σου, «κρινεῖς με»· δηλαδή δὲν θὰ μὲ παραδώσῃς εἰς ἄλλους κριτάς, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμίν σου διὰ νὰ ἐξετασθῶ]. «Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με». Πράγματι ἐδίκασεν αὐτούς καὶ ἄλλους μὲν παρέδωκεν εἰς τὸν ὄλεθρον, ἄλλους δὲ ἔσωσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

4. «Ὁ Θεός, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Δέξαι εὐμενῶς τὰς παρακλήσεις μου. «Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου». Ὁμοίον πρὸς τὸ «Καὶ τώρα, Κύριε, ἰδὲ τὰς ἀπειλάς των»¹.

54

Εἰς τέλος τῶν ὕμνων· συνέσεως, τοῦ Δαβίδ.

Ἐπόθεσις.

Ὁ Προφήτης βλέπει διὰ τοῦ Πνεύματος ὅσα θὰ γίνουσι εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ τὸν Ἰούδα, γεμίζει δὲ λύπην καὶ ἀμηχανίαν, ἢ «ἀδολεσχίαν», ὅπως τὴν λέγει ἐδῶ· εἶναι πλήρης ταραχῆς καὶ ἀπορίας δι' ὅσα ἀποτολμῶνται καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχὴν του καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ζητούμενον. Δεύτερον (παρακαλεῖ) νὰ δεχθῇ (ὁ Θεός) τὴν παράκλησιν, τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνει διὰ τῆς προσευχῆς· τρίτον, νὰ ἴδῃ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὕρισκεται ὁ προσευχόμενος, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ εὐδοκήσῃ νὰ τὸν ἀκούσῃ· διὰ τοῦτο λέγει εἰς τὸ τέλος· «Πρόσχε μοι καὶ εἰσάκουσόν μου».

2. «Ἐνώτισαι, ὁ Θεός, τὴν προσευχὴν μου». Προσφέρει διαφόρους ἰκεσίας, παρακαλῶν (τὸν Θεὸν) νὰ δεχθῇ αὐτάς. Μὴ μὲ παραβλέψῃς ὅταν μετὰ κραυγῶν σὲ ἐπικαλοῦμαι, ἀλλὰ πρόσσεξέ με μετ' εὐμενείας καὶ βοήθησέ με.

3. «Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου καὶ ἐταράχθην». Πράγματι ἐγέμισεν ἀπὸ ἀμηχανίαν, ὅταν εἶδε τὴν παρανομίαν νὰ στρέφεται κατὰ τοῦ Σωτῆρος· δι' αὐτὴν ὁμιλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν

ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ». Ὁ δὲ πᾶς νοῦς οὗτος·
Πρόσχευ ὅπως ἐλυπήθην, ὅπως ἐταράχθην, ὅπως ἀδολεσχία πε-
πλήρωμαι· ἀποδεξάμενός τε ταῦτα, εἰσάκουσόν μου.

«Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαι». Πάντα γὰρ τὰ κατὰ τοῦ
5 Σωτῆρος συμβάντα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀναφέρει πρόσωπον. [Διὰ
μνησικακίαν μοι ταῦτα ἐποίουν τεχθεῖσαν ἐξ ὀργῆς ἀλόγου. Κό-
τος ἢ ἐπίμονος ὀργή. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν περιδεῆς ἐγενό-
μην καὶ τεταραγμένος, ὡς ἐπιστάντος μοι ἤδη τοῦ θανάτου, καὶ
τοσαύτη μοι ἦλθεν ἀγωνία καὶ φόβος, ὡς μηδὲ δοκεῖν τὴν ἀκτί-
10 να φαίνειν, ἀλλ' ἐσκοτίσθαι καὶ ἐλογισάμην τὴν φηγὴν εἶναι
πάντων ἀμείνω, καὶ ἠδύχνην γενέσθαι μοι πτέρυγας ἐπὶ τῷ μετα-
στῆναι καὶ ἀλλαχοῦ καταπαῦσαι]. («Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν
ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ»). Ἴδου ἡ καρδία μου,
φησί, διέστρεψε τὰ ἔνδον μου· ἀλλὰ καὶ «δειλία θανάτου ἐπέπε-
15 σεν ἐπ' ἐμέ»). Ἦτοι δὲ τοῦ σωτηρίου θανάτου λέγει, ἐφ' ᾧ δει-
λίας ὁ Προφήτης ἐπληροῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ κινούμενος·
ἢ τοῦ τῶν ψυχῶν θανάτου, τῶν ἀπόλλυσθαι μελλόντων διὰ τὰ
τοιαῦτα τολμήματα. Ἀλλὰ «φόβος», καὶ «τρόμος» ἐπέπεσε τῷ
Προφήτῃ ὀρῶντι τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν ἀσε-
20 βῶν πάσχοντα, «ἐκρυπτε» δὲ αὐτὸν «σκότος», ὡς ἂν σκότου ἀ-
ληθῶς ἄξια τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος δρώμενα. Εἶτα, ὡσπερ ἀπο-
λειφθεὶς ἐν μέσῳ τῶν ταῦτα δρώντων, μήτε μίαν τε ἔχων ἀπο-
φυγὴν, μηδὲ ὅποι κλίνας ἑαυτὸν ἐκτὸς τῶν κακῶν γένοιτο, εἴχε-
ται μετέωρος ἐπαρθῆναι, καὶ πτηνὸς γενόμενος δι' ἀέρος ἐκφυ-
25 γεῖν.

«Προσδεχόμενη τὸν Θεὸν σώζοντά με, ἀπὸ ὀλιγοψυχίας
καὶ ἀπὸ καταγίδος». Καταγίδα ὀνομάζει τὴν διὰ τοῦ πάθους
αὐτῷ συμβᾶσαν λύπην.

«Ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει». Αἰτίαν
30 παρατίθησι δι' ἣν καὶ τὴν προσευχὴν ἐποίησατο.

«Ὅτι, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν». Ταῦτα εἰς

1. Ἡ ἀπώλεια δὲν νοεῖται ὡς ἀνυπαρξία, ἀλλ' ὡς αἰωνία κόλασις.

λέγων· «'Από φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἀμαρτωλοῦ». Τὸ νόημα τοῦ ὄλου εἶναι τὸ ἐξῆς· Πρόσεξε πόσον ἐλυπήθην, πόσον ἐταράχθην, πῶς ἔχω γεμίσει ἀπὸ ἀμηχανίαν· δέξου ὅλα αὐτὰ καὶ ἄκουσέ με.

4 - 8. «'Οτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμέ ἀνομίαι». Διότι ὅλα ὅσα συνέβησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος τὰ ἀναφέρει εἰς τὸ ἰδικόν του πρόσωπον. [Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαναν εἰς ἐμέ ἀπὸ μνησικακίαν, ἢ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ παράλογον ὀργήν. Ἡ συνεχῆς ὀργὴ λέγεται κόπος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐγέμισα ἀπὸ φόβον καὶ ταραχήν, διότι μὲ ἐπλησίασεν ὁ θάνατος καὶ κατελήφθην ἀπὸ τόσην ἀγωνίαν καὶ φόβον, ὥστε νὰ μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ φῶς δὲν φέγγει πλέον ἀλλ' ἔχει ἐπέλθει τὸ σκότος· ἐνόμισα μάλιστα ὅτι ἡ καλυτέρα λύσις εἶναι ἡ φυγὴ καὶ ηὐχόμην ν' ἀποκτήσω πτέρυγας διὰ νὰ ὑπάγω ἀλλοῦ καὶ νὰ ἐφησυχάσω]. «Ἡ καρδιά μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ». Ἴδου ἡ καρδιά μου, λέγει, ἀνεκάτεψε τὰ σωθικά μου· ἀλλὰ καὶ «δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ». Ἡ ἐννοεῖ τὸν σωτήριον θάνατον, ὁ ὁποῖος ἐγέμιζε μὲ δειλίαν τὸν Προφήτην, ὁ ὁποῖος ἐσκέπτετο ἀνθρωπίνως, ἢ ἐννοεῖ τὸν θάνατον τῶν ψυχῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπολεσθοῦν ἕνεκα τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν¹. Ἀλλὰ «φόβος» καὶ «τρόμος» κατέλαβε τὸν Προφήτην, ὅταν εἶδε τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ νὰ πάσχη τοιαῦτα πράγματα ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, «ἐκρυπτε σκότος» δι' αὐτόν, διότι πράγματι ἀνήκουν εἰς τὸ σκότος ὅσα ἐπράχθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος. Ἐπειτα, ὡς ἐάν εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἐν μέσῳ ὧν ἐπραττον αὐτὰ, χωρὶς νὰ ἔχη δυνατότητα διαφυγῆς οὔτε μέρος εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἠσύχαζεν εὐρισκόμενος μακρὰν τῶν κακῶν, εὔχεται νὰ ὑψωθῆ εἰς τὸν ἀέρα καὶ πετῶν ὡς πτηνὸν νὰ εὐρεθῆ μακρὰν.

9. «Προσεδεχόμενην τὸν Θεὸν σῶζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος». Καταιγίδα ὀνομάζει τὴν λύπην, ἢ ὁποία τὸν κατέλαβε διὰ τοῦ πάθους.

10. «'Οτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει». Ἀναφέρει τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας συνέθεσε τὴν προσευχήν.

13 - 15. «'Οτι, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν». Ταῦ-

πρόσωπον τοῦ προδότου ἀναφέροισ' ἂν δικαίως. «Σὺ δέ, ἀνθρώπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου καὶ γνωστέ μου». Ἀντὶ τοῦ, Κατεστάθης ἡγεμῶν ὑπ' ἐμοῦ, ὁ Ἰούδας δηλονότι. «Ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα». Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Τῆς αὐτῆς τραπέζης πολλάκις ἡξιωμένος. «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορευθήμεν ἐν ὁμοίᾳ». Τοῦτό φησι διὰ τὸ συνελθυθέναι αὐτῷ πολλάκις εἰς τὸ ἱερόν.

«Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾄδου ζῶντες». Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησάν σε τὴν ζωὴν παρεδέξασθαι, ταύτη τοι θάνατος διαδέξεται αὐτούς. Τὸ δέ, «Καταβήτωσαν εἰς ᾄδου ζῶντες», ὅτι δὴ, γινώσκοντες αὐτὸν εἶναι τὸν κληρονόμον, εἶπον· «Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν»· τὴν γὰρ γνῶσιν ἀντὶ τῆς ζωῆς ἐτεθείκει.

«Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου». Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα. Καὶ τί ἐκέκραξεν; ἢ λυτρωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ζητούντων ἀπολέσαι αὐτήν. Διὸ δὴ καὶ εἰσήκουσται.

«Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι». Ἀντὶ τοῦ, Ὁδ παύσομαι διηγούμενος, ὅτι δὴ εἰσακούσας λελύτρωσαι τὴν ψυχὴν μου.

«Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὸν ἐμοί». Ὅτι οἱ πολλοὶ συνίεσαν κατ' ἐμοῦ βουλόμενοι τὴν ψυχὴν μου ἐξαίρειν.

«Ὁδ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα». Ταπεινωθήσονται, φησὶν, ἐπειδὴ οὐδὲ ἔχουσι τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀντάλλαγμα. Ἀπαξ γὰρ ἀρνησάμενοι τὸ τίμιον αἷμα Χριστοῦ, τὸ εἰλημμένον ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, οὐκέτι εὐποροῦσι λύτρου.

«Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι». Αὐτὸς μὲν ἐξέτεινε τὴν παρεκτικὴν χεῖρα τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ μεταλαβεῖν αὐτούς τῆς εὐλογίας· οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐδέξαντο· ἀλλὰ καὶ τὴν «διαθήκην ἐβεβήλωσαν», δηλονότι τὴν εὐαγγελικὴν.

τα θά ἠδύναντο νὰ ἀναφέρωνται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προδότου. «Σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου καὶ γνωστέ μου». Δηλαδή ἔγινες ὁδηγὸς ἐναντίον μου, δηλ. ὁ Ἰούδας. «Ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα». Εἶναι ὡς νὰ λέγη: πολλάκις ἠξιώθης νὰ εἶσαι ὁμοτράπεζος. «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ». Τοῦτο ἐννοεῖ, ὅτι πολλάκις εἶχον μεταβῆ ὁμοῦ εἰς τὸν ναόν.

16. «Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾄδου ζῶντες». Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ πιστεύσουν εἰς σέ, τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο θά κληρονομήσουν τὸν θάνατον. Τὸ δὲ «Καταβήτωσαν εἰς ᾄδου ζῶντες» λέγεται, διότι ἀντιληφθέντες ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ κληρονόμος εἶπαν· «Ἐμπρός, ἄς τὸν φονεύσωμεν»¹· ἐχρησιμοποίησε δηλαδή τὴν λέξιν γινῶσιν ἀντὶ τῆς ζωῆς.

17. «Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου». Ἐγὼ ἐκραύγασα πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκραύγασε δὲ παρακαλῶν νὰ λυτρωθῆ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ ὅσους θέλουν νὰ τὴν ἐξολοθρεύσουν. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ εἰσηκούσθη (ἀπὸ τὸν Θεόν).

18. «Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι». Δὲν θά παύσω, λέγει, νὰ διακηρύσσω ὅτι με ἤκουσας εὐμενῶς καὶ ἔχεις λυτρώσει τὴν ψυχὴν μου.

19. «Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί». Διότι οἱ πολλοὶ συγκεντρώθησαν ἐναντίον μου θέλοντες νὰ με φονεύσουν.

20. «Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα». Θά ταπεινωθοῦν, λέγει, διότι οὐδὲν ἀντάλλαγμα ἔχουν διὰ τὴν ψυχὴν των². Διότι, ἀφοῦ ἠρνήθησαν ἅπαξ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅποσον ἐδόθη ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, δὲν διαθέτουν πλέον λύτρον.

21. «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι». Αὐτὸς μὲν ἠπλωσε τὴν χεῖρά του παρέχων τὰ ἀγαθὰ καὶ καλῶν αὐτούς νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν εὐλογία· αὐτοὶ δὲ ὄχι μόνον δὲν ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν «διαθήκην ἐβεβήλωσαν», δηλαδή τὸ Εὐαγγέλιον.

2. Πρβλ. Ματθ. 16, 26.

«Διμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ». Ἐπει-
 δὴ κακοῦργοι περὶ τὸν εὐεργέτην γεγόνασι, ταύτη τοι καὶ εἰς
 πάντα ἄνεμον αὐτοὺς διεσκόρπισε. «Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαί
 αὐτῶν». Πάλιν περὶ τοῦ Ἰούδα τὸν λόγον ἀποτείνεται· Τῇ καρ-
 5 δία, φησί, κατεδέξατο τὸ προδοῦναι Χριστόν. Καὶ δὴ λόγους
 προσέφερεν ἀπαλούς τε καὶ λείους, ἀλλ' ἦσαν κακίας πλήρεις.
 Τίνες δὲ οἱ λόγοι ἦ τό, «Χαῖρε, Ῥαββί», ἐπὶ προδοσίᾳ λεγόμενον;
 («Ἐπίρριπον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε
 διαθρέψει»). Ὅμοιον τό· «Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίη-
 10 τε, ἢ τί ἐνδύσησθε. Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ».
 Ἐντὶ τοῦ Ἐκσπάσει τοὺς δικαίους ἐν παντὶ καιρῷ ἀπὸ πάσης
 ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν.

«Σὺ δέ, ὁ Θεός, κατάξεις εἰς φρέαρ διαφθορᾶς». Τοὺς ἐπα-
 ναστάντας δηλονότι καὶ σταυρῷ παραδόντας. Φρέαρ γὰρ δια-
 15 φθορᾶς τὸν ἄδην φησίν. («Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ
 ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν»). Ἄνδρας αἱμάτων τοὺς τὸν ἀρ-
 χηγὸν τῆς ζωῆς ἀποκτείνοντάς φησιν, οἱ καὶ τῆς ζωῆς οὐ πεπλη-
 ρώκασιν τὸν χρόνον, τῇ Ῥωμαίων παραδοθέντες μαχαίρα.

NE'

20 Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρομμένον, τῷ
 Δαυὶδ εἰς στηλογραφίαν, ὅποτε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι
 ἐν Γέθ.

Ἐπίρριπον.

Δαυὶδ φεύγων τὸν Σαοὺλ ἔσχε τοὺς συνακολουθοῦντας αὐτῷ
 25 ἄνδρας ἑξακοσίους. Εἶτα παρερχόμενος εἰς Γέθ τετίμηται παρὰ
 τῶν ἀλλοφύλων· ἀφώρισαν γὰρ αὐτῷ οἰκητήριον τὴν Σικελάν.

1. Ματθ. 26, 49.

2. Ματθ. 6, 31.

22. «Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ἀπεδείχθησαν ἔνοχοι ἔναντι τοῦ εὐεργέτου, διὰ τοῦτο διεσκόρπισεν αὐτοὺς εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους. «Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν». Πάλιν εἰς τὸν Ἰούδαν ἀναφέρονται τὰ λεγόμενα· Κατεδέχθη ἡ καρδία του λέγει, νὰ προδώσῃ τὸν Χριστόν. Διότι ἔλεγε λόγους ἀπαλοὺς καὶ εὐγενικοὺς ἀλλ' ἦσαν πλήρεις κακίας. Τοιοῦτοι λόγοι ἦσαν τὸ «Χαῖρε Ραββί»¹, ὅταν ἐλέχθη κατὰ τὴν προδοσίαν.

23. «Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου καὶ αὐτός σε διαθρέψει». Ὁμοιον πρὸς τὸ «Μὴ μεριμνήσετε τί θὰ φάγετε ἢ τί θὰ πίετε ἢ τί θὰ ἐνδυθῆτε»². «Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ». Θὰ ἀπολυτρώσῃ τοὺς δικαίους ἀνὰ πᾶσαν περίστασιν ἀπὸ πᾶσαν ἐξέγερσιν τῶν ἐχθρῶν.

24. «Σὺ δέ, ὁ Θεός, κατάξεις εἰς φρέαρ διαφθορᾶς». Ὅσους ἐξηγέρθησαν δηλαδὴ καὶ παρέδωσαν εἰς τὸν σταυρὸν (τὸν Χριστόν). Φρέαρ διαφθορᾶς δὲ λέγει τὸν ἄδην. «Ἄνδρες αἰμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν». Ἄνδρας αἰμάτων ὀνομάζει ὅσους ἐφόνευσαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, οἱ ὅποιοι πράγματι δὲν συνεπλήρωσαν τὸν χρόνον τῆς ζωῆς, διότι παρεδόθησαν εἰς τὸ ξίφος τῶν Ρωμαίων.

55

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος εὐρίσκετο μακρὰν τῶν ἀγίων· τοῦ Δαβίδ εἰς στηλογραφίαν, ὅταν ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ.

Ἐπίθεσις.

Ὅταν ὁ Δαβὶδ ἔφυγε μακρὰν τοῦ Σαοὺλ εἶχεν ὡς ἀκολουθούς ἑξακοσίους ἄνδρας. Ἐν συνεχείᾳ, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Γέθ ἔτυχε τιμῶν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων· πράγματι τοῦ ἔδωσαν ὡς τόπον κατοικίας τὴν Σικελάν³. Ὁ ψαλμὸς θὰ ἠδύνατο ν' ἀναφερ-

3. Βλ. Α' Βασ. 27, 1 - 7.

Ἀναφέροίτο δ' ἂν ὁ ψαλμὸς καὶ εἰς πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς πάλαι μὲν ἀπὸ τῶν ἀγίων μεμακρομμένης, καθ' ὃν εἰδωλολάτρει καιρόν, καὶ δουλευούσης δαίμοσι. Ῥυσθείσης δὲ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ γεγονότος ἐκ σπέρματος τοῦ κατὰ σάρκα 5 Δαυίδ, τοῦ καὶ πολεμήσαντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὡσπερ ἐν στήλῃ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν νίκην γράψαντος. Τότε γὰρ καὶ τιμῆς αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἠξίωσαν, τουτέστιν οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες εἰς αὐτόν.

(Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος). Ἡ περὶ τοῦ Σαοὺλ ὁ Δαυὶδ φησιν, ἢ καὶ ἅγιος πᾶς, διὰ τὰς θλίψεις 10 ἃς ἔχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ καθεὶς ἡμῶν ἄνθρωπος τὸν χαλεπὸν τοῦτον ὑφίσταται πόλεμον, ὅλην τὴν ἡμέραν παρὰ τοῦ Σατανᾶ πολεμούμενος καὶ παρ' αὐτοῦ πατούμενος. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπου ὁ ψαλμὸς ἐμνημόνευσε, ἀλλ' ὅμως τὸν Σατανᾶν αὐτόν, ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ πολλάκις ὀνομαζόμενον, ἢ τινα τῶν 15 ἐκεῖ στρατευομένων αἰνίττεται. Πλὴν καὶ τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν ταῦτα ὑποβάλλειν ἀρμόδιον, χρόνῳ πολλῷ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἀπατηθέντα, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ πόλεμον διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ὑπομείναντα, οὓς ἐν τοῖς ἐξῆς σαφέστερον ἔφησεν αἰνιτόμενος.

20 «Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἡδεῖ, ὅτι Σαοὺλ ἐπεβούλευσε αὐτῷ ἐνηχούμενος παρὰ τῶν ἀοράτων δαιμόνων. Ἡ καὶ τό, «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα», δηλοῖ, «ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». («Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ἕψους»). 25 Εἰ καὶ ἐπανίστανται, φησίν, ἀλλ' ἠτήσω πάντας ἐλπίζων ἐπὶ σέ. Αἴτη γάρ μοι ἡ ἐλπίς τοσαύτην ἰσχὺν παρέσχεν, ὡς τοὺς πάλαι πολεμοῦντας μὴ δεδοικέναι με.

(Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου). Πολεμούμενος παρὰ τῶν ἐχθρῶν, φησί, καθοπλίζω ἑμαυτὸν εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν 30 κακόν, ὅλους τοὺς λόγους μου ὕμνους ποιῶν καὶ ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπ' αὐτῷ ποιούμενος· διὸ καὶ πάσης σαρκὸς ἔξω τὸν φόβον ἐποιούμην.

θῆ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία παλαιότερον ἦτο μακρὰν τῶν ἁγίων, ὅταν δηλαδὴ εἶχεν ὑποπέσει εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἦτο ὑπόδουλος εἰς τοὺς δαίμονας. Ἐλυτρώθη δὲ (ἡ Ἐκκλησία) ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς διὰ τοῦ γεννηθέντος σαρκικῶς ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβίδ (τοῦ Χριστοῦ), ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε χάριν ἡμῶν καὶ ἀνέγραψεν εἰς στήλην τὴν νίκην του ὑπὲρ ἡμῶν. Τότε δὲ καὶ τοῦ προσέφεραν τιμὴν οἱ ἀλλόφυλοι, δηλαδὴ οἱ ἔθνη οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

2. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος». Ἡ ὁμιλεῖ ὁ Δαβίδ διὰ τὸν Σαούλ ἢ καὶ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἀναφερόμενος εἰς τὰς θλίψεις των εἰς τὸν κόσμον. Πολλάκις δὲ καὶ ἕκαστος ἀπὸ ἡμᾶς ὑφίσταται αὐτὴν τὴν φοβερὰν πολεμικὴν, πολεμοῦμενος καὶ καταπατούμενος καθημερινῶς ἀπὸ τὸν Σατανᾶν. Διότι ναὶ μὲν ὁ ψαλμὸς μνημονεῦει τὸν ἄνθρωπον, πλὴν ὁμως ὑπαινίσσεται τὸν Σατανᾶν, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται οὕτω πολλάκις εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἢ κάποιον ἀπὸ τὸ στράτευμά του. Αὐτὰ δὲ ἀρμόζουν νὰ ψάλλωνται καὶ ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν ἔθνικῶν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐξηπατήθη ἀπὸ τὸν Σατανᾶν καὶ ὑπέμεινε τὴν πολεμικὴν του καὶ τὰς μηχανορραφίας τῶν δαιμόνων, τοὺς ὁποῖους ὑπαινίσσεται σαφέστερον εἰς τὴν συνέχειαν.

3. «Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροὶ μου ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Σαούλ ἐσκευῶρει ἐναντίον του ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀοράτων δαιμόνων. Ἡ σημαίνει τὸ «Δὲν παλαίωμεν πρὸς ἄνθρώπους, ἀλλὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα τῶν οὐρανῶν»¹. «Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ὑψους». Παρ' ὅτι ἐξεγείρονται, λέγει, θὰ τοὺς νικήσω ὅλους, διότι ἐλπίζω εἰς σέ. Διότι αὐτὴ ἡ ἐλπίς μου ἔδωκε τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦμαι ὅσους με ἐπολέμου προηγουμένως.

5. «Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου». Οἱ ἐχθροὶ με πολεμοῦν, λέγει, ἐγὼ ὁμως ἐξοπλίζομαι διὰ νὰ μὴ πάθω κακόν, κάμνω δὲ ὅλους τοὺς λόγους μου ὕμνους καὶ τοὺς ἀφιερώνω εἰς τὸν Θεὸν καὶ στηρίζω ὅλην τὴν ἐλπίδα μου εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξεδίωξα τὸν φόβον ἀπὸ πάντα ἄνθρωπον.

«Ὁλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο». Ἐγὼ μὲν, φησίν, ὅλην τὴν ἡμέραν ἀνείθουν τοὺς λόγους μου τῷ Θεῷ· αὐτοὶ δὲ οὐ διέλειπον πᾶσαν ἡμέραν κατ' ἐμοῦ τὴν σποιδὴν ἐαυτῶν συντιθέντες εἰς κακά. «Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν, 5 αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσιν). Τό, «παροικήσουσι), ἀντί τοῦ, «συναχθήσονται), τέθειται. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οὕτω, φησί, διὰ πάσης ἡμέρας ἐσχόλαζον τοὺς κατ' ἐμοῦ λόγους κινουῦντες, καὶ πᾶς ὁ διαλογισμὸς αὐτῶν κατ' ἐμοῦ ἐγίνετο, ὡς σπουδάζειν 10 συνάγεσθαι αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ λαθραίας ποιεῖσθαι τὰς κατ' ἐμοῦ σκευάς, καὶ μὴ μέχρι τούτου χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ περιεργάζεσθαι μου τὴν πτέρναν, τουτέστι τὴν τοῦ βίου πορείαν, εἴ πως σκελί- 15 σαντες δυνηθεῖεν καταβαλεῖν με. Καὶ τὰ ἴχνη δέ μου παρετήρουν ὅποια βαδίζοιμι, ἵνα ἐπιλάβωνταί μου. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ μάτην διώκοντες κατ' ἐμοῦ ἔπραττον· σὺ δέ, Κύριε, ἡ ἐμὴ ἐλπίς, ἐμὲ 15 μὲν τῆς ἀδίκου αὐτῶν κατασκευῆς ῥῦσαι· αὐτοὺς δὲ μετελθὼν τῇ σαντοῦ ὀργῇ κατάβαλε.

«Ὁ Θεός, τὴν ζωὴν μου ἐπήγγειλά σοι). Παρησίαν ἄγων, φησί, καὶ μὴ ἐπαισχυνόμενος τῇ ἐμαντοῦ ζωῇ, ταύτην σοι πᾶσαν ἐξήγγειλα. Σὺ δὲ ἀποδεχόμενος αὐτὴν τὰ δάκρυά μου οὐκ ἀπόσω· 20 ἀλλὰ πρὸ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν ἔθου αὐτά, πιστούμενος τὴν σὴν ἐπαγγελίαν τὴν λέγουσαν· «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρεμι). Διὸ συνέβαινεν, ἐμοῦ εἰσακουομένου, τοὺς ἐχθρούς μου εἰς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν· ὅθεν φημί· «Ἐν ἧ ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε).

«Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω). Αὐτοῖς ἐρ- 25 γοις, φησί, παρείληφα, καὶ ἔγνων ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἐπὶ ματαίῳ ἢ ἐλπίς· ἀλλὰ Θεὸν βοηθὸν ἐκτησάμην.

«Ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, εὐχαί, ἃς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου). Ἐπειδὴ τῆς σῆς οἰκονομίας ἠξίωσας ἡμᾶς, φησί, καὶ ἔσωσας, τί ἀνταποδώσομέν σοι, ἢ θυσίας αἰνέσεως; «Ἔτι ἐρρῦσω τὴν ψυ- 30 χὴν μου ἐκ θανάτου). Τοῦ νοητοῦ, φησί, τουτέστι τῆς ἀγνωσίας

6 - 7. «Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο». Ἐγὼ μὲν, λέγει, ὅλην τὴν ἡμέραν ἀφιέρωνα εἰς τὸν Θεὸν τοὺς λόγους μου· αὐτοὶ ὅμως δὲν παρέλειπον νὰ χρησιμοποιοῦν καθημερινῶς ὅλην τὴν ἐνεργητικότητά των εἰς σκευωρίας ἐναντίον μου. «Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν, αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι». Τὸ «παροικήσουσιν» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «θὰ συναχθοῦν». Τὸ νόημα εἶναι τοῦτο· Οὕτω, λέγει, ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν διήρχοντο ὁμιλοῦντες ἐναντίον μου καὶ ὅλαι αἱ σκέψεις των εἶχον ὡς στόχον ἐμέ, εἰς σημεῖον μάλιστα ὥστε νὰ συγκεντρῶνωνται καὶ νὰ προπαρασκευάζωνται κρυφίως ἐναντίον μου· ἔτι μᾶλλον, δὲν περιωρίζοντο εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ παρετήρουν τὴν πτέρνα μου, δηλαδὴ τὴν καθημερινὴν διαγωγὴν μου, μήπως δυνηθοῦν νὰ μοῦ βάλουν τρικλοποδιὰν καὶ νὰ μὲ ἀνατρέψουν. Ἀκόμη καὶ τὰ ἴχνη τῆς πορείας μου παρετήρουν, ὥστε νὰ μὲ συλλάβουν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἔπραττον ἐναντίον μου ὅσοι μὲ καταδίδωκον ἀδίκως· σὺ ὅμως, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου, λύτρωσέ με ἀπὸ τὰ ἀδίκαια σχέδιά των, αὐτοὺς δὲ τιμώρησε καὶ κατάβαλε διὰ τῆς ὀργῆς σου.

9. «Ὁ Θεός, τὴν ζωὴν μου ἐπήγγειλά σοι». Ὁλόκληρον τὴν ζωὴν μου σοῦ ἐξέθεσα, λέγει, διότι ἐνεργῶ μετὰ παρρησίας καὶ δὲν ἐντρέπομαι δι' αὐτήν. Σὺ δὲ ἀπεδέχθης (τὴν διήγησίν μου) καὶ δὲν ἀπώθησες τὰ δάκρυά μου· ἀντιθέτως μάλιστα ἔθεσες αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου, παρέμεινες δὲ οὕτω πιστὸς εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τῶν λόγων σου· «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὁμιλῆς θὰ εἶπω· Ἰδοῦ, εἶμαι παρών»¹. Διὰ τοῦτο συνέβαινε, ὅταν μὲ εἰσήκουες, νὰ ὑποχωροῦν οἱ ἐχθροί μου. Διὰ τοῦτο λέγω· «Ἐν ἡ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε».

10. «Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ἐμπράκτως, λέγει, ἀντελήφθην καὶ ἔμαθα ἀσφαλῶς ὅτι ἡ ἐλπίς μου δὲν εἶναι ματαία, ἀλλ' ἀπέκτησα τὸν Θεὸν βοηθόν.

12 - 13. «Ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, εὐχαί, ὡς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου». Μᾶς κατηξίωσες μὲ τὴν οἰκονομίαν σου, λέγει, καὶ μᾶς ἔσωσες· τί νὰ σοῦ ἀνταποδώσωμεν ἄλλο ἢ θυσίας αἰνέσεως; «Ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Ἀπὸ τὸν νοητὸν θάνατον,

τῆς περὶ Θεοῦ. «Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος». Τῆς ἁμαρτίας λέγει, αὕτη γὰρ κατέφερεν εἰς θάνατον. «Ἐνδραεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων». Ὁ γὰρ ἕσθθεις τῆς ἁμαρτίας καὶ καθαρὸς ἀποτελεσθῆεις, οὗτος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐν τῇ τῶν
 5 ζώντων χώρα ἐνδραεστήσει τῷ Κυρίῳ. Τοῦ δὲ ἕσθθῆναι ἐκ θανάτου καὶ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, μερίδα δὲ σχεῖν καὶ ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρα, πρόξενος ἡμῖν γέγονεν ἡ τοῦ Κυρίου παρουσία. Διὸ καὶ «στηλογραφία τῷ Δαυίδ» ἀναγέγραπται ὁ ψαλμός.

10

ΨΑΛΜΟΣ ΝΣ'

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης τὸν Δαυίδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον

Ἐπιθέσεις.

Φεύγων τὸν Σαοὺλ ὁ Δαυίδ διώκοντα ἦλθεν εἰς σπήλαιον
 15 μετὰ ἀνδρῶν τετρακοσίων, ὅτε καὶ τὴν διπλοῖδα τοῦ πτερυγίου ἔτεμε τοῦ Σαοὺλ. Τότε δὲ καὶ τὸν ψαλμὸν ᾄδει. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὰ πεπραγμένα ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Χριστῷ, ὅτε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὄφθεις μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπήλασεν ἡμῶν τὴν φθοράν.

20 «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με». Ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος τὴν εἰς αὐτὸν ὑμνωδίαν προσέφερεν. «Ὅτι ἐν σοὶ πέποιθε ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγῶν σου ἐλπῶ». Ἔθος τῇ θεῖα Γραφῇ πτέρυγας καλεῖν τὴν ἐπισκοπικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν
 25 τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας». Ἐπὶ τῇ σῆ ὄν βοηθεία, φησί, τὴν ἐλπίδα ἔχω.

1. Βλ. Α' Βασ. 24, 4-5.

λέγει, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἄγνοϊαν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος». (Ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ) τῆς ἁμαρτίας ἐννοεῖ, διότι αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς τὸν κατήφορον τοῦ θανάτου. «Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων». Ὅποιος δηλαδή ἐλυτρώθη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἔγινε καθαρὸς, αὐτὸς θὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τὸν Κύριον κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων. Τὴν λύτρωσιν δὲ ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν συμμετοχὴν μας εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων κατέστησε δυνατὰ δι' ἡμᾶς ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο φέρει ὁ ψαλμὸς τὴν ἐπιγραφὴν «στηλογραφία τῷ Δαβίδ».

56

Εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψῃς τὸν Δαβίδ· εἰς στηλογραφίαν, ὅταν ἐδραπέτευσεν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον.

Ἐπιγραφὴ.

Καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Σαοὺλ ὁ Δαβίδ κατέφυγεν εἰς ἐν σπήλαιον μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν¹. Τότε ἀπέκοψε τὸ κράσπεδον τοῦ μανδύου τοῦ Σαοὺλ καὶ ψάλλει τὸν παρόντα ψαλμόν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ὅταν κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας ἐνεφανίσθη ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν φθοράν.

2. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με». Ἐξυμνεῖ αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος. «Ὅτι ἐν σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιδῶ». Συνηθίζει ἡ ἁγία Γραφή νὰ ὀνομάζῃ πτέρυγας τὴν ἐποπτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ χωρίον· «Πόσας φορὰς ἠθέλησα νὰ συμμαζεύσω τὰ τέκνα σου, ὅπως συμμαζεύει ἡ ὄρνις τὰ μικρὰ τῆς κάτω ἀπὸ τὰς πτέρυγας»². Εἰς τὴν βοήθειάν σου λοιπόν, λέγει, ἐναποθέτω

2. Ματθ. 23, 37.

«Ἔως οὐ παρέλθη ἡ ἀνομία). Τουτέστιν, ἕως οὐ ἐκ μέσου γένηται ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις αἱ πονηραί.

«Κεκράζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με). Ἐξομολογήσομαι, φησί, καὶ εὐχαριστίας
 5 ἀναθήσω σοι τῷ εὐεργέτῃ μου. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με». Σαφῶς τὴν καθοδὸν τοῦ Κυρίου κηρύσσει. «Ἐδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με». Τὰς νοητὰς δηλονότι καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις. [Παράσχου οὖν τὴν εὐεργεσίαν, ἵνα ἐξῆ
 μοι λέγειν μετὰ παρησίας, ὅτι ἐξ οὐρανοῦ ἐπείδες τὰ καθ' ἡμᾶς
 10 καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα διωρθώσω, τὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ὄνειδισμόν ἤγαγες. Ἡ δὲ τὴν σωτηρίαν φησίν, ἣ ἐσώθη ἐν τῷ σπηλαίῳ ὅτε μᾶλλον ὑπεξούσιον ἔλαβε τὸν ἐχθρόν, οὐ δὲ ἐφείσατο. Ὁ δὲ καὶ ὄνειδος ἦν τῷ σεσωσμένῳ, ὡς μάτην ἐπιβουλεύοντι τῷ Σωτῆρι]. «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλή-
 15 θειαν αὐτοῦ». Ἐλεος καὶ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

«Καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου σκύμων»). [Μέσος δὲ ἀπολειφθεὶς σκύμων τῶν τῆς Γέθ' ἀλλοφύλων. Ἡ τὸ ὅσον ἐπ' ἐμέ, καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσεβείᾳ ἐκοιμήθην τεταραγμένος. Ἄλλ' ὁ Ὑψιστος, τὸν Λόγον αὐτοῦ ἀποστείλας, ἐρρύσατο τὴν
 20 ψυχὴν μου, ὡς μηδὲν αὐτὴν ἐκ τῆς ταραχῆς τῶν σκύμων βλαβῆναι. Τίνα δὲ τὰ θηρία ταῦτα; υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἄν οἱ ὀδόντες ὄπλα καὶ αἱ βουλαί· ἀντὶ τοῦ, βλαπτικοὶ εἰσι διὰ πάντων. Ὡσπερ ἡ μάχαιρα, ἠχοινημένη οὖσα, ῥαδίως ἀναιρεῖ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, τετηγμένη οὖσα, ταῖς καταλαλαῖς ἀναιρεῖ].
 25 Σκύμων τῶν νοητῶν δηλονότι. «Ἐκοιμήθην τεταραγμένος». Ἐπειδὴ ἐρρύσθη, φησίν, ἐκ τῶν νοητῶν σκύμων, τούτου χάριν καὶ ἀναπαύσομαι, καίτοι πάλαι ὑπ' αὐτῶν ταραττόμενος. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὄπλα καὶ βέλη». «Ταῦτά φησι κατασημαίνων τὰ τῷ Σωτῆρι συμβάντα κατὰ τὸν τοῦ πάθους
 30 καιρὸν, ἠνίκα πρὸς Πιλάτον ἔκραζον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ

1. Βλ. Α' Βασ. 24, 4-8.

2. Ἰω. 19, 15.

τὴν ἐλπίδα. «Ἔως οὐ παρέλθη ἡ ἀνομία». Δηλαδή ἕως ὅτου ἐκλείψουν ἀπὸ τὸ μέσον ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ πονηραὶ δυνάμεις του.

3. «Κεκράζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με». Θὰ ἐξομολογηθῶ, λέγει, καὶ θὰ ἀναπέμψω εὐχαριστίας εἰς σέ, τὸν εὐεργέτην μου. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔσωσέ με». Σαφῶς κηρύσσει τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου. «Ἐδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με». Τὰς πνευματικὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις δηλαδή. [Εὐεργέτησέ μας, λοιπόν, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ λέγω μετὰ παρρησίας ὅτι ἐφρόντισες δι' ἡμᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανόν· καὶ ἡμᾶς μὲν ἔφερες εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς κατήντησες ἀξίους ἐντροπῆς. Ἡ ἐννοεῖ τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸ σπήλαιον, ὅταν περιέπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὁ ἐχθρὸς ἀλλ' ἐλυπήθη αὐτόν¹. Τοῦτο ἀπετέλεσεν ἐντροπὴ διὰ τὸν διασωθέντα, διότι ματαίως ἐμηχανορράφησε κατὰ τοῦ Σωτῆρος]. «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ». Ἐλεος καὶ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς (εἶναι) ὁ Υἱός.

5. «Καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου σκύμνων». [Εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὸ μέσον τῶν ἀλλοφύλων λεονταρίων τῆς Γέθ. Ἡ ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐμὲ ἐκοιμήθην ταραγμένος ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην κακίαν. Ἄλλ' ὁ ὕψιστος ἀπέστειλε τὸν Λόγον του καὶ ἐλύτρωσε τὴν ψυχὴν μου, ὥστε οὐδόλως νὰ βλαβῆ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ταρχὴν τῶν λεονταρίων. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ θηρία αὐτά; ἴσως οἱ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ὀδόντες εἶναι τὰ ὄπλα καὶ τὰ σχέδια· (λέγονται δὲ λεοντάρια), διότι βλάπτουν διὰ παντὸς μέσου. Ὅπως τὸ ξίφος, ὅταν ἔχη ἀκονισθῆ, φονεῦει μετ' εὐκολίας, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, ὅταν εἶναι διεφθαρμένη, φονεῦει μετὰς καταλαλιάς]. Ἐκ τῶν νοητῶν λεονταρίων προφανῶς. «Ἐκοιμήθην τεταραγμένος». Ἐπειδὴ ἐλυτρώθην ἀπὸ τὰ νοητὰ λεοντάρια, διὰ τοῦτο καὶ ἀναπαύομαι, παρ' ὅτι παλαιότερον μετέταρασσον. «Υἱοὶ ἀνθρώπων οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὄπλα καὶ βέλη». Διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ἐπισημαίνει ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Σωτῆρα κατὰ τὸ πάθος, ὅταν ἐκραύγαζαν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν Πιλάτον κατὰ τοῦ Χριστοῦ· «Πάρε, πάρε, σταύρωσέ τον»² καὶ

τό, «Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν», καὶ ὅτι «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοῦργος, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν».

«Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἢ δόξα σου». Εἰ καὶ καθῆκας, φησί, ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμετέ-
 5 ραν σωτηρίαν εἰς ἐκούσιον κένωσιν, καὶ γέγονας ὑπήκοος μέχρι θανάτου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνελθε εἰς οὐρανοὺς, ὅτι καὶ ἀνελθὼν τῆς σῆς δόξης πληρώσεις πᾶσαν τὴν γῆν.

«Παγίδα ἠτοίμασαν τοῖς ποσί μου». Τοὺς καταβάλλοντάς με, φησί, διὰ τῶν παγίδων παρεσκεύασας εἰς αὐτὸν ὃν ὤρξαν
 10 βόθρον ἐμπεσεῖν. Διὸ δὴ καὶ ταῦτα κατορθώσας ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑψώθητι.

«Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός, ἔτοίμη ἡ καρδία μου». Παρακαλεῖ δέξασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἐπηγγείλατο ἀνερχόμενος πέμψειν ὁ Μονογενής, ἔτοίμην εἰς τὸ δέξασθαι λέγων
 15 γεγενῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν.

«Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου». Δόξαν ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικόν φησιν. «Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα». Ψαλτήριον μὲν τὴν ψυχὴν φησι, κιθάραν δὲ τὸ σῶμα καλεῖ. «Ἐξε-
 γερθήσομαι ὄρθρου». Ἐν αἰσθήσει, φησί, τοῦ νοητοῦ φωτὸς γε-
 20 νόμενος ἐπὶ τὸ ὑμνεῖν ἐξεγερθήσομαι.

«Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι». Τὴν τῶν ἀπάντων ἐπιστροφὴν εὐαγγελίζεται δι' ὧν ἐξομολογεῖται, ἅτε δὴ πάντων τῶν ἔθνῶν τοὺς αὐτοῦ ἄδόντων ὕμνους. «Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τὸν οὐρανὸν τὸ ἔλεός σου». Ὅμοιον τῷ
 25 «Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἢ ἀληθείᾳ σου». Ἀληθεῖς, φησί, τὰς τῶν νεφελῶν, τουτέστι τῶν προφητῶν, διὰ τῶν πραγμάτων ἀπέδειξάς σου φωνάς.

ὅτι «Ἄν δὲν ἦταν κακοποιός, δὲν θὰ τὸν εἶχομεν παραδώσει εἰς σέ»¹.

6. «Ἐψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου». Κατῆλθες βεβαίως, λέγει, εἰς τὴν ἐκουσίαν κένωσιν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἔγινες ὑπάκουος μέχρι θανάτου², ἀλλ' ὅμως ἀνελθε πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς διότι διὰ τῆς ἀνόδου σου θὰ γεμίσης τὴν γῆν ἀπὸ τὴν δόξαν σου.

7. «Παγίδα ἠτοίμασαν σοῖς ποσὶ μου». Ὅσους μὲ κατέρριπτον διὰ παγίδων, λέγει, ἐφρόντισες νὰ ρίψης εἰς τὸν λάκκον τὸν ὁποῖον ἔσκαπτον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔφερες εἰς πέρας αὐτὸ τὸ ἔργον, ἀνέβα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

8. «Ἐτοίμη ἡ καρδιά μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδιά μου». Παρακαλεῖ νὰ δεχθῆ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη κατὰ τὴν ἀνάληψίν του ὅτι θὰ πέμπῃ ὁ Μονογενής³, λέγει δὲ ὅτι ἡ καρδιά του ἔχει προετοιμασθῆ διὰ νὰ δεχθῆ αὐτό.

9. «Ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου». Δόξαν του ὀνομάζει τὸ προφητικὸν πνεῦμα. «Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα». Ὀνομάζει ψαλτήριον μὲν τὴν ψυχὴν, κιθάραν δὲ τὸ σῶμα. «Ἐξεγεγήσονται ὄρθρου». Ὅταν αἰσθανθῶ τὸ νοητὸν φῶς, λέγει, θὰ ἐγερθῶ διὰ νὰ ἐξυμνήσω (τὸν Θεόν).

10. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι». Διὰ τῆς ἐξομολογήσεώς του εὐαγγελίζεται τὴν ἐπιστροφήν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἔθνη ψάλλουν τοὺς ὕμνους του. «Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τὸν οὐρανὸν τὸ ἔλεός σου». Ὅμοιον πρὸς τὸ «Διότι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν φθορὰν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁴. Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου». Ἀπέδειξες, λέγει, ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους τῶν νεφελῶν, δηλαδὴ τῶν προφητῶν.

2. Βλ. Φιλιπ. 2, 7-8.

3. Λουκ. 24, 49· Πρ. 1, 4.

4. Ρωμ. 8, 21.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ'

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης, τῷ Δαυὶδ εἰς στηλογραφίαν.

Ἦπόθεσις.

Τὴν αὐτὴν ἰπόθεσιν ἔχει τῷ προλαβόντι ὁ παρὼν ψαλμὸς, 5 μᾶλλον δὲ σαφῶς ἐξηγεῖται ποῖον κατὰ τῶν ἐπαναστάντων τῷ Σωτῆρι τὸ τέλος γέγονεν.

«Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε». Ἐπειδὴ συνήγοντο κατὰ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐκδικοῦντες τὸν νόμον, εἰκότως αὐτοῖς τὸ προφητικὸν ἐντέλλεται πνεῦμα, εἴ γε ἄρα τοῦ δικαίου φρον- 10 τίζουσιν, εὐθέα κρίνειν, τουτέστι δίκαια. Οἱ δὲ οὐκ ἔκριναν δίκαια, τὸν ἀθῶον καὶ δίκαιον ἀποκτεῖναι βουλόμενοι. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῆ». Εἰ καὶ οἱ λόγοι, φησί, χρηστοί, διεκδικεῖν προσποιοῦμενοι τὸν νόμον· ἀλλ' ἡ καρδία πικρίας ἐστὶ πλήρης, καὶ αἱ πράξεις δὲ ὁμοίως ἀνομίας πεπλήρων- 15 ται.

«Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας». Δείκνυσι τὸ μηδεμίαν αὐτοὺς τὸ παράπαν ἐσχηκότας αἰτίαν εἰς σωτηρίαν. [Διὰ γὰρ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔφη· «Ἔγνω, ὅτι ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος ἔτι ἐκ κοιλίας 20 κληθήσῃ». «Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφρα». Θυμὸν φησι τὴν ψυχὴν, ἣν καὶ ὁμοίαν εἶναι φησι τοῦ ἐν παραδείσῳ ὄφρα· ὃς ὑποκρινάμενος ῥήματα φιλίας, τὸν θάνατον εἰσήγαγεν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ οὗτοι παραπλησίως, «Ῥαββί», καὶ «Διδάσκαλε», λέγοντες, καί, «Οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας», καὶ 25 τὰ τοιαῦτα προφερόμενοι ῥήματα, ἐβουλεύοντο παραδοῦναι σταυρῷ· τούτου χάριν τῇ ὁμοίωσει τοῦ ὄφρα παρεβλήθησαν». Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βουόσης τὰ ὄτα αὐτῆς». Οὐ μόνον τῷ ὄφρι,

Εἰς τὸ τέλος, μὴ καταστρέψης· τοῦ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν.

Ἐπίθεσις.

Ὁ παρῶν ψαλμὸς ἔχει τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν προηγούμενον, ἐξηγεῖ δὲ ἔτι σαφέστερον ποῖον τέλος εἶχον ὅσοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος.

2 - 3. «Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε». Ἐπειδὴ συνεκεντρώθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος, διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν δῆθεν τὸν νόμον, εὐλόγως ἐπερωτᾷ αὐτοὺς τὸ προφητικὸν πνεῦμα ἄν φροντίζουν διὰ τὸ δίκαιον, ὥστε νὰ κρίνουν εὐθέως, δηλαδὴ δικαίως. Αὐτοὶ ὁμως δὲν ἔκριναν δικαίως, διότι ἤθελαν νὰ φονεύσουν τὸν ἀθῶον καὶ δίκαιον. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῆ». Οἱ λόγοι σας βεβαίως, λέγει, εἶναι ἀγαθοὶ καὶ προσποιεῖσθε ὅτι ὑπερασπίζεσθε τὴν τήρησιν τοῦ νόμου· ἡ καρδιά σας ὁμως εἶναι πλήρης κακίας, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ πράξεις σας γέμουν ἀπὸ ἀνομίαν.

4 - 5. «Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας». Δεικνύει ὅτι οὐδεμίαν ἐντελῶς ἐλπίδα σωτηρίας ἔχουν. [Διότι ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαίου· «Ἐγνώρισα ὅτι, θὰ παραβῆς τὰς ἐντολάς καὶ ὅτι ἔχεις δὲ ὀνομασθῆ ἀνομος ἀπὸ τὴν κοιλίαν ἀκόμη (τῆς μητρός σου)»¹. «Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως». Θυμὸν λέγει τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν παρομοιάζει πρὸς τὸν ὄφιν τοῦ παραδείσου, ὁ ὁποῖος ὑποκρινόμενος φιλίαν εἰσήγαγε τὸν θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἐνῶ ἔλεγον «Ραββὶ»² καὶ «Διδάσκελε»³ καὶ «Γνωρίζομεν ὅτι ἔχεις ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν»⁴ καὶ ἐνῶ ἔλεγον παρομοίους λόγους, ἐσκέπτοντο νὰ τὸν σταυρώσουν, δι' αὐτὸ παρωμοιώθησαν πρὸς τὸν ὄφιν. «Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βουούσης τὰ ὦτα αὐτῆς». Θὰ ἠδύναντο δέ,

2. Ἰω. 3, 2.

3. Ματθ. 22, 16.

4. Ἰω. 3, 2.

φησί, παρεικασθεῖεν ἄν, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδι ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐχού-
ση τὸν ἰόν, μὴ βουλομένη τε ἐπακούειν τῶν ἐπαφῶν εἰς τὸ τοῦ
θυμοῦ παύεσθαι. Ταῦτα δὲ φησιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν Ἡ-
σαίου φωνὴν ἐβάρυναν τὰ ὦτα, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τοὺς παρὰ τοῦ
5 Κυρίου λόγους.

«Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐ-
τῶν». Ὀδόντας ἐν τούτῳ τὰς συκοφαντίας ἅς πεποιήγναι κατὰ
τοῦ Κυρίου φησί, καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· ἡ ὀδόν-
τας τὴν δύναμιν φησιν, ἐπειδὴ τῶν λεόντων ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἡ
10 δύναμις. «Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον». Εὐ-
καταφρόνητοι, φησίν, ἔσονται ὕδατι παραπλησίως ἐσκεδασμένῳ
καὶ παντελῶς ἀχρήστῳ. «Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ ἕως οὗ ἀσθε-
νήσωσι». Τόξον ἐν τούτοις τὴν ἀπόφασιν τὴν ἐν τῷ θείῳ βήματι
γενησομένην φησί. Τὸ δέ, «ἕως οὗ», ἀντὶ τοῦ, «καί», κεῖται
15 ἵνα ἦ, «καὶ ἀσθενήσουσιν. Ἐπεσε τὸ πῦρ ἐπ' αὐτούς, καὶ οὐκ
εἶδον τὸν ἥλιον». Ἐμβληθέντες, φησίν, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον οὐκ ἔθεᾶσαντο. Ὁμοιον δὲ τό· «Ἄρ-
θήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου».

«Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον». Ῥάμνος
20 ἀκανθῶδες φυτόν. Λέγει δὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Πρὶν, φη-
σίν, ἀξῆσαι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν, τουτέστι τὰς ἁμαρτίας, καὶ γε-
νέσθαι ῥάμνον, ἀντὶ τοῦ ἐξανθῆσαι καὶ καρποφορῆσαι, μετελεύ-
σεται ὑμᾶς ἡ θεία ὀργή.

«Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν». Οἱ δίκαιοι,
25 φησίν ἐκ μέσου γιγνομένους τοὺς ἀλιτηρίους θεώμενοι δαίμονας
κατὰ τὸν τῆς δικαιοκρισίας καιρόν, ἐπὶ τῷ δικαίῳ κρίματι τοῦ
Θεοῦ εὐφρανθήσονται· ἅτε δὴ ἀθῶοι αὐτοὶ εὐρεθέντες τῆς ἐπὶ
τῷ θανάτῳ κολάσεως. Τὸ γὰρ, «νίφεται», ἐπὶ τοῦ ἀθώου ληπτέον
κατὰ τό· «Νίφομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου». Ἄρα ἐστὶν ὁ
30 Θεὸς κρίνων αὐτούς ἐν τῇ γῆ. Τό, «ἄρα», ἀντὶ τοῦ, «ὄντως», τέ-

1. Ἡ ἀσπίς εἶναι εἶδος ἰοβόλου ὄφρα, ὁμοιάζει δὲ πρὸς ἐχιδναν.

2. Βλ. Ἡσ. 6, 9 κ.έ.

3. Ἡσ. 26, 10.

λέγει, νὰ παρομοιωθοῦν ὄχι μόνον πρὸς τὸν ὄφιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀσπίδα ¹, ἡ ὁποία ἔχει τὸ δηλητήριον εἰς τοὺς ὀδόντας καὶ δὲν θέλει ν' ἀκούσῃ τὰ ἄσματα διὰ νὰ παύσῃ ἡ ὀργή της. Αὐτὰ δὲ λέγει, διότι καὶ αὐτοί, ὡς λέγει ὁ Ἡσαΐας ἐκλείσαν τὰ ὦτα διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ².

7 - 9. «Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Ὁδόντας ἐνταῦθα λέγει τὰς συκοφαντίας κατὰ τοῦ Κυρίου, ἰδίως δὲ τὰς σχετιζόμενας πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Ἡ ὀδόντας λέγει τὴν δύναμιν, διότι ἡ δύναμις τῶν λεόντων εὐρίσκεται εἰς τοὺς ὀδόντας. «Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον». Θὰ γίνουν ἄξιοι περιφρονήσεως, λέγει, καὶ θὰ ὁμοιάζουν πρὸς χυμένον καὶ ἐντελῶς ἄχρηστον ὕδωρ. «Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ ἕως οὗ ἀσθενήσωσι». Τόξον λέγει ἐνταῦθα τὴν ἀπόφασιν ἢ ὁποία θὰ ληφθῆ εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον. Τὸ δὲ «ἕως οὗ» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ «καί», σημαίνει δὲ «καὶ ἀσθενήσωσι». Ἐπεσε τὸ πῦρ ἐπ' αὐτοὺς καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον». Ἐρρίφθησαν, λέγει, εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ καὶ δὲν εἶδαν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Ὁμοιον πρὸς τὸ «Ἄς φύγῃ ἀπὸ τὴν μέσην ὁ ἀσεβῆς, διὰ νὰ μὴ ἰδῆ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου» ³.

10. «Πρὸ τοῦ σινιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον». Ῥάμνος εἶναι ἀκανθῶδες φυτὸν ⁴, ἐννοεῖ δὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Προτοῦ, λέγει, αὐξηθοῦν αἱ ἀκάνθαι σας, δηλαδή αἱ ἁμαρτίαι σας, καί, ἀντὶ νὰ ἀνθήσετε καὶ νὰ καρποφορήσετε, γίνετε ὡς ῥάμνος, θὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον σας ἡ θεία ὀργή.

11 - 12. «Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν». Οἱ δίκαιοι, λέγει, ὅταν ἴδουν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δικαίας κρίσεως νὰ ἐκδιώκωνται οἱ κακοποιοὶ δαίμονες, θὰ εὐφρανθοῦν διὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτοὶ δὲν θὰ εὐρεθοῦν πλεονῆνοχοι τῆς θανατικῆς ποινῆς. Τὸ δὲ «νίψεται» πρέπει νὰ σχετισθῆ πρὸς τὸν ἀθῶον, ὅπως εἰς τὸ «θὰ νίψω τὰς χεῖράς μου ὡς ἀθῶος» ⁵. «Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῆ». Τὸ «ἄρα»

4. Ῥάμνος εἶναι τὸ φυτὸν παλίσυρος, κοινῶς παλιούρι.

5. Ψαλμ. 25, 6.

θεται. Ἔρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτούς. Ὁμολογοῦσι, φησί, ὄντως δικαίαν ὑπάρχειν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'

5 Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης τῷ Δαυὶδ, εἰς στηλογραφίαν, ὅποτε ἀπέστειλε Σαούλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

Ἑπόθεσις.

Διαφθονήσας τῷ Δαυὶδ ὁ Σαούλ, καίτοι εδεργέτην ὄντα,
10 ἐξήτει ἀποκτεῖναι, ποτὲ μὲν ἀκοντίζων τὸ δόρυ κατ' αὐτοῦ, ποτὲ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκπολιορκῶν αὐτόν. Ἀναφέρεται δὲ εἰς πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, τοῦ εὐεργετοῦντος μὲν τὸν ἀχάριστον Ἰσραήλ, οὗ καὶ πρόσωπον εἶχεν ὁ Σαούλ, ἐπιβουλευομένου δὲ παρ' αὐτοῦ. Εὐαγγελίζεται δὲ καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν ἀπάντων κλήσιν, ἐκβαλλο-
15 μένου δηλονότι διὰ τὴν δυσσέβειαν τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τοῦ Ἰσραήλ.

(Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός). Εὔχεται αἰσθη-
τῶν τε καὶ νοητῶν ἀπαλλαγῆναι ἐχθρῶν. Οὗτοι γὰρ δὴ ἄνομα
πραττόμενοι ἐφθόρουν κατ' αὐτοῦ.

20 «Οὔτε ἡ ἀνομία μου, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε». Ὁμοιον
τῷ («Ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στό-
ματι αὐτοῦ»).

• «Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη». Εὔχεται ἐπι-
στροφὴν γενέσθαι ἐπὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῶν εἰδωλολατρῶν,
25 ἀποβολὴν δὲ τοῦ Ἰσραήλ διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. «Μὴ οἰκτειρή-
σης πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐπιστρέφουσιν εἰς
ἐσπέραν». Τὴν αἰτίαν φησὶ δι' ἧς μὴ οἰκτειρεσθαι αὐτοὺς ἠῤῥα-
το. Ἡ αἰτία δὲ, ὅτι συστροφὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ποιήσονται
κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐπεδή-

1. Βλ. Α' Βασ. 19, 10.

2. Βλ. Α' Βασ. 19, 15 - 16.

ἔχει τεθῆ ἀντὶ τοῦ «ὄντως». Πράγματι ὑπάρχει ὁ Θεὸς διὰ νὰ κρίνῃ αὐτούς. Ὁμολογοῦν, λέγει, ὅτι ἡ κατ' αὐτῶν κρίσις τοῦ Θεοῦ εἶναι δίκαια.

58

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς τοῦ Δαβίδ, εἰς στηλογραφίαν ὅταν ἀπέστειλεν ὁ Σαοὺλ καὶ ἐφύλαξε τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ τὸν θανατώσῃ.

Ἑπόθεσις.

Ἐκ τὸν φθόνον ὁ Σαοὺλ διὰ τὸν Δαβίδ, ἃν καὶ εὐεργέτην του, ἐζήτηι νὰ τὸν φονεύσῃ, ἄλλοτε μὲν ρίπτων κατ' αὐτοῦ τὸ ἀκόντιον¹, ἄλλοτε δὲ προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του². Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος εὐηργέτει μὲν τὸν ἀχάριστον Ἰσραὴλ — αὐτὸν ἀπεικόνιζεν ὁ Σαοὺλ — ὁ Ἰσραὴλ ὁμῶς ἐσκευῶρει κατ' αὐτοῦ. Εὐαγγελίζεται δὲ καὶ τὴν κλῆσιν ὅλων τῶν ἔθνῶν, ὅταν δηλαδὴ θὰ ἐκδιωχθῆ ὁ Ἰσραὴλ ἕνεκα τῆς δυσσεβοῦς διαγωγῆς του ἔναντι τοῦ Θεοῦ.

2. «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός». Προσεύχεται νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τοὺς αἰσθητοὺς καὶ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς, διότι οὗτοι τὸν ἐφθόνουν, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι διέπραττον ἀνομίας.

5. «Οὔτε ἡ ἀνομία μου οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε». Ὁμοιον πρὸς τὸ «Διότι δὲν διέπραξεν ἀνομίαν οὔτε εὐρέθη δόλος εἰς τὸ στόμα του»³.

6. «Πρόσχεσ τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη». Παρακαλεῖ νὰ ἐπιστρέψουν οἱ εἰδωλολάτραι εἰς τὴν πίστιν εἰς Χριστόν, νὰ ἐκδιωχθῆ δὲ ὁ Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀνομίαν του. «Μὴ οἰκτειρήσῃς πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐπιστρέφουσιν εἰς ἔσπέραν». Ἐπεξηγεῖ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον παρεκάλεσε νὰ μὴ λυπηθῆ αὐτούς. Ὁ λόγος δὲ εἶναι ὅτι θὰ συνομωτήσουν κατὰ τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅταν κατὰ τὰς ἐ-

3. Α' Πέτρ. 2, 22· πρβλ. Ἦσ. 53, 9.

μησε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός. «Καὶ λιμώξουσιν ὡς κῦων»· λιμώξουσι μὲν διὰ τὸ μὴ δέξασθαι αὐτοὺς τὸν ἄρτον τὸν ζωοποιόν· κύνας δὲ αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναιδὲς κατονομάζει τῆς ψυχῆς. Τὸ δὲ «Κυκλώσουσι πόλιν», ὅτι δὴ, ἐκπεσόντες τῆς πατρίδος νόμοις 5 τε βασιλικοῖς εἰργόμενοι αὐτῆς, ἔξωθεν κύκλῳ περιέρχονται, μόλις μακρόθεν ποθὲν αὐτὴν θεώμενοι.

«Ἴδού αὐτοὶ ἀποφθέγγονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Ἐντὶ τοῦ βλασφημῆσουσι. «Καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτῶν». Τό· «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν». «Καὶ σύ, Κέριε, ἐγγελάση αὐ- 10 τούς». Ἐβλασφήμουν, φησί, καὶ μὴν καὶ μέχρι σταυροῦ ἐπεβούλευσαν λέγοντες, ὡς οὐκ ὄφεται ὁ Θεὸς τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἄλλ' εἰ καὶ ταῦτα διενοήθησαν, σύ, Κέριε, φησί, καταγέλαστος αὐτοὺς παρασκευάσεις ἐγγενέσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐκεῖνα τολμῶσι, σὺ δὲ καὶ ἀκούεις, καὶ βλέπεις, καὶ γελᾷς 15 αὐτῶν τὴν ματαίαν μαρίαν. («Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη»). Τὰ νοητὰ δηλονότι, τὰ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου ἐγείραντα πόλεμον. Ἄνω εἶπε· «Πρόσχευε τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη»· ἐνταῦθα· («Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη»· πολλῇ δι' ὄλου, τῇ τάξει τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἐν μέσῳ χρησάμενος. Δεικνὺς 20 γάρ, ὅτι μὴ ἀπλῶς αἰτεῖ τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν, πρότερον ἤτησεν ἐπιθεῖν τε τὸν Θεὸν καὶ ἐξετάσαι τὰ γιγνόμενα· εἶτα διηγῆσατο οἷα πράττουσιν, οὐδὲ εἶναι τινα τὸν προνοοῦντα νομίζοντες. Καὶ τότε τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν, τοῦτο λέγων, ὅτι· Ἐπὶ τούτοις ἀξίως αὐτοὺς κολάσεις, καὶ τῇ παρὰ σοῦ τιμωρίᾳ τὸ 25 μηδὲν ἀποφανεῖς.

«Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω»). Ἐκεῖνοι μὲν, φησί, τὰ τοιαῦτα δεδυσσεβήκασιν κατὰ σοῦ, ἐγὼ δὲ ὁ προφήτης ὁ ταῦτα

1. Ἀναφέρεται εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ τὸ 135 μ.Χ. μετὰ τριετῆ πόλεμον. Ὁ Ἀδριανὸς μετωνόμασε τὴν πόλιν

σχάτας ἡμέρας ἐνηνθρώπησεν εἰς τὸν κόσμον. «Καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων». Θὰ ὑποφέρουν ἀπὸ πείναν, διότι δὲν ἐδέχθησαν τὸν ζωοποιὸν ἄρτον· ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς σκύλους ἕνεκα τῆς ἀναιδείας τῆς ψυχῆς αὐτῶν. Τὸ δὲ «κυκλώσουσι πόλιν» ἐννοεῖ ὅτι, ἀφοῦ ἐκδιωχθῶν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἐμποδιζόμενοι νὰ κατοικήσουν εἰς αὐτὴν ἀπὸ βασιλικούς νόμους, θὰ τριγυρίζουν ἔξωθεν αὐτῆς, βλέποντες αὐτὴν μόλις καὶ μετὰ βίας καὶ ἀπὸ μακρὰν ¹.

8 - 9. «Ἴδου αὐτοὶ ἀποφθέγονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν», δηλαδή θὰ βλασφημήσουν. «Καὶ ρομφαία ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν», δηλαδή τὸ «Πάρε, πάρε, σταύρωσέ τον» ². «Καὶ σὺ Κύριε, ἐγγελάση αὐτούς». Ἐβλασφήμουν, λέγει, ἔφθασαν μάλιστα μέχρι τῆς σταυρικῆς καταδίκης, νομίζοντες ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἴδῃ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἀλλὰ ἂν καὶ οὕτως ἐσυλλογίσθησαν, σὺ, Κύριε, θὰ καταστήσης αὐτοὺς ἀξιους γέλωτος. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἀποτολμοῦν αὐτὰ, σὺ δὲ καὶ ἀκούεις καὶ βλέπεις καὶ γελάς διὰ τὴν ἀνόητον μανίαν αὐτῶν. «Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη», δηλαδή τὰ νοητὰ, τὰ ὁποῖα ἐξήγειραν καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κυρίου. Ἀνωτέρω εἶπε «Πρόσχεσ τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη», ἐδῶ δὲ «Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη», ἔχων ὠρισμένην τάξιν εἰς τὸν ὄλον λόγον καὶ παρεμβάλλων εἰς τὸ μέσον τινά. Διὰ νὰ δείξη δηλαδή ὅτι δὲν ζητεῖ ἄνευ λόγου τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν, παρέκάλεσε προηγουμένως νὰ ἐπιληφθῇ ὁ Θεὸς καὶ νὰ ἔξετάσῃ τὰ γινόμενα· ἐν συνεχείᾳ ἐδιηγῆθη τί πράττουν καὶ ὅτι νομίζουν ὅτι οὐδεὶς ἐνδιαφέρεται δι' αὐτὰ. Καὶ τότε προσέθεσε τὴν τιμωρίαν, λέγων τοῦτο, ὅτι δηλαδή δι' ὅλα αὐτὰ θὰ τιμωρήσῃς αὐτοὺς δικαίως καὶ θὰ ἐκμηδενίσῃς αὐτοὺς διὰ τῆς τιμωρίας σου.

10. «Τὸ κράτος μου πρὸς σέ φυλάξω». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, αὐτὰς τὰς δυσσεβεῖς πράξεις διέπραξαν ἐναντίον σου· ἐγώ

εἰς Αἰλίαν Καπιτωλίαν, ἀπηγόρευσε δὲ ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὴν ἐγκατάστασιν Ἰουδαίων εἰς αὐτὴν. Βλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία 4, 6 (ΒΕΠ 19, 285).

2. Ἰω. 19, 15.

λέγων τῷ πνεύματι τὴν ἰσχὺν μου καὶ τὴν βασιλείαν μου διὰ σοῦ φυλαχθησομένην ἔξω· ὅτι δὴ καὶ συναντελάβου μου, καὶ πρὸ τῶν δεήσεων τῷ ἑλέει σου περιέσφιγξας, ὡς καὶ τὴν πτώσιν ἐπιδεῖν με τῶν ἐχθρῶν μου.

5 «Μὴ ἀποκτείνης αὐτούς, μὴ ποτε ἐπιλάβωνται τοῦ νόμου σου». Ἐῤῥχεται μὲν μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι τὸ γένος τῶν ἐπαναστάντων κατὰ τοῦ Κυρίου· διασκορπισθῆναι δὲ μᾶλλον καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζῆν αὐτοὺς ἀξιοῖ διὰ «τὴν ἁμαρτίαν τοῦ στόματος αὐτῶν», καὶ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν.

10 «Καὶ ἐξ ἀρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται ἐν συντελείᾳ». Ἐξάκουστος, φησί, γένοιτο αὐτῶν ἡ συντέλεια διὰ τὰς κατάρτας ἃς καταρῶνται σε, καταψευδόμενοι τῆς σῆς δόξης. Συντέλειαν δὲ οὐ τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀπώλειαν τοῦ ἔθνους φησίν, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δόξης αὐτῶν. Δόξα δὲ αὐτῶν αἱ κατὰ νόμον
15 λατρεῖαι, ὁ θεῖος ναός, οἱ προφῆται, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ νομοδιδάσκαλοι, ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγέλων· ἅπερ πάντα ἀθρόως μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου μαιφονίαν συντετέλεσται.

«Καὶ γνώσονται, ὅτι ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς». Ἀπάσης τῆς δόξης ἀφαιρεθέντες, φησίν, ἔργω
20 γνώσονται, ὅτι δὴ σὺ εἶ ὁ Δεσπότης τοῦ Ἰακώβ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐκτείνας τὴν σὴν Ἐκκλησίαν.

«Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν». Ἐπαναλαμβάνει τὰ προειρημένα, βεβαιότεραν τὴν κατ' αὐτῶν προφητείαν κατεργαζόμενος. [Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξω-
25 σιν», ἵνα μὴ τις ἐναντία εἰρηκέναι νομίση τὸν προφήτην τῷ εἰπεῖν, «Διασκέδασον αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου»· εἰκότως τῇ ταυτολογία ἐχρήσατο τῷ, «Ἐπιστρέψουσιν»· κατὰ τὸ δητὸν ἀσάφειαν ἔχουσιν οἱ στίχοι. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν τὸ τῶν κινῶν ὑπόδειγμα, οἷ, συνηγμένοι ἐν τινι τροφῇ, ἀλλήλους κατεσθίουσι πρὶν τοῦ
30 βρώματος ἄφασθαι· διὸ καὶ μερίζονται ἀποτυγχάνοντες τροφῆς πολλάκις].

«Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ χορτα-

δὲ ὁ προφητεύων αὐτὰ διὰ τοῦ πνεύματος θὰ διαφυλάξω διὰ σου τὴν δύναμίν μου καὶ τὴν βασιλείαν μου, διότι μὲ ἐβοήθησες καὶ πρὶν ἢ παρακαλέσω, μὲ περιέβαλες διὰ τοῦ ἐλέους σου, ὥστε νὰ ἰδῶ τὴν καταστροφήν τῶν ἐχθρῶν μου.

12. «Μὴ ἀποκτείνης αὐτούς, μὴ ποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου». Παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀφανισθῇ ἐντελῶς τὸ γένος ὅσων ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ διασκορπισθοῦν μᾶλλον καὶ νὰ ζοῦν εἰς αἰχμαλωσίαν «διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ στόματος αὐτῶν» καὶ διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν.

13. «Καὶ ἐξ ἄρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται ἐν συντελείᾳ». Ἐν γίνῃ πασίγνωστον τὸ κακὸν τέλος αὐτῶν, λέγει, διότι σὲ κακολογοῦν καὶ ψεύδονται κατὰ τῆς δόξης σου. Τέλος δὲ λέγει ὅχι τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὴν καταστροφήν τῆς δόξης αὐτῶν. Δόξα δὲ αὐτῶν ἦσαν ἡ λατρεία συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, ὁ θεῖος νόμος, οἱ προφῆται, οἱ ἄρχιερεῖς, οἱ νομοδιδάσκαλοι, ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀγγέλων· αὐτὰ ὅλα ἐξηφανίσθησαν εἰς τὸ σύνολόν των μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κυρίου.

14. «Καὶ γνώσονται ὅτι ὁ Θεὸς δεσπότης τοῦ Ἰακώβ καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς». Ὅταν ἀπολέσουν ὅλην τὴν δόξαν, λέγει, θὰ μάθουν ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι σὺ εἶσαι ὁ δεσπότης τοῦ Ἰακώβ καὶ ἔχεις ἐκτείνει τὴν Ἐκκλησίαν σου εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς.

15. «Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν». Ἐπαναλαμβάνει τὰ προηγούμενα, ὥστε νὰ καταστῇ βεβαιότερα ἢ ἐναντίον αὐτῶν προφητεία. [Ἐπειδὴ εἶπε «Ἐν ὀργῇ συντελείας καὶ οὐ μὴ ὑπάρξωσιν», διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ὁ προφήτης ἀντιφάσκει ὅταν λέγῃ «Διασκέδασον αὐτούς ἐν τῇ δυνάμει σου», διὰ τοῦτο εἶπε ταυτολογῶν «Ἐπιστρέψουσι» κατὰ τὸ γράμμα ἔχουν ἀσάφειαν οἱ στίχοι. Διότι θέλει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν σκύλων, οἱ ὅποιοι, ὅταν μαζευθοῦν περίξ τροφῆς τινός, ἀλληλοτρῶγονται, προτοῦ νὰ ἐγγίσουν τὴν τροφήν, μὲ ἀποτέλεσμα πολλάκις νὰ μὴ γευθοῦν τὴν τροφήν, ἀλλὰ νὰ ἀλληλοφαγωθοῦν].

16. «Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ

σθῶσι, καὶ γογγύσουσιν». Περιέλθωσι μὲν ζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὖρωσιν. Ἐὰν δὲ καὶ ποτε, λέξεώς τινος μετελληφότες τῆς θείας Γραφῆς, δόξωσιν εἰς κόρον ἀπολαῦσαι, καὶ οὕτω γογγύσουσιν, ἅτε αἰεὶ γογγυσταὶ ὄντες καὶ τοῦ Θεοῦ
5 καταλαλοῦντες.

«Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τὴν δύναμίν σου». Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως, φησὶν ἐγὼ δέ, ὁ ἐξ ἔθνων δηλονότι λαός, ἅτε τὴν σὴν δύναμιν ἐπιγνούς, χαρῆσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου τῷ γενομένῳ ἐν φωτί, καὶ τῇ ἀναστασίμῳ σου ἡμέρα. Δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ ἀντελάβου ἡμῶν καὶ
10 καταφυγὴ ἐν θλίψει ἐγένον. Διὸ καὶ ψαλμοῦς ἀναπέμπω σοι τῷ Θεῷ τῷ ἐλεήσαντί με. «Ὅτι ἐγεννήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγὴ μου». Ἀπήλαυσα γὰρ τῆς σῆς ἐπικουρίας αἰεὶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας τὰς προσπεσούσας διέφυγον συμφοράς. Οὗ δὴ χάριν σὲ μόνον οἶδα Θεόν, καὶ σὲ πηγὴν ἐλέους καὶ φιλαν-
15 θρωπίας καλῶ. Ταῦτα ὁ μακάριος Δαυὶδ πόρρωθεν προφητικοῖς ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰς Ἰουδαίων προείρηκε συμφοράς, καὶ αὐτὸς ὑμνήσειν αἰεὶ τὸν Δεσπότην ὑπέσχετο· καὶ πληροὶ γε τὰς ὑποσχέσεις, διὰ τῶν εὐσεβῶν τὴν ὑμνωδίαν προσφέρων.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'

20 Εἰς τὸ τέλος. Τοῖς ἀλλοιωθησομένοις, ἔτι εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυίδ, εἰς διδαχὴν, ὅποτε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σοβάλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν Ἀλῶν ἰβ' χιλιάδας.

Ἑπόθεσις.

25 Σαφοῦς οὔσης τῆς ἱστορίας, διὰ τὸ ἀκριβῶς αὐτὴν ἀναγεγράφθαι ἐν τῇ δευτέρῳ τῶν Βασιλειῶν, τὸ ἐξ αὐτῆς χρήσιμον

1. Ἀναφορά εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα.

χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν». Θὰ περιέρχωνται (τόπους) ἀναζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ εὑρίσκουν αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ ἂν ποτε νομίσουν ὅτι ἀπήλαυσαν αὐτόν κατὰ κόρον, ἐπειδὴ εὔρον κάποιαν λέξιν ἀπὸ τὴν ἀγίαν Γραφήν, καὶ τότε θὰ γογγύσουν, διότι πάντοτε εἶναι γογγυσταὶ καὶ ὀμιλοῦν κατὰ τοῦ Θεοῦ.

17. «Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τὴν δύναμίν σου». Ἐκεῖνοι μὲν (δηλ. οἱ Ἰουδαῖοι) οὕτω (πράττουν), λέγει· ἐγὼ δέ, δηλαδή ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός, ἐπειδὴ ἐγνώρισα τὴν δύναμίν σου, θὰ χαρῶ διὰ τὸ ἔλεός σου, τὸ ὁποῖον ἔλαβον κατὰ τὸ φῶτισμα ¹, καὶ διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεώς σου. Διὰ τοῦ ἔλεους σου μᾶς ἐβοήθησες καὶ ἔγινες τὸ καταφύγιόν μας εἰς τὴν θλίψιν. Διὰ τοῦτο ἀναπέμπω ὕμνους εἰς σέ, τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος μὲ ἠλέησε. «Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγὴ μου». Πράγματι πάντοτε ἀπήλαυσα τὴν βοήθειάν σου καὶ διὰ τῆς φροντίδος μου διέφυγα ἀπὸ τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας συνήνητησα. Διὰ τοῦτο μόνον σὲ γνωρίζω Θεὸν καὶ σὲ ὀνομάζω πηγὴν ἔλεους καὶ φιλανθρωπίας. Αὐτὰ βλέπων ἀπὸ μακρὰν διὰ προφητικῶν ὀφθαλμῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ προεῖπε τὰς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὑμνῇ αὐτὸς πάντοτε τὸν Δεσπότην· ἐκπληροῖ δὲ τὴν ὑπόσχεσίν του προσφέρων τὴν ὕμνωδιάν διὰ τῶν εὐσεβῶν.

59

Εἰς τέλος. Εἰς ὅσους μεταβάλλονται, ἐπίσης εἰς στηλογραφίαν τοῦ Δαβὶδ, εἰς διδαχὴν. Ὅταν κατέκαυσε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σοβὰλ καὶ ἐπέστρεψεν ὁ Ἰωάβ καὶ κατετρόπωσεν εἰς τὴν φάραγγα τῶν Ἀλῶν 12 χιλιάδας.

Ἐπιθέσεις.

Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία εἶναι σαφής, ἀφοῦ ἀναγράφεται λεπτομερῶς εἰς τὸ Β' Βασιλειῶν ², θὰ ἀναφέρωμεν τὸ χρήσιμον μέρος

2. Βλ. Β' Βασ. 8, 3 - 6· 10, 6 - 9 καὶ 10, 19.

ἐροῦμεν, ὡς ἀναφέρεται τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ Δαυὶδ εἰς πρόσω-
 πον τοῦ Κυρίου, τοῦ καὶ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν καινότητα τῶν
 πραγμάτων ἐπ' ἐσχάτου δεδωκότος τῶν καιρῶν καὶ πατάξαντος
 τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, τουτέστι τὰ ροητά. Ταῦτα γὰρ ἡμᾶς ἡ Γραφή
 5 ἐκπαιδεύει λέγουσα εἰς διδαχὴν. Λιδασκόμεθα οὖν, ὡς κατὰ τὸν
 καιρὸν καθ' ὃν τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἐπάταξεν ὁ ἐκ σπέρματος κατὰ
 σάρκα τοῦ Δαυὶδ, τὰ δὲ ἔθνη οἰκεῖα πεποιήται ὁ τῶν Ἰουδαίων
 λαός, ἐν αἰσθήσει τῆς διὰ Χριστὸν τιμωρίας γεγωνός, ἐπιστρο-
 φὴν τινα ποιεῖται, αἰτῶν καὶ αὐτὸς τῆς διὰ Χριστὸν χάριτος ἀ-
 10 ξιωθῆναι. Ἀποκλαίεται δὲ πρῶτον τὴν γενομένην αὐτῷ διὰ τὴν
 εἰς Χριστὸν δυσσέβειαν καταστροφὴν, διὸ καὶ φησιν·

«Ὁ Θεός, ἀπόσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς, ὠργίσθης καὶ
 ὤκτειρησας ἡμᾶς». Ἐτιμωρήσω ἡμᾶς, φησί, διὰ τὴν εἰς σὲ γε-
 γενημένην δυσσέβειαν. Ἀλλὰ καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς· τὸ γάρ,
 15 «ὠκτείρησας», ἀντὶ τοῦ, «οἰκτείρησον», ἢ ἄλλως τό, «ὠκτεί-
 ρησας», ἔλεεινούς καὶ ἀθλίους ἀπέφηνας, ὡς διὰ τὰς συμφο-
 ρὰς καιρὸν εἶναι κατοικτεῖρεσθαι λοιπόν. «Συνέσεισας τὴν γῆν,
 καὶ συνετάραξας αὐτήν». Τὴν Ἰερουσαλήμ φησι, διὰ τὸ πολιορ-
 κηθῆναι αὐτήν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ καταστραφῆναι νεών. Ἡ καὶ τὴν
 20 ροητὴν αὐτῶν γῆν φησιν, ἥτις διὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν γενομένην
 κατ' αὐτῶν κατακεκλόνηται. «Ἰασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι
 ἐσαλεύθη». Πάλιν τὰ γεγενημένα διέξεισιν.

«Ἐδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά». Τῷ πλήθει, φησί, τῶν συμ-
 φορῶν, καθάπερ οἶνω τινὲ κάρον ἡμῖν ἐνεποίησας, καὶ ὀδύνης
 25 ἐνέπλησας τὰς ἡμετέρας ψυχάς. «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνω κατανύ-
 ξεως». Οὕτω καὶ ὁ Ἀκύλας ἠρομήνευσεν· «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνω
 καρώσεως». Οἶνον κατανύξεως τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τιμω-
 ρίας φησί, τὰς προανακηρυχθείσας αὐτοῖς τῆς εἰς Χριστὸν
 δυσσεβείας ἕνεκα. Ἀναγινώσκοντες γὰρ καὶ τῇ πείρᾳ τὰ προη-
 30 γορευμένα μανθάνοντες, κατανύττονται τὸ συνειδός. «Ἐδωκας
 τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου».

της· διὰ τοῦ Δαβίδ προτυποῦται τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ τέλος τῶν καιρῶν ἠλλάλαξε καὶ ἀνεκαίνισε τὰ πράγματα καὶ κατέφερεν ἰσχυρὸν πλήγμα εἰς τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, τὰ νοητὰ προφανῶς. Διότι διὰ τῆς διηγήσεως αὐτῆς ἡ Γραφή μᾶς ἐκπαιδεύει καὶ μᾶς διδάσκει. Διδασκόμεθα, λοιπόν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν καταγόμενος σαρκικῶς ἀπὸ τὸν Δαβίδ συνέτριψε τοὺς ἐχθρούς ὁ δὲ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἐδέχθη ὡς συγγενῆ τὰ ἔθνη, αἰσθανόμενος τὴν τιμωρίαν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ἐπιστρέφει τρόπον τινὰ (ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς) καὶ παρακαλεῖ νὰ ἀξιωθῆ καὶ αὐτὸς τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Διεκτραγωδεῖ δὲ ἐν ἀρχῇ κλαίων τὴν καταστροφήν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἕνεκα τῆς δυσσεβείας ἔναντι τοῦ Χριστοῦ, λέγων δι' αὐτό.

3 - 4. «Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες ἡμᾶς, ὠργίσθης καὶ ὤκτειρήσας ἡμᾶς». Μᾶς ἐτιμώρησες, λέγει, διὰ τὴν δυσσέβειαν τὴν ὁποίαν ἐδείξαμεν πρὸς σέ. Ἄλλὰ καὶ μᾶς ἐλυπήθης· διότι τὸ «ὤκτειρήσας» τίθεται ἀντὶ τοῦ «οἰκτείρησον». Ἡ ἄλλως τὸ «ὤκτειρήσας» σημαίνει μᾶς κατέστησες ἀξιολύπητους καὶ ἀθλίους, ὥστε νὰ ἐπιστῆ ὁ καιρὸς νὰ μᾶς καταλυπηθῆς ἕνεκα τῶν συμφορῶν. «Συνέσεισας τὴν γῆν καὶ συνετάραξας αὐτήν». Ἐννοεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ, διότι ἐπολιορκήθη καὶ κατεστράφη ὁ εὐρισκόμενος εἰς αὐτὴν ναός. Ἡ ἐννοεῖ τὴν νοητὴν αὐτῶν χώραν, ἡ ὁποία συνεκλονίσθη ἀπὸ τὴν ἀποστροφήν (τοῦ Θεοῦ) κατ' αὐτῶν. «Ἰάσαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη». Διηγεῖται πάλιν ὅσα συνέβησαν.

5 - 6. «Ἐδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά». Διὰ τοῦ πλήθους τῶν συμφορῶν, λέγει, ὡς ἐάν ἦτο οἶνος μᾶς ἐβύθισες εἰς νάρκην καὶ ἐγέμισες μὲ θλίψιν τὰς ψυχὰς μας. «Ἐπότισας ἡμᾶς οἴνω κατανύξεως». Οὕτω μετέφρασε καὶ ὁ Ἀκύλας· «Ἐπότισας ἡμᾶς οἴνω καρώσεως». Οἶνον κατανύξεως λέγει τὰς τιμωρίας (αἱ ὁποῖαι περιέχονται) εἰς τὴν ἁγίαν Γραγὴν, αἱ ὁποῖαι προελέχθησαν πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀσέβειαν των πρὸς τὸν Χριστόν. Διότι, ὅταν ἀναγινώσκουν αὐτὰς καὶ μανθάνουν διὰ τῆς πείρας ὅσα ἐπροφητεύθησαν, διεγείρεται ἡ συνείδησις των. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου».

Σημείωσις ὁ φωτισμός, καθ' ὃν δύναται τις διάκρισιν ἔχειν πνευμάτων, καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων, μακρὰν κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι. Ἄλλως. Ἡμεῖς μὲν, φησί, δι' 5 ἦν ἐπρόξαμεν δυσσέβειαν τετιμωρήμεθα· οἱ δὲ φοβούμενοί σε σημεῖον ἐδέξαντο (δῆλον δέ, ὅτι ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν), ὅπως ἂν ἔξω πάσης κολαστικῆς ἐπιηρείας γένοιτο. Τούτου δὲ τοῦ σημείου τύπος ἦν τὸ ἐν ταῖς φλυσταῖς τῶν προβάτων ἐν Αἰγύπτῳ χριόμενον αἷμα.

10 «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Ὁμοιον τῷ· «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Τί δὲ ἐλάλησε, καὶ πρὸς τίνα ἐλάλησεν; Ἐπειδὴ ἠῤῥατο ἐν προλαβόντι ψαλμῷ λέγων· «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἢ δόξα σου»· τούτου χάριν ἀποκρίνεται, ὡς τὰ Σίκκιμα μὲν διαμεριεῖ, 15 τουτέστι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ· ἐν Σικκήμοις γὰρ ἦν. Δέδωκε γὰρ αὐτὸ ἄλλοφύλοις ἔθνεσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω». Κοιλάδα ἡ θεία Γραφή τὸ πάντων ἀνθρώπων οἰκητήριον φησι. Ταύτην οὖν, φησί, τὴν κοιλάδα πᾶσαν εἰς σκηνὰς ἐμαντῷ διαμετρήσω· τουτέστιν ἐκκλησιῶν πληρεστάτην ἀποτελέσω.

«Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Διὸ Γαλαὰδ καὶ Μανασσῆ σημαίνει, ὡς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ πρώτοις Ἰουδαίοις κηρῶσει τὴν χάριν. Ἐφραῖμ, φησί, καὶ ὁ Ἰ-

1. Βλ. Ἔξ. 12, 7.

2. Ἐβρ. 1, 2.

3. Ψαλμ. 56, 12.

4. «Ἡ αὐτὴ δὲ ἐστὶ Σίκκιμα τῇ Συχέμ» λέγει ὁ Εὐσέβιος (ΒΕΠ 21, 285).

Παλαιὰ πόλις τοῦ βορείου βασιλείου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σαμαρείας πρωτεύουσα τῶν Σαμαρειτῶν.

Σημειώσεις είναι ὁ φωτισμός, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ διακρίνη τὰ πνεύματα, καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Διότι διὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τῆς γνώσεως ἀποφεύγομεν τὸ χειρότερον καὶ παραμένομεν μακρὰν ἀπὸ κακόν ἔργον καὶ πονηρόν πνεῦμα. Ἄλλως ἡμεῖς μὲν, λέγει, ἐτιμωρήθημεν διὰ τὴν ἀσέβειάν μας· ὅσοι δὲ σὲ σέβονται ἔλαβον σημεῖον (προφανῶς ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου ἐσφραγίσθημεν), διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ πᾶσαν τιμωρὸν ἐνέργειαν. Αὐτὸ δὲ τὸ σημεῖον προετύπωσε τὸ αἷμα τῶν προβάτων διὰ τοῦ ὁποίου ἠλείφοντο αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον ¹.

8. «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Ὁμοίον πρὸς τὸ «Κατὰ τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων μᾶς ὠμίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ» ². Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ εἶπε καὶ πρὸς ποῖον ὠμίλησε; Ἐπειδὴ εἰς προηγούμενον ψαλμὸν προσηυχῆθη λέγων· «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου» ³, διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται ὅτι θὰ διαμοιράσῃ τὸ Σίκημα, δηλαδὴ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ εὐρισκόμενον εἰς Σίκημα ⁴. Πράγματι δὲ ἔδωκεν αὐτὸ εἰς ἀλλόφυλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω». Κοιλάδα ὀνομάζει ἡ ἁγία Γραφή τὴν κατοικίαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν κοιλάδα, λέγει, θὰ διαμοιράσω ὀλόκληρον εἰς σκηνάς δι' ἑμαυτὸν, δηλαδὴ θὰ γεμίσω αὐτὴν τελείως μὲ ἐκκλησίας.

9. «Ἐμὸς ἐστὶ Γαλαὰδ καὶ ἐμὸς ἐστὶ Μανασσῆς». Διὰ τοῦ Γαλαὰδ ⁵ καὶ Μανασσῆ ⁶ καθιστᾷ σαφές ὅτι κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν του θὰ κηρύξῃ πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν χάριν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἐφραΐμ ⁷, λέγει, καὶ ὁ Ἰούδας, τὰ δύο βασίλεια

5. Γαλαὰδ εἶναι ὄρος ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὀλόκληρος ἡ μεταξὺ Βασάν, ἀραβικῆς ἐρήμου, Μωάβ καὶ Ἰορδάνου περιοχῆ.

6. Μανασσῆς ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἐκ τοῦ ὁποίου κατήγετο ἡ ὀμνύμμος φυλὴ κατοικοῦσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἰορδάνου.

7. Ἐφραΐμ, ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἐξ οὗ ἡ ὀμνύμμος φυλὴ, κατοικοῦσα περὶ τὴν Συχέμ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν φυλὴν ἀνήκε καὶ ἡ Σαμάρεια, κατήντησε διὰ τῆς λέξεως Ἐφραΐμ νὰ δηλοῦται τὸ βόρειον βασίλειον.

Σημείωσις ὁ φωτισμός, καθ' ὃν δύναται τις διάκρισιν ἔχειν πνευμάτων, καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων, μακρὰν κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι. Ἄλλως. Ἡμεῖς μὲν, φησί, δι' 5 ἦν ἐπράξαμεν δυσσέβειαν τετιμωρήμεθα· οἱ δὲ φοβούμενοί σε σημεῖον ἐδέξαντο (δῆλον δέ, ὅτι ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν), ὅπως ἂν ἔξω πάσης κολαστικῆς ἐπιηρείας γένοιτο. Τούτου δὲ τοῦ σημείου τύπος ἦν τὸ ἐν ταῖς φλῖαις τῶν προβάτων ἐν Αἰγύπτῳ χριόμενον αἷμα.

10 «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Ὁμοίον τῷ· «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ ἐλάλησε, καὶ πρὸς τίνα ἐλάλησεν; Ἐπειδὴ ἠῆξατο ἐν προλαβόντι ψαλμῷ λέγων· «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου»· τούτου χάριν ἀποκρίνεται, ὡς τὰ Σίκιμα μὲν διαμεριεῖ, 15 τουτέστι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ· ἐν Σικήμοις γὰρ ἦν. Δέδωκε γὰρ αὐτὸ ἀλλοφύλοις ἔθνεσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετροῦσω». Κοιλάδα ἡ θεία Γραφή τὸ πάντων ἀνθρώπων οἰκητήριόν φησι. Ταύτην οὖν, φησί, τὴν κοιλάδα πᾶσαν εἰς σκηνὰς ἐμαντῷ διαμετροῦσω· τουτέστιν ἐκκλησιῶν πληρεστάτην ἀποτελέσω.

«Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Διὸ Γαλαὰδ καὶ Μανασσῆ σημαίνει, ὡς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ πρώτοις Ἰουδαίοις κηρῶσει τὴν χάριν. Ἄλλὰ καὶ Ἐφραΐμ, φησί, καὶ ὁ Ἰ-

1. βλ. Ἔξ. 12, 7.

2. Ἐβρ. 1, 2.

3. Ψαλμ. 56, 12.

4. «Ἡ αὐτὴ δὲ ἐστὶ Σίκιμα τῇ Συχέμ» λέγει ὁ Εὐσέβιος (ΒΕΠ 21, 285). Παλαιὰ πόλις τοῦ βορείου βασιλείου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σαμαρείας πρωτεύουσα τῶν Σαμαρειτῶν.

Σημειώσεις είναι ὁ φωτισμός, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ διακρίνη τὰ πνεύματα, καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Διότι διὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τῆς γνώσεως ἀποφεύγομεν τὸ χειρότερον καὶ παραμένομεν μακρὰν ἀπὸ κακὸν ἔργον καὶ πονηρὸν πνεῦμα. Ἄλλως ἡμεῖς μὲν, λέγει, ἐτιμωρήθημεν διὰ τὴν ἀσέβειάν μας· ὅσοι δὲ σὲ σέβονται ἔλαβον σημεῖον (προφανῶς ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου ἐσφραγίσθημεν), διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ πᾶσαν τιμωρὸν ἐνέργειαν. Αὐτὸ δὲ τὸ σημεῖον προετύπωσε τὸ αἷμα τῶν προβάτων διὰ τοῦ ὁποίου ἠλείφοντο αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον ¹.

8. «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ». Ὁμοίον πρὸς τὸ «Κατὰ τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων μᾶς ὠμίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ» ². Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ εἶπε καὶ πρὸς ποῖον ὠμίλησε; Ἐπειδὴ εἰς προηγούμενον ψαλμὸν προσηυχῆθη λέγων· «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου» ³, διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται ὅτι θὰ διαμοιράσῃ τὸ Σίκημα, δηλαδὴ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ εὐρισκόμενον εἰς Σίκημα ⁴. Πράγματι δὲ ἔδωκεν αὐτὸ εἰς ἀλλόφυλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω». Κοιλάδα ὀνομάζει ἡ ἅγια Γραφή τὴν κατοικίαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν κοιλάδα, λέγει, θὰ διαμοιράσω ὀλόκληρον εἰς σκηνὰς δι' ἑμαυτόν, δηλαδὴ θὰ γεμίσω αὐτὴν τελείως μὲ ἐκκλησίας.

9. «Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Διὰ τοῦ Γαλαὰδ ⁵ καὶ Μανασσῆ ⁶ καθιστᾷ σαφές ὅτι κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν του θὰ κηρύξῃ πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν χάριν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἐφραΐμ ⁷, λέγει, καὶ ὁ Ἰούδας, τὰ δύο βασίλεια

5. Γαλαὰδ εἶναι ὄρος ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὀλόκληρος ἡ μεταξὺ Βασάν, ἀραβικῆς ἐρήμου, Μωάβ καὶ Ἰορδάνου περιοχὴ.

6. Μανασσῆς ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἐκ τοῦ ὁποίου κατήγετο ἡ ὀμνύμμος φυλὴ κατοικοῦσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἰορδάνου.

7. Ἐφραΐμ, ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἐξ οὗ ἡ ὀμνύμμος φυλὴ, κατοικοῦσα περὶ τὴν Συχέμ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν φυλὴν ἀνήκε καὶ ἡ Σαμάρεια, κατήντησε διὰ τῆς λέξεως Ἐφραΐμ νὰ δηλοῦται τὸ βόρειον βασίλειον.

ούδας, αἱ δύο βασιλεῖαι τοῦ Ἰσραήλ, ὁμοίως δέξονται τὴν χάριν. Τὸ δέ, «Κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου», ἀντὶ τοῦ, ἰσχὺς τῆς ἀρχῆς μου. Τῆς γὰρ ἀρχῆς αὐτοῦ ἧς ἤρχεν, τουτέστι τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Ἐφραΐμ ἦν ἡ ἰσχὺς· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἦν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ.
 5 «Μωάβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου». Λέβης, μὲν τὸ δοχεῖον. Λέγει δέ, ὡς καὶ οἱ Μωαβῖται, τουτέστι τὸ πρῶην ἄθεον ἔθνος ὑποδέχεται τὴν εἰς ἐμὲ ἐλπίδα. «Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενω τὸ ὑπόδημά μου». Καὶ ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ, φησὶν, ἐμπεριπατήσω. Ἰδουμαία δὲ πάλιν ἀλλοφύλων ἦν ἔθνος. Δηλοῦται δὲ διὰ τούτων
 10 ἡμῖν, ὡς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καὶ τὰ ἔθνη παραδέξονται· διό φησιν· «Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν».

«Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς»; Ἀκούσας διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ προφήτης, ὡς τὰ ἔθνη δέχεται τὴν χάριν, φησί· «Τίς με ἀπάξει εἰς πόλιν τῆς περιοχῆς»; Πόλιν δὲ περιοχῆς τὴν Ἐκκλη-
 15 σίαν φησί, τὴν περιπεφραγμένην τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ταῦτα δὲ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ μετανοοῦντος λαοῦ τῶν Ἰουδαίων φησί, καὶ ἀγαπῶντος δέξασθαι τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν. «Ἢ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας»; Δηλοῖ τίς ἐστὶν ἡ πόλις τῆς περιοχῆς. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ Ἰδουμαία; Ἀπὸ δὲ τῆς
 20 Ἰδουμαίας πάντα τὰ ἔθνη σημαίνει τὰ τὴν χάριν ὑποδεξάμενα. «Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς»; Τίς ἄλλος, φησὶν, ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν ἀγάγοι τῆς περιοχῆς ἢ σὺ αὐτός, ὁ καὶ διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν τῆς σῆς οἰκειώσεως ἐκβαλὼν;

«Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεων, καὶ ματαία σωτηρία ἀν-
 25 θρώπου». Οὐ διὰ ἀνθρωπίνης, φησί, συμμαχίας τῶν ἐπελευσομένων ἡμῖν θλίψεων ἐλπίζομεν ἐλευθερωθῆσεσθαι, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς σῆς μόνης ἐπικουρίας. «Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Πᾶς γὰρ ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σωτηρίαν ἀνθρώπου εἰς ματαίαν ἐλπίδα ἤλ-

1. Μωάβ ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Λώτ, οἱ δ' ἀπόγονοί του κατὰ κουν νοτίως

τοῦ Ἰσραήλ, θά δεχθοῦν ἐπίσης τὴν χάριν. Τὸ δὲ «κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου» τίθεται ἀντὶ τοῦ, δύναμις τῆς ἐπικρατείας μου. Διότι εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, δηλαδή εἰς τὸν Ἰσραήλ, ὁ Ἐφραΐμ ἦτο ἡ δύναμις· διότι ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ. «Μωάβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου». Λέβης μὲν εἶναι τὸ δοχεῖον· ἐννοεῖ δὲ ὅτι καὶ οἱ Μωαβῖται ¹, τὸ πρῶτον ἄθεον ἔθνος, θά ἀποδεχθῆ τὴν (στηριζομένην) εἰς ἐμὲ ἐλπίδα. «Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου». Καὶ εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, λέγει, θά περιπατήσω. Ἡ Ἰδουμαία ἦτο ἐπίσης ἔθνος ἀλλοφύλων. Διὰ τούτων δὲ δηλοῦται πρὸς ἡμᾶς ὅτι καὶ τὰ ἔθνη θά ἀποδεχθοῦν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· διὰ τοῦτο λέγει «Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν».

11 - 12. «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς»; Ὅταν ἤκουσεν ὁ προφήτης διὰ τοῦ Πνεύματος ὅτι τὰ ἔθνη θά δεχθοῦν τὴν χάριν, λέγει· «Τίς με ἀπάξει εἰς πόλιν τῆς περιοχῆς»; Ὡχυρωμένην πόλιν λέγει τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία περιφράσσεται διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ δὲ λέγει ὁ προφήτης ἐξ ὀνόματος τοῦ μετανοοῦντος Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ δεχθῆ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. «Ἡ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας»; Δηλοῖ ποία εἶναι ἡ ὄχυρά πόλις. Ποία ἄλλη ἀπὸ τὴν Ἰδουμαίαν; Διὰ τῆς Ἰδουμαίας δὲ σημαίνει ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἀπεδέχθησαν τὴν χάριν. «Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπώσαμένος ὑμᾶς»; Ποῖος ἄλλος, λέγει, θά μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ὄχυράν πόλιν παρὰ σὺ ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐξεδιώξες ἐκ τῆς συγγενείας σου ἕνεκα τῶν ἀνομιῶν μας;

13. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεων, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Δὲν ἐλπίζομεν, λέγει, ὅτι θά ἀπελευθερωθῶμεν ἀπὸ τὰς μελλοντικὰς θλίψεις διὰ ἀνθρωπίνης συμμαχίας, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς βοήθειάς σου. «Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Διότι οἰοσδήποτε ἐλπίζει εἰς σωτηρίαν δι' ἀνθρώπου διακατέχε-

καὶ ἀνατολικῶς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Οἱ Μωαβῖται ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ ἐχθροὶ τῶν Ἰουδαίων.

πισε. Σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσε, προσθεὶς τὸν σύνδεσμον καὶ εἰπὼν· «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως· καὶ γὰρ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου».

«Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν». Ἐπάμνον, φησί, δια-
 5 κειμένοις κακῶς. Σοὶ μόνῳ δυνατὸν διαλύσαι τὰς συμφοράς. Αἶ τε τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρίαι, σοῦ μὴ νεύοντος, μάταιαι. Τὴν τοίνυν αὐτοῦ ἐπικαλεσόμεθα πρόνοιαν, καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θαρρήσομεν. Αὕτη γὰρ ἀρκεῖ μόνη λύσαι τὰ χαλεπά, καὶ τῶν πολεμούντων ἡμῖν καταλύσαι τὴν δυναστείαν. Ἄλλήλοις ὡσπερ
 10 ἐπιφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ Θεῷ μόνῳ λοιπὸν τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας. Διὸ φησιν· «Ὅταν ἐπὶ τῷ Θεῷ δυναμοῦσθαι ἐλπίσωμεν, τότε καὶ οὐδὲν ὄντας τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν εὐρήσομεν.

ΨΑΛΜΟΣ Ε΄

Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις τῷ Δαυίδ.

15

Ἑπόθεσις.

Εὐχαριστίαν ἀναφέρει Θεῷ ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ σωθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Ἐπαγγέλεται τε καὶ ἐν ταῖς αἰωνίοις γεγωνῶς μοναῖς ἀκαταλήκτως ἀναπέμπειν τὴν αἴνεσιν.

«Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, τῆς δεήσεώς μου». Ἐπειδὴ εἰς τὴν
 20 καταδυναστείαν καὶ εἰς τὴν τυραννίδα τῶν δαιμόνων ἀφορῶν, ἀκηδίας πεπληρωμαι· τούτου χάριν ἱκετεύω, ὅπως ἐπιφανεὶς τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέλη χειρός. Τὸ δέ, «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς», σημαίνει ὑπὲρ πάσης αὐτὸν τῆς οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτάς. «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σέ ἐκέκρα-
 25 ξα». Ἐπειδὴ γὰρ πολλοῖς σταθμοῖς ἢ Βαβυλῶν τῆς Παλαιστίνης ἀφέστηκε, τὰς ἐσχατίας ὑπελάμβανον τῆς οἰκουμένης οἰκεῖν οἱ ἐξανδραποδισθέντες, κἀκείνην τεταγμένοι τὴν γῆν οἰκεῖν. «Ἐν

1. Σταθμὸς ἐκαλεῖτο ἡ πορεία μιᾶς ἡμέρας, ὑπολογιζομένη εἰς 150 στάδια, δηλαδὴ περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα.

ται ἀπὸ ματαίαν ἐλπίδα. Ὁ Σύμμαχος μετέφρασεν ὀρθότερον, προσθέτων τὸν σύνδεσμον καὶ λέγων· «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως· καὶ γὰρ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου».

14. «Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν». Βοήθησε, λέγει, ἀνθρώπους εὐρισκομένους εἰς δύσκολον περίστασιν. Σὺ μόνος δύνασαι νὰ ἀπομακρύνῃς τὰς συμφοράς. Αἱ ἀνθρώπιναι βοήθειαι εἶναι μάταιαι ἄνευ τῆς ἐπινεύσεώς σου. Θὰ ἐπικαλεσθῶμεν λοιπὸν τὴν ἄρρωγὴν του καὶ θὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὴν δύναμίν του. Διότι μόνη αὐτὴ ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ νὰ καταβάλλῃ τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν μας. Τρόπον τινὰ παροτρύνουν ἀλλήλους νὰ ἀναθέσουν εἰς μόνον τὸν Θεὸν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λέγει· Ὅταν ἀναθέσωμεν τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν ἐνδυνάμωσίν μας εἰς τὸν Θεόν, τότε θὰ ἴδωμεν νὰ ἐκμηδενίζωνται οἱ ἐχθροὶ μας.

60

Εἰς τὸ τέλος τῶν ὕμνων τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν τόσον δι' ἑαυτὸν ὅσον καὶ διὰ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐσώθη διὰ τῆς πίστεως. Ἑπόσχηται δὲ ὅτι θὰ ἀνυμνῇ ἀκαταπαύστως (τὸν Θεόν) καὶ ὅταν εὐρεθῇ εἰς τὰς αἰωνίους μονάς.

2 - 3. «Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, τῆς δεήσεώς μου». Ἐπειδὴ, ὅταν βλέπω τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων, καταλαμβάνομαι ἀπὸ κάματον, διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ ἔλθῃς καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃς ἀπὸ τὰς χεῖρας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μᾶς κρατοῦν διὰ τῆς βίας. Τὸ δὲ «ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς» καθιστᾷ σαφές ὅτι ἰκετεύει δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην. «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σὲ ἐκέκραξα». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ Βαβυλῶν ἀπέχει πολλοὺς σταθμοὺς¹ ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ἐνόμιζον ὅτι κατῶκουν εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς ὅσοι ἠχμαλωτίσθησαν καὶ διετάχθησαν νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ. «Ἐν πέτρᾳ ὕψωσάς με». Δεικνύει ὅτι εὐθύς

πέτρα ὑψώσας με». Δείκνυσιν εὐθέως εἰσακουθεῖς, κατὰ τό-
 «Ἔτι τοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· Ἴδου πάρεμι». Σαφῶς τε κηρύττει
 διὰ τίνος ἡ σωτηρία· ὑψῶσθαι γάρ φησιν ἐν πέτρα. Κρείττους γάρ
 καὶ ἄνωτέρω τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων γεγόναμεν διὰ Χρι-
 5 στοῦ, ὃς πέτρα παρὰ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ κατονόμασται.

«Ὁδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου». Εἰ γὰρ αὐτός
 ἐστιν ἡ ὁδός, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ θύρα, δηλον, ὅτι τὴν ἀγαθὴν ἡμᾶς
 βαδίζειν διδάξει τριβὸν, εἰς αὐτὸν ἐλπίζειν παρασκευάσας. «Πύρ-
 γος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τεῖ-
 10 χος καὶ ἀσφάλεια γέγονας εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων
 τῶν ἐχθρῶν.

«Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». Αφ'
 ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει· ὅτι
 δὴ, εἰς τὰς ἄνω σκηνάς γεγονός, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διαπαντός γενή-
 15 σεται σκέπη.

«Ἐδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου». Καὶ τίς ἡ κληρονομία ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; «Δεῦτε» γάρ,
 φησὶν, «οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡ-
 τοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», καὶ τὰ
 20 ἐξῆς· ὥστε κληρονομεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγεσθαι
 ἐπὶ τῆς γῆς Χριστιανούς.

«Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις». Σημαίνει
 ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος τῆς κληρονομίας ἐστίν, ἡ ζωὴ ἡ αἰώ-
 νιος. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως
 25 προσθεῖναι. Σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶ-
 νας. «Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἔλεος καὶ ἀλή-
 θειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει»; Ἐξ ἀναστροφῆς ὁ λόγος, ἵνα ἢ τοι-

είσηκούσθη, συμφώνως πρὸς τὸ χωρίον· «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὀμιλῆς, θὰ εἶπω· Ἴδου, εἶμαι παρών»¹. Σαφῶς δὲ λέγει διὰ ποίου (θὰ ἔλθῃ) ἡ σωτηρία, διότι λέγει ὅτι ὑψώθη εἰς πέτραν. Πράγματι δὲ ἔχομεν γίνεαι ἰσχυρότεροι καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀπειλοῦν διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος ἔχει ὀνομασθῆ πέτρα ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον².

4. «Ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου». Ἄν δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδὸς καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ θύρα³, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ μᾶς διδάξῃ νὰ βαδίσωμεν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἀφοῦ μᾶς προπαρασκευάσῃ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτόν. «Πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ». Εἶναι ὡς νὰ λέγῃ· Ἔχεις γίνεαι τεῖχος καὶ ὄχυρόν, ὥστε οὐδὲν νὰ πάθωμεν ἀπὸ τοὺς ἀπειλοῦντας ἐχθρούς.

5. «Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἄπὸ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἤδη ἔλαβε, ἐλπίζει καὶ διὰ τὰ μέλλοντα, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν κατοικήσῃ εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς, θὰ εὐρεθῇ διὰ παντὸς κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην του.

6. «Ἔδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου». Κληρονομία δὲ εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὅπως λέγει ἄλλοῦ· «Ἔλθετε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἡ ὅποια σᾶς ἔχει ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»⁴ καὶ τὰ λοιπά, οὕτως ὥστε νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὀνομάζωνται εἰς τὴν γῆν χριστιανοί.

7. «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις». Τὸ λεγόμενον σημαίνει ὅτι εἰς τὴν κληρονομίαν ἀνήκει καὶ τοῦτο, ἡ αἰώνιον ζωὴ. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ προστεθοῦν ἄπειροι ἡμέραι εἰς τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως. Διότι διὰ τῶν ἡμερῶν ἐννοεῖ χρονικὰς περιόδους καὶ αἰῶνας. «Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει»; Τὸ λεγόμενον εἶναι πρωθύστερον, τὸ δὲ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὅποιος ζητήσῃ τὸ

2. Βλ. Α' Κορ. 10, 4.

3. Βλ. Ἰω. 14, 6 καὶ 10, 9.

4. Ματθ. 25, 34.

οὗτος. *Εἴ τις ἐκζητήσῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, οὗτος ἐν τοῖς ἀτελευτήτοις αἰῶσι διαμένει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.*

«Οὕτως ψαλῶ τὸ ὄνοματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». «Οὕτως», πῶς; ἢ διαμείνας ἐνώπιόν σου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι; Τότε γὰρ 5 τῆς μακαρίας ἐκείνης στάσεως ἀξιωθεῖς, ἀδιαλείπτως ἀναπέμψω τοὺς ὕμνους. Οὕτως, καὶ οὐκ ἄλλως δοξολογῶν ὁ ἄνθρωπος, οὐ παύσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ἀποδοῦναι Κυρίῳ τὰς εὐχάς. Οἱ πιστοὶ γὰρ οὐ παύονται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπιτελοῦντες τὰ θεῖα μυστήρια.

10

ΞΑ'

Εἰς τὸ τέλος. Ὑπὸ τοῦ Ἰδιθοῦμ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβὶδ.

Ἑπόθεσις.

Ἐποθεῖς τῷ Ἰδιθοῦμ εἰς ἣν τῶν χοροστατῶν τῶν ἐν τῷ θεῷ ναῶ. Οὗτος εἰς ἁμαρτίαν καταπεσὼν δέχεται παρὰ τῷ Δαβὶδ τὸν ψαλ- 15 μόν, ἀνάκλησιν αὐτῷ παρασκευάζοντα τῆς ἀρετῆς. Προφητεῖε δὲ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐσομένην λύτρωσιν, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὴν ἀνατροπὴν· καὶ παραίνεσιν ἀποτροπὴν κακίας περιέχουσαν τοῖς ἀνθρώποις εἰσάγει, τὰ περὶ τῆς κρίσεως αὐτοῖς ὑποτιθέμενος τοῦ 20 Θεοῦ.

«Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγῆσεται ἡ ψυχὴ μου»; *Εἴ καὶ σεσάλευσαι, φησί, ὃ ψυχὴ, καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐξέπεσας στάσεως, ἀλλ' ὑποτάγητι τῷ Κυρίῳ. "Οτι δὴ αὐτός σου καὶ ἠτιλήφεται, καὶ σώσει τοῦ μὴ ἐπὶ πλεῖον σαλεύεσθαι. «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός 25 μου». Καὶ γὰρ αὐτὸς παρέξει τὴν σωτηρίαν ἀδικουμένῳ παρ' ἑμῶν, καὶ ἀπαλλάξει πάντως ἑμῶν τῆς μοχθηρίας.*

«Ἐως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον»; *Τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καταβοῶ· ὅτι δὴ νενεγκυία τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐπιτίθενται, καὶ ὁμοίᾳ πως οὕση διὰ τὴν φυσικὴν ἀ-*

ἔλεος καὶ τὴν ἀλήθειάν του, αὐτὸς θὰ διαμείνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας.

8. «Οὕτως ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». Πῶς ἄλλως, εἰμὴ μένων πλησίον σου κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα; Διότι τότε, ὅταν ἀξιωθῶ τῆς μακαρίας ἐκείνης θέσεως, θὰ σοῦ προσφέρω ἀδιαλείπτως ὕμνους. Κατ' αὐτὸν δὲ καὶ μόνον τὸν τρόπον, διὰ τῆς δοξολογίας, οὐδέποτε θὰ παύσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸν Κύριον τὰς εὐχάς. Διότι οἱ πιστοὶ οὐδέποτε σταματοῦν τὴν προσφορὰν τῶν θείων μυστηρίων.

61

Εἰς τὸ τέλος. Ὑπὸ τοῦ Ἰδιθοῦμ. Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις.

Ὁ Ἰδιθοῦμ ἦτο ἐκ τῶν προεξαρχόντων τῶν χορῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν, δέχεται ἀπὸ τὸν Δαβίδ τὸν ψαλμόν, ὁ ὁποῖος τὸν προτρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρετὴν. Προφητεῦει δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν μελλοντικὴν λύτρωσιν ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος, ἐπίσης δὲ τὴν ἀνατροπὴν τῶν νοητῶν ἐχθρῶν. Ἐπίσης περιέχει παραίνεσιν, ἣ ὁποία ἀποτρέπει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ὑποδεικνύει εἰς αὐτοὺς τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

2 - 3. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου»; Ἐσαλεύθης, λέγει, ψυχὴ μου καὶ ἐξέπεσες ἀπὸ τὴν ἐνάρετον θέσιν σου· ὑποτάξου ὅμως εἰς τὸν Κύριον, διότι αὐτὸς θὰ σὲ βοηθήσῃ καὶ θὰ σὲ σώσῃ, ὥστε νὰ μὴ κλονίζεσαι περισσότερο. «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς μου». Αὐτὸς δηλαδὴ θὰ σώσῃ ὅποιον ἀδικεῖται ἀπὸ σᾶς καὶ θὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὴν κακίαν σας.

4. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον»; Κραυγάζει ἐναντίον τῶν ἐχθρικών (σατανικῶν) δυνάμεων, διότι ἐπιτίθενται κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἣ ὁποία ὑπέκυψεν εἰς τὴν πονηρίαν καὶ ὁμοιάζει κάπως ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας της

σθένεια» («κλίναντι τοίχῳ καὶ καταπίπτειν μέλλοντι, καὶ φραγμαῶ ἀνατετραμμένῳ»).

«Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι». Μόνον οὐχὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικῶ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν, ξύλα καὶ λί-
5 θους ἀναγκάσαντες προσκυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν, ὅτι
«Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκεν». «Ἐδραμον ἐν δίψει». Τοῦ-
τον, φησὶν, τὸν δρόμον ἔτρεχον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, διψῶ-
σαι τοῦ ἀποστερησαί με τῆς τιμῆς. «Τῷ στόματι αὐτῶν ἠυλό-
γουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ, τὰ
10 ἡδέα ἡμῖν ὑποβάλλοντες, δι' αὐτῶν κατάρας ἡμᾶς ἀποφαίνου-
σι τέκνα.

«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Πάλιν τῇ ψυχῇ
διαλέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιτείνων.
Ἐνδείκνυται δὲ τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστό-
15 λου λέγει· «Ὅτι οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε ὑπε-
νεγκεῖν». Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου». Ἐπὶ
αὐτῷ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς δόξης ἔχω τὴν ἐλπίδα. Τουτέστιν,
αὐτός με καὶ περισώσει καὶ ἐπίδοξον ποιήσει, νικητὴν τούτων
ἐργασάμενος.

20 [«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Αὐτὸ τοῦτο παρ'
αὐτοῦ ἐλπίζω, τὸ σωτηρίας τυχεῖν, ἀντιλαμβανομένου, καὶ μὴ
συγχωροῦντος μετανάστην γενέσθαι καὶ φυγάδα ἀπ' αὐτοῦ, ἥτοι
δεσποτεῖαν ἐτέραν ἀλλάξασθαι. Ἐκεῖθεν γὰρ προσδοκῶ καὶ
σώζεσθαι, καὶ τὸ βοηθεῖσθαι, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζειν].

25 «Ἐλπίζατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Ἐν αὐτῷ
πρώτῳ παρασκευάσας τὸν εἰς μετάνοιαν δρόμον, καὶ τοὺς ἄλλους
εἰς τοῦτο παρακαλεῖ, ἅμα δὲ καὶ προφητικώτερον τὴν τῶν ἔθνῶν
πάντων προαναφωνεῖ κληῖσιν. «Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς
καρδίας ὑμῶν». Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Μὴ προσέλθητε αὐτῷ ἐν

«πρὸς κεκλιμένον τοῖχον, μέλλοντα νὰ πέση καὶ πρὸς φράκτην πεσμένον».

5. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι». Μᾶς ἀπεστέρησαν σχεδὸν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν λογικὴν, διότι μᾶς ἐξηνάγκασαν νὰ προσκυνῶμεν ξύλα καὶ λίθους, ὥστε νὰ λεχθῆ δι' ἡμᾶς ὅτι «ὁ ἄνθρωπος εὕρισκόμενος εἰς τιμὴν δὲν κατενόησε τοῦτο»¹. «Ἐδραμον ἐν δίψει». Αὐτὸν τὸν δρόμον ἔτρεχον, λέγει, αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, διψῶσαι νὰ μὲ ἀποστερήσουν τῆς τιμῆς. «Τῷ στόματι αὐτῶν ηὐλόγουν καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο. Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ διὰ τῶν ἡδονῶν εἰς τὰς ὁποίας μᾶς καθυποτάσσουν μᾶς καθιστοῦν τέκνα κατάρας.

7 - 8. «Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Πάλιν συνομιλεῖ μετὰ τῆς ψυχῆς προτρέπων αὐτὴν νὰ ὑποταγῆ εἰς τὸν Θεόν. Δεικνύει δὲ τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου λεγόμενον· «διότι δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῆτε περισσότερον ἀπὸ ὅσον δύνασθε νὰ βαστάσετε»². «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου». Ἔχω ἐναποθέσει εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα διὰ σωτηρίαν καὶ δόξαν. Αὐτὸς δηλαδὴ θὰ μὲ σώσῃ καὶ θὰ μὲ δοξάσῃ, ἀναδεικνύων με νικητὴν αὐτῶν.

[«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Αὐτὸ ἐλπίζω ἀπὸ αὐτόν, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν, διότι θὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀπομακρυνθῶ καὶ νὰ φύγῃ μακρὰν του, δηλαδὴ νὰ ὑποταγῶ εἰς ἄλλον δεσπότην. Διότι ἀπὸ μόνην τὴν ἐλπίδα μου εἰς αὐτὸν ἀναμένω τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν βοήθειαν].

9. «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Ἀφοῦ πρῶτον προπαρεσκεύασεν ἑαυτὸν διὰ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, προτρέπει εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ἄλλους, συγχρόνως δὲ ὡς προφήτης προλέγει τὴν κλήσιν ὅλων τῶν ἐθνῶν. «Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Εἶναι ὡς νὰ λέγῃ· Μὴ προσέλθετε πρὸς αὐτόν μὲ «μισὴν καρδιά»³, ἀλλὰ ὅπως ἐγράφῃ· «Νὰ ἀγα-

2. Α' Κορ. 10, 13.

3. Κατὰ λέξιν· «μὲ διπλὴν καρδίαν ἦτοι ἀγαπῶσαν δύο κυρίους».

καρδία δισση· ἀλλ' ὡς γέγραπται· «*Αγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου*».

«*Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων*». Εἰδώς, ὅτι πάντες δέξονται τὴν διὰ τοῦ Ἐθαγγελίου κλήσιν, ταλανίζει τοὺς μὴ πιστεύοντας, καὶ μάλιστα τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἱ καὶ ψευδεῖς ἦσαν, ἅτε δὴ τὴν ἀλήθειαν ἀπωθούμενοι· καὶ οὐ μόνον ζυγῶ καὶ σταθμοῖς τὴν ἀδικίαν ἐπετήδευον, ἀλλὰ καὶ συνήγοντο ἐπὶ ματαιότητι. Μάταιος γὰρ ἀληθῶς ἡ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλή. «*Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε*». Τοῦτό φησι πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ πλεονεξίας ἐνεκεν ἐπεβούλευσαν αὐτῶ, ἐλπίζοντες τὰς ἐκ τοῦ νόμου καρποφορίας παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν.

«*Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα· ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ*». Ἀπεφήνατο, φησί, λόγον περὶ τῆς κρίσεως ὁ Θεός δι' οὗ ταῦτα τὰ δύο ἀκήκοα· ἐν μὲν, ὅτι τοῖς μὲν δεηθεῖσιν ὀργῆς διὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ὑπερβολὴν ὀργὴν ἀποδώσει· τοῖς δὲ ἄξια πεποιηκόσιν ἐλέου, ἀπονέμοι ἔλεον. Τὸ γὰρ «*κράτος*» τὴν ὀργὴν ὑποσημαίνει, καὶ τὴν ἀποτομίαν τὴν κατὰ τῶν ἀξίων αὐτῆς γενομένην.

20

ΨΑΛΜΟΣ ΕΒ'

Τῶ Δαυλὶδ ἐν τῶ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρημῳ τῆς Ἰουδαίας.

Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον μὲν ᾄδει τὸν ψαλμόν, φεύγων ἀπὸ προσώπου Σαούλ, καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀρετῆς ἐπικαλούμενος εἰς βο-
 25 ἦθειαν τὸν Θεόν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν πάλαι ἐν ἐρημίᾳ γεγωνυῖαν παντὸς ἀγαθοῦ, εἶτα ἐπιστραφεῖσαν τῇ Χριστοῦ χάριτι.

«*Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω*». Τὸ σπουδαῖον τῆς προσεδρίας διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει. Πρὸς σέ, φησί,
 30 *διανίσταμαι ὀρθρου, εἰς τὸ σοὶ τοὺς τε ὕμνους καὶ τὰς εὐχὰς*

1. Δευτ. 6, 5· πρβλ. Ματθ. 22, 37.

πήσης Κύριον τὸν Θεὸν σου μὲ ὄλην τὴν καρδίαν σου καὶ μὲ ὄλην τὴν διάνοιάν σου»¹.

10 - 11. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Γνωρίζων ὅτι ὅλοι θ' ἀποδεχθοῦν τὴν πρόσκλησιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐλεινολογεῖ τοὺς ἀπίστους, ἰδίως δὲ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν μάλιστα καὶ ψεῦσται, διότι ἀπέρριπταν τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὄχι μόνον διέπραττον ἀδικίας διὰ τῶν ζυγαριῶν καὶ τῶν σταθμῶν, ἀλλὰ καὶ ἔκαναν μάταια συμβούλια. Διότι ἀληθῶς μάταια ἦσαν τὰ σχέδιά των ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Αὐτὸ λέγει πρὸς αὐτούς, διότι ἐμψυχογράφησαν ἐναντίον του ἀπὸ πλεονεξίαν, ἐπεὶ δὴ δηλαδὴ ἤλπιζαν ὅτι θὰ ἀπολαύσουν τοὺς καρπούς τοῦ νόμου ἀπὸ αὐτόν.

12. «Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα· ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ». Διὰ τὴν κρίσιν, λέγει, ὠμίλησεν αὐθεντικῶς ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤκουσα τὰ δύο ταῦτα· πρῶτον, ὅτι θὰ ἀποδώσῃ ὀργὴν εἰς ὅσους χρήζουσιν ὀργῆς ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀμαρτιῶν, καὶ δεύτερον, ὅτι θὰ ἀπονεύμῃ ἔλεος εἰς ὅσους ἔπραξαν ἄξια ἐλέους. Δηλαδὴ τὸ «κράτος» σημαίνει τὴν ὀργὴν καὶ τὴν αὐστηρὰν ἐπιβολὴν τῆς εἰς ὅσους ἀξίζουσιν αὐτήν.

62

Τοῦ Δαβίδ, ὅταν εὕρισκετο εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας.

Ἐπίθεσις.

Καὶ τὸν παρόντα ψαλμὸν ψάλλει κατὰ τὴν φυγὴν του μακρὰν ἀπὸ τὸν Σαούλ, ἐπικαλεῖται δὲ εἰς βοήθειαν τὸν Θεὸν ἕνεκα τοῦ ἐναρέτου βίου του. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ἧ ὅποια παλαιότερον ἦτο κενὴ ἀπὸ ἀγαθὰ, ἔπειτα ὁμως ἐπέστρεψε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

2 - 3. «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω». Διὰ τῶν παρόντων καταδεικνύει τὴν σοβαρότητα τῆς ἀδιαλείπτου φροντίδος. Πρὸς σὲ, λέγει, ἀπευθύνομαι ἀπὸ τοῦ ὄρθρου, διὰ νὰ σοῦ

ἀναπέμψαι. «Ἐδίφησέ σε ἡ ψυχὴ μου». Οὐ μόνον, φησίν, ἡ ψυ-
 χὴ τοῦ ἔρωτος ἐμπέπλησται τοῦ θείου· ἀλλὰ γὰρ «πλέον τι καὶ
 ἡ σὰρξ». Οὐ γὰρ μόνον τὴν εὐσέβειαν ἡμᾶς ἐπιτηδεύειν δεῖ, ἀλλὰ
 καὶ διὰ τοῦ σώματος ἀρέσκειν Θεῷ, οἷον διὰ νηστείας, διὰ συνε-
 5 χοῦς προσευχῆς, διὰ χαμευνίας, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν,
 εἰς τὸ δεομένοις χορηγεῖν. «Ἐν γῆ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ». Οὐδεμίαν
 ἀπὸ τῆς ἐρημίας βλάβην εἰσεδεξάμην, φησίν, ἀλλ' ὡς παρ' αὐτὴν
 ἐστηκὼς τὴν ἱεράν σου σκηνήν, ὕμνωδιαν προσφέρω. Τὸ γάρ, «ἐν
 τῷ ἁγίῳ», τὴν σκηνήν λέγει. Οὕτω γὰρ ὁ θεῖος νεὼς ὠκοδόμητο.
 10 «Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι». «Οὕτως», πῶς ἢ διψῶν καὶ ἐπι-
 ποθῶν τὴν περὶ σὲ τὸν ἅγιον συνάφειαν; Τίς δ' ἂν εἶη ἅγιος ἢ ὁ
 Μονογενής;

«Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς». «Ὅτι οἱ τῷ ἐλέει
 προσελθόντες τοῦ Θεοῦ, τοῦτέστι Χριστῶ, οὐδὲν ἠγοῦνται τοῦ
 15 παρόντος βίου τὴν ζωὴν, τὴν τοιαύτην ἀναφθέγγονται φωνήν·
 ὑπὲρ πλήθους ζωῆς, τῆς παρουσίας δηλονότι, λέγοντες εἶναι τὸ
 δεδομένον αὐτοῖς διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἔλεος. «Οὕτως εὐλογῆσω
 σε ἐν τῇ ζωῇ μου». Τοῦτο δὲ παρὰ πάντα μου τὸν βίον διατελέ-
 σω ποιῶν, ὕμνων μὲν τῇ γλώττῃ, τὰς δὲ χεῖρας ἐκτείνων, καὶ
 20 τὴν σὴν φιλανθρωπίαν αἰτῶν. «Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀρῶ τὰς
 χεῖράς μου». Οὐκέτι φησίν, ὡς καὶ πρόωγ, πρὸς Θεὸν ἀλλό-
 τριον τὰς χεῖρας ἐκτενῶ, ἀλλ' ἢ σοὶ μόνῳ, καὶ τὸ σὸν ἐν προ-
 σευχαῖς ἐπικαλούμενος ὄνομα.

«Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθεῖ ἡ ψυχὴ μου».
 25 Δείκνυσι πόσον τὸ κέρδος τῶν ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἔχειν
 ἡρημένων. «Καὶ χεῖλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου». «Ο-
 ταν, φησί, τοῦ σοῦ ἐν μνήμῃ ὀνόματος γίνωμαι, τότε δὴ τότε χα-
 ρᾶς πληροῦται τὰ χεῖλη μου.

«Εἰ ἐμνημόνευσόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου». Τό, «Εἰ
 30 ἐμνημόνευον», ἀντὶ τοῦ, «μνημονεύων», τέθειται· ἵνα ἡ, μνη-
 μονεύων σου, φησίν, ἄυπνος ἐγενόμην περὶ τὰς σὰς αἰνέσεις, καὶ
 τὰς φωτεινάς σου χορηγίας, ἃς τοῖς ἐπικαλουμένοις σε δίδως.

ἀναπέμψω ὕμνους καὶ προσευχάς. «Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου». Δὲν ἐγέμισε δὲ μόνον ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν θεῖον ἔρωτα, ἀλλὰ «πλέον τι καὶ ἡ σὰρξ». Δηλαδή δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀσκῶμεν μόνον τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦ σώματος, ὅπως διὰ τῆς νηστείας, διὰ τῆς συνεχοῦς προσευχῆς, διὰ τῆς κατακλίσεως εἰς τὴν γῆν, διὰ τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας διὰ νὰ βοηθῶμεν ὅσους ἔχουν ἀνάγκην. «Ἐν γῆ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ». Οὐδόλως μὲ ἔβλαψεν ἡ ἐρημία, λέγει, ἀλλὰ σοῦ προσφέρω ὕμνους, ὡς ἐὰν εὐρισκόμην πλησίον τῆς ἀγίας σου σκηνῆς. Διότι διὰ τοῦ «ἐν τῷ ἁγίῳ» ἐννοεῖ τὴν σκηνὴν (τοῦ μαρτυρίου), ἀφοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη οἰκοδομηθῆ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ. «Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι». Οὕτως, δηλαδή διψῶν καὶ ποθῶν διακαῶς τὴν ἔνωσιν πρὸς σὲ τὸν ἅγιον. Ἄγιος δὲ εἶναι ὁ Μονογενής.

4 - 5. «Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς». Ἐπειδὴ ὅσοι προσέρχονται εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ὑπολογίζουσι τὴν παροῦσαν ζωὴν, (διὰ τοῦτο) λέγουσι ταῦτα· ὅτι δηλαδή τὸ ἔλεος τὸ ὁποῖον ἔχει δώσει εἰς αὐτοὺς ὁ Μονογενής εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ πολλὴν ζωὴν κατὰ τὸ παρόν. «Οὕτως εὐλογήσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου». Τοῦτο δὲ θὰ ἐξακολουθήσω νὰ πράττω καθ' ὅλον τὸν βίον μου, δηλαδή θὰ σὲ ὑμνῶ διὰ τῆς γλώσσης, θὰ ὑψώσω τὰς χεῖρας καὶ θὰ ζητῶ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου. «Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἄρῶ τὰς χεῖράς μου». Δὲν θὰ ὑψώσω πλέον, ὡς πρότερον, τὰς χεῖράς μου πρὸς ξένον Θεόν, ἀλλὰ μόνον πρὸς σὲ καὶ θὰ ἐπικαλοῦμαι κατὰ τὰς προσευχάς τὸ ὄνομά σου.

6. «Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθεῖ ἡ ψυχὴ μου». Δεικνύει τί θὰ κερδίσουν ὅσοι ἔχουν ἀναθέσει τὰς ἐλπίδας των εἰς αὐτὸν μόνον. «Καὶ χεῖλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου». Ὅταν, λέγει, ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομά σου, τότε γεμίζουσι τὰ χεῖλη μου ἀπὸ χαρὰν.

7. «Εἰ ἐμνημόνεόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου». Τὸ «εἰ ἐμνημόνεον» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «μνημονεύων», ὥστε τὸ νόημα νὰ εἶναι· σὲ ἐνεθυμήθην, λέγει, καὶ παρέμεινα ἄυπνος διὰ νὰ σὲ ὑμνήσω καὶ νὰ λάβω τὰ φωτινὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα δίδεις εἰς ὅσους

«Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου, καὶ ἐν τῇ σκέπη τῶν πτερόγων σου ἀγαλλιάσομαι). Ἐπειδὴ αὐτός μοι βοηθεῖς τῇ φυλακῇ τῆς σῆς βοηθείας, τὴν εὐφροσύνην δέχομαι. Σκέπην γὰρ πτερόγων καλεῖ τὴν ἀπὸ τῆς βοηθείας φυλακὴν. Σκεπόμενος, φησί, παρὰ σοῦ
5 χαρᾶ χαρήσομαι.

«Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου). Οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὸν ἐμὸν λογισμόν, φησί, τῆς σῆς ἀποστήσαι δύναμαι μνήμης. Ἄλλὰ φίλτρῳ θερμῷ πυρσευόμενος οἷόν τιτι κόλλη τῇ μνήμῃ, τῷ σῷ πόθῳ προσδέδεμαι. Εἶτα δείκνυσι τὸν τοῦ πόθου καρπὸν. «Ἐ-
10 μοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου). Καὶ τίς ἂν εἶη δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ἢ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός;

«Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου). Κατακράζει λοιπὸν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἣν ὑπέμεινε προβαλλόμενος βίαν, εὐχόμενος ταῖς αἰωνίοις αὐτοὺς παραδοθῆναι κο-
15 λάσεσιν.

«Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ). Τὸ τέλος τῶν εἰς Χριστὸν ἀσεβησάντων διεξεληθῶν, καὶ δείξας, ὡς μερὶς καὶ κληρὸς αὐτοῖς γενήσεται τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἐπὶ τὸ ἔτερον τάγμα τὸν λόγον μεθίστησι· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, οἳ, καὶ βασιλείας ἠξιομένοι τῶν οὐρανῶν, εἰ-
20 κότως καὶ βασιλεῖς ὀνομάζονται, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· «Καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε). Οὗτος δὲ ἦν ὁ βασιλεύων λαός, ὃς εὐφραίνεται τὴν νοητὴν εὐφροσύνην, ἣν αὐτὸς αὐτῷ κεχάριστα ὁ Θεός. Ἐγώ, φησίν, ὁ παρὰ σοῦ τὴν βασιλείαν
25 λαβὼν, τῇ σῇ ἐπικουρίᾳ, οὐ τῷ θανάτῳ ἐμείνων, ἐφήδομαι. «Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνῶν ἐν αὐτῷ). Οὕτως, φησί, καὶ καύχημα αὐτῶν ἔσται Χριστός, τῶν βασιλευσάντων δηλονότι· ὡς καὶ ὄρκιον αὐτὸν ποιούμενους ἐπαινεῖσθαι δικαίως. Ὁμοῦνται γὰρ Θεὸν ἀληθινόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ὅτι ἐνεφράγη στόμα
30 λαλούντων ἄδικα» Καὶ τίνες οὗτοι ἢ οἱ τολμήσαντες εἰπεῖν, «Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν»; Τούτων δὴ οὐκ ἐνεφράγη τὸ στόμα, πατήσαντος τοῦ Κυρίου τὸν θάνατον,

σέ ἐπικαλοῦνται. «Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου, καὶ ἐν τῇ σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἀγαλλιάσομαι». Ἐπειδὴ μὲ βοηθεῖς σὺ ὁ ἴδιος καὶ μὲ φρουρεῖς μὲ τὴν βοήθειάν σου, θὰ γεμίσω ἀπὸ χαρὰν. Διότι σκέπην ὀνομάζει τὴν περιφρούρησιν διὰ τῆς βοηθείας (τοῦ Θεοῦ). Φρουρούμενος ἀπὸ σέ, λέγει, θὰ ἐμπλησθῶ χαρᾶς.

9. «Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου». Οὐδὲ δι' ὀλίγον δύναμαι, λέγει, νὰ παύσω νὰ σέ ἐνθυμοῦμαι, ἀλλὰ διακαιόμενος ἀπὸ θερμὴν ἀγάπην, ἔχω προσδεθῆ εἰς τὸν πόθον σου, ὡς νὰ εἶχε κολλήσει ἡ μνήμη μου. Ἐπειτα δεικνύει τὸν καρπὸν τοῦ πόθου. «Ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου». Δεξιὰ δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ μονογενὴς του Υἱός.

10. «Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου». Κραυγάζει ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὑπενθυμίζων τὴν βίαν τὴν ὁποίαν ἤσκησαν κατ' αὐτοῦ, εὔχεται δὲ νὰ παραδοθοῦν αὐταὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

12. «Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ». Ἀφοῦ ἐδιηγῆθη τὸ τέλος ὧσων ἠσέβησαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἔδειξεν ὅτι θὰ κληρονομήσουν τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄλλην ὁμάδα· αὕτη σύγκειται ἐξ ὧσων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἠξιώθησαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὀρθῶς ὀνομάζονται βασιλεῖς κατὰ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον· «Καὶ εἶθε νὰ ἐβασιλεύετε»¹. Οὗτοι ἦσαν ὁ βασιλεύων λαός, ὁ ὁποῖος εὐφραίνεται τὴν πνευματικὴν χαρὰν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔχει χαρίσει ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἐγώ, λέγει, ὁ ὁποῖος ἔλαβα ἀπὸ σέ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, χαίρομαι διὰ τὴν βοήθειάν σου καὶ ὄχι διὰ τὸν θάνατον ἐκείνων. «Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ». Θὰ καυχῶνται μάλιστα τόσον οἱ βασιλεῖς διὰ τὸν Χριστὸν, λέγει, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἐπινεθοῦν διότι ὀρκίζονται εἰς αὐτόν. Διότι θὰ ὀρκίζονται εἰς Θεὸν ἀληθινόν², συμφώνως πρὸς τὸν ψαλμικὸν στίχον «ὅτι ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα». Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι εἶναι ὅσοι ἀπετόλμησαν νὰ εἴπουν· «Ἐξαφάνισε ἀπὸ τὴν γῆν τοιοῦτου εἶδους ἄνθρωπον, διότι δὲν

2. Ἐνταῦθα ὑπάρχει κενὸν εἰς τὸ κείμενον (Lacuna).

καὶ τριημέρου ἀναστάντος. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἐνεφράγη τὸ στόμα, ἀνηρημένης τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἄλλαχού· «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς· Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, καὶ τίς ὁ κατακρίνων»;

5

ΞΓ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Ἑπόθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εὐχομένων ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐχθρῶν τοῦ εὐαγγελικοῦ κη-
 10 ρύγματος, διηγουμένων τε σαφῶς τὰ κατασκευασθέντα αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἃ τε ὑπομεμενῆ-
 κασιν αὐτοί, δῆλον δέ, ὅτι οἱ προλεχθέντες ἄρχοντες, τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας ἕνεκεν.

«Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με». Δέ-
 15 ξαι μου, φησί, Δέσποτα, τὴν ἰκετείαν, καὶ ῥῶσόν μου τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ δεδιέναι τὰς προσβολάς. «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου». Ὁμοιον τῷ· «Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου».

20 «Ὅτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν». Ταῦτά φησι, διὰ τὸ βλασφημοῦντας αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς ἀποστόλοις· «Παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ». «Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν». Τόξου βολῆ τὰ θανατοποιὰ τῆς γλώσσης αὐτῶν παραβάλ-

πρέπει νά ζῆ»¹. Αὐτῶν λοιπὸν ἐκλείσθη τὸ στόμα, ὅταν ὁ Κύριος κατεπάτησε τὸν θάνατον καὶ ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων ἐκλείσθη τὸ στόμα, ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐξηλείφθη διὰ τῆς χάριτος, συμφώνως πρὸς τὰ λεγόμενα ἄλλαχοῦ· «Καὶ πᾶσα ἀνομία θὰ κλείσῃ τὸ στόμα της»². «Διότι ὁ Θεὸς δικαιοῖ· ποῖος θὰ καταδικάσῃ»³;

63

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι προσεύχονται νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ διηγοῦνται σαφῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅσα ἔπραξαν ἐναντίον αὐτῶν οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅσα ὑπέμειναν οἱ ἐν λόγῳ ἄρχοντες ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των ἐναντι τοῦ Χριστοῦ.

2. «Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με». Δέξαι τὴν ἰκεσίαν μου, Δέσποτα, καὶ ἐνδυνάμωσε τὸν νοῦν μου, λέγει, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦμαι τὰς ἐπιθέσεις (τῶν ἐχθρῶν). «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου». Ὁμοιον πρὸς τὸ «Καὶ τώρα, Κύριε, ἴδε τὰς ἀπειλάς των καὶ ἐνίσχυσε τοὺς δούλους σου, ὥστε νὰ λαλοῦν μετὰ παρρησίας τὸν λόγον σου»⁴.

4. «Οἵτινες ἠκόνησαν ὡς ρομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν». Λέγει αὐτά, διότι βλασφημοῦντες τὸν Ἰησοῦν ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους· «Σᾶς διετάξαμεν σαφῶς εἰς οὐδένα νὰ κηρύσσετε διὰ τὸ ὄνομα αὐτό»⁵. «Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν». Παρομοιάζει πρὸς βολὴν τόξου τὰ θανατηφόρα λόγια τῆς γλώσ-

2. Ψαλμ. 106, 42.

3. Ρωμ. 8, 33.

4. Πρ. 4, 29.

5. Πρ. 5, 28.

λει ῥήματα. Πῶς γὰρ οὐ θανατοποιὰ τὰ πείθειν ἐπιχειροῦντα μὴ Θεὸν πιστεῦειν εἶναι τὸν Ἰησοῦν;

«Ἐξάπινα κατατοξεύουσιν αὐτόν, καὶ οὐ φοβηθήσονται». Λοχῶντες, φησὶν, ἐξαίφνης ἐπίασιν, οὐ δεδιότες τὸν ἐφορῶντα 5 Θεόν. «Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν»· τὸ διαβεβαιοῦσθαι· Οὐκ ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν. «Διηγήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα». Ἐνω καὶ κάτω, φησὶν, ἐβουλεύοντο ἀποκτείνειν λάθρα τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων τοὺς κήρυκας. «Τίς, εἶπαν, ὄψεται αὐτούς»; Ταῦτα ἔπραττον, φησί, νομίζοντες μὴ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς 10 τὸν Θεὸν τῆς τοιαύτης ἀσεβείας τὰς δίκας.

«Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα». Οἱ μὲν παράνομοι, φησὶν, οὐ διέλιπον πονηρὰ κατὰ τοῦ Κυρίου βουλευόμενοι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό· «Ἐξερένησαν ἀνομίαν»· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ὁ συνετὰ βουλευόμενος (τοῦτο γὰρ ἡ βαθεῖα 15 καρδία δηλοῖ), ἅτε ἀκριβῶς νοήσας τὸ μυστήριον, τοῖς προσήκουσιν ὕμνοις κεχορημένος, ὑψώσει τὸν Θεόν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· «Ἐψώσω σε, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεὺς μου. Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν». Εἰπὼν αὐτῶν τὸ κατὰ τῶν ἁγίων κηρύκων ἔπαρμα, διεξέρχεται καὶ τὴν ἔκπτωσιν. 20 «Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος». Τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθεῖ, ἐπισκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν;

«Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιδί ἐπ' αὐτῷ». Διαφερόντως οἱ τῶν θείων νόμων ἐπιμελούμενοι θυμηδίας ἐμφορηθέντες, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα βεβαίαν ἐργάζονται. «Καὶ ἐ- 25 παινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Καὶ τὴν παρὰ ἀνθρώπων καρπύσσονται εὐκλειαν οἱ πρὸς Θεὸν διευθύνοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἕξω βαδίζειν οὐκ ἀνεχόμενοι.

σης αὐτῶν. Διότι εἶναι πράγματι θανατηφόρα (λόγια) ὅσα ἐπιχειροῦν νὰ πείσουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι Θεός.

6. «Ἐξάπινα κατατοξεύσουσιν αὐτόν καὶ οὐ φοβηθήσονται». Ἐνεδρεύουν, λέγει, καὶ ἐξαίφνης ἐπιτίθενται, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος βλέπει. «Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν», δηλαδή διεβεβαίωσαν ὅτι δὲν ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος. «Διηγῆσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα». Διὰ παντὸς τρόπου, λέγει, ἐσκέπτοντο νὰ φονεύσουν κρυφίως τοὺς κήρυκας τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν. «Τίς, εἶπαν, ὄψεται αὐτούς»; Ἐπραττον αὐτὰ, λέγει, διότι ἐνόμιζον ὅτι ὁ Θεός δὲν θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτὴν.

8. «Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα». Οἱ μὲν παράνομοι, λέγει, οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ μηχανορραφοῦν κατὰ τοῦ Κυρίου — διότι τοῦτο σημαίνει τὸ «ἐξηρεύνησαν ἀνομίαν» — ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σκέπτεται συνετῶς (διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ βαθεῖα καρδία), ἐπειδὴ κατενόησεν ὀρθῶς τὸ μυστήριον, χρησιμοποιοῦν τοὺς καταλλήλους ὕμνους, θὰ ὑψώσῃ τὸν Θεόν, συμφώνως πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν ἀλλαχοῦ «Θὰ σὲ ὑψώσω, Κύριε Θεέ μου, βασιλεῦ μου»¹. «Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν». Ἀφοῦ εἶπε διὰ τὴν ἔπαρσιν των ἐναντίων τῶν ἀγίων κηρύκων, περιγράφει καὶ τὴν κατάρρευσιν.

10. «Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος». Πράγματι δὲ ποῖος δὲν θὰ φοβηθῆ, ὅταν ἴδῃ τὴν τιμωρόν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν;

11. «Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιεῖ ἐπ' αὐτῷ». Ὅσοι φροντίζουν διὰ τοὺς θείους νόμους θὰ γεμίσουν ἀπὸ ὑπερβολικὴν χαρὰν καὶ θὰ εἶναι πλέον βέβαιοι διὰ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Καὶ θὰ κερδίσουν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν ὅσοι βαδίζουν τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν βαδίζουν ἐκτὸς τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ.

ΞΔ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Λαυίδ. Ὡδὴ Ἱερεμίου καὶ Ἱεζεκιήλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι.

Ἐπόθεσις.

- 5 Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ εἰσάγει τὸ πρόσωπον τῶν ἔθνῶν τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, καταβοώντων τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, αἰτούντων τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἄφρασι. Ἔτι τε εὐχὴν ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάσαι ἀκάροισι, γενομένων δὲ εὐφόρων διὰ τῆς εἰς Χριστόν πίστεως.
- 10 «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών». Οὐκέτι φησὶν, οἷς ἐνομίζομεν θεοῖς τοὺς ὕμνους ἀναπέμπομεν, εἰδότες ὡς ἐκείνους μὲν οὐ πρέπει ἀνυμνεῖν, ξύλοις καὶ λίθοις καὶ δαιμονίοις οὖσιν· σοὶ δὲ μόνῳ τὸ τοιοῦτον ὀφείλημα προεπωδέστατον. «Καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἡ τῇ ἐπὶ γῆς φησιν, 15 ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἢ τῇ ἐπουρανίῳ, ὅπου παραγεγόμενοι τὰς αἰνήσεις ἀναπέμπομεν.

«Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἤξει». Ἐθαγγελίζεται διὰ τούτων τὴν κλήσιν ἀπάντων τῶν ἔθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Ἰωήλ· «Ἐκχεῶ ἀπὸ Πνεύματός μου ἐπὶ 20 πᾶσαν σάρκα».

«Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς». Λόγους ἀνόμων φησὶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, δι' ἧς καὶ ἐξησθήθησαν, τῆς ἀληθοῦς ἐκπεσόντες γνώσεως. «Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν ἰλάση». Ἐδχονται τῆς συμβάσης ἐν τῇ πλάνῃ ἀσεβείας ἀ- 25 παλλαγῆναι.

«Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου». Τοὺς τελειωθέντας κατ' ἀρετήν, καὶ εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω φθάσαντας κλήσεως, μακαρίους ἀποκαλοῦσι. «Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου». Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τὰ διάφορα τοῦ Πνεύματος λέγει χαρίσματα. «ᾧ μέν» γὰρ, φησὶ, «δίδοται διὰ τοῦ Πνεύ-

64

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ. Ὡδὴ Ἰερεμίου καὶ Ἰεζεκιήλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅταν ἔμελλον νὰ πορευθοῦν εἰς τὴν ἔξοριαν.

Ἑπόθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν εἰσάγει τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν ἔθνικούς, οἱ ὅποιοι κατηγοροῦν τοὺς σοφοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ζητοῦν συγχώρησιν διὰ τὴν προηγουμένην ἀσέβειαν αὐτῶν. Ἐπίσης προσεύχεται δι' αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲν ἄκαρποι ἔγιναν δὲ εὐφοροὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν.

2. «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών». Δὲν θὰ ἀναπέμψωμεν πλέον, λέγει, ὕμνους εἰς ὅσους ἐνομιζομεν θεοὺς, διότι δὲν ἀρμόζουν ὕμνοι εἰς ἐκείνους, ἀφοῦ εἶναι ξύλα καὶ λίθοι καὶ δαιμόνια· τοῦτο ἀρμόζει καὶ ὀφείλεται εἰς σὲ μόνον. «Καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἡ ἐννοεῖ τὴν ἐπὶ γῆς, ὅποτε (Ἱερουσαλήμ) εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἢ τὴν ἐπουράνιον, ὅπου θὰ αἰνέσωμεν τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἄφιξίν μας ἐκεῖ.

3. «Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἤξει». Διὰ τούτων εὐαγγελίζεται τὴν κλήσιν ὅλων τῶν ἔθνῶν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωήλ· «Θὰ ἐξαποστείλω τὸ Πνεῦμά μου εἰς πάντα ἄνθρωπον»¹.

4. «Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς». Λόγους ἀνόμων λέγει τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, διὰ τῆς ὁποίας ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν, διότι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν. «Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν ἰλάση». Προσεύχονται νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν, τὴν ὁποίαν διέπραξαν κατὰ τὴν πλάνην των.

5. «Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου». Ἀποκαλοῦν μακαρίους ὅσους ἐτελειώθησαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ βραβεῖον τῆς οὐρανόθεν κλήσεως. «Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου». Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου λέγει τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ ἀγίου Πνεύματος. «Διότι εἰς ἄλλον δίδεται διὰ τοῦ

ματος λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως), καὶ τὰ ἕτερα τῶν χαρισμάτων. («Ἅγιος ὁ ναὸς σου»: ἢ ὁ ἐπουράνιος, ἢ ὁ ἐπίγειος, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς»).

5 («Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περᾶτων τῆς γῆς). Οὐκοῦν ἐπάκουσον ἡμῶν, καὶ ταῦτα παράσχου. Εἰς σέ, φησί, τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐλπιούσι, καὶ οἱ μακρὰν τῆς θαλάσσης οἰκοῦντες. Δηλοῦται δὲ πάλιν διὰ τούτων τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα.

10 («Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ»). Ἐνταῦθα τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις φησὶν. («Ἐτοιμάζων») δὲ εἰς τιμωρίαν· ἠτοίμασε γὰρ αὐτοῖς τὴν ἄβυσσον. Τοῦτο δὲ ποιήσεις δυνατὸς ὢν. («Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης»). Θάλασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, φησὶν, ὃ καὶ συνταράτ-
15 τεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· («Ἥλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς»).

«Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα, ἀπὸ τῶν σημείων σου». «Ὅτε, φησί, τὰ ἔθνη ταραχθήσονται, τουτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστήματα, τότε δὴ τότε
20 καὶ οἱ ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονται σε, τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες. Σημεῖα δὲ τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ γεγενημένα λέγει. («Ἐξόδους πρωίας καὶ ἐσπέρας τέρψεις»). «Ὅταν γὰρ τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην ἄνθρωποι κατοικοῦντες, φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ
25 τότε καὶ εἰς τὰς πρωίας καὶ εἰς τὰς ἐσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις ἔσται αὐτοῖς, ἀγαλλιομένοις ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἢ σὴ παρουσία.

(«Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν»). Δείκνυσιν ἐπὶ

Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον λόγος γνώσεως»¹ καὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα. «Ἅγιος ὁ ναὸς σου» ἢ ὁ ἐπουράνιος ἢ ὁ ἐπίγειος κατὰ τὸ ρηθὲν «Διότι ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιος, οὗτος δὲ εἴσθε σεῖς»².

6. «Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς». Ἄκουσέ μας λοιπὸν καὶ χορήγησέ μας αὐτά. Εἰς σέ, λέγει, θὰ ἐλπίζουσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ὅσοι κατοικοῦν μακρὰν τῆς θαλάσσης. Διὰ τούτων πάλιν δηλοῦνται τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

7. «Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ». Ὁρῆ λέγει ἐδῶ τὰς ἐχθρικός δυνάμεις. «Ἐτοιμάζων» πρὸς τιμωρίαν, διότι ἠτοίμασε τὴν ἄβυσσον δι' αὐτούς. Θὰ πράξης δὲ τοῦτο, διότι εἶσαι δυνατός. «Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης». Θάλασσαν λέγει ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, τὸ ὁποῖον ταράσσεται ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγον φοβισμένα· «Ἥλθες προῶρως νὰ μᾶς βασανίσῃς»³.

9. «Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα ἀπὸ τῶν σημείων σου». Ὅταν, λέγει, θὰ ταραχθοῦν τὰ ἔθνη, δηλαδὴ τὰ τάγματα τῶν δαιμόνων, τότε θὰ σὲ φοβηθοῦν καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καὶ ὅσοι κατοικοῦν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, διότι θὰ ἔχουν ἤδη μεγάλα σημεῖα. Σημεῖα δὲ ὀνομάζει ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. «Ἐξόδους πρωίας καὶ ἑσπέρας τέρψεις». Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν ἴδουν τὰ μεγάλα σημεῖα, καὶ καταληφθοῦν ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε, λοιπὸν, τότε χαίρωνται πολὺ καὶ κατὰ τὰς πρωινὰς καὶ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ἐξόδους των, δηλαδὴ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, καὶ θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίασιν δι' ὅσα (θαυμαστά) κατώρθωσε ἡ παρουσία σου.

10. «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν καὶ ἐμέθυσας αὐτήν». Δεικνύει διὰ

2. Α' Κορ. 3, 17.

3. Ματθ. 8, 29.

τίσι τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ἢ τέρασι. Ἐπὶ τίσι δὲ ἢ ἐπὶ τῷ τῆς ἐπι-
σκοπῆς ἀξιῶσαι τὴν γῆν, καὶ μεθύσαι αὐτὴν τῶν παρ' αὐτοῦ δη-
λονότι χαρισμάτων; («Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων».)
Ποταμὸν ἐνταῦθα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησί· πεπληρωῦσθαι δὲ
5 αὐτὸν ὑδάτων· τίνων ἢ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν, φησίν, ὧν τοῖς
ἀξιόις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπηγγελίετο; Εἶεν δ' ἂν αἱ
ἐπαγγελίαι τὸ· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», καὶ οἱ ἐξῆς
τῶν μακαρισμῶν. («Ἡτοιμάσας τὴν τροφὴν αὐτῶν»). Τροφὴν μὲν
τὴν πνευματικὴν φησιν. Ἡτοιμάσθαι δὲ αὐτὴν λέγει, διότι πρὸ
10 καταβολῆς κόσμου ὄρισται τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον, «ὅς
ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ».)

«Τοὺς ἀβλακὰς αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐ-
τῆς». Ἀβλακὰς φησι τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, γεννήματα δὲ τοὺς
εὐσεβεῖς λογισμοὺς. («Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται
15 ἀνατέλλουσα»). Καὶ τὰ μικρὰ, φησί, τῶν θείων χαρισμάτων τῶν
διδομένων αὐτῇ εὐφραίνειν αὐτήν, καὶ ἀνατέλλειν παρασκευάζει,
τὸν νοητὸν δηλονότι καρπὸν. Νοήσεις δὲ τὰς σταγόνας αὐτῆς
ἀπὸ τοῦ εἰρημένου περὶ Χριστοῦ· «Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ
κόκκον, καὶ ὡς ἡ σταγὼν ἢ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν».)

20 «Εὐλόγησεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός
σου». Ἐνιαυτὸν φησι τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καιρὸν, καὶ στέ-
φανον χρηστότητος ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς
ἁγίους ἐν αὐτῷ στεφανοῦσθαι. «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται
πιότητος». Πεδία πάλιν τὰς τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυ-
25 χὰς καλεῖ. («Πιανθήσονται τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου»). Ὁρη μὲν
τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς
γεγενημένους τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν· ἐρημον δὲ τὴν ἐξ

ποιον λόγον θά χαροῦν πολὺ ὅλα τὰ ἔθνη. Διὰ ποιον ἄλλον βεβαίως, εἰμὴ διότι ηὐδόκησε νὰ ἐμφανισθῆ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ μεθύσῃ αὐτὴν διὰ τῶν χαρισμάτων του; «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὕδατων». Ποταμὸν ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον· λέγει δὲ ὅτι ἔχει γεμίσει ἀπὸ ὕδατα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰς θείας ἐπαγγελίας, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη εἰς ὅσους εἶναι ἄξιοι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐπαγγελίαι δὲ εἶναι τὸ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»¹ καὶ οἱ λοιποὶ μακαρισμοί. «Ἡτοιμάσας τὴν τροφὴν αὐτῶν». Ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν τροφὴν, λέγει δὲ ὅτι ἠτοιμάσθη, διότι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἔχει ὀρισθῆ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὁ Χριστὸς δὲ «εἶναι ἄρτος, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον»².

11. «Τοὺς αὐλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς». Αὐλακας λέγει τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, γεννήματα δὲ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς. «Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα». Καὶ τὰ μικρὰ ἀκόμη θεῖα χαρίσματα, λέγει, τὰ ὁποῖα δίδονται εἰς αὐτὴν, τὴν εὐφραίνουν καὶ τὴν καθιστοῦν ἱκανὴν νὰ βλαστήσῃ τὸν νοητὸν βεβαίως καρπὸν. Διὰ νὰ κατανοήσῃ δὲ τί εἶναι αἱ σταγόνες τῆς, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆς τὸ λεχθέν περὶ τοῦ Χριστοῦ· «Θά κατέλθῃ ὡς βροχὴ ἐπὶ τὴν σπορὰν καὶ ὡς σταγῶν στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν»³.

12 - 13. «Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου». Ἐνιαυτὸν ὀνομάζει τὴν ἐποχὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, λέγει δὲ αὐτὸν καὶ στέφανον χρηστότητος, διότι κατ' αὐτὸν θά στεφανωθοῦν διὰ πολλῆς ἀγαθότητος οἱ ἅγιοι. «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος». Πεδία ὀνομάζει τὰς ψυχὰς ὧσων ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. «Πιανθήσονται τὰ ὠρεῖα τῆς ἐρήμου». Ὁρῆ μὲν λέγει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν εὐτραφεῖς διὰ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων· ἐρημον δὲ ἀποκαλεῖ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁ-

2. Ἰω. 6, 33.

3. Ψαλμ. 71, 6.

ἔθνῶν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως. «Καὶ ἀγαλλιασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται». Βουνοὺς τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προέδρους φησὶν.

«Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων». Κριοὺς μὲν τῶν 5 προβάτων τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν φησι. Τί δὲ ἐνδύσονται ἢ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἱμάτιον καὶ τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα; Κριοὺς ὀνομάζει προβάτων καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὡς προκύψαντας καὶ τοὺς ἐχθροὺς κερατίζειν ἰσχύοντας, καθὼς ὁ Κύριος ἔφη «Ἴδού ἐγὼ ἀποστελεῶ ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων». «Καὶ 10 αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσιν σῖτον». Αἱ πάλαι, φησὶν, ἀπορώτατοι καὶ ἄγονοι τῶν ἔθνῶν ψυχὰι πνευματικῶν καρπῶν ἔσονται πλήρεις. «Κεκραξόνται καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν». Ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβαλοῦσαι, φησὶν, αἱ κοιλάδες καὶ πληθυνθεῖσαι νοητῶν καρπῶν, ἐκτενωῶς σοὶ τοὺς ὕμνους ἀναπέμψουσιν.

15

ΞΕ'

Εἰς τὸ τέλος ᾠδῆ ΨΑΛΜΟΥ ἀναστάσεως.

Ἐπόθεσις.

Τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ κατασημαίνει, καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν γενησομένην τῶν ψυχῶν αὐτῶν 20 εὐαγγελίζεται, κατὰ τὸ εἰρημένον· («Ὁ ἀνιστῶν ἀπὸ γῆς πτωχόν»). Καὶ μὴν καὶ τῶν ἀποστόλων εἰσφέρει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων ὅσα ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος πεπόνθασι τοῦ εὐαγγελικοῦ, καὶ ὅσαι θλίψεις εἰς αἰωνίους εὐφροσύνας ἐξήγαγον αὐτούς. Ἔτι μὴν καὶ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ σημαίνεται ἡ ἀποβολή.

25 «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος, ἀδόκιμος ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς. Ὡς οὖν ἀνηρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, διὰ τῆς παρουσίας δηλονότι Χριστοῦ, πάντα τὰ ἔθνη τοὺς

ποία παλαιότερον ἔστερεῖτο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται». Βουνοὺς ἀποκαλεῖ τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν.

14. «Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων». Κριοὺς τῶν προβάτων ὀνομάζει τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν, θά ἐνδυθοῦν δὲ οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ τὸ ἐπανωφόριον τῆς ἀφθαρσίας καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς εὐφροσύνης. Κριοὺς προβάτων ἀποκαλεῖ καὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, διότι κύψαντας τὴν κεφαλὴν ἀπέκρουσαν διὰ τῶν κεράτων (ὡς κριοὶ) τοὺς ἐχθροὺς, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος· «Ἴδου θά σᾶς ἀποστείλω ὡς πρόβατα εἰς τὸ μέσον τῶν λύκων»¹. «Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνούσι σῖτον». Αἱ ψυχαὶ τῶν ἔθνῶν, λέγει, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἄλλοτε ἐνδεεῖς καὶ ἄγονοι, θά γεμίσουν ἀπὸ πνευματικῶν καρπῶν. «Κεκράζονται· καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν». Θά βελτιωθοῦν, λέγει, αἱ κοιλάδες καὶ θά γεμίσουν ἀπὸ πνευματικῶν καρπῶν καὶ θά σὲ ὑμνοῦν συνεχῶς.

65

Εἰς τὸ τέλος· ᾠδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως.

Ἑπόθεσις.

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ καθιστᾷ σαφῆ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν καὶ εὐαγγελίζεται τὴν ἀνάστασιν, ἣ ὁποία θά λάβῃ χώραν εἰς τὰς ψυχὰς των, κατὰ τὸ λόγιον· «Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν»². Ἐπίσης εἰσάγει τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἐξιστοροῦν ὅσα ἔπαθαν χάριν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ ὁποῖα θλίψεις ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν αἰώνιαν χαράν. Ἐπίσης προφητεύεται ἡ ἀπόρριψις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ.

2 - 4. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Ἀλαλαγμὸς εἶναι ἐπινίκιος ὕμνος, ὁ ὁποῖος, ἄδεται διὰ τὴν πτώσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατηργήθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ παρόντος αἰῶνος, διὰ τῆς παρουσίας τοῦ

2. Ψαλμ. 112, 7.

ἐπινικίους ὕμνους ἀναπέμπειν παρακαλεύονται. «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου». Καὶ ποῖα ἔργα ἢ τὰς θεοσημείας φησί, καὶ τὸ ἐκποδὸν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη· «Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου». 5 Τῆς Ἰουδαίων ἀποπληξίας ἐνταῦθα κατηγορεῖ, ὡς μηδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς εἰς τὸ πείθεσθαι. «Πᾶσα ἡ γῆ προσκνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι». Ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι, φησί, καίτοι ὑπερβολὰς ὀρῶντες προατομένας σημεῖων, ἐψεύσθησάν σοι. Ἄλλ' οὖν ἀντ' ἐκείνων προσκνησέη 10 σοι πᾶσα τῶν ἔθνῶν ἡ πλήθυσ.

«Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ». Τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγεται τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ πάλαι τὴν Ἐρυθρὰν ξηράνας θάλασσαν, καὶ μὴν 15 καὶ εἶναι τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ ἀνακόφας τὰ ρέματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ.

«Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν». Καὶ τούτου ἀπόδειξις τὰ ἤδη γενόμενα, ὅπως τὴν θάλασσαν μετέβαλεν εἰς ξηράν. Σύμμαχος οὕτως λέγει· «Μετέβαλε θάλασσαν εἰς ξηράν· 20 ποταμὸν διέβησαν ποδί». Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Θεός, φησί, ὁ καὶ ἡμῖν τὴν ἐπάνοδον καὶ ἡμῖν σωτηρίαν δωρούμενος· ὁ πάλαι καὶ θάλατταν καὶ ποταμὸν διαστήσας, καὶ τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἀκινδύνως διαβῆναι κελεύσας. «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ». Τὸ «ἐκεῖ» χρόνον ἐστὶ σημαντικόν. Λέγει οὖν, ὅτι κατὰ 25 τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, ἐκεῖ σὺν αὐτῷ συμβασιλεύσομεν, καὶ τῇ χαρᾷ τῇ ἀνεκλαλίτῳ εὐφρανθησόμεθα.

«Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσι». Πᾶσι προσέχει, καὶ πάντα ἐξετάζει τὰ γενόμενα. «Οἱ παραπικραίνοντες 30 μὴ ὑφουσθώσαν ἐν ἑαυτοῖς». Καὶ τίνες ἂν εἴεν οἱ παραπικραίνοντες ἢ περὶ ὧν εἴρηται, «Υἱὲ ἀνθρώπου, πορεύθητι πρὸς τὸν οἶκον

Χριστοῦ, ὅλα τὰ ἔθνη προτρέπονται νὰ ἀναπέμψουν τοὺς ἐπινικίους ὕμνους. «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου». Διὰ τῶν ἔργων ἐννοεῖ τὰ θεῖα σημεῖα καὶ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ πλήθους τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων. «Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου». Ἐνταῦθα κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους διὰ πόρωσιν, ἀφοῦ οὐδέ αὐτὰ τὰ μεγάλα θαύματα ἠδυνήθησαν νὰ πείσουν αὐτούς. «Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι». Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, παρ' ὅτι εἶδον πλήθος θαυμάτων, ἐψευδολόγησαν ἐναντίον σου, ἀντὶ ἐκείνων θὰ σέ προσκυνήσῃ ὅλον τὸ πλήθος τῶν ἐθνῶν.

5. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ». Ἐνταῦθα ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματι τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι διδάσκουν τὰ ἔθνη ὅτι αὐτός ὁ ὁποῖος ἔκανε τὰ θεῖα σημεῖα κατὰ τὴν παρουσίαν του εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐξήρανε ἄλλοτε τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐσταμάτησεν ἐπίσης τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, ὥστε νὰ περάσουν αὐτὸν πεζοὶ οἱ Ἰσραηλίται.

6. «Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν». Ἀπόδειξις δὲ τούτου (δηλ. τῆς παρουσίας) εἶναι ὅσα ἤδη ἔγιναν, ὅπως ἡ μεταβολὴ τῆς θαλάσσης εἰς ξηρὰν. Ὁ Σύμμαχος μεταφράζει ὡς ἐξῆς· «Μετέβαλε θάλασσαν εἰς ξηρὰν· ποταμὸν διέβησαν ποδί». Αὐτός, λέγει, εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδώρησε καὶ τὴν ἐπάνοδον (ἐκ τῆς Αἰγύπτου) καὶ τὴν σωτηρίαν· αὐτός ἄλλοτε ἔκοψεν εἰς τὰ δύο καὶ θάλασσαν καὶ ποταμὸν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς προγόνους μας νὰ διαβοῦν ἄνευ κινδύνου. «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ». Τὸ «ἐκεῖ» σημαίνει τὸν χρόνον. Λέγει λοιπὸν ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ βασιλεύσῃ εἰς τὸν νέον κόσμον, θὰ βασιλεύσωμεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ καὶ θὰ εὐφρανθῶμεν μὲ ἀνείπωτον χαρὰν.

7. «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσι». Προσέχει τὰ πάντα καὶ ἐξετάζει ὅλα τὰ γενόμενα. «Οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς». Οἱ καταπικραίνοντες (τὸν Θεόν) εἶναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐλέχθησαν τὰ ἀκόλουθα· «Υἱὲ ἀνθρώπου, ὑπάγε πρὸς τὸν οἶκον, ὁ ὁποῖος μὲ καταπικραίνει»¹ καὶ

τὸν παραπικραίνοντά με); «Καὶ μὴν παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ»· καὶ πάλιν· «Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ».

«Ἐδλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεόν». Πάντες δὲ κατὰ ταυτὸν γε-
5 νόμενοι, μᾶλλον αὐτὸν ἐπαινεῖτε καὶ θαυμάζετε.

[«Τοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν». Εὐφρανθήσομαι δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις θαυμασίοις, καὶ τῷ ταῦτα πεπονηκότι, ὅς, ἅτε Δεσπότης καὶ πάντα ἐφορῶν, διάκρισιν ποιεῖται τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τιμωρίαις περιβάλλει τοὺς ἀναξίους. Ὁφθαλμοὺς τοὺς
10 ἀποστόλους λέγει].

«Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς». Τὰς θλί-
ψεις τὰς γενησομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις προανα-
φωνεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικόν· ἐκ προσώπου αὐτῶν καταλέγον
καὶ τὰς παγίδας, ἧτοι τὰ δεσμωτήρια, τοὺς τε πειρασμοὺς τοὺς
15 διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος κατασημαίνει.

«Ἐἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὄλοκαντώμασι».

Ὅποσα σοι προσφέρειν προσέταξας, ἱερεῦσω προθύμως.
«Μεμναλωμένα» δὲ κέκληκε τὰ εὐτραφεῆ καὶ πλοῖνα· οὕτω γὰρ καὶ
ὁ νόμος προσφέρειν ἐκέλευσεν ἄμωμά τε καὶ ἄρτια. Ἐπαρᾶται
20 δὲ καὶ ὁ προφήτης Μαλαχίας τοῖς τὰ τοιαῦτα μὲν ἔχουσιν, ἀνά-
πηρα δὲ προσφέρουσιν. Αὕτη δὲ καὶ τῷ Κάιν ἐγένετο τῶν κακῶν
ἐκείνων ἡ ἀρχή. Διδασκόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς τιμιωτέροις ὧν
ἔχομεν τὸ θεῖον γεραίρειν. «Ἐανοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων».
Πνευματικᾶ δὲ πάντα, ὡς ἔφην, καὶ τὰ ὄλοκαντώματα καὶ οἱ
25 βόες καὶ οἱ χίμαροι, οὗς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται.

«Δεῦτε, καὶ ἀκούσατε, καὶ διηγῆσομαι». Καὶ τίνα ἕτερα
διηγεῖται ἢ ἃ φθάσας ἐξηγήσατο, τό, «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς», καὶ
τὰ λοιπά;

«'Αλλ' ὁμως κατεπίκραναν αὐτόν εἰς τὴν ἔρημον»¹, καὶ ἀλλαχοῦ· «Μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας σας ὥστε νὰ μὲ καταπικράνετε»².

8. «Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεόν». Ἐφοῦ συγκεντρωθῆτε ὅλοι ἐπὶ τὸ αὐτό, εὐλογεῖτε καὶ θαυμάζετε αὐτόν τὰ μέγιστα.

[9. «Τοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν». Θὰ εὐφρανθῶ διὰ τὰ τοιαῦτα θαύματα καὶ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὰ ἔχει πράξει· αὐτὸς ὡς Δεσπότης βλέπων τὰ πάντα θὰ διακρίνη τοὺς κατοίκους τῆς γῆς καὶ θὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀναξίους. Ὁφθαλμοὺς λέγει τοὺς ἀποστόλους].

10. «Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς». Τὸ προφητικὸν Πνεῦμα προαναγγέλλει τὰς θλίψεις, τὰς ὁποίας θὰ ὑπομείνουν οἱ ἀπόστολοι διὰ τὸ κήρυγμα· ἐξ ὀνόματος αὐτῶν ἀπαριθμεῖ τὰς παγίδας, δηλαδὴ τὰς φυλακίσεις, καὶ τοὺς πειρασμοὺς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος ἀναφέρει.

13 - 15. «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὀλοκαυτώμασι». Θὰ σοῦ προσφέρω προθύμως ὡς ἱερεὺς, ὅσα διέταξες νὰ σοῦ προσφέρουν. «Μεμουλωμένα» (σφάγια) δὲ ὀνομάζει τὰ εὐτραφῆ καὶ παχέα· διότι οὕτω καὶ ὁ (μωσαϊκός) νόμος διέταξε νὰ προσφέρωνται ἄψογα δηλαδὴ καὶ ἄρτια. Ὁ προφήτης Μαλαχίας μάλιστα καταρᾶται ὅσους ἔχουν μὲν τὰ τοιοῦτου εἶδους (σφάγια), προσφέρουν ὁμως ἀνάπηρα³. Τοῦτο ἄλλωστε ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῶν δεινῶν διὰ τὸν Κάιν⁴. Διδασκόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ τιμῶμεν τὸ θεῖον διὰ τῶν πολυτιμοτέρων ἀπὸ ὅσα ἔχομεν. «Ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων». Εἶναι ὅλα πνευματικά, ὅπως εἶπον, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ οἱ βόες καὶ οἱ τράγοι, τὰ ὁποῖα ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ.

16. «Δεῦτε καὶ ἀκούσατε καὶ διηγῆσομαι». Οὐδὲν ἄλλο διηγεῖται εἰμὴ ὅσα πρὸ ὀλίγου ἐδιηγῆθη, τὸ «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς» καὶ τὰ λοιπὰ.

2. Ψαλμ. 94, 8.

3. Βλ. Μαλ. 1, 7.

4. Πρβλ. Γέν. 4, 3 κ.έ.

«*Ἄδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος*». Ἦδειν δέ, ὅτι οὐκ ἄν, ἐμοῦ περὶ ἄδικίαν ἔχοντος, ἀκούσασαί μου τῆς προσευχῆς ὁ Θεὸς ἀνέχοιτο. Ἐκλύλας· «*Ἄνωφελές ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, οὐκ εἰσακούσεται Κύριος*». Βούλεται δὲ εἰ-
 5 πεῖν, ὅτι, τὰς αἰτήσεις τῷ Θεῷ προσάγων, ἐπεμελούμην τοῦ πρέποντος, εἰδώς, ὡς οὐδέν μοι τῆς αἰτήσεως ὄφελος, μὴ ποι-
 οῦντι τὰ δέοντα. Καὶ ἕτερόν τι καύχημα προσφέρει τῷ Θεῷ τὸ ἔξω πάσης ἀδικίας γενέσθαι· διὸ καὶ εἰσακούεσθαι θαρρεῖ.

ΞΣ'

10 *Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις ΨΑΛΜΟΣ, τῷ Δαβίδ.*

Ἐπίθεσις.

Πάλιν κἀνταῦθα τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον εἰσάγεται, διδασκαλίαν ποιούμενον τῶν ἐθνῶν, ὀυσηθῆναι τε εὐχόμενον τῶν ἀντιλεγόντων τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν. [Ἀκόλουθος καὶ οὗτος τῷ
 15 πρὸ αὐτοῦ· ἰδίωμα γὰρ ἔχει τῆς τῶν ἱερῶν εὐλογίας, καὶ κεῖται ἐν τοῖς Κριταῖς ἡ εὐχὴ πᾶσα σχεδόν. Ὡς οὖν μέλλοντος καὶ τούτου γίνεσθαι, μετὰ τὴν ἐπάνοδον προεφητεύθη, κηρύττει δὲ καὶ τὴν θεῖαν ἀνθρώπησιν καὶ ἐπιφανείαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν. «*Ἐν ὕμνοις*» δὲ ἐπιγέγραπται, ἐπεὶ Θεοῦ τὸ ὑμνεῖσθαι,
 20 ἀνθρώπων δὲ τὸ ἐπαίνων ἐγκωμιάζεσθαι].

«*Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς*». Τῶν σῶν οἰκτιρισμῶν δεόμεθα, φησί, Λέσποτα, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ προσώπου σου, πρὸς τὸ δύνασθαι φανερὰν τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου σου

1. Οἱ πρῶτοι στίχοι τοῦ Ψαλμοῦ εὑρίσκονται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ἄρι-

18. «'Αδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος». Ἐγνώριζα δὲ ὅτι δὲν θὰ ἠνείχετο, νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχήν μου ὁ Θεός, ἂν εἶχον προσκολληθῆ εἰς τὴν ἀδικίαν. Ὁ Ἀκύλας μεταφράζει· «'Ανωφελὲς ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, οὐκ εἰσακούσεται Κύριος». Θέλει δὲ νὰ εἴπῃ τοῦτο, ὅτι, ὅταν προσήγον εἰς τὸν Θεὸν τὰς παρακλήσεις μου, ἐφρόντιζα (νὰ πράττω) τὸ πρέπον, διότι ἐγνώριζα ὅτι εἰς οὐδὲν θὰ μὲ ὠφέλει ἡ παράκλησις, ἂν δὲν ἔπραττα τὰ προσήκοντα. Προσφέρει καὶ τοῦτο τὸ καύχημα εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ παρέμεινεν ἔξω ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀδικίαν· διὰ τοῦτο καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι θὰ εἰσακουσθῆ.

66

Εἰς τὸ τέλος, ἐκ τῶν ὕμνων, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Καὶ ἐνταῦθα εἰσάγεται πάλιν τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι διδάσκουν τὰ ἔθνη καὶ παρακαλοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ ὅσους φέρουν ἀντιρρήσεις εἰς τὴν διδασκαλίαν των. [Ὁ παρῶν ψαλμὸς ἀκολουθεῖ τὸν προηγούμενον· διότι ἀναφέρεται χαρακτηριστικῶς εἰς τὴν εὐλογίαν τῶν ἱερῶν, ἡ δὲ προσευχὴ εὐρίσκεται σχεδὸν ὀλόκληρος εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν¹. Ἐπροφητεύθη δὲ καὶ τοῦτο ὡς μέλλον νὰ συμβῆ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν (τῶν ἐθνῶν), κηρύσσεται δὲ ἡ ἐνανθρώπησις καὶ ἐπιφάνεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἐθνῶν. Ἐχει ἐπιγραφῆ δὲ «ἐν ὕμνοις», διότι ὁ ὕμνος ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι ἐγκωμιάζονται δι' ἐπαίνων].

2. «Ὁ Θεὸς οἰκτερήσαι ἡμᾶς καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς». Ἐξαιτούμεθα τὴν εὐσπλαγχίαν σου, Δέσποτα, καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ προσώπου σου, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ κηρύξωμεν φανερῶς εἰς

θμῶν (καὶ ὄχι τῶν Κριτῶν, ὡς ἐσφαλμένως - πιθανῶς ἐξ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος - λέγει τὸ κείμενον) 6, 24 - 26.

Εὐαγγελίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κηρῦξαι. «Σωτήριον» γὰρ πανταχοῦ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ φησιν.

«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός». Πάντων τῶν ἔθνῶν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν προφητεύει. «Εὐφρανθήτωσαν 5 καὶ ἀγαλλιᾶσθωσαν ἔθνη». Ἡδόμενον τὸ προφητικὸν Πνεῦμα τῇ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης, πολλάκις τὰ αὐτὰ φθέγγεται, τῇ συνεχεῖ διηγήσει εὐφροσύνης ἀπολαῶν.

«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες». Οὐχ ἁπλῶς τὴν ταυτολογίαν τέθεικεν, ἀλλὰ 10 λὰ προθυμότερους τοὺς ἀκούοντας ἐργαζόμενος. «Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς». Ἡ νοητὴ δηλονότι. Καρπὸς δὲ αὐτῆς αἱ κατ' εὐσέβειαν προκοπαί.

[«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι οἱ λαοί, ὁ Θεός». Ὡπερ δις τὰ ἔθνη πρὸς ὑμνωδίαν διηγείρειν, οὕτως δις αὐτοῖς τὴν εὐλογίαν 15 ἐξήτησεν· ἀπολαύσαντα δηλονότι καὶ αὐτῆς εὐλογίας. Ἡ ὅτι ἐπεὶ οὐκ ἀγνοοῦσιν οἱ ἐξ αὐτῆς τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, ἀλλὰ τὸν ἥδιστον αὐτῷ προσφέρουσι τῆς εὐσεβείας καρπὸν· ὃν εἰ προσφερόμεν σοι, ἤτοι τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιτήδευσιν, εὐλογούμεθα παρὰ σοῦ.

[«Εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός». Εἰδέναι μὲν προσήκει, ὡς εὐ- 20 λογοῦντες ἄνθρωποι τὸν Θεόν, λόγους αὐτῷ προσφέρουσι μόνους, ἔργω δὲ αὐτὸν εὐεργετῆσαι οὐ δύνανται. Ὁ δὲ Θεός, εὐλογῶν, βεβαιοῖ τοὺς λόγους τῷ ἔργῳ, καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν παρέχει τοῖς εὐλογουμένοις φορὰν. Εἶτα διδάσκει πῶς].

ΕΖ'

25 Εἰς τὸ τέλος τῆς ψδῆς, Δαυὶδ ΨΑΛΜΟΣ.

Ἐπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καθάρωσιν, καὶ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας

ὄλα τὰ ἔθνη τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου σου Εὐαγγελίου. Διότι «σωτήριον» λέγει παντοῦ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.

3. «Ἐξομολογησάσθωσαν σοι λαοί, ὁ Θεός». Προφητεύει τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν ὄλων τῶν ἔθνῶν. «Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἔθνη». Εὐχαριστούμενον τὸ Προφητικὸν Πνεῦμα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης τὰ ἴδια πολλές φορές ἐπαναλαμβάνει, ἀπολαμβάνον διὰ τῆς συνεχοῦς διηγήσεως εὐφροσύνης.

4. «Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί πάντες». Δὲν ταυτολογεῖ ἄνευ λόγου, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήσῃ προθυμοτέρους τοὺς ἀκροατάς. «Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς». Ἡ νοητὴ γῆ προφανῶς. Καρπὸς αὐτῆς εἶναι αἱ ἀρεταὶ τῆς εὐσεβείας.

6. [«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι οἱ λαοί, ὁ Θεός». Ὅπως παρώτρυνε δύο φορές τὰ ἔθνη πρὸς ὑμνωδίαν, οὕτω ζητεῖ δύο φορές καὶ τὴν εὐλογίαν (τοῦ Θεοῦ) ἐπ' αὐτούς, νὰ ἀπολαύσουν δηλαδὴ καὶ τὴν εὐλογίαν. Ἡ ἐννοεῖ ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἐξ ἔθνῶν (πιστοὶ) δὲν ἀγνοοῦν τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὸν γλυκύτετον καρπὸν τῆς εὐσεβείας· ὅταν δὲ σοῦ προσφέρομεν αὐτόν, δηλαδὴ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, εὐλογούμεθα ἀπὸ σέ.

«Εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός». Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εὐλογοῦν τὸν Θεόν, προσφέρουν εἰς αὐτὸν μόνον λόγους καὶ δὲν δύνανται νὰ εὐεργετήσουν αὐτὸν δι' ἔργων. Ὁ Θεὸς ὁμως διὰ τῆς εὐλογίας του ἐπιβεβαιοῖ διὰ τοῦ ἔργου τοὺς λόγους καὶ παρέχει εἰς τοὺς εὐλογουμένους πλοῦσια τὰ πάσης φύσεως ἀγαθὰ. Ἐν συνεχείᾳ διδάσκει πῶς].

67

Εἰς τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀναφέρεται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν κατακρήμνισιν τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ὡς καὶ εἰς τὴν

τὴν ἀπόλυσιν. Ἐτι γε μὴν διδάσκει, ὡς αὐτὸς εἶη ὁ καὶ πάλαι τοὺς
 υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγών. Πρὸς δὲ τούτοις, ὑποδε-
 ξαμένοις τὸ κήρυγμα, Πνεύματος ἁγίου δόσιν ἐπαγγέλλεται.
 Καὶ μὴν καὶ τοῖς ἀποστόλοις εἰσάγει παράκλησιν, ἐκ πάσης θλί-
 5 φεως ὄυεσθαι ἐπαγγελλόμενος, τῆς γενομένης δηλονότι διὰ τὸ
 κήρυγμα. Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐπιστρέφειν ἐκ τῶν παραπικραϊνόντων
 ὑπισχνεῖται πολλοὺς, καὶ μὴν καὶ ἐκ τῶν καταπεσόντων εἰς τὸ
 τῶν ἡδονῶν πέλαγος. Οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τῶν ἀποστόλων κη-
 ρύττει τὴν ἀνάδειξιν, καὶ τίνες καὶ πόθεν ἦσαν. Πάντων τε τῶν
 10 ἔθνων τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν εὐαγγελίζεται. Ἐφ' ἅπασιν δὲ
 τούτοις τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἐκδιδάσκει σαφῶς.
 Ἐξεστι δὲ ταῦτα πάντα κατὰ μέρος τοῖς στίχοις ἐπιβαλόντα
 θεωρεῖν.

«Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐ-
 15 τοῦ». Τὴν εἰς τὸ κρίνειν τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας παρορμητὴν τοῦ
 Θεοῦ ὁ λόγος σημαίνει. Τῇ γὰρ αὐτοῦ παρουσίᾳ τῆς τῶν ἀνθρώ-
 πων τυραννίδος ἐξηλάθησαν.

«Ὀδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν». Εὐπρεπεῖς
 γίνεσθε, φησὶν, εἰς τὸ τοῖς ὁδοῖς ἐκείνου πορεύεσθαι, τοῦ
 20 ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων ὀφθέντος ἐν σαρκὶ τοῖς ἐπὶ γῆς. Ἡ,
 «τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν», τῷ μέχρις ἄδου πεποιημένῳ τὴν
 κάθοδον. «Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Τὰ ἔθνη τῶν
 δαιμόνων δηλονότι. «Τοῦ πατρὸς ὄρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χη-
 ρῶν». Ὀρφανῶν μὲν τῶν ἀπροστατεῦτων λέγει, χηρῶν δὲ τῶν
 25 ψυχῶν, τῶν μὴ ἔχουσῶν νυμφίον τὸν Λόγον. Προστάτης γὰρ ἐ-
 στι τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην οὐκ ἔχόντων βοήθειαν, οἷον
 ἡμεῖς. Τίς δὲ οὗτος καὶ οἷος;

«Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ». Ἐπειδὴ εἶπεν αὐτὸν ἐπι-
 βεβηκότα ταῖς δυσμαῖς, τουτέστι μέχρι τῶν ἄδου μυχῶν, διδά-
 30 σκει, πάλιν, ὡς ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς ἐν τοῖς ἰδίῳις γέγονε τό-

1. Ὁ στίχος καὶ οἱ ἐπόμενοι προτάσσονται τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη» κατὰ

ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν νοητὴν αἰχμαλωσίαν. Ἐπίσης διδάσκει ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξήγαγεν ἄλλοτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπὶ πλέον δὲ ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ λάβουν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅταν ὑποδεχθοῦν τὸ κήρυγμα. Ἐπίσης παρηγορεῖ τοὺς ἀποστόλους, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ λυτρώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ πᾶσαν θλίψιν, τὴν ὁποῖαν θὰ πάθουν ἕνεκα τοῦ κηρύγματος. Ὁμοίως ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν πολλοὶ ἀπὸ ὅσους θλίβουν αὐτούς, ὡς καὶ ἐξ ὅσων ἔχουν βυθισθῆ εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἡδονῶν. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀποστόλων, δηλαδὴ ποῖοι ἦσαν καὶ πόθεν κατήγοντο. Εὐαγγελίζεται δὲ καὶ τὴν πίστιν ὄλων τῶν ἔθνων εἰς τὸν Κύριον. Ἐκτὸς δὲ ὄλων αὐτῶν διδάσκει σαφῶς καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, ἂν προσέξωμεν εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους στίχους.

2. «Ἐν ἀναστάσει ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ». Τὸ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἐτοιμότητα τοῦ Θεοῦ νὰ κρίνῃ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας. Διότι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς του¹ ἐξεδιώχθησαν οἱ τύραννοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

5 - 6. «Ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν». Εὐπρεπισθῆτε, λέγει, διὰ νὰ πορευθῆτε εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐφανερῶς σαρκικῶς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς κατὰ τὸ τέλος τῶν χρόνων. Ἡ τὸ «τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν» σημαίνει εἰς τὸν καταβάντα εἰς τὸν ἄδην. «Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ», προφανῶς τὰ πλήθη τῶν δαιμόνων. «Τοῦ πατρὸς ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν». Ὀρφανούς μὲν λέγει τοὺς στερομένους προστασίας, χήρας δὲ τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ὡς νυμφίον τὸν Λόγον. Διότι προστατεύει τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ὄσους δὲν ἔχουν βοήθειαν, ὡς ἡμεῖς. Ποῖος δὲ καὶ ὁποῖος εἶναι αὐτός;

7. «Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἀγίῳ αὐτοῦ». Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἐπιβιβασθῆ εἰς τὴν δύσιν, δηλαδὴ (κατήλθε) μέχρι τοῦ βάθους τοῦ ἄδου, διδάσκει πάλιν ὅτι διὰ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν οὐρα-

τὴν πασχάλιον περίοδον, συνδεθέντες ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς παραδόσεως πρὸς τὴν ἀνάστασιν μᾶλλον ἢ τὴν ἐνανθρώπησιν.

ποις· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδέποτε ἀφειστήκει αὐτῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει. («Ὁ Θεὸς κατοικίξει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ»). Μονοτρόπους φησὶ τοὺς αὐτῶ καὶ μόνῳ ἀναθέντας τὴν ἰδίαν ζωὴν, καὶ πάσης διχοψυχίας καὶ κοσμικῆς ἐπιθυμίας αὐτὴν ἀλλοτριώσαν-
 5 τας. Τοῦτους δὴ οὖν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ ἐπουρανίῳ πόλει κατοικίξειν ἐπαγγέλλεται. («Ἐξάγωι πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ»). «Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε». Δεσμοὺς δὲ καὶ σκότος τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν φησίν. («Ὅμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κα-
 10 τοικοῦντας ἐν τάφοις»). Τοῦτό φησιν, ὅτι, καὶ ἐν ἄδου πορευθεῖς, καὶ τοῖς ἐκεῖ πνεύμασιν ἐκῆρουξεν, ἀπειθήσασί ποτε. Τὸ γάρ, («παραπικραίνοντας»), ἀντὶ τοῦ, παραπικράναντας, τέθεικεν.

«Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ». Δείκνυσιν, ὡς καὶ ὁ μέχρις
 15 ἄδου καταβάς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι διὰ Μωσέως ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου τὸν Ἰσραήλ. Λέγει οὖν, ὅτι, ἐν τῷ προπορεύεσθαί σε τοῦ ἐξεληλυθότος σου ἐξ Αἰγύπτου λαοῦ, γῆ ἐσείσθη, τουτέστιν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξἄκουστος ἢ ἔξοδος αὐτοῦ γεγένηται. («Γῆ ἐσείσθη· καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν»). Ἔσταξαν οἱ οὐρα-
 20 νοὶ τὴν πνευματικὴν τροφὴν δηλονότι· λέγει δὲ καὶ τὸ μάννα. («Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ»). Ἀντὶ τοῦ, ἐν ὄρει Σινᾶ τὸν νόμον ὄρισαντος. («Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ»). Ἰσραήλ νοῦς ὄρων Θεόν.

«Βροχὴν ἐκουσίαν ἀφοριεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου».
 25 Βροχὴν μὲν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶ, κατὰ τό· («Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον»). («Ἐκούσιον») δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς νομικῆς λατρείας. Ἐκεῖνα γὰρ οὐκ ἦν αὐτῷ ἐκούσια κατὰ

νὸν ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον του, μολονότι βεβαίως οὐδέποτε ἀπεμακρύνθη ἔξ αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν θεϊαν φύσιν του. «Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ». Μονοτρόπους ὀνομάζει ὅσους ἐνεπιστεύθησαν τὴν ζωὴν των εἰς αὐτὸν μόνον καὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ πᾶσαν διψυχίαν καὶ κοσμικὴν ἐπιθυμίαν. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν ὑπόσχεται ὅτι θὰ κατοικήσουν εἰς τὸν οἶκόν του εἰς τὴν οὐρανίαν πόλιν. «Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ». Ὅμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν «πρὸς τοὺς δεσμίους· ἐξέλθετε· καὶ πρὸς τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὸ σκότος· φανερωθῆτε»¹. Δεσμά δὲ καὶ σκότος ὀνομάζει τὴν λατρείαν τῶν δαιμόνων. «Ὅμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν ἀφοίσις». Ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι ἐπορεύθη εἰς τὸν ἄδην καὶ ἐκήρυξεν εἰς τὰ ἐκεῖ πνεύματα, τὰ ὅποια ἠπειθήσαν παλαιότερον². Δηλαδή ἐχρησιμοποίησε τὸ «παραπικραίνοντας» ἀντὶ τοῦ παραπικράναντας.

8 - 9. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ». Καθιστᾷ σαφές ὅτι ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ἄδην εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος παλαιότερον ἐξήγαγε τὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Μωυσέως ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Λέγει λοιπὸν ὅτι ὅταν ἐπορεύεσο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ σου ὁ ὅποιος εἶχεν ἐξέλθει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἡ γῆ ἐσειέσθη, δηλαδή ἡ ἔξοδος τοῦ λαοῦ ἔγινε πασίγνωστος εἰς ὅλην τὴν γῆν. «Γῆ ἐσειέσθη· καὶ γάρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν». Οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν δηλαδή τὴν πνευματικὴν τροφήν· ἐννοεῖ δὲ καὶ τὸ μάννα. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ», δηλαδή αὐτοῦ ὁ ὅποιος ἔδωσε τὸν νόμον εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ». Ὁ Ἰσραὴλ (εἶναι) νοῦς βλέπων τὸν Θεόν.

10. «Βροχὴν ἐκουσίαν ἀφοριεῖς, ὁ Θεὸς τῇ κληρονομίᾳ σου». Βροχὴν ὀνομάζει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον κατὰ τὸ λόγιον· «Θὰ κατέλθη ὡς δρόσος ἐπάνω εἰς μαλλίον»³. Τὸν λέγει δὲ «ἐκούσιον» διὰ νὰ τὸν ἀντιδιαστείλῃ ἀπὸ τὴν νομικὴν λατρείαν. Διότι τὰ τῆς νομικῆς λατρείας δὲν τὰ ἐδέχετο ἐκουσίως κατὰ τὸ λεχθὲν· «Διό-

2. Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 19 - 20.

3. Ψαλμ. 71, 6.

τὸ εἰρημένον· «Τίς γάρ ἐξεζήτησεν αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν»;
καὶ τό· «Τὰ ὀλοκαυτώματά σου οὐκ εἰσὶ δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι
ὑμῶν οὐχ ἤδυνάν μοι». «Καὶ ἠσθένησε, σὺ δὲ κατηρτίσω αὐ-
τήν». Ἐσθένησε μὲν πάλαι, ὅτε εἰδωλολάτρει· κατηρτίσω δὲ
5 αὐτήν, διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ καλέσας κηρύγματος.

«Τὰ ζῶά σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ». Ζῶα ἐνταυθά φησι τοὺς
τῆς ζωοποιοῦ τροφῆς μετεκληφότας. «Ἐν αὐτῇ» δέ, τίνι ἢ τῇ
κληρονομίᾳ αὐτοῦ; «Ἐτοιμάσας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτω-
χῷ, ὁ Θεός». Καὶ τί ἠτοίμασας ἢ «ἄ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε καὶ οὐς
10 οὐκ ἤκουσε»; Τίς δὲ ὁ πτωχός ἢ περὶ ᾧ εἴρηκε, «Μακάριοι οἱ
πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»;

«Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολ-
λῇ». Αὐτός, φησί, τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ δώσει «ῥῆμα»,
εἰς τὸ δύνασθαι κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁμοιον δὲ τό· «Μὴ με-
15 ριμνήσητε τί εἶπητε, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γάρ ὑμῖν ἐν ἐ-
κείνῃ τῇ ὥρᾳ τί εἶπητε. Καὶ οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ
τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Τό, «δυνάμει
πολλῇ», πρὸς τό, «Κύριος δώσει ῥῆμα», οὐ πρὸς τό, «εὐαγγε-
λιζομένοις», ὡς τινες ἐνόμισαν. Βούλεται γάρ εἰπεῖν, ὅτι μετὰ
20 πολλῆς ὁ Θεὸς τῆς ἰσχύος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις,
τουτέστι, τοῦ διαγγέλλειν τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ βουλομένοις, αὐ-
τὸς παρέχει τὸν λόγον, ὁ καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ εὐαγγελίσασθαι.

«Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ». Αὐτὸς Κύριος
ὁ διδοὺς ῥῆμα τοῖς μυσταγωγοῖς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς
25 τοῦ ἀγαπητοῦ λαοῦ· αὐτὸς δὲ ἐστὶ πάλιν ἡ δύναμις αὐτοῦ. «Τῇ
ὠραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα». Οἶκος μὲν οἱ πιστεύσαν-

1. Ἦσ. 1, 12.

2. Ἰερ. 6, 20.

τι ποῖος ἐζήτησεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας»¹; καὶ κατὰ τὸ· «Τὰ ὀλοκαυτώματά σου δὲν γίνονται δεκτά, αἱ δὲ θυσίαι σας δὲν με ηὐχαρίστησαν»². Καὶ ἠσθένησε, σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν». Ἦτο ἀδύναμος (ἢ ἀνθρωπότης) παλαιότερον, ὅταν ὑπετάσσετο εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν· σὺ δὲ ἔθεράπευσες αὐτήν, ὅταν τὴν ἐκάλεσες διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

11. «Τὰ ζῶά σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ». Ζῶα ὠνομάζει ἐνταῦθα ὄσους ἔχουν μεταλάβει ἀπὸ τὴν ζωοποιὸν τροφήν. «Ἐν αὐτῇ», δηλαδὴ εἰς τὴν κληρονομίαν του. «Ἦτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ, ὁ Θεός». Ἦτοίμασες δὲ οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ «ὅσα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε»³. Ὁ πτωχὸς δὲ εἶναι ἐξ ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους εἶπε· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, διότι εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁴.

12. «Κύριος δώσει ρῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ». Αὐτὸς θὰ δώσῃ, λέγει, εἰς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους του «ρῆμα», διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον. Εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ· «Μὴ ἀσχοληθῆτε μὴ τὸ τί θὰ εἶπητε ἢ τί θὰ λαλήσετε· διότι θὰ σᾶς δοθοῦν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν οἱ λόγοι. Ἄλλωστε δὲν θὰ ὀμιλῆτε σεῖς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μου, τὸ ὁποῖον θὰ λαλή μεσας σας»⁵. Τὸ «δυνάμει πολλῇ» συνδέεται πρὸς τὸ «Κύριος δώσει ρῆμα» καὶ ὄχι πρὸς τὸ «εὐαγγελιζόμενοι», ὡς ὑπεστήριξαν ὠρισμένοι. Διότι θέλει νὰ εἶπη ὅτι ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου λόγον ἔχοντα πολλὴν δύναμιν· δηλαδὴ διὰ νὰ ἀναγγέλλουν, ὅσοι θέλουν, τὰ (προσφερόμενα) εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ αὐτὸς (τ.ἔ. ὁ Θεός) χορηγεῖ τὸν λόγον, ὁ ἴδιος ὁ χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν τοῦ εὐαγγελίου.

13. «Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ». Αὐτὸς εἶναι Κύριος, ὁ δίδων λόγον εἰς τοὺς μυσταγωγούς, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαπητοῦ λαοῦ, αὐτὸς δὲ πάλιν εἶναι ἡ δύναμις του. «Τῇ ὠραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα». Οἶκος μὲν

3. Α' Κορ. 2, 9.

4. Ματθ. 5, 3.

5. Ματθ. 10, 19 - 20.

τες εἰς Χριστόν· ὡραιότης δὲ τοῦ οἴκου οἱ ἅγιοι αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ἀποστόλοι. Λέγει οὖν, ὅτι τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου, τουτέστι τοῖς εὐαγγελισταῖς, αὐτὸς δώσει ῥῆμα, πρὸς τὸ διελέσθαι σκῦλα, τουτέστιν ἐλκῦσαι τὰ ἔθνη τῇ πίστει, καὶ σκυλεῦσαι τὸν Σα-
5 τανᾶν.

«Ἐὰν κοιμηθῆτε ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων». Πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὁ λόγος. Ἐὰν, φησί, δέξονται ὑμᾶς οἱ κλήροι. Κλήρους δὲ τοὺς ἐκ τῶν δύο λαῶν πιστεύσαντας ἔφη. Ἐὰν οὖν, φησὶν, ἀναπαύσησθε ἐν αὐτοῖς, δοθήσονται αὐτοῖς (πτέρυ-
10 γες περιστερεᾶς, τὰ μετάφρενα ἐχοῦσης περικεχρυσωμένα). Λέγει δέ, ὡς Πνεύματος ἁγίου ἀξιωθήσονται οἱ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους δεξάμενοι. Μετάφρενα δὲ τῆς περιστερεᾶς κεχρυσωμένα φησί, διότι τιμίας ἦτοι σοφὰς τὰς φρένας τῶν δεξαμένων ποιεῖ.

«Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς».
15 Βασιλεῖς μὲν τοὺς ἄρξαντας ἀποστόλους τῆς κληρονομίας αὐτοῦ φησι. «Χιονωθήσονται» δέ, ἀντὶ τοῦ ἀποκαθαρθήσονται. («Ἐν Σελμών») δέ, ἐν ἀνταποδόσει, ἐρμηνεύεται. Λέγει οὖν, ὅτι οἱ δεξάμενοι τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τὰς παρὰ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως ἀνταποδόσεις, ἦτοι ἀμοιβὰς, δέξονται τῆς ὑποδοχῆς,
20 τὸν καθαρμὸν τῶν ἁμαρτιῶν.

«Ὅρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πῖον». Ὅρος μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ὀνομάζει, πῖον δέ, ὅτι εὐτραφεῖς καὶ λιπαρὰς τῶν ἐν αὐτῇ τὰς ψυχὰς ἀπεργάζεται. «Ὅρος τετυρωμένον, ὄρος πῖον ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα»; Καὶ μὴν καὶ τετυρωμένον, τουτέ-
25 στι γάλακτος μεστόν, ἀπλουστέρου δηλαδὴ λόγου, κατὰ τό· «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα». Ἐπιτιμᾶ οὖν τοῖς τὰς τῶν αἰρετικῶν ἐκκλησίας ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τετυρωμένας. Οὐδὲν γὰρ ἐν αὐταῖς τὸ δυνάμενον τρέφειν εἰς ἔξιν πνευματικῆν. Ἴνα τί τοίνυν ὑπολαμβάνετε, ὧ οὔτοι, ἕτερα ὄρη εἶναι ἔξω τῆς Ἐκ-
30 κλησίας τετυρωμένα, καὶ μὴ μᾶλλον τοῦτο μόνον τὸ ὄρος, «ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἠυδόκησεν κατοικῆσαι ἐν αὐτῷ»; «Ὅτι γὰρ ἐν τῇ Ἐκ-

εἶναι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν, ὡραιότης δὲ τοῦ οἴκου οἱ ἅγιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι. Λέγει λοιπὸν ὅτι αὐτὸς θὰ δώσῃ λόγον εἰς τὴν ὡραιότητα τοῦ οἴκου, δηλαδὴ εἰς τοὺς εὐαγγελιστάς, διὰ νὰ διαμοιράσουν τὰ λάφυρα, δηλαδὴ νὰ προσελκύσουν τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν καὶ νὰ ἀπογυμνώσουν τὸν Σατανᾶν.

14. «Ἐάν κοιμηθῆτε ἀνά μέσον τῶν κλήρων». Ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Ἄν σᾶς δεχθοῦν, λέγει, οἱ κληροῖ· κλήρους δὲ ὠνόμασε τοὺς πιστοὺς ἐκ τῶν δύο λαῶν. Ἄν λοιπὸν, λέγει, σᾶς παράσχουν ἀνάπαυσιν, θὰ δοθοῦν εἰς αὐτοὺς «πτέρυγες περιστερᾶς, τὰ μετάφρενα ἐχούσης περικεχρυσωμένα». Ἐννοεῖ ὅτι θὰ ἀξιωθοῦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅσοι δεχθοῦν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Ὀνομάζει δὲ τὰ νῶτα τῆς περιστερᾶς ἐπίχρυσσα, διότι (τὸ Πνεῦμα) καθιστᾷ τὸν νοῦν ὅσων τὸ δεχθοῦν πολύτιμον, δηλαδὴ σοφόν.

15. «Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς». Βασιλεῖς λέγει τοὺς πρῶτους ἀποστόλους ὡς πρὸς τὴν κληρονομίαν του. Τὸ «χιονωθήσονται» δὲ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἀποκαθαρθῆσονται. «Ἐν Σελμών» δὲ σημαίνει εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν. Λέγει λοιπὸν ὅτι ὅσοι ἐδέχθησαν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους θὰ λάβουν ἀνταπόδοσιν, δηλαδὴ ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑποδοχὴν, ἀπὸ τὸν οὐράνιον βασιλέα τὸν καθαρισμόν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

16 - 17. «Ὁρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πῖον». Ὁρος ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα παχὺ, διότι καθιστᾷ εὐτραφεῖς καὶ εὐρώστους τὰς ψυχὰς τῶν μελῶν της. «Ὁρος τετυρωμένον, ὄρος πῖον· ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα»; Ἐπὶ πλέον (ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν) «τετυρωμένον» (ὄρος), δηλαδὴ πλήρες γάλακτος, τουτέστιν ἀπλουστέρας διδασκαλίας, συμφώνως πρὸς τὸ χωρίον· «σᾶς ἐπότισα γάλα καὶ ὄχι στερεὰν τροφήν». Ἐπικρίνει, συνεπιῶς, ὅσους θεωροῦν τὰς ἐκκλησίας τῶν αἰρετικῶν ὡς γαλακτοφόρους. Διότι οὐδὲν ὑπάρχει εἰς αὐτάς δυνάμενον νὰ θρέψῃ (τὸν πιστόν, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ) πνευματικὸν ἦθος. Διὰ τί, λοιπὸν, ὑποστηρίζετε, κύριοι, τὴν ὑπαρξιν ἄλλων γαλακτοφόρων ὁρέων ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν (ἐμμένετε) εἰς αὐτὸ μόνον τὸ ὄρος «ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἠυδόκησεν κατοικῆσαι ἐν αὐτῷ»; Διότι,

κλησίᾳ κατοικεῖ, δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς ἔφη· «Ὡδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν».

«Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων».

Ἄρμα τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπουρανίους καὶ νοητὰς δυνάμεις φησί, αἷς
5 ἐποχεῖται ὁ Θεός. Ὁμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· «Χίλια χιλιάδες
ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυρία μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ».
Οὗτοι δὲ εἰσι εὐθηνούντες, ἅτε ἀπηλλαγμένοι τῆς ἁμαρτίας.
Ὁ ἐν τούτῳ οὖν τῷ ἄρματι ἐποχούμενος τῶν μυριάδων αὐτὸς
ἐστὶν ὁ Κύριος, ὁ καὶ ἐν τῷ Σινᾷ τῷ ἀγίῳ ὄρει τὸν νόμον δούς.
10 Αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ εἰς ὕψος ἀναβάς, λέγει δὲ τὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ
αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, τουτέστι τὰς αἰχμαλωτισθείσας
φυχὰς παρὰ τοῦ διαβόλου ἀνταιχμαλωτεύσας. Τοῦτο γὰρ αὐτὸς
ἐπηγγέλλετο λέγων· Ὅτ' ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύνσω
πρὸς ἑμαυτόν. («Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις»). Καὶ παρὰ τί-
15 νος ἔλαβε δόματα ἀνθρώπων ἢ παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ εἰρηκότος·
«Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου»;
«Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνώσαι». Οὗτοι, φησί,
οἱ ἄνθρωποι, οὓς ἔλαβες δόματα, πάλαι ἦσαν ἀπειθοῦντες. Ἀλ-
λὰ καὶ τούτοις, φησί, κατεσκήνωσας. Ἔστι δὲ δι' ὑπερβατοῦ ἡ
20 διάνοια. («Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις»), ὥστε κατασκηνώσαι
ἐν αὐτοῖς, δηλονότι τοῖς διδομένοις. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι, φησί, οὓς
ἔλαβες, πάλαι ἦσαν ἀπειθεῖς. Δῆλον δέ, ὅτι, ὅτε τῇ κτίσει παρὰ
τὸν κτίσαντα ἐλάτρευον·

«Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ'
25 ἡμέραν». Ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι ὕμνον ἀναπέμπει τῷ Θεῷ,
ὁ χορὸς δὲ δηλονότι τῶν ἀποστόλων. «Κατευδῶσει ἡμῖν ὁ

1. Ψαλμ. 131, 14.

2. Δαν. 7, 10.

3. Πρβλ. Ἐφ. 4, 8.

ὅτι κατοικεῖ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι προφανές ἐκ τῶν λόγων του «ἐδῶ θὰ κατοικῶ, διότι ἠγάπησα αὐτήν»¹.

18 - 19. «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων». Ἄρμα τοῦ Θεοῦ ἀποκαλεῖ τὰς ἐπουρανίους πνευματικὰς δυνάμεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιβαίνει ὁ Θεός. Εἶναι δὲ ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν εἰς αὐτὸν καὶ μύρια μυριάδες παρίσταντο ἐνώπιόν του»². Αὐτοὶ δὲ εἶναι δίκαιοι, διότι εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ ἐπιβαίνων, λοιπόν, εἰς αὐτὸ τὸ ἄρμα τῶν μυριάδων (ἀγγέλων) εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὸ ἅγιον ὄρος Σινά τὸν νόμον. Ὁ ἴδιος ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὸ ὕψος — ἐννοεῖ δὲ τὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ — καὶ ἔλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους, δηλαδὴ ἠχμαλώτισεν³, ἀφοῦ τὰς ἀπέσπασεν ἐκ τοῦ διαβόλου, τὰς αἰχμαλώτους εἰς τὸν διάβολον ψυχὰς. Εἶχεν ἄλλωστε ὑποσχεθῆ τοῦτο ὁ ἴδιος διὰ τῶν λόγων του· «Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆν θὰ φέρω πλησίον μου ὄλους»⁴. «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις». Τὰ δῶρα ὅμως δὲν τὰ ἔλαβε ἀπὸ κάποιον ἀνθρώπον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἶπει· «Ζήτησέ μου καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομίαν»⁵.

20. «Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνώσαι». Αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι, λέγει, τοὺς ὁποῖους ἔλαβες ὡς δῶρον, ἦσαν κάποτε ἀπειθεῖς. Παρὰ ταῦτα κατεσκήνωσες, λέγει, πλησίον των. Τὸ χωρίον ἔχει ὑπερβατὸν σχῆμα, τὸ δὲ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς. «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις», διὰ τὴν κατασκηνώσῃς εἰς αὐτούς, δηλαδὴ εἰς ὅσους τοῦ ἐδόθησαν. Αὐτοὶ δὲ, λέγει, ὅσους ἔλαβες (ὡς δῶρον), παλαιότερον ἦσαν ἀπειθεῖς, προφανῶς ὅταν ἐλάτρευον τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν Κτίστην⁶.

«Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός, εὐλογητός Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν». Διὰ μέγα κατόρθωμα ἀναπέμπει ὕμνον εἰς τὸν Θεόν, προφανῶς ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων. «Κατευοδώσει ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν

4. Ἰω. 12, 32.

5. Ψαλμ. 2, 8.

6. Πρβλ. Ρωμ. 1, 25.

Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν»). Σὺ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ἀνοίξεις θύραν τοῦ λόγου, εἰς τὸ τὴν ὁδὸν τοῦ κηρύγματος κατενοδωθῆναι ἡμῖν.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σῶσαι, καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου». Θαρσεῖ σαφῶς, ὡς καὶ μέχρι θανάτου ἐλθόντας διὰ τὸ κήρυγμα ἐξάξει γενναίως. Αὐτοῦ γὰρ εἶναί φησι τὰς ἐξόδους τοῦ θανάτου.

«Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ»· αὐτοῦ μὲν τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ. Ῥυόμενος γὰρ αὐτοὺς ῥύσεται, τῶν ἐχθρῶν δηλονότι συνθραύων τὰς κεφαλὰς. Ἐλήφθη δὲ ἡ λέξις ἐξ ὁμοιώσεως τῶν ὄφρων, οἷ, ἐπειδὴν ἀρθῶσι κατὰ τινος, τότε ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πληττόμενοι ὄλλυνται. Ἔχει δὲ ὁ λόγος ἀναφορὰν καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ. «Κορυφὴν τριχὸς διαπορευομένων ἐν πλημμυλείαις αὐτῶν». Κορυφὴν μὲν τριχὸς πά-
15 λιν τὴν κεφαλὴν φησι. Λέγει δέ, ὡς τούτων συνθλάσει τὰς κεφαλὰς, τῶν ἀμετανόητα ἁμαρτανόντων.

«Ἐἶπεν Κύριος· Ἐκ Βασάν ἐπιστρέψω». Βασάν ἐρμηνεύεται πικρία, ἦτοι «παραπικρασμός». Λέγει οὖν, ὡς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ παραπικραίνοντος, τουτέστι τοῦ Ἰσραήλ, ἐπιστρέψω πρὸς
20 ἐμαντόν. «Ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης». Καὶ τοὺς κατενεχθέντας, φησὶν, εἰς τὸν τῶν ἡδονῶν βυθὸν ἐπιστρέψω πρὸς ἐμαντόν.

«Ὅπως ἂν βαφῆ ὁ πούς σου ἐν αἵματι». Πῶς ἐπιστρέψουσι διδάσκει. Πῶς δὲ ἐπιστρέψουσιν ἢ αὐτῶν ἀναιρεθεισῶν δηλο-
25 νότι τῶν πονηρῶν δυνάμεων; Κατήγαγον γὰρ αὐτῶν τὸ αἷμα εἰς γῆν, κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν, ὡς καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ βαφῆναι ἐν αἵματι. Ἱστορικώτερον δὲ τὰ τοιαύδε γράφει ὁ λόγος. «Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ». Κύνas μὲν τοὺς

σωτηρίων ἡμῶν». Σὺ, λέγει, Δέσποτα, θ' ἀνοίξης θύραν εἰς τὸν λόγον ¹, ὥστε νὰ ἀποβῆ ἔπιτυχὴς δι' ἡμᾶς ἡ ὁδὸς τοῦ κηρύγματος.

21. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σῶσαι, καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου». Εἶναι σαφῶς πεπεισμένος ὅτι, καὶ ἂν φθάσῃ εἰς τὸν θάνατον χάριν τοῦ κηρύγματος, θὰ ἀναδειχθῆ γενναῖος, διότι εἰς αὐτὸν (τ.ἔ. τὸν Θεόν) ἀνήκουν, λέγει, αἱ πρὸς τὸν θάνατον (ὁδηγοῦσαι) ἐξοδοί.

22. «Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ» (λέγεται) ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ. Διότι θὰ λυτρώσῃ αὐτούς διὰ τῆς συντριβῆς τῶν κεφαλῶν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ παρομοίωσις δὲ ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὰ φίδια, τὰ ὁποῖα, ὅταν ἀνυψώσουν (τὴν κεφαλὴν) ἐναντίον κάποιου, τότε πλήττονται εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ καταστρέφονται. Τὸ λεγόμενον ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. «Κορυφὴν τριχὸς διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν». Κορυφὴν τριχὸς λέγει ἐνταῦθα τὴν κεφαλὴν. Λέγει δὲ ὅτι θὰ συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, ὅσοι ἔχουν διαπράξει ἁμαρτίας χωρὶς νὰ μετανοήσουν.

23. «Εἶπεν Κύριος· Ἐκ Βασάν ἐπιστρέψω». Βασάν σημαίνει πικρία, ἄλλως «παραπικρασμός» ². Λέγει, λοιπόν· ἀπὸ τὸν οἶκον ὁ ὁποῖος μὲ πικραίνει πολὺ, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, θὰ ἐπιστρέψω (ἀνθρώπους) πλησίον μου. «Ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης». Ἀκόμη καὶ ὅσους ἔχουν βυθισθῆ εἰς τὸν βυθὸν τῶν ἡδονῶν, λέγει, θὰ ἐπιστρέψω πλησίον μου.

24. «Ὅπως ἂν βαφῆ ὁ πούς σου ἐν αἵματι». Διδάσκει πῶς θὰ ἐπιστρέψουν. Θὰ ἐπιστρέψουν δέ, ὅταν καταστραφοῦν αἰ πονηραὶ δυνάμεις. Ἐχυσαν δὲ τόσον αἷμα εἰς τὴν γῆν, ὡς λέγει ὁ Ἡσαΐας ³, ὥστε νὰ βαφῆ τὸ πόδι του εἰς τὸ αἷμα. Περιγράφει δὲ αὐτὰ ἐπὶ τὸ πλαστικώτερον. «Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ». Κύννας ὀνομάζει τοὺς φύλακας τοῦ πνευμα-

2. Κατὰ τὸν Ὠριγένη «Βασάν ἐρμηνεύεται αἰσχύνη» (ΒΕΠ 16, 58).

3. Βλ. Ἡσ. 63, 3.

τῆς νοητῆς ποιίμνης φύλακας φησι, τοὺς ἁγίους κήρυκας· ὧν δὲ καὶ ἡ γλῶσσα μονοουχὶ τοῦ αἵματος τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπογεύεται. Λέγει οὖν, ὡς μονοουχὶ θανάτου αἰτία τῶν πονηρῶν δαιμόνων γενήσεται ἢ τῶν ἀποστόλων φωνή.

5 «Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαι σου, ὁ Θεός». Πορείας Θεοῦ φησι τὰς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πράξεις γενομένας· οἷον τὴν διὰ Παρθένου ἀπότεξιν, τὴν τε τῶν σημείων ἐργασίαν, τὴν τε ἀνάβασιν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν τε θάνατον τὸν γενόμενον οἰκονομικῶς, τὴν τε ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνοδον. Ταύτας
10 τὰς πορείας φανερὰς γεγενῆσθαι φησιν· «Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ βασιλέως μου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ». Ὅρα, ὡς σαφῶς τοῦτον τὸν τὰς πορείας πεπονημένον καὶ Θεὸν εἶναι φησι, καὶ βασιλέα ἑαυτοῦ. Καὶ αὐτὸν κηρύττει ὄντα τὸν ἐν τῷ ἁγίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, κατὰ τὸ ὀπίσω εἰρημένον· «Κύριος ἐν αὐτοῖς,
15 ἐν Σινᾶ, ἐν ἁγίῳ».

«Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων». Ἄρχοντας μὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησί, περὶ ὧν εἴρηται. «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν»· ψάλλοντας δὲ τοὺς τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμποντας λογικὰς θυσίας. Λέγει οὖν ὡς
20 «οἱ ἄρχοντες ἐφθασαν», ἧτοι ἤρξαντο πρῶτοι τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας, τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. «Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν». Νεανίδας φησι τὰς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἰσχυρὰς γενομένας τῶν πιστευσάντων ψυχὰς, τὰς κατακτυπούσας τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ὡν ἐν
25 μέσῳ γεγόνασιν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, δηλονότι τῆς λατρείας ἐξάρχοντες.

«Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ». Πηγαὶ μὲν τοῦ Ἰσραήλ εἶεν ἂν οἱ μακάριοι προφήται, καὶ πρό γε τούτων ὁ νόμος. Λέγει οὖν, ὡς ἄλλοθεν οὐ προσῆκεν
30 ἡμῖν τὸν Θεὸν ἢ ἐκ τούτων αὐτῶν ἄρνομένους ὑμνολογεῖν. Τοῦτο δὲ φησι διὰ τὰ ἑτερόδοξα τῶν αἵρετικῶν συγγράμματα. Ἐκ

τικοῦ ποιμνίου, τοὺς ἁγίους κήρυκας· διότι ἡ γλῶσσά των γεύεται σχεδὸν τὸ αἷμα τῶν νοητῶν ἐχθρῶν. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὁ λόγος τῶν ἀποστόλων θὰ θανατώσῃ, οὕτως εἶπεῖν, τοὺς πονηροὺς δαίμονας.

25. «Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ Θεός». Πορείας τοῦ Θεοῦ λέγει τὰ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν συμβάντα, ὅπως τὴν γέννησιν ἐκ Παρθένου, τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν θαυμάτων, τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὸν σταυρόν, τὸν κατ' οἰκονομίαν ἐπισυμβάντα θάνατον, τὴν ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἀνοδὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὰ τὰ συμβάντα, λέγει, θὰ γίνουν φανερά. «Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ βασιλέως μου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ». Πρόσεξε πόσον σαφῶς λέγει ὅτι ὁ αἴτιος τῶν συμβάντων εἶναι καὶ Θεὸς καὶ βασιλεὺς του. Διακηρύσσει δὲ ὅτι αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὸν ἅγιον (τόπον), δηλαδή εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, συμφώνως πρὸς τὸ προηγουμένως λεχθέν· «Κύριος ἐν αὐτοῖς, ἐν Σινᾶ, ἐν ἁγίῳ».

26. «Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων». Ἄρχοντας μὲν λέγει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐλέχθη· «Θὰ τοὺς καταστήσῃς ἄρχοντας ἐφ' ὄλοκλήρου τῆς γῆς»¹, ψάλλοντας δὲ ὅσους προσφέρουν δι' ὕμνων τὰς λογικὰς θυσίας. Λέγει λοιπόν ὅτι «οἱ ἄρχοντες ἐφθασαν», δηλαδή ἤρχισαν πρῶτοι τὴν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, τουτέστιν τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου² (διδασκομένην). «Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν». Νεανίδας ὀνομάζει τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν αἱ ὁποῖαι ἰσχυροποιήθησαν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· αὐταὶ γεμίζουν διὰ τοῦ ἤχου τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τὴν ὑφήλιον. Εἰς τὸ μέσον αὐτῶν εὐρίσκονται οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς λατρείας.

27. «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐν πηγῶν Ἰσραὴλ». Πηγαὶ τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι οἱ μακάριοι προφῆται καὶ πρὸ αὐτῶν ὁ νόμος. Λέγει λοιπόν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀντλῶμεν ἀπὸ ἀλλοῦ, ἀλλὰ (μόνον) ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ ὑμῶμεν τὸν Θεόν. Λέγει δὲ τοῦτο ἕνεκα τῶν ἑτεροδόξων συγγραμμάτων τῶν αἰρε-

2. Βλ. Ἰω. 4, 24.

γὰρ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν Γραφῶν ὁ Κύριος εὐλογεῖται πρὸς τῶν δυναμένων ἀντλεῖν ἐξ αὐτῶν, σωτηρίου πηγὴν οὐσῶν, μετ' εὐφροσύνης ὕδωρ, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Ὅς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι αὐτῷ, ἔξει ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἐλεγκτέον δὲ τοὺς διαιροῦντας τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Γραφήν, ὡς οὐ δύνανται ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖν τὸν Θεόν, οὐκ ἔχοντες τὰς τοῦ Ἰσραὴλ πηγὰς, οὐδὲ τὸν Κύριον αὐτῶν· ἅτε καὶ τὴν θεότητα διαιρεῖν τολμῶντες.

«Ἐκεῖ Βενιαμὴν νεώτερος ἐν ἐκστάσει). «Ἐκεῖ), ποῦ, ἢ ἐν
10 μέσῳ τῶν ψαλλόντων; Τίς δὲ Βενιαμὴν ἢ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν; Τὸ δὲ «νεώτερος», διὰ τὸ ὕστερον αὐτῷ τῶν ἀποστόλων ὀφθῆναι τὸν Κύριον. «Ἐν ἐκστάσει) δὲ διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀποκαλύψεων φησι, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον. «Ἐἴτε ἐξέστημεν Θεῷ, εἴτε σωφρονοῦμεν ὑμῖν».
15 Εἰκότως δὲ αὐτοῦ πρώτου τῶν ἄλλων ἐμνημόνευσεν, ἅτε περισσότερον τῶν ἄλλων κοπιάσαντος. «Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν». Ἄρχοντες Ἰούδα αὐτῶν τῶν ψαλλόντων ἡγεμόνες, φησί, καὶ ἄρχοντες ἐχειροτονήθησαν. Ἐκ τε τῆς Ἰούδα φυλῆς ἔκ τε τῆς Ζαβουλῶν, ἔκ τε τῆς Νεφθαλεῖμ. Καὶ ἐκ μὲν Ζαβουλῶν
20 καὶ Νεφθαλεῖμ Πέτρος καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καθὰ τὸ Εὐαγγέλιον δηλοῖ· ἐκ δὲ Ἰούδα ὁ Λευὶ, ἦτοι Ματθαῖος, καὶ οἱ ἕτεροι τῶν ἀποστόλων.

«Ἐντειλαί, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου». Δύναμιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν φησι, κατὰ τό· «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία».

1. Ἰω. 4, 14.

2. Τὸν διαχωρισμὸν ἔκαναν διάφοροι γνωστικαὶ ἀντινομιστικαὶ αἵρέσεις, ὡς λ.χ. οἱ Μαρκιωνῖται, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βασιλείου κ.ἄ.

3. Βλ. Ρωμ. 11, 1.

τικῶν. Διότι (μέ λόγους) ἀπό τὰ βιβλία τοῦ νόμου καί τῶν προφητῶν εὐλογεῖται ὁ Κύριος ἀπό ὅσους δύνανται νά ἀντλήσουν ἀπό αὐτά, τὰς πηγὰς τῆς σωτηρίας, τὸ χαρμόσυνον ὕδωρ, διὰ τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Σωτήρ· «Ὅποιος πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος τὸ ὁποῖον ἐγὼ τοῦ δίδω, θά ἀποκτήσῃ μέσα του πηγὴν ὕδατος, τὸ ὁποῖον θ' ἀναβρῦν αἰώνιον ζωὴν» ¹. Ἐλέγχονται δ' οὕτω καί ὅσοι διαφοροποιοῦν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην ², διότι δὲν δύνανται νά εὐλογοῦν τὸν Θεὸν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὰς πηγὰς τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν Κύριον αὐτῶν· διότι ἀποτολμοῦν νά διαιροῦν καὶ αὐτὴν τὴν θεότητα.

28. «Ἐκεῖ Βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἑκστάσει». «Ἐκεῖ», δηλαδὴ εἰς τὸ μέσον τῶν ψαλλόντων. Βενιαμὶν δὲ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον, τὸν καταγόμενον ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμὶν ³. Τὸ δὲ «νεώτερος» λέγεται διότι ὁ Κύριος ἐφανερῶθη εἰς αὐτὸν ὕστερον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ⁴. «Ἐν ἑκστάσει» δὲ λέγει ἕνεκα τῶν ὑπερφυῶν ἀποκαλύψεων κατὰ τοὺς λόγους τοῦ «Εἶτε εὐρέθημεν εἰς ἑκστασιν πλησίον τοῦ Θεοῦ εἶτε εἴμεθα σώφρονες πρὸς χάριν σας» ⁵. Εὐλόγως δὲ ἀνέφερεν αὐτὸν πρὸ τῶν ἄλλων, διότι ἐκοπίασε περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ⁶. «Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν». Ἐκ τοῦ Ἰούδα, λέγει, ἀνεδείχθησαν ἀρχηγοὶ καὶ ἄρχοντες τῶν ψαλλόντων, τόσον ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα ὅσον καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Ζαβουλῶν ὅσον καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Νεφθαλεὶμ ⁷. Ἐκ τῶν φυλῶν Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεὶμ ἦσαν ὁ Πέτρος, ὁ Ἀνδρέας, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης συμφώνως πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ⁸, ἀπὸ δὲ τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα ὁ Λευὶ ἢ Ματθαῖος καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι.

29. «Ἐντειλαί, ὁ Θεός, τῆ δυνάμει σου». Δύναμιν τοῦ Πατρὸς λέγει τὸν Υἱὸν κατὰ τὸ χωρίον· «ὁ Χριστὸς (εἶναι) δύναμις

4. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 8.

5. Β' Κορ. 5, 13.

6. Βλ. Α' Κορ. 15, 10.

7. Περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ψαλμωδῶν βλ. Α' Παρ. 25.

8. Πρβλ. Ματθ. 4, 15 κ.έ.

Παρακαλεῖ τοίνυν τὸν Πατέρα ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ἵνα δυναμώσῃ αὐτοῖς, «ὃ κατήρτισεν αὐτοῖς». Τί δὲ κατήρτισεν αὐτοῖς ἢ τὸ σῶμα; Αἰτοῦσιν οὖν τῆς φθορᾶς ἀπαλλάξαντα τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσαι, ὃ καὶ ποιήσει ὁ Κύριος ὅτε καταβήσεται ἐξ οὐρα-
5 νοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί.

«Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ σοι οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα». Ναὸν μὲν αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν φησί, βασιλέας δὲ τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν λέγει, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς: «Υμεῖς δὲ βασιλείον ἱεράτευμα». Φησὶν οὖν, ὡς οἱ κεκλημένοι διὰ
10 τῆς πίστεως ἀπὸ τοῦ ἐπιγείου ναοῦ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ δῶρα αὐτῷ προσκομίσουσιν· δηλὸν δέ, ὅτι νοητὰ.

«Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου». Ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τῇ κατὰ Θεὸν πολιτεία τῶν ἀγίων δυσμεναίνοντες, καὶ μάλι-
15 στα οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, τούτου χάριν εὐχεται ἐπιτιμηθῆναι αὐτοὺς θηρία ὄντας καλάμου. Κάλαμος δὲ τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ὃν διώδενον οἱ ἀνιόντες εἰς Ἱερουσαλήμ. Οὗτος δὲ δὴ ὁ κάλαμος καὶ μεστὸς λεόντων ἐστὶν ἐμφωλευόντων παρὰ τὸ ἔ-
λος· οἱ καὶ ἐπεβούλευον τοῖς ἀνιοῦσιν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὡσπερ
20 οὖν τοῖς ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ ἀνιοῦσιν ἐπεβούλευον οἱ λέοντες, οὕτως καὶ τοῖς ἐν τῇ νοητῇ Ἱερουσαλήμ ἀνιοῦσιν ἐπιβουλεύου-
σιν οἱ νοητοὶ λέοντες. «Ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν». Ἐτέρους ἐναντίους τῷ κηρύγματι φησι. Τί-
νες δὲ οὗτοι, ἢ οἱ ἄρχοντες τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου, οἱ καὶ ταῦ-
25 ροι προσηγορεύθησαν; δαμάλεων ὀνομασμένων τοῦ λαοῦ. Ὅτι δὲ ταῦροι προσηγορεύθησαν, δηλὸν ἐκ τοῦ «Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με», οἵτινες καὶ τὸ πλη-

Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ»¹. Παρακαλεῖ, λοιπόν, τὸν Πατέρα ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων νὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ «ὃ κατήρτισεν αὐτοῖς». Τί ἄλλο δὲ διέπλασσεν εἰς αὐτοὺς εἰμὴ τὸ σῶμα; Ζητοῦν ὅθεν νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ νὰ τὸ ἐνδύσῃ μὲ ἀφθαρσίαν· θὰ πράξῃ δὲ τοῦτο ὁ Κύριος, ὅταν θὰ κατέλθῃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ θ' ἀναστηθοῦν ἀφθαρτοὶ οἱ νεκροί².

30. «Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ σοι οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα». Νάόν του μὲν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, βασιλεῖς δὲ λέγει ὅσους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, συμφώνως πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν πρὸς αὐτούς· «Σεῖς (εἶσθε) βασιλικὸν ἱερατεῖον»³. Λέγει δὲ ὅτι ὅσοι ἐκλήθησαν διὰ τῆς πίστεως θὰ τοῦ προσκομίσουν δῶρα ἀπὸ τὸν ἐπίγειον ναόν, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· προφανῶς πνευματικὰ (δῶρα).

31. «Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου». Ἐπειδὴ πολλοὶ παρεμβάλλουν δυσχερείας εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ζωὴν τῶν ἀγίων, κυρίως δὲ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, διὰ τοῦτο προσεύχεται νὰ ἐπιτιμηθοῦν ὡς θηρία (κρυπτόμενα) εἰς καλαμιῶνας. Κάλαμος δὲ καλεῖται τοποθεσία τῆς Παλαιστίνης, διὰ τῆς ὁποίας διήρχοντο οἱ πορευόμενοι εἰς Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸς δὲ ὁ καλάμος γέμει ἀπὸ λέοντας, οἱ ὅποιοι ἐμφωλεύουν πλησίον τοῦ ἔλους, ἀπετέλουν δὲ κίνδυνον διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὅπως λοιπὸν οἱ λέοντες ἀπετέλουν κίνδυνον διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω καὶ οἱ νοητοὶ λέοντες ἀποτελοῦν κίνδυνον δι' ὅσους ἀνέρχονται εἰς τὴν πνευματικὴν Ἱερουσαλήμ. «Ἡ συναγωγή τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν». Ἀναφέρει ἄλλους ἀντιτιθεμένους εἰς τὸ κήρυγμα. Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι ἀπεκλήθησαν ταῦροι, ἐνῶ ὁ λαὸς ὀνομάζεται δαμάλεις. Ὅτι ἀπεκλήθησαν δὲ ταῦροι, φαίνεται σαφῶς ἐκ τοῦ χωρίου· «Μὲ περιεκύκλωσαν πολλοὶ μόσχοι, δυνατοὶ ταῦροι μὲ περιέβαλαν»⁴. Αὐτοὶ ἐξήγειραν καὶ τὸ πλῆθος εἰς τὸν πόλεμον

2. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 52.

3. Α' Πέτρ. 2, 9.

4. Ψαλμ. 21, 13.

θος εἰς τὸν κατὰ τῶν κηρύκων ἐγειραν πόλεμον. «Τοῦ ἐκκλει-
σθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ». Ἐργύριον μὲν τὰ
θεῖα λόγια. Λέγει δέ· Διὰ τοῦτο ἐπιτίμησον τοῖς νοητοῖς καὶ
αἰσθητοῖς ἐχθροῖς, ὅπως ἂν μὴ οἱ τοῦ Ἐὐαγγελίου κήρυκες συγ-
5 κλεισθῶσι τοῦ μὴ κηρύττειν ἔτι. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐπιτίμησον, φη-
σί, τοῦτοις τε κἀκείνοις· ὅπως ἂν μὴ ἐκκλεισθῶσι τοῦ κηρύττειν
οἱ κήρυκες. «Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα». Τὰ
νοητὰ δηλονότι· «πολέμους» δὲ τοὺς κατὰ τῶν ἀγίων.

«Ἡξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου, Αἰθιοπία προφθάσει
10 χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ». Ὡς διασκορπισθέντων καὶ δεθέν-
των τῶν ἐχθρῶν τῶν νοητῶν, λοιπὸν ἐπὶ τὸ κήρυγμα δραμοῦν-
ται Αἰγύπτιοί τε καὶ Αἰθίοπες. Σημαίνει δὲ διὰ μὲν τῶν Αἰγυ-
πτίων τοὺς ἄγαν εἰδωλολάτρας καὶ ἐναντίους τῇ πολιτείᾳ τοῦ
Ἰσραήλ, διὰ δὲ τῶν Αἰθίοπων τὰ πέριτα τῆς γῆς. Πῶς δὲ προσ-
15 ἔδραμεν ἡ Αἰθιοπία εἰς τὸ κήρυγμα, ἕξοστιν ἀπὸ τοῦ εὐνοῦχου
Αἰθίοπος ἰδεῖν.

«Αἰ βασιλείαι τῆς γῆς, ἄσατε τῷ Θεῷ». Δηλοῖ, ὅς καὶ τὰ
ἄλλα ἅπαντα ἔθνη μετὰ τῶν ἰδίων βασιλέων πιστεύουσιν εἰς
Χριστόν.

20 «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ
οὐρανοῦ». Ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐκήρυξεν ἐν τοῖς ὀπίσω τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ τὴν μέχρως ἄδου κατάβασιν, τοῦτου χάριν καὶ τὴν εἰς
οὐρανοὺς αὐτοῦ κηρύττει ἀναφοίτησιν. Τὸ δέ, «κατ' ἀνατολάς»,
παραβολικόν ἐστιν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατο-
25 λὰς ἄνεισι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος οἰονεῖ ἀπὸ τῶν τοῦ
ἄδου μυχῶν ἐπέβη τοῦ οὐρανοῦ τῷ οὐρανῷ. «Ἴδου δώσει τῇ φω-
νῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως». Φωνὴν δυνάμεώς φησι τὴν ἐγείρου-
σαν πάντας τοὺς νεκρούς· καθὼς ἐν κελεύσματι αὐτοῦ ἀναστήσου-
ται.

30 «Δότε δόξαν τῷ Θεῷ». Οὕτω καὶ Παῦλος· «Δοξάσατε», φη-
σί, «τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ τῷ πνεύματι ὑμῶν»· ἄ-

κατὰ τῶν κηρύκων (τοῦ Εὐαγγελίου). «Τοῦ ἐκκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ». Ἄργυριον εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ. Λέγει δέ· Διὰ τοῦτο νὰ ἐπιτιμήσης τοὺς νοητοὺς καὶ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς, διὰ νὰ μὴ ἀποκλεισθῶν οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐπιτίμησε, λέγει, καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὸ κήρυγμα οἱ κήρυκες. «Διασκορπίσον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θελοντα»· προφανῶς τὰ νοητὰ (ἔθνη)· «πολέμους» δὲ ἐννοεῖ τοὺς (στρεφομένους) κατὰ τῶν ἀγίων.

32. «Ἦξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ». Ἀφοῦ διασκορπισθοῦν καὶ δεθοῦν οἱ νοητοὶ ἐχθροί, τότε θὰ σπεύσουν (ν' ἀκούσουν) τὸ κήρυγμα οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Αἰθίοπες. Συμβολίζουν δὲ οἱ μὲν Αἰγύπτιοι τοὺς τελείως βυθισμένους εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἐχθροὺς τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραήλ, οἱ δὲ Αἰθίοπες τὰ πέρατα τῆς γῆς. Πῶς δὲ ἔσπευσεν ἡ Αἰθιοπία νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ κήρυγμα, δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν (εἰς τὴν διήγησιν) περὶ τοῦ εὐνούχου Αἰθίοπος¹.

33. «Αἰ βασιλεῖαι τῆς γῆς, ἄσατε τῷ Θεῷ». Καθιστᾶ σαφὲς ὅτι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη μετὰ τῶν βασιλέων των θὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστὸν.

34. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ». Ἐπειδὴ εἰς τὰ προηγούμενα ἐκήρυξε τὸ πάθος καὶ τὴν κατάβασιν εἰς τὸν ἄδην, διὰ τοῦτο κηρύσσει καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἐπάνοδον τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ «κατ' ἀνατολάς» εἶναι παραβολικόν. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἥλιος ἀνέρχεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος σχεδὸν ἀπὸ τὰ μύχια τοῦ ἄδου ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν οὐρανῶν. «Ἰδοὺ δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως». Φωνὴν δυνάμεως λέγει ἐκείνην, ἡ ὁποία θ' ἀνιστᾶ τοὺς νεκροὺς, διότι θ' ἀναστηθοῦν διὰ προστάγματός του².

35 - 36 «Δότε δόξαν τῷ Θεῷ». Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, «Δοξάσατε» λέγει, «τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦ σώματός σας καὶ διὰ τοῦ πνεύ-

2. Πρβλ. Α' Θεσ. 4, 16.

τινά ἐστὶν αὐτοῦ. Δίκαιον γὰρ τὸν εὐεργέτην διὰ πάντων δοξάζειν. «Ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις. Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, εὐλογητὸς ὁ Θεός». Ἐπειδὴ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας μνήμην ὁ λόγος πεποίηται, καθ' ἣν πάντας ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς, τούτου χάριν καὶ τὰς διαφόρως ἀποδοθησομένας τοῖς ἁγίοις τιμὰς ἡμᾶς διδάσκει, καὶ τὰ διάφορα τῶν ἁγίων τάγματα. Καὶ τὰ μὲν τάγματα διὰ τε τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ τε τῶν νεφελῶν, 10 διὰ τε τῶν ἁγίων, διὰ τε τοῦ λαοῦ κατασημαίνει τὰς δὲ τιμὰς διὰ τε τῆς μεγαλοπρεπειᾶς, διὰ τε τῆς δυνάμεως, διὰ τε τοῦ θαύματος, διὰ τε τοῦ κράτους διαδείκνυσιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις εὐλογητὸν τὸν Θεὸν φησὶν εἶναι. Δῆλον γάρ, ὅτι ἐν ἐκείναις γενόμενοι οἱ ἅγιοι ταῖς μοναῖς, ταῖς ἐπουρανίοις δὲ δηλονότι, ἀδια- 15 λείπτως εὐλογήσουσι τὸν Θεόν, τὴν τῶν ἄνω πνευμάτων τάξιν μιμούμενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ'

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις

20 Περιέχει ὁ ψαλμὸς προσευχὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος προσφερομένην, τὰς τε αἰτίας δι' ἃς αὐτῷ τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσήμεγκαν θάνατον. Ἔτι τε αὐτὸ τὸ πάθος διηγεῖται σαφῶς, καὶ τὰς μετὰ τὸ πάθος τοῖς Ἰουδαίοις συμβησομένας συμφοράς· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰσαγωγὴν τῆς 25 εὐαγγελικῆς πολιτείας, τῆς τε ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας τὴν διδασκαλίαν, εἰς ἣν καὶ περιγράφει τὸν ψαλμόν. Ὅτι δὲ πᾶσαν ἦν ἠῤῥατο ὁ Σωτὴρ προσευχήν, ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἠῤῥατο, τοῦτο ἐπισημαίνει ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ ψαλμοῦ, καὶ φησιν, «Ὅτι ἐξήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πε- 30 πεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν».

«Σῶσόν με, ὁ Θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου».

ματός σας»¹, τὰ ὅποια εἶναι ἰδικά του. Εἶναι δὲ δίκαιον νὰ δοξάζεται δι' ὄλων ὁ εὐεργέτης. «Ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις. Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, εὐλογητὸς ὁ Θεός». Ἐπειδὴ ἐμνημονεύθη ἡ δευτέρα παρουσία του, κατὰ τὴν ὁποίαν θ' ἀναστήσῃ τοὺς νεκροὺς, διὰ τοῦτο μᾶς διδάσκει περὶ τῶν τιμῶν, αἱ ὅποια θ' ἀποδοθοῦν κατὰ διάφορον τρόπον εἰς τοὺς ἁγίους, καὶ περὶ τῶν διαφόρων ταγμάτων τῶν ἁγίων. Καὶ τὰ μὲν τάγματα σημαίνονται διὰ τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ τῶν νεφῶν, διὰ τῶν ἁγίων καὶ διὰ τοῦ λαοῦ, αἱ δὲ τιμαὶ γίνονται φανεραὶ διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας, διὰ τῆς δυνάμεως, διὰ τοῦ θαύματος καὶ διὰ τῆς ἰσχύος. Ἐκτὸς δ' ὄλων τούτων, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εὐλογητὸς. Προφανῶς οἱ ἅγιοι, ὅταν εὐρεθοῦν εἰς ἐκείνας τὰς κατοικίας, τὰς ἐπουρανίους δηλαδή, θὰ εὐλογοῦν ἀκαταπαύστως τὸν Θεόν, μιμούμενοι τὴν τάξιν τῶν οὐρανίων πνευμάτων.

68

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ ὧν θ' ἀλλοιωθοῦν· τοῦ Δαβίδ.

Ἐπίθεσις.

Ὁ ψαλμὸς περιέχει προσευχὴν προσφερομένην ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, (διηγεῖται δὲ) καὶ τὰς αἰτίας διὰ τὰς ὁποίας ἐπέβαλον εἰς αὐτὸν τὸν σταυρικὸν θάνατον. Ἐπίσης διηγεῖται σαφῶς καὶ τὸ ἴδιον τὸ πάθος καὶ τὰς συμφοράς, αἱ ὅποια εὔρον τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος· ἐπὶ πλέον ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν καὶ διδάσκει περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας, οὕτω δὲ περαίνει τὸν ψαλμόν. Ὅτι δὲ ἡ ὅλη προσευχὴ τοῦ Σωτῆρος γίνεται ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τοῦτο ἐπισημαίνεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ψαλμοῦ, ἔνθα λέγει· «Ὅτι ἐξήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν».

2. «Σῶσόν με ὁ Θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου».

Ἐπειδὴ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνέλαβε, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται εἰκότως καὶ προσεύχεται ῥυσθῆναι ἐκ τῶν πειρασμῶν, χεიმάρρου δίκην κυκλωσάντων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν.

(Ἐνεπάγη εἰς ὕλην βυθοῦ καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις). Ταῦτα γὰρ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις ἐπεπόνθει, κατενεχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς θάνατον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τοῦ ἄδου χῶρον· ὃν καὶ ὕλην βυθοῦ καὶ θαλάσσης βάθος ἐν τοῖς παροῦσιν ὀνομάζει.

(Ἐκοπίασα κράζων, ἔβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου). Τίνα ἦν ἃ ἔκραξε, καὶ ἐπὶ τίσιν, ἐν τοῖς ἐξῆς σαφῶς ἐδίδαξεν, εἰπὼν·
 10 (Ῥυσθίην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων), καὶ, «Μὴ με καταποντισάτω καταγίς ὕδατος», καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιλεγόμενα. Ἡὔχετο γάρ, ὡς ἔφην, ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπου φύσεως· ὅπως καταργηθῆ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, μὴ συγκλείοντος κατ' αὐτῆς τὸ στόμα τοῦ ἄδου· διὸ καὶ λέγει· «Μηδὲ συσχέ-
 15 τω ἔπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ».

(Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν). Πολλοὶ γὰρ οἱ τῆς ἀνθρωπεΐας φύσεως ἐπιβουλοὶ δαίμονες, οἱ μὴδὲν ἠδικημένοι παρ' ἡμῶν, καὶ σπεύδοντες ἀνελεῖν. (Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροὶ μου, οἱ ἐκδιώκοντές με
 20 ἀδίκως). Δείκνυσιν, ὡς ἀδίκως ἢ κατ' αὐτοῦ ψῆφος ἐξενήνκεται.

(Ὁ Θεός, σὺ ἔγνωσ τὴν ἀφροσύνην μου). Ἀφροσύνην φησὶ τὴν νομισθεῖσαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μωρίαν, τὴν τοῦ πάθους φημί. Γέγονε γάρ, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία. Σὺ οὖν,
 25 ὦ Πάτερ, φησὶν, ἔγνωσ τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ οἰκονομίαν. Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. «Καὶ αἱ πλημμέλειαι μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπε-

Ἐπειδὴ ἀνέλαβε τὰς ἁμαρτίας μας, ὑποφέρει χάριν ἡμῶν¹. εὐλόγως λοιπὸν προσεύχεται νὰ λυτρωθῆ ἔκ τῶν πειρασμῶν, οἱ ὁποῖοι περιεκύκλωσαν τὴν ψυχὴν του ὡσάν χειμαρρος.

3. «Ἐνεπάγην εἰς ὕλην βυθοῦ καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις». Αὐτὰ ἔπασχεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅταν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παρεσύρθη εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τοῦ ἄδου· αὐτὸν ὀνομάζει εἰς τὸν παρόντα στίχον λάσπην βυθοῦ καὶ βάθος θαλάσσης.

4. «Ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου». Τί ἐκραύγασε καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν, ἐδίδασξε σαφῶς εἰς τὴν συνέχειαν λέγων· «Ῥυσθεῖην ἔκ τῶν μισούντων με καὶ ἔκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων» καὶ «Μὴ με καταποντισάτω καταγιγίς ὕδατος» καὶ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα. Προσηύχετο δὲ πράγματι, ὅπως εἶπα, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, νὰ καταργηθῆ ἡ ἔξουσία τοῦ θανάτου καὶ νὰ μὴ κλείεται ἔρμητικῶς ὑπεράνω αὐτῆς τὸ στόμα τοῦ ἄδου· διὰ τοῦτο λέγει· «Μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ».

5. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισούντές με δωρεάν». Εἶναι πράγματι πολλοὶ οἱ ἐπιβουλευόμενοι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν δαίμονες, οἱ ὁποῖοι παρ' ὅτι οὐδόλως ἠδικήθησαν ἀπὸ μᾶς ἐν τούτοις ἀγωνίζονται νὰ μᾶς καταστρέψουν. «Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως». Δεικνύει ὅτι ἐλήφθη ἀδίκως ἡ ἐναντίον του ἀπόφασις.

6. «Ὁ Θεός, σὺ ἔγνωσ τὴν ἀφροσύνην μου». Ἀφροσύνην ὀνομάζει τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων νομισθεῖσαν μωρίαν, ἐννοῶ τὴν (μωρίαν) τοῦ πάθους. Διότι, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἀπετέλεσε διὰ τοὺς μὲν Ἰουδαίους σκάνδαλον, διὰ δὲ τοὺς ἔθνικοὺς μωρίαν². Σὺ, Πάτερ, ὅμως ἐγνώριζες τὴν οἰκονομίαν τοῦ σταυροῦ. Τοῦτο δὲ λέγει ἐννοῶν ὅτι ἔγινε ὑπήκοος εἰς τὸν Πατέρα μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα σταυρικοῦ θανάτου³. «Καὶ αἱ πλημέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν».

2. Βλ. Α' Κορ. 1, 23.

3. Πρβλ. Φιλ. 2, 8.

κρύβησαν)). "Ομοιον τῶ· «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησε». Καὶ τοῦτό ἐστι τό· «'Απὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν»)).

«Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε, Κύ-
5 ριε τῶν δυνάμεων». Τὸ μὲν, «ἐπ' ἐμέ»), ἀντὶ τοῦ, δι' ἐμέ, ἥτοι διὰ
τοῦ ἐμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν πάθους· τὸ δέ, «Μὴ αἰσχυνθείησαν», ἀντὶ
τοῦ, μηκέτι αἰσχυνθείησαν, ὡς πάλαι αὐτῶν αἰσχυνομένων δι'
ἦν ὑπέμειναν φθοράν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπειδὴ ἐγώ, φησί, κα-
τεδεξάμην ὑπὲρ αὐτῶν γεύσασθαι θανάτου, ἀναιρεθείη ἢ πάλαι
10 κατ' αὐτῶν γενομένη διὰ τὸν θάνατον αἰσχύνῃ. Αἰσχύνῃ γὰρ ἦν
τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντος ἀνθρώπους βασιλεύων ὁ θάνα-
τος. Σημαίνει οὖν, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐκ μέσου γε-
νήσεται ὁ θάνατος. Συνῆπται οὖν ἐν ταύτῃ τῇ ἐρμηνείᾳ καὶ ὁ ἕ-
τερος στίχος, ὁ τούτου παρόμοιος· «Μηδὲ ἐντραπήθησαν ἐπ' ἐμέ
15 οἱ ζητοῦντές σε». Καλῶς καὶ ἄνω εἶπε τό, «ἐπ' ἐμέ»), καὶ ὧδε.
Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ προτρέψας, ἠτηθηθεὶς αἰσχύνῃ ἐφερε τοῖς
πεισθεῖσιν, ὡς ἀπάτη καὶ εὐκολία τὸν κίνδυνον ἐλομένοις.

«Ὅτι ἐνεκά σου ὑπήνεγκα ὄνειδισμόν». Αἰτῶ, φησίν, ἐκ-
ποδῶν γενέσθαι τὸν θάνατον· ἐπειδὴ καὶ σοι γεγονὼς ὑπήκοος,
20 αὐτὸν ἀναδέεγμα. «'Απηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς
μου». Τοῦτό φησι διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πάθους παρὰ
πάντων ἐγκατάλειψιν.

«Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με». Ἠρνήσαντό με,
φησίν, ἐπειδὴ ἤλεγχον ἀσεβεῖς αὐτοὺς γενομένους περὶ τὸν οἴ-
25 κον τὸν σόν. Διηγεῖται δὲ τὴν ἱστορίαν σαφῶς ὁ Ἰωάννης· ὅτε
ἐξέβαλε μετὰ φραγγελίου ἐκ τοῦ ἱεροῦ. «Καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν
ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ»). Οὐ μόνον ξένος ἐγενήθην,
φησί, καὶ ἀπηλλοτριωμένος, ἀλλὰ καὶ ὠνειδιζόμεν ἕξ ἐκείνων
τῶν ἀπὸ πονηρῶν πράξεων ὄνειδιζόντων σε. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον
30 τὰ τοιαῦτα ἔπασχον ἢ διὰ τὸν ζῆλον τοῦ οἴκου σου.

Ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Τὸν μὴ γνωρίσαντα ἁμαρτίαν ἔκανε ἁμαρτίαν πρὸς χάριν μας»¹. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεχθέν· «Ἄπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν».

7. «Μὴ αἰσχυθθεῖσαν ἐπ' ἐμέ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων». Τὸ μὲν «ἐπ' ἐμέ» σημαίνει δι' ἐμέ, δηλαδή διὰ τοῦ πάθους μου ὑπὲρ αὐτῶν· τὸ δὲ «Μὴ αἰσχυθθεῖσαν τίθεται ἀντὶ τοῦ, ἃς μὴ ἐντραποῦν πλέον, ὅπως παλαιότερον ἠσθάνθησαν ἐντροπὴν διὰ τὸν θάνατον τὸν ὁποῖον ὑπέμεινα. Τὸ νόημα δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ ἐγὼ, λέγει κατεδέχθην νὰ γευθῶ τὸν θάνατον χάριν αὐτῶν, ἃς παύσῃ ἢ παλαιὰ ἐντροπή των ἔνεκα τοῦ θανάτου. Διότι ἀπετέλει ἐντροπὴν νὰ βασιλεύῃ ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντος ἀνθρώπου. Καθιστᾷ γνωστόν, λοιπόν, ὅτι διὰ τῆς ἀναστάσεώς του θὰ ἐκδιωχθῇ ἀπὸ τὸ μέσον ὁ θάνατος. Συνάπτεται δὲ πρὸς τὸν παρόντα ἐρμηνευτικῶς καὶ ὁ παρόμοιος πρὸς αὐτὸν στίχος· «Μηδὲν ἐντραπήσαν ἐπ' ἐμέ οἱ ζητοῦντές σε». Καλῶς δὲ εἶπε καὶ προηγουμένως καὶ ἐνταῦθα τὸ «ἐπ' ἐμέ». Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτὸς προέτρεψε τοὺς ἄλλους, ἂν ἤτῃατο θὰ ἐγένετο αἰτία νὰ ἐντραποῦν ὅσοι ἐπίσθησαν, διότι ἐρρίφθησαν εἰς κίνδυνον ἀπατηθέντες καὶ παρασυρθέντες.

8 - 9. «Ὅτι ἔνεκά σου ὑπήνεγκα ὄνειδισμόν». Παρακαλῶ, λέγει, νὰ ἐκλείψῃ ὁ θάνατος, διότι ἀπεδέχθην αὐτὸν ὑπακούων εἰς σέ. «Ἄπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου». Διὰ τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐγκατάλειψίν του ὑπὸ πάντων κατὰ τὸ πάθος.

10. «Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με». Μὲ ἀπηρνήθησαν, λέγει, διότι τοὺς ἠλεγξα, ὅταν ἠσέβησαν εἰς τὸν οἶκόν σου. Διηγεῖται δὲ σαφῶς τὸ ἐπεισόδιον ὁ Ἰωάννης, πῶς ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ διὰ τοῦ φραγγελίου². «Καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ». Ὅχι μόνον ἕγινα ξένος καὶ ἀποξενωμένος, λέγει, ἀλλὰ καὶ μέ περιέπαιζον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν πονηρῶν των πράξεων περιπαίζουσι καὶ σέ. Ὅλα δ' αὐτὰ τὰ ἔπασχον μόνον ἐκ ζήλου διὰ τὸν οἶκόν σου.

2. Βλ. Ἰω. 2, 15 κ.έ.

«Καὶ συνεκάλυφα ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν μου». Ἄλγῶν, φησί, διὰ τὴν ἐσομένην αὐτῶν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, τὸ καὶ τὸ ἐποιοῦν. Οἱ δὲ ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ἔδρων, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἐπὶ στόματος ἐμὲ ἔφερον, ἅς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιοῦμην κακοπα-
5 θείας, ὄνειδιζόντές με.

Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε». Εἰ καὶ πονηρά, φησίν, ἀνταπεδίδοσάν μοι ἀντὶ ἀγαθῶν, ἀλλ' οὖν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ οὐ πάυομαι ποιούμενος προσευχάς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν παρέθηκεν αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστής, καὶ παρὰ τῷ σταυρῷ ὑπὲρ
10 τῶν σταυρούντων εὐχόμενον. «Καιρὸς εὐδοκίας». «Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ». Ὁ εἰς τοῦτο ἐλθὼν φησι «Καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός»
Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ». Ταῦτα ἦν ἃ προσ-
15 ευχόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἔκραζεν, ὡς καὶ λέγειν αὐτόν· Ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου». Τὸ δέ, «ἐβραγχίασε», τὸ ἔκτενὲς τῆς προσευχῆς κατασημαίνει.

«Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός». Ὅρον καὶ κατάρας φρικτῆς προκειμένης, ἵνα κἂν ἄγ-
20 γελος εὐαγγελίσηται, ἢ διδάξῃ ἡμᾶς παρ' ὃ ὁ Παῦλος ἐδίδαξεν, ἀνάθεμα ἔστω. Τίς ἐστὶν ὁ ὑπερκεφαλῆσαι Παῦλον, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντα Χριστὸν δυνάμενος; Οὐκοῦν καὶ εἰς ἑαυτὸν τὴν τοιαύτην εὐχὴν ἀναφέρει, καὶ μαρτυρεῖ λέγων, ἐν τῇ πρὸς Ἐβραίους Ἐπιστολῇ, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ»,
25 τουτέστιν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, «δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας» πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, τουτέστι πρὸς τὸν

1. Βλ. Λουκ. 23, 34.

2. Γαλ. 4, 5.

3. Ἐνταῦθα ὑπάρχει προφανῶς κενὸν εἰς τὸ παραδιδόμενον κείμενον.

11 - 13. «Καὶ συνεκάλυφα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου». Πο-
νῶν, λέγει, διὰ τὴν μελλοντικὴν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν των, ἕκα-
να τὸ καὶ τό. Αὐτοὶ ὅμως ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔπραττα αὐτά, ἀνά
πᾶσαν στιγμὴν καὶ εἰς πάντα τόπον μὲ ἀνέφερον χλευαστικῶς,
χλευάζοντές με ἀκριβῶς διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν κακοπαθείας μου.

14. «Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε». Παρ' ὅ,τι
λέγει, μοῦ ἀνταπέδωσαν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, ἐγὼ παρὰ ταῦτα
δὲν παύω νὰ ἀναπέμπω προσευχάς ὑπὲρ αὐτῶν. Τοῦτο δὲ εἶ-
ναι γνωστὸν ἐξ ὅσων κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ εἴ-
πεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν¹.
«Καιρὸς εὐδοκίας». «Ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἀπέστει-
λεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς καὶ ὑπὸ τὴν
ἐξουσίαν τοῦ νόμου, νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς ὑποδούλους εἰς τὸν νό-
μον»². Ὅποιοι φθάσῃ αὐτὴν τὴν ὥραν λέγει· «Καιρὸς εὐδο-
κίας, ὁ Θεός».

15. «Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ». Αὐτὰ ἔλεγεν
εἰς τὴν προσευχὴν του κραυγάζων ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος εἰς
σημεῖον ὥστε νὰ λέγῃ· «Ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου». Τὸ δὲ
«ἐβραγχίασεν» καθιστᾷ σαφὲς τὸ ἔντονον τῆς προσευχῆς.

16 - 17. «Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ
καταπιέτω με βυθός»³. Ὑπῆρχεν ὄρος καὶ κατάρρα φρικτὴ, ἃν ἀ-
κόμη καὶ ἄγγελος κηρύξῃ τὸ εὐαγγέλιον ἢ μᾶς διδάξῃ διάφορον
τι τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος⁴.
Ποῖος δὲ δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν Παῦλον ἢ μᾶλλον τὸν Χρι-
στὸν, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ; Διότι ἀναφέρει εἰς ἑαυτὸν (ὁ
Χριστὸς) αὐτὴν τὴν εὐχὴν καὶ μαρτυρεῖ ὑπὲρ αὐτῆς λέγων εἰς
τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν ὅτι «κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐνσάρ-
κου παρουσίας του», ὅταν δηλαδὴ ἐπορεύετο πρὸς τὴν σταύρω-
σιν «δεήσεις καὶ ἰκεσίας» «συνοδοουμένης ἀπὸ ἰσχυρὰν κραυ-
γὴν καὶ δάκρυα» προσέφερεν πρὸς τὸν δυνάμενον νὰ σώ-
σῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ θανάτου, δηλαδὴ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ «ἀφοῦ

4. Βλ. Γαλ. 1, 8.

Πατέρα, «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν» προσήνεγκε, «καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας»· καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν. Ἐνταῦθα Παῦλος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν Χριστός, καὶ τὰ σεσιγημένα καὶ λείποντα τοῖς εὐαγγελι-
 5 σταῖς ἡμᾶς ἐδίδαξε, «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν» λέγων γενέσθαι τὴν προσευχήν, τοῦ, «Πάτερ παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», οὐκ ἐν ὑποκρίσει, οὐκ ἐπὶ τὸ δελεάσαι τὸν Σατανᾶν, οὐδὲ τὸ τοῦ κόσμου οἰκειούμενος θέλημα· ἀλλ' ἐξ οἰκείου προσώπου ὁ Χριστὸς οἰκονομικῶς ἐκουσίως προσεύχεται μετὰ
 10 κραυγῆς, μετὰ δακρῶν, μετὰ ἰδρώτων καὶ θρόμβου αἵματος, μετὰ ἀγγέλου ἐνισχύοντος, καὶ οἴονεὶ παρακαλοῦντος καὶ παρηγοροῦντος αὐτόν, καίπερ Υἱὸς Θεοῦ ἀληθῶς ὑπάρχων. Ἄλλὰ καὶ «ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος» προσηύχετο, ὡς φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, «ἐκτενέστερον» καὶ δὶς, καὶ τρεῖς τὴν εὐχήν τῷ Πατρὶ προσάγει.
 15 Τοῦ οὖν Παύλου, μᾶλλον δὲ πάλιν λέγω τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ Παύλῳ λαλοῦντος, εἰς ἑαυτὸν ἀναφέροντος τὴν τοιαύτην προσευχήν· τίς ἐστὶν ὁ παραχαράξαι δυνάμενος, ἢ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐμαρτύρησεν;

«Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου».
 20 Ἐπειδὴ ἀποστραφεὶς ἦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παρὰ βασιν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, τούτου χάριν πάλιν αὐτὸν ἐπιστρέφαι πρὸς αὐτὴν τὸ πρόσωπον παρακαλεῖ.

«Πρόσχεῖς τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν»· ἐκ τοῦ κατασχόντος, δηλονότι τοῦ θανάτου. («Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῶ-
 25 σαί με»). Ἐξ ἧς πεπόνθαμεν ἀδικίας παρὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὸ ἔλεον τὸν ἡμέτερον διεγείρει τὸν Πατέρα.

«Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὄνειδισμόν μου». Ὁμοίον τῷ εἰρημένῳ· («Ὅτι ἔνεκέν σου ὑπήνεργκα ὄνειδισμόν»). Ὁνειδισμόν

διὰ τὴν εὐλάβειάν του εἰσηκούσθη, παρ' ὅτι Υἱὸς ἔμαθε διὰ τοῦ πάθους τὴν ὑπακοήν»¹. Ἐδῶ ὁ Παῦλος — μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ — μᾶς διδάσκει ὅσα ἔχουν ἀποσιωπήσει καὶ παραλείψει οἱ εὐαγγελισταί· λέγει ὅτι «μὲ ἰσχυράν κραυγὴν καὶ δάκρυα» ἐλέχθη ἡ προσευχὴ «Πάτερ, ὡς φύγη (μακράν μου) τὸ ποτήριον τοῦτο»², ὅχι ὑποκριτικῶς οὔτε διὰ νὰ παγιδεύσῃ τὸν σατανᾶν οὔτε διότι ἀπεδέχθη τὸ κοσμικὸν φρόνημα, ἀλλὰ διότι ὁ Χριστὸς οἰκεία βουλήσει καὶ ἔκουσίως, εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐνσαρκώσεως, προσεύχεται μὲ κραυγὴν καὶ δάκρυα, μὲ ἰδρῶτα καὶ σταγόνας αἵματος, μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγγέλου, ὁ ὁποῖος, οὕτως εἶπεῖν, προτρέπει καὶ παρηγορεῖ αὐτὸν — ὅλα δ' αὐτὰ ἐνῶ ἦτο ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης προσηύχето «εὐρισκόμενος εἰς ἀγωνίαν», ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως»³ καὶ ἀναφέρει δις καὶ τρίς τὴν προσευχὴν του εἰς τὸν Πατέρα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Παῦλος — ἢ μᾶλλον ὁ Χριστὸς ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ διὰ τοῦ Παύλου — ἀποδίδει εἰς ἑαυτὸν αὐτὴν τὴν προσευχὴν, ποῖος δύναται ν' ἀλλοιώσῃ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔμαρτύρησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του;

18. «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου». Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀπεστρέφετο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἕνεκα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, διὰ τοῦτο πάλιν τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του πρὸς αὐτήν.

19. «Πρόσχεῖς τῇ ψυχῇ μου καὶ λύτρωσαι αὐτήν», ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, δηλαδὴ τὸν θάνατον. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαι με». Διεγείρει τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐσπλαγχνίαν τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς (ὑπομνήσεως) τῆς ἀδικίας, τὴν ὁποῖαν ὑπέστημεν ὑπὸ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν.

20-22. «Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὄνειδισμόν μου». Ὅμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν ἀνωτέρω «Ὅτι ἕνεκέν σου ὑπήνεγκα ὄνειδισμόν». «Ὁνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου». Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐ-

2. Ματθ. 26, 39.

3. Λουκ. 22, 44.

προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου». Ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ πάθος, διηγείται δ σαφῶς καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο.

«Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα». Ἐντεῦθεν τὰ συμβησόμενα τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὸ πάθος κατα-
5 σημαίνει. Ὁμοιον δὲ ὡσεὶ λέγοι· Τὰ παραπλήσια ὑπομείνοιεν ὧν πείραν παρεσκεύασάν με λαβεῖν. Οὐαὶ γὰρ πονηρῷ, ὅτι πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ. «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν». Πῶς γὰρ οὐκ ἔσκοτίσθησαν, μὴ δεξάμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον; «Καὶ τὸν
10 νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον». Οὐ γὰρ πρόσκαιρος αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπὶ Βαβυλωνίων, γέγονεν ἡ αἰχμαλωσία.

«Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη». Τοῦτό φησι διὰ τὴν πόρθησιν τὴν συμβᾶσαν τῇ Ἱερουσαλήμ. «Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν». Ἐξ αὐτῶν δηλονότι· οὐ
15 γὰρ τις τῶν Ἰουδαίων ἔτι τὰς ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικεῖ σκηνάς.

«Ὅτι ὃν σὺ ἐπάταξας αὐτοὶ κατεδίωξαν». Αἰτίας παράθεσις δι' ἣν τὰ τοιαῦτα πείσονται. Ὁμοιον δὲ τῷ· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα». Τοῦτο οὖν, φησί, τὸν κατὰ σὴν εὐδοκίαν ἐν παταγμῷ διὰ τὸ πάθος γενόμενον
20 αὐτοὶ οὐ παραδεξάμενοι, ἔξω πον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἑαυτοὺς ἀπῆλασαν. «Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου παρέθηκαν». Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, οἱ δὲ καὶ θανάτῳ περιέβαλον.

«Πρόσθετε ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν». Καὶ τοῦτο λέ-
25 γει, ἐπειδὴ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτὸν ἐσκοφάν-

1. Ἐναφορὰ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν κατοχὴν τῆς Ἱερουσαλήμ μετὰ τὰς δύο ἑπαναστάσεις καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Ἡ δευτέρα αὕτη διασπορὰ διήρκησε μέχρι τοῦ 1947.

τοῦ μᾶς ἐξιστορεῖ τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον διηγήθησαν σαφέστατα οἱ εὐαγγελισταί.

23 - 24. «Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα». Διὰ τούτων ἀποκαλύπτει ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος. Εἶναι δὲ ὡς νὰ ἔλεγεν· Θὰ ὑπομείνουν παρόμοια πρὸς ὅσα ἐφρόντισαν νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ πάθω. Ἀλοίμονον δὲ εἰς τὸν κακόν, διότι θὰ τοῦ συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα πρὸς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν». Πράγματι δὲ ἐσκοτίσθησαν, διότι δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. «Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον». Ἡ αἰχμαλωσία¹ των πράγματι δὲν ἦτο πρόσκαιρος, ὅπως ἡ βαβυλωνείος.

26. «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη». Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Ἱερουσαλήμ. «Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν». Ἐξ αὐτῶν προφανῶς· πράγματι δὲ οὐδεὶς πλέον Ἰουδαῖος κατοικεῖ εἰς τὰς οἰκίας τῆς Ἱερουσαλήμ².

27. «Ὅτι ὄν σὺ ἐπάταξας αὐτοὶ κατεδίωξαν». Παραθέτει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν θὰ πάθουν αὐτά. Ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Θὰ κτυπήσω τὸν ποιμένα καὶ θὰ διασκορπισθοῦν τὰ πρόβατα»³. Αὐτόν, λέγει, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε κτυπήματα κατὰ τὸ πάθος, ὅπως σὺ εὐδόκησες, δὲν τὸν ἐδέχθησαν καὶ οὕτω ἀπεμάκρυναν ἑαυτοὺς ἐκτὸς τῆς σωτηρίας των. «Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου παρέθηκαν». Τοῦτο τὸ λέγει, διότι αὐτὸς μὲν ἐταπεινώθη ἐκουσίως, αὐτοὶ ὁμως τοῦ προσέθεσαν τὴν θανάτωσιν.

28. «Πρόσθεθι ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν». Προσθέτει τοῦτο, διότι τὸν ἐσυκοφάντησαν μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν. «Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνη σου». Θὰ εὐρεθοῦν

2. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἀδριανὸς ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ κατοικοῦν εἰς τὸν Αἰλίαν Καπιτωλίαν, ὅπως μετωνόμασε τὴν Ἱερουσαλήμ.

3. Ζαχ. 13, 7.

τησαν. «Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνη σου». Πόρρω γενήσονται, φησί, τῆς τοῖς δικαίοις ἀποδοθησομένης τρυφῆς.

(*Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώωντων*). Εἰ καὶ ἐνεγράφησαν, φησί, κατὰ τὸ αὐτῶν εἶναι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ
5 καὶ τὰ ἐποίησαν, εἰκότως ἐξαλειφθήσονται.

«Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ, ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεός, ἀντελάβετό μου», κ.τ.λ. Ἐντεῦθεν ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία κηρύττεται, ἧς ἤρξεν ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός· ᾧ καὶ εἴρηται. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι». Εἰσέρχεται δὲ οὗτος ὁ πτωχῶν χορὸς εὐ-
10 χαριστῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ σωτηρίᾳ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς. Αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ἐπαγγέλλεται δὲ μηκέτι τὰς δι' αἱμάτων προσφέρειν θυσίας· τὰς δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικῆς ᾠδῆς.

(*Ἰδέτωσαν πτωχοί, καὶ εὐφρανθήτωσαν*) κ.τ.λ. Ταῦτα
15 γνόντες, φησίν, οἱ τῷ πνεύματι πτωχοί, ἀγαλλιασθήσονται. Λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι διὰ τοὺς δι' αὐτῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

(*Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος*). Καὶ ποίας εὐχῆς, ἧ ἧς ὑπὲρ αὐτῶν ἠῤῃχετο ὁ Μονογενής; Περὶ τίνος δὲ ἠῤῃχετο, ἧ
20 ῥυσθῆναι αὐτοὺς ἐκ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν; Διό φησι· «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Διέρρηξε γὰρ πάντων τὰ δεσμά, εἰρηκῶς («τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε»). «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Καὶ οὐ διέπτυσεν ἡμᾶς ἐν συμφοραῖς ὄντας, καλῶς
25 δὲ αὐτοὺς πεπεδημένους εἶπε δι' ὧν ἔπασχον ταῦτα.

«Αἰνέτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ». Εἰ χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, πολλῷ πλέον χαρήσονται συμπάσης ἐλευθερωθείσης τῆς γῆς. Εἰ δὲ οὐρανὸς ἐπὶ τῇ

μακράν, λέγει, ἀπὸ τὴν τρυφήν, ἢ ὁποῖα θὰ δοθῆι εἰς τοὺς δικαίους.

29. «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώντων». Παρ' ὅτι ἐνεγράφησαν, λέγει, ἕνεκα τῶν ἐπαγγελιῶν αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐδόθησαν, ἐπειδὴ ἔπραξαν αὐτὰ καὶ αὐτὰ, εὐλόγως θὰ διαγραφοῦν.

30 - 32. «Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ, ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεός, ἀντελάβετό μου» κλπ. Διὰ τούτων κηρύσσεται ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία, τὴν ὁποῖαν ἤρχισεν ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλέχθη «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα»¹. Εἰσέρχεται δ' αὐτὸς ὁ χορὸς τῶν πτωχῶν διὰ τὴν εὐχαριστήσιν διὰ τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Μονογενοῦς σωτηρίαν. Διότι αὐτὸς εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ προσφέρῃ πλέον τὰς αἱματηρὰς θυσίας, ἀλλὰ τὰς θυσίας αἰνέσεως καὶ πνευματικῶν ὕμνων.

33. «Ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν» κλπ. Ἐπειδὴ, λέγει, ἐγνώρισαν αὐτὰ οἱ πτωχοὶ κατὰ πνεῦμα θὰ πλησθοῦν χαρᾶς. Αὐτὰ τὰ λέγουν οἱ ἀπόστολοι δι' ὅσους ἐπίστευσαν εἰς Χριστὸν δι' αὐτῶν.

34. «Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος». Ἦκουσε δὲ τὴν προσευχὴν, τὴν ὁποῖαν προσηυχήθη ὑπὲρ αὐτῶν ὁ Μονογενής. Προσηυχήθη δὲ νὰ λυτρώσῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Πράγματι δὲ ἔθραυσε τὰ δεσμὰ ὄλων λέγων «εἰς τοὺς δεσμίους· ἐξέλθετε, καὶ εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ σκότος, ἐμφανισθῆτε»². «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Καὶ δὲν περιεφρόνησεν ἡμᾶς, ὅταν εὐρισκόμεθα εἰς συμφοράς· καλῶς δὲ τοὺς ὠνόμασε δεσμίους, ἀφοῦ ἔπασχον αὐτὰ.

35. «Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ». Ἄν οἱ οὐρανοὶ χαίρονται δι' ἕνα μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν³, πολὺ περισσότερον θὰ χαροῦν ὅταν ἐλευθερωθῆ ὁλόκληρος ἡ γῆ. Ἄν δὲ ὁ

2. Ἦσ. 49, 9.

3. Πρβλ. Λουκ. 15, 7.

τῶν ἀνθρώπων χαίρει σωτηρία καὶ αἰνεῖ ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν· πολλῶ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ οἱ σωθέντες ἐπὶ τῆς γῆς αἰνέσουσι τὸν σῶσαντα· διὸ προσέθηκε· «Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτοῖς». Τοῦτό φησὶν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἔμελλον τὸ σω-
5 τήριον τοῦ Θεοῦ παραδέχεσθαι. Τὸ δέ, «ἐν αὐτοῖς», καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ.

«Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας». Τίνα φησὶν εἶναι τὴν Σιών ἢ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἧς καὶ αἱ πόλεις ὠκοδομήθησαν, αἱ διηγηγερόμεναι
10 δηλονότι τῶν ἀνθρώπων ψυχαί; Πεσοῦσαι γὰρ ἦσαν ὅτε ἠγνόουν τὸν Θεόν. Αὐταὶ δέ εἰσιν αἱ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀνεγερθεῖσαι. Ἰουδαία γὰρ ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται.

«Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ καὶ κληρονομήσουσιν αὐτήν». Οἱ νῦν, φησὶν, αἰχμάλωτοι, τῆς ἐπανόδου τυχόντες, καὶ τὰς οἰκειάς
15 οἰκοδομήσουσι πόλεις, καὶ κατοικήσουσιν αὐτάς. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτων παῖδες καὶ οἱ ἔκγονοι· τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν· «Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτήν καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ». Δούλοι μὲν αὐτοῦ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς Παῦλος, δούλος Ἰησοῦ Χρι-
20 στοῦ· σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ δι' αὐτῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.

ΞΘ'

Εἰς τέλος, ΨΑΛΜΟΣ, τῷ Δαβὶδ,
Εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ σῶσαί με Κύριον.

Ὑπόθεσις.

25 Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος, ἀξιούσης εἰς τὸ βοηθεῖν αὐτῇ διαναστῆναι τὸν Θεόν. Οὕτω γὰρ συνέβαινε· ἐντραπῆναι μὲν τοὺς ἀντικειμένους αὐτῇ πολεμίους δαίμονας, εὐφρανθῆναι δὲ τοὺς ὅσοι χαίρουσιν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῆς.

30 «Αἰσχυρνήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν». Διαμάρτοιεν, φησὶν,

οὐρανὸς χαίρη διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξολογῆ τὸν Θεὸν δι' αὐτό, πολὺ περισσότερον θὰ δοξολογήσουν τὸν Σωτῆρα οἱ ἴδιοι οἱ σωθέντες. Προσέθεσε δέ· «Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο τὸ λέγει, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀποδεχθῶν τὴν σωτηρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰς νήσους. Τὸ δὲ «ἐν αὐτοῖς» σημαίνει καὶ εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

36. «Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας». Ποία δὲ ἄλλη εἶναι ἡ Σιών εἰμὴ ἡ ἁγία Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας πράγματι ἀνωκοδομήθησαν αἱ πόλεις, δηλαδὴ αἱ ἀνωρθωμένοι ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων; Διότι εἶχον καταπέσει, ὅταν εἶχον ἄγνοιαν τοῦ Θεοῦ. Αὐταὶ δὲ ἔχουν ἀνεγερθῆ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως — διότι Ἰουδαία μεταφράζεται ἐξομολόγησις.

37. «Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ καὶ κληρονομήσουσιν αὐτήν». Οἱ τῶρα αἰχμάλωτοι, λέγει, ὅταν ἐπιτύχουν τὴν ἐπάνοδόν των, θὰ ἀνωκοδομήσουν τὰς πόλεις των καὶ θὰ κατοικήσουν εἰς αὐτάς. Ὅχι δὲ μόνον αὐτοὶ ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα καὶ οἱ ἀπόγονοὶ των· διὸ καὶ προσέθεσε· «Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτήν καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ». Δουλοὶ του μὲν εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὅπως ὁ Παῦλος ὁ δούλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹, ἀπόγονοὶ των δὲ ὅσοι ἐπίστευσαν δι' αὐτῶν εἰς τὸν Χριστόν.

69

Εἰς τέλος· ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ·
εἰς ἀνάμνησιν, ὅτι μὲ ἔσωσεν ὁ Κύριος.

Ἐπίθεσις.

Αὐτόν τὸν ψαλμόν τὸν ψάλλει ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία παρακαλεῖ νὰ ἔλθῃ ὁ Θεὸς εἰς βοήθειάν της. Διότι οὕτω θὰ κατορθωθῆ νὰ καταισχυνοῦν μὲν οἱ πολεμοῦντες αὐτὴν ἐχθρικοὶ δαίμονες, νὰ εὐφρανθοῦν δὲ ὅσοι χαίρουν διὰ τὴν σωτηρίαν της.

3. «Αἰσχυνηθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν». Εἴθε ν' ἀποτύ-

οί τῆς ἐμῆς σφαγῆς ἐφιέμενοι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν αἰσχύνῃν καρπώ-
σαιτο.

(᾿Αποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω), κ.τ.λ. Καὶ πάλιν κἀν-
ταῦθα ἐν τοῖς παροῦσι στίχοις ἐπαρᾶται μὲν τοῖς αὐτὸν ἐπιβου-
5 λεύουσι, καὶ θέλουσιν αὐτὸν κακῶς παθεῖν· καὶ λέγει πρὸς αὐτούς·
Οἱ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς ἐφηδόμενοι τράποιντο εἰς φυγὴν μετὰ αἰ-
σχύνῃς, τὴν ἐμὴν ὀρῶντες μεταβολήν. (᾿Αποστραφήτωσαν πα-
ραντίκα αἰσχυνόμενοι). Οἱ ἐπὶ τῷ γενομένῳ μοι πάλαι πτώματι
διὰ τε τὴν τοῦ θανάτου κατάραν ἐπιχαρῆντες.

10 (᾿Εγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης). ᾿Απὸ τοῦ, Τῆς τῶν προ-
ειρημένων δικαιοσύνης ἐστέρημαι, καὶ πτωχία συζῶν, τῆς δικαιο-
σύνης οὐκ ἔχω τὸν πλοῦτον· διὰ τῆς σῆς ἐπικουρίας ἰκετεύω τυ-
χεῖν. «Βοηθός μου καὶ ῥύστης μου εἰ σύ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς».
Τῆς σῆς γὰρ προμηθείας τετύχηκα. ᾿Επάκουσον ὅτι τάχιστα, καὶ
15 μὴ ἀναβάλῃ τὴν αἴτησιν.

Ο΄

Τῷ Δαυὶδ ΨΑΛΜΟΣ, εἰς τὸ τέλος, τῶν υἱῶν ᾿Ιωναδάβ, καὶ
τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. ᾿Ανεπίγραφος παρ' ᾿Εβραί-
οις.

20 ᾿Υπόθεσις.

Οἱ υἱοὶ τοῦ ᾿Ιωναδάβ γεγόνασιν ἄνδρες εὐλαβεῖς τε καὶ δί-
καιοι, καὶ τῶν τοῦ πατρὸς ἐντολῶν φύλακες ἀκριβεῖς, καὶ οὕτω
θεοσεβεῖς καὶ τὸ ἦθος χρηστοί, ὡς καὶ μάρτυρα τῆς αὐτῶν ἀρε-
τῆς γενέσθαι Θεὸν τῷ προφήτῃ διαλεγόμενον ᾿Ιερεμῖα. ᾿Επὶ τού-
25 των δὲ καὶ ἡ πρώτη τῆς ᾿Ιερουσαλήμ ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμαλω-
σία γεγένηται. Σχοῖεν δ' ἂν οὗτοι πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ
χοροῦ, τοῦ καὶ σφόδρα τὰς τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς φυλάξαντος
ἐντολάς, καὶ τοὺς ἐπαίνους εἰληφότος διὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς εἰρη-

1. Βλ. ᾿Ιερ. 45, 5 - 19.

2. Ὁ Μ. ᾿Αθανάσιος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς ᾿Ιερουσαλήμ τὸ 604

χουν, λέγει, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ μὲ φονεύσουν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν ὡς καρπὸν τούτου ἐντροπῆν.

4. «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω» κλπ. Καὶ πάλιν ἐνταῦθα εἰς τοὺς παρόντας στίχους καταρᾶται ὅσους τὸν ἐπιβουλεύονται καὶ θέλουν νὰ δεινοπαθήσῃ καὶ λέγει πρὸς αὐτούς: Ὅσοι χαίρουν διὰ τὰς συμφορὰς μου ἅς τραποῦν ἐντροπιασμένοι εἰς φυγὴν, βλέποντες τὴν μεταβολὴν μου. «Ἀποστραφήτωσαν παρὰ τὰ ἴσχυον μου», ὅσοι δηλαδὴ ἐχάρησαν διὰ τὴν παλαιάν μου πτωσίν καὶ διὰ τὴν κατάραν τοῦ θανάτου.

6. «Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἶμι καὶ πένης». Σημαίνει τοῦτο· Στεροῦμαι τῆς δικαιοσύνης τῶν προμνημονευθέντων· συζῶ μὲ τὴν πτωχείαν καὶ δὲν ἔχω τὸν πλοῦτον τῆς δικαιοσύνης· διὰ τοῦτο ἴκετεύω νὰ τύχω τῆς βοήθειας σου. «Βοηθός μου καὶ ῥύστης μου εἶ σύ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς». Ἐχω τύχει τῆς προνοίας σου· ἄκουσέ με ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον καὶ μὴ παραβλέψῃς τὴν παράκλησίν μου.

70

Ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβὶδ· εἰς τὸ τέλος· τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Ἄνευ ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἑβραϊκόν.

Ἐπίθεσις.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωναδὰβ ἦσαν εὐλαβεῖς καὶ δίκαιοι ἄνδρες καὶ ἀκριβεῖς τηρηταὶ τῶν πατρικῶν ἐντολῶν, τόσον δὲ θεοσεβεῖς καὶ χρηστοὶ εἰς τὸ ἦθος, ὥστε νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀρετῆς των ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς συνομιλῶν μὲ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν¹. Κατὰ τὴν ἐποχὴν των ἔγινεν ἡ πρώτη ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν Χαλδαίων². Ἐκπροσωποῦν δ' αὐτοὶ τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος ἐτήρησεν ἐπακριβῶς τὰς ἐντολάς τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς καὶ ἐπηνέθη διὰ τῶν μακαρισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλέχθησαν δι' αὐτόν.

π.Χ. ὑπὸ τοῦ νεοβαβυλωνείου βασιλέως Ναβουχοδονόσορος. Τὴν ἄλωσιν ἠκολούθησε ἡ πρώτη φάσις τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας.

- μένων μακαρισμῶν. Ὅμοίως γοῦν καὶ ἐπὶ τούτων, τῶν ἀποστόλων φημί, ἢ πρώτη τῆς Ἱερουσαλήμ αἰχμαλωσία ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο. Εἰσάγονται οὖν οὗτοι οἱ θεοφιλεῖς, τουτέστιν ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, διὰ τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ εὐχὴν τε καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναφέροντες τῷ Θεῷ, ἐφ' οἷς θλιβομένους αὐτοὺς ἀπὸ τε τῶν διωκόντων διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἀπὸ τε τῶν νοητῶν ἐπιβούλων τῆς αὐτῶν ψυχῆς δαιμόνων διέσωσεν· ἔτι τε ὑπισχνούμενοι μόνας τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμπειν θυσίας, ἀπηλλαγμένοι δηλονότι τῆς κατὰ νόμον λατρείας.
- 10 «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα, μὴ καταισχυθεῖν εἰς τὸν αἰῶνα». Μέγα θάρσος τῆς πεποιθήσεως αὐτῷ προβάλλεται, τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐλπίδα. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με». Δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι' οὗ ἐρρῦσθημεν τῆς κατεχούσης ἡμᾶς ἁμαρτίας εἰς φθοράν.
- 15 «Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν». Εἰδὼς ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ὡς αὐτὸς ἐπήγγελλται τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἔσεσθαι τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, τὴν τοιαύτην ὑπόσχεσιν ἔργῳ εἰς ἑαυτὸν πληροῦσθαι παρακαλεῖ. «Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου εἰ σύ». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ πέτρα, ἐφ' ἣν οἱ οἰκοδομηθέντες τὸν
- 20 θεμέλιον ἔχομεν· καὶ αὐτὸς τὸ τεῖχος τὸ συνέχον ἡμᾶς, πρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς κακῶν. Ἀπάλλαξόν με, φησί, τούτων τῶν κρατούντων, καὶ ὑπὸ τῆν δουλείαν ὥσπερ χειρὶ τινι ἀγόντων ἀνδρῶν ἁμαρτίας πεπληρωμένων, ἀνόμων τε καὶ ἀδίκων.
- 25 «Ὁ Θεός μου, ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος». Τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τῶν Ἰουδαίων φησιν· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ καὶ παράνομος καὶ ἄδικος· παράνομος

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν, ἐννοῶ τοὺς ἀποστόλους, ἐγένετο ἡ πρώτη ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων¹. Παρουσιάζονται, λοιπόν, αὐτοὶ οἱ εὐσεβεῖς, δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν νὰ προσεύχονται εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν δι' ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ αὐτῶν ὅταν εὐρίσκοντο εἰς στενοχωρίαν καὶ τοὺς ἔσωσε τόσον ἀπὸ ὅσους τοὺς κατεδίωκαν διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς νοητοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι ἐπεβουλεύοντο τὴν ψυχὴν των. Ἐπίσης ὑπόσχονται νὰ προσφέρουν μόνας τὰς θυσίας τῆς δοξολογίας, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν προφανῶς ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ νόμου.

2. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα μὴ καταισχυθῆιν εἰς τὸν αἰῶνα». Προβάλλει τὸ μέγα θάρρος τῆς πεπειθησέως του, δηλαδὴ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με». Δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλυτρώθημεν ἀπὸ τὴν φθοροποιὸν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία μᾶς κατεῖχεν.

3. «Γενοῦ μου εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν». Γνωρίζων ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ὅτι ἔχει δοθῆ ὑπόσχεσις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς πιστοὺς ὅτι αὐτὸς θὰ γίνῃ πύρινον τεῖχος περιβάλλον (τοὺς πιστοὺς), παρακαλεῖ νὰ ἐκπληρωθῆ ἔμπράκτως ἡ ὑπόσχεσις εἰς αὐτὸν (τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων). «Ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγὴ μου εἶ σύ». Πράγματι δὲ αὐτὸς εἶναι ἡ πέτρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν θεμελιωθῆ ὅσοι ἐκτίσθημεν², καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον μᾶς προφυλάσσει διὰ νὰ μὴ πάθωμέν τι ἀπὸ ἐπιδρομὴν τῶν κακῶν. Ἐλευθέρωσέ με, λέγει, ἀπὸ τοὺς κατέχοντας τὴν ἐξουσίαν καὶ χειραγωγοῦντας, οὕτως εἶπεῖν, εἰς τὴν ὑποδούλωσιν, οἱ ὅποιοι εἶναι βυθισμένοι εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἄνομοι καὶ ἄδικοι.

4. «Ὁ Θεός μου, ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος». Διὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους· διότι εἶναι καὶ παράνομοι καὶ ἄδικοι· παράνομοι

2. Πρβλ. Ἐφ. 2, 20.

μέν, ὅτι τοὺς ἄθώους κατέκρινεν· ἄδικος δέ, ὅτι οὐδεμίαν εἰς αὐτοὺς εἶχεν εὐλογον πρόφασιν.

(“Ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου». Ῥῥασαί με, φησίν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ παρανόμου λαοῦ, 5 διότι καὶ διὰ σέ τὰ τοιαῦτα ὑπομένω καὶ διὰ τὴν εἰς σέ ἐλπίδα, ἣν ἔδεξάμην ἐκ τῆς πρώτης καὶ ἐξ ἀρχῆς μου διὰ σοῦ γεννήσεως, κατὰ τὸ εἰρημένον· (“Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι).

(“Ἐπὶ σέ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστροῦ»). Δείκνυσιν, ὡς ὁ Χριστός δι’ ὃν τὰ τοιαῦτα ὑπέμενον, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ ἔτι κυομένους αὐτοὺς ἐν γαστρὶ τῇ δημιουργικῇ ἑαυτοῦ προνοία ἐξαγαγὼν εἰς φῶς. (“Ἐκ κοιλίας μητρὸς μου σύ μου εἶ σκεπαστής»). Ἐπειδή, φησί, σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος, καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς μου ἔτι ἔσκεπες τῇ θείᾳ σου δυνάμει, καὶ ἐρρύσω ἐκ τοῦ παρανομοῦν- 15 τος λαοῦ τούτου χάριν καὶ αὐτὸς ἐγώ, ἅτε τῆς οὕτω συνεχοῦς ἡσθημένος εὐεργεσίας, οὐ παύομαι τοὺς εἰς σέ ὕμνους ἀναπέμπων διηλεκῶς.

(“Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός»). Σὲ ὕμνων καὶ δοξάζων διατελῶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας ἐγενόμην περιβλεπτός. (“Ὡσεὶ 20 τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς»). Τέρας μὲν τὸ παρῦδοξον καὶ μέγα τί φησιν· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἶ καὶ ἤρθη ὑφοῦ, φησί, καὶ μέγας τις καὶ ἐξαιρετός ἐν τοῖς πολλοῖς θεῶσιν εἴθεσιν· ἀλλ’ οὐκ οἰκεία δυνάμει τὸ τοιοῦτον ἔσχον ἀγαθόν. Σὺ γὰρ ἦς αὐτὸς ὁ κράτιστόν με καὶ γενναῖον διὰ τῆς σαντοῦ βοηθείας ποιῶν.

25 («Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὕμνήσω τὴν δόξαν σου»). Ἐπειδὴ τῶν τοιούτων ὑπαρχθεισῶν μοι εὐεργεσιῶν, ἄνθρωπος ὢν, οὐ δύναμαι τὰς ἀξίας ἀποδοῦναι ἀμοιβάς· τούτου χάριν ἐκ τῆς σῆς σοφίας αἰνέσεώς μου τὸ στόμα πληρωθῆναι ἀξιῶ· οὕτω γὰρ καὶ μόλις τὴν σὴν δόξαν ὕμνησαι δυνήσομαι. 30 (“Ὀλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου»). Ἐπειδὴν, πληρωθέντος μου τοῦ στόματος αἰνέσεως, φησί, τὴν σὴν δόξαν ἀρξώμαι, ὕμνεῖν, ὕμνήσω καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Δόξαν δὲ ἦν ἐπὶ γῆς ἐποιήσατο οἰκονομίαν φησί, δι’ ἧς ἐ-

μὲν διότι κατεδίκασαν τοὺς ἀθώους, ἄδικοι δὲ διότι οὐδεμίαν εὐλογον κατηγορίαν εἶχον ἐναντίον των.

5. «Ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου, Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου». Λύτρωσέ με, λέγει, ἀπὸ αὐτὸν τὸν παράνομον λαόν, διότι αὐτὰ τὰ ὑπομένω ἕνεκα σοῦ καὶ τῆς ἐλπίδος μου εἰς σέ, τὴν ὁποῖαν ἀπεδέχθην εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἀφ' ἧς ἐγεννήθην ὑπὸ σοῦ κατὰ τὸ ρητόν· «Ὅσοι τὸν ἀπεδέχθησαν, τοὺς ἔδωκε τὴν ἔξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ»¹.

6. «Ἐπὶ σέ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός». Δεικνύει ὅτι ὁ Χριστός, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπέμειναν αὐτὰ, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἤδη ἀπὸ τῆς κυήσεώς των εἰς τοὺς μητρικούς κόλπους διὰ τῆς δημιουργικῆς του προνοίας τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ φῶς. «Ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής». Ἐπειδὴ, λέγει, σὺ ὁ Κύριος με ἐσκέπαζες διὰ τῆς θείας δυνάμεώς σου ἐνῶ εὐρισκόμενη εἰσέτι εἰς τὴν μητρικὴν κοιλίαν καὶ με ἐλύτρωσες ἐκ τοῦ παρανόμου λαοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, ἀντιλαμβανόμενος τὴν τόσον ἀδιάλειπτον εὐεργεσίαν σου, δὲν παύω νὰ σοῦ προσφέρω συνεχῶς ὕμνους.

7. «Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός». Σὲ ὕμνῶ καὶ σὲ δοξάζω συνεχῶς καὶ χάρις εἰς τὴν πρόνοιάν σου ἕγινα ἐπιφανῆς. «Ὡσεὶ τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς». Τέρας λέγει τὸ παράδοξον καὶ μέγα· λέγει δὲ τὸ ἐξῆς· ὑψώθην ὑψηλά, καὶ ἐθεωρήθην μέγας καὶ σπουδαῖος εἰς τὰ πλεῖστα ἔθνη· τοῦτο ὅμως τὸ ἀγαθὸν δὲν τὸ ἔχω χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν μου δύναμιν. Σὺ ὁ ἴδιος ἦσουν, ὁ ὁποῖός με ἔκανες ἰσχυρὸν καὶ γενναῖον διὰ τῆς βοηθείας σου.

8. «Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὕμνήσω τὴν δόξαν σου». Ἐπειδὴ παρ' ὅλας αὐτάς τὰς γενομένας εἰς ἐμέ εὐεργεσίας δὲν δύναμαι ὡς ἄνθρωπος νὰ ἀποδώσω τὰς ἀνταξίας ἀμοιβάς, διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ γεμίση τὸ στόμα μου δι' αἰνῶν (λαμβανομένων) ἐκ τῆς σοφίας σου· διότι οὕτω μόλις καὶ μετὰ βίας θὰ δυνηθῶ νὰ ὕμνήσω τὴν δόξαν σου. «Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου». Ὅταν, λέγει, ἀφοῦ γεμίση τὸ στόμα μου δι' ὕμνων, θ' ἀρχίσω νὰ ὕμνῶ τὴν δόξαν σου, θὰ ὕμνῶ ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Δόξαν δὲ ὀνομάζει τὴν ἐπὶ γῆς ἔνσαρκον οἰκονομίαν του, διὰ τῆς ὁποίας ἐγέμισε ἡ γῆ

πλήρωσε τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ. Μεγαλοπρέπειαν δὲ τὴν θεότητα λέγει, δι' ἧς πάντα ἐκεῖνα εἰργάσατο.

[«Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως». Δυνατὸν μὲν διαπαντὸς αἰνεῖν τὸν Θεόν, καὶ διαπαντὸς εὐλογεῖν, καὶ διαπαντὸς 5 σωφρονεῖν· πῶς δὲ δυνατὸν διαπαντὸς ἐλπίζειν; Ὁ γὰρ ἐλπίζων διαπαντὸς, οὐδέποτε τυγχάνει τοῦ πράγματος ἐκείνου, οὐ ἐλπίζει τυχεῖν. Καὶ ὁ μὲν ἐρεῖ, τό, «διαπαντὸς», οὐ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τεθεῖσθαι, ἀλλὰ κατὰ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθητῆς· ἔτερος δὲ καὶ κατὰ τοῦ πλάτους τῶν αἰώνων τὸ διαπαντὸς ἐκλήψεται, ἵνα ἢ τὸ πέρας τῆς ἐλπίδος ἢ γνῶσις τῆς ἁγίας Τριᾶδος].

«Μὴ ἀποροίψης με εἰς καιρὸν γήρως». Γῆρας ἐνταῦθα τὴν ἀσθένειάν φησι. Λέγει οὖν· Μὴ γένοιτο, ὦ Δέσποτα, καιρὸς καθ' ὃν ἀσθενῆς ὢν ἐπιδειχθεῖν! Εὐχεται οὖν μηδέποτε τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἐκπεσεῖν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἰσχὺς ἡμῶν. «Ἐν τῷ 15 ἐκλείπειν τὴν ἰσχύν μου μὴ ἐγκαταλίπης με». Εἰ καὶ συνέβη ἄνθρωπον ὄντα, φησί, ποτὲ ἁμαρτεῖν, μὴ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐγκαταλίπης με, Κύριε· ἀλλὰ ἀνακάλεσαι πάλιν ὡς φιλόανθρωπος.

«Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοί». Τό, «Ὅτι εἶπον», ἀντὶ τοῦ· Μήποτε εἶποιεν οἱ ἐχθροί μου, Ἐπιθώμεθα αὐτῷ· ἔσται γὰρ 20 ἡμῖν εἰς προνομίην, μὴ ἐπικουρῶντος Θεοῦ.

«Ὁ Θεός μου, μὴ μακρόννης ἀπ' ἐμοῦ». Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκείνοι ταῦτά φησι, μὴ ἐπιμήκιστον ὑπερβῆς τὴν βοήθειαν. «Ὁ Θεός μου, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχευς».

«Αἰσχυρῆθήτωσαν καὶ ἐκλείπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν 25 ψυχὴν μου». Ἐπειδὴν, ἐκείνων ἐπιτιθεμένων, φησί, διὰ τὸ δόξαί με ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ σοῦ, εἰ βοηθήσης αὐτός, αὐτοὶ εἰς αἰσχυρῆν ἀποστραφήσονται, ἅτε ματαίας εὐρόντες, ἅς κατὰ τῆς ψυχῆς μου ἐποίησαντο διαβολάς. Τίνες δὲ αἱ διαβολαὶ ἢ αἱ λέγουσαι· «Ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν»;

ἀπὸ τὴν δόξαν του. Μεγαλοπρέπειαν δὲ ἀποκαλεῖ τὴν θεότητα, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐπράχθησαν ὅλα ἐκεῖνα.

[«Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως». Εἶναι δυνατὸν νὰ αἰνῆ τις πάντοτε τὸν Θεόν, νὰ τὸν εὐλογῆ πάντοτε καὶ νὰ σωφρονῆ πάντοτε· πῶς ὁμως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζῃ τις πάντοτε; Διότι ὁποῖος πάντοτε ἐλπίζει, οὐδέποτε ἐπιτυγχάνει τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ. Καὶ ἄλλος μὲν θὰ εἶπη ὅτι τὸ «διαπαντός» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἀλλ' εἰς τὸν αἰσθητὸν βίον· ἄλλος δὲ θ' ἀναφέρῃ τὸ «διαπαντός» εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὥστε τὸ πέρασ τῆς ἐλπίδος νὰ σημαίνῃ τὴν γυνῶσιν τῆς ἀγίας Τριάδος].

9. «Μὴ ἀπορρίψῃς με εἰς καιρὸν γήρωσ». Γῆρας (ἤτοι γηρατειά) λέγει ἐδῶ τὴν ἀσθένειαν. Λέγει, λοιπόν· ἄς μὴ ἔλθῃ, Δέσποτα, καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ φανῶ ἀσθενής. Εὐχεται δηλαδή νὰ μὴ ἐκπέσῃ ποτὲ ἀπὸ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα. Διότι αὐτὸς (τ.ἔ. ὁ Χριστὸς) εἶναι ἡ δύναμις μας. «Ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχύν μου μὴ ἐγκαταλείψῃς με». Καὶ ὁσάκις συμβῆ, λέγει, ν' ἁμαρτήσω ὡς ἄνθρωπος, μὴ με ἐγκαταλείψῃς ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, Κύριε, ἀλλὰ κάλεσέ με καὶ πάλιν πλησίον σου ὡς φιλόανθρωπος.

10. «Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοί». Τὸ «ὅτι εἶπον» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ· Διὰ νὰ μὴ εἶπουν οἱ ἐχθροί μου, Ἄς τοῦ ἐπιτεθῶμεν, διότι θὰ γίνῃ λεία μας, διότι δὲν τὸν βοηθῆ ὁ Θεός.

12. «Ὁ Θεός μου, μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι λέγουν αὐτά, μὴ ἀναβάλλῃς ἐπὶ μακρότερον τὴν βοήθειαν. «Ὁ Θεός μου εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες».

13. «Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλειπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχὴν μου». Ὅταν, λέγει, ἐπιτεθοῦν ἐκεῖνοι, διότι νομίζουν ὅτι μὲ ἐγκατέλειψες, ἂν μὲ βοηθήσῃς, αὐτοὶ θὰ φύγουν ἐντροπιασμένοι καὶ θ' ἀποδειχθοῦν μάταιαι αἱ κατὰ τῆς ψυχῆς μου συκοφαντίαι των. Αἱ συκοφαντίαι δὲ εἶναι οἱ λόγοι των· «Ὁ Θεός ἐγκατέλιπεν αὐτόν»;

«Ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπῶ ἐπὶ σέ». Οὐ παύονται γὰρ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων ὁμολογοῦντες τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστόν. «Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου». Διὰ τῆς ὁμολογίας τῶν δι' αὐτῶν σωζομένων.

5 «Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου». Ἐπὶ στόματος αἰεί, φησίν, ὧ Δέσποτα, τὴν σὴν φέρειν δικαιοσύνην οὐ παύομαι. Δικαιοσύνη γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενῆς αὐτοῦ. Ἐγεννήθη γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη ἀπὸ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον «Ἐὺλοῦν τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου». Διαπαντὸς μνησθήσομαι, φησί, τῆς οἰκονομίας δι' ἧς ἡμῖν τὴν σωτηρίαν ἔχαρισω. «Ὅτι οὐκ ἔργων γραμματείας». Γραμματείας ἢ τοὺς ματαίους καὶ πολυπλόκους τοῦ βίου περισπασμούς φησιν, ἢ τὰς διὰ τοῦ νόμου κεκελευσμένας πολυτρόπους προσάγεσθαι θυσίας. Ἐπειδὴ ταύτας συμπάσας, φησίν, ἀπεβαλόμην, εἰς τὰς ἄνω εἰσελεύσομαι μονάς, 10 εἰς τοῦτο δύναμίν μοι τοῦ Κυρίου παρέχοντος. Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· «Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι τί ἡμῖν ἔσται»; Ὅτε καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὴν ὑπόσχεσιν διὰ ταῦτα ἐδέχοντο.

«Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου». Τῇ σὴ δυνάμει καὶ 20 βοηθείᾳ τεύξομαι τῆς εισόδου τῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνον». Πάντα τὰ εἰρημένα ὑφεῖς, φησί, μόνης μνημονεύσω τῆς δικαιοσύνης, δι' ἧς ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσας.

«Ὁ Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς μοι ἐκ νεότητός μου». Ἀπὸ γὰρ 25 πρώτης, ὡς εἶπεῖν, ἡμέρας, ἧς αὐτοὺς ἐξελέξατο, παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. «Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου». Οὐκ ἀμνήμων, φησίν, ὧν ἐδιδάχθην γεγένημαι· ἀλλ' ἄπερ αὐτὸς ἔμαθον, ταῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγελα.

30 «Καὶ ἕως γῆρως καὶ προσβείου». Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ὑπέσχετο λέγων αὐτοῖς· «Ἴδου

14. «'Εγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιδῶ ἐπὶ σέ». Ἀκαταπαύστως πράγματι ὁμολογοῦν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Χριστόν. «Καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου». Διὰ τῆς ὑμολογίας τῶν σωζομένων δι' αὐτῶν.

«Τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου». Οὐδέποτε θὰ παύσω, λέγει, νὰ ἔχω εἰς τὸ στόμα μου τὴν δικαιοσύνην σου, Δέσποτα. Δικαιοσύνη δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Μονογενῆς του, διότι ἐγεννήθη δι' ἡμᾶς δικαιοσύνη ἀπὸ τὸν Θεὸν κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον ¹. «Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου». Πάντοτε θὰ ἐνθυμοῦμαι, λέγει, τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ἐχάρισες τὴν σωτηρίαν. «Ὅτι οὐκ ἔγνω γράμματείας». Γράμματείας λέγει ἢ τοὺς ματαίους καὶ πολυπλόκους περισπασμούς τοῦ βίου ἢ τὰς πάσης φύσεως θυσίας, τὰς ὁποίας ὀρίζει νὰ προσφέρωνται ὁ νόμος. Ἐπειδὴ, λέγει, ἀπηλλάγην ἀπὸ ὅλα αὐτά, θὰ εἰσέλθω εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, ἃν ὁ Κύριος μοῦ παράσχη τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν. Εἶναι ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Ἴδου ἡμεῖς τὰ ἐγκαταλείψαμεν ὅλα καὶ σέ ἠκολουθήσαμεν· ποία θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβή μας» ²; Δι' αὐτὰ δὲ τοὺς ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

16. «Εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου». Διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς βοηθείας σου θὰ ἐπιτύχω τὴν εἴσοδον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. «Κύριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου μόνον». Ἀφήνων ὅλα τὰ λεχθέντα, λέγει, θὰ ἐνθυμηθῶ μόνην τὴν δικαιοσύνην σου, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ἀπηλευθέρωσες ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

17. «Ὁ Θεός, ἃ ἐδίδαξάς μοι ἐκ νεότητός μου». Ἀπὸ τὴν πρῶτην, οὕτως εἶπεῖν, ἡμέραν, μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν, τοὺς παρέδωσε τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. «Καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου». Δέν λησμονῶ, λέγει, ὅσα ἐδιδάχθην, ἀλλ' ὅσα ἐγὼ ἔμαθον, αὐτὰ τὰ ἀνήγγειλα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

18 - 19. «Καὶ ἕως γῆρως καὶ πρεσβείου». Ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἐκ νεκρῶν τοὺς ἔδωσε τὴν ὑπό-

μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
 νος» τούτου χάριν αἰτεῖ ταύτην αὐτῷ πληρωθῆναι τὴν ὑπόσχεσιν.
 «Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλείπῃς με, ἕως ἂν ἀπαγγεῖλω τὸν βρα-
 χιονά σου». Ἐὰν μὴ ἐγκαταλείπῃς με, φησί, κατὰ τὴν σὴν ὑπό-
 5 σχεσιν, ὧ Δέσποτα, τότε γενήσεται δυνατὸν τὸν σὸν ἀπαγγεῖλαι
 βραχίονα τῇ ἐξ ἔθνων ἐσομένη πιστῇ γενεᾷ. Τίς δέ ὁ βραχίων
 ἐπιφέρει λέγων· «Τὴν δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου».
 «Καὶ δυναστείαν μὲν, διὰ τὸ δῆσαι τὸν ἰσχυρόν φησι, καὶ διαρ-
 πάσαι τὰ σκεύη αὐτοῦ· δικαιοσύνην δέ, ὅτι ἀδίκως ἡμᾶς αἰχμα-
 10 λωσίᾳ κατεχομένους λελύτρωται. «Ὁ Θεός ἕως τῶν ὑψίστων».
 Ἀπαγγεῖλω, φησίν, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οὐ-
 ρανοῖς διὰ τοῦ ἰδίου ἐλυτρώσω αἵματος. Ὁμοιον δὲ τῷ· «Ὅτι
 καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθο-
 ρᾶς». «Ὁ Θεός, τίς ὁμοίός σου»; Ἐὐχαριστεῖ ἐφ' οἷς, καίτοι
 15 πάλοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν δικαίως καταδεδικασμένος θανάτῳ, οὐκ
 ἐναπέμεινεν τῷ θανάτῳ· ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπολέ-
 λυται διὰ Χριστοῦ τῆς φθορᾶς.

«Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς»; Οἷων γάρ με καὶ ὄσων
 πείραν λαβεῖν ἐποίησας κακῶν; «Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς
 20 με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με. Ἐπλεόνασας ἐπ'
 ἐμὲ τὴν μεγαλοσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με». Ὁ
 διπλασιασμός ἔοικε σημαίνειν τὴν ἐπὶ τοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα
 πλημμελήμασι γινομένην μετάνοιαν δεκτὴν ὑπάρχειν τῷ, ὡς
 εἴρηται πλεονάσαντι ἐφ' ἡμᾶς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα τε καὶ δικαι-
 25 οσύνην. Διὸ πρότερον μὲν τό, «ἐζωοποίησάς με», ὡς ἐπὶ ἀναγεν-
 νήσεως εἴρηται· δεύτερον δὲ τό, «παρακάλεσας», ὡς ἐπὶ καταπο-
 νουμένου τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀθυμιά. Ἔστι μέντοι καὶ ἐπὶ τῆς

σχεσιν· «Ἴδου ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων»¹, διὰ τοῦτο ζητεῖ νὰ ἐκπληρωθῆ εἰς αὐτὸν αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις. «Ὁ Θεὸς μου μὴ ἐγκαταλείψῃς με, ἕως ἂν ἀπαγγείλω τὸν βραχίονά σου». Ἄν δὲν μὲ ἐγκαταλείψῃς, λέγει, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόσχεσίν σου, Δέσποτα, τότε θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀναγγείλω τὸν βραχίονά σου εἰς τὴν γενεάν τῶν πιστῶν ἔθνικῶν. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ βραχίον ἐρμηνεύει διὰ τῶν λόγων· «Τὴν δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου». Καὶ τὴν μὲν δυναστείαν ἀναφέρει, διότι ἔδεσε τὸν δυνάστην καὶ διήρπασε τὰ σκεύη του, τὴν δὲ δικαιοσύνην διότι ἀπηλευθέρωσεν ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἤμεθα ἀδίκως αἰχμάλωτοι. «Ὁ Θεὸς ἕως τῶν ὑψίστων». Θὰ ἐξαγγείλω, λέγει, ὅτι ἀπηλευθέρωσες διὰ τοῦ αἵματός σου οὐ μόνον τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπουράνια. Ὁμοίον πρὸς τὸ χωρίον· «διότι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις θ' ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὴν φθοράν»². «Ὁ Θεὸς τίς ὁμοίός σοι»; Εὐχαριστεῖ διότι δὲν παρέμεινεν εἰς τὸν θάνατον, παρ' ὅτι δικαίως κατεδικάσθη παλαιότερον ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀπαλλαγῆ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν φθοράν.

20 - 21. «Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς»; Ποῖα καὶ πόσα κακὰ μὲ ἄφησες νὰ δοκιμάσω; «Καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με. Ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλοσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με». Ὁ διπλασιασμὸς φαίνεται νὰ σημαίνει ὅτι ἡ μετάνοια δι' ἁμαρτήματα διαπραχθέντα μετὰ τὸ βάπτισμα γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὅποιος, ὡς ἐλέχθη, ἐπερίσσευσε τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην του πρὸς χάριν μας. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν «ἐζωοποίησάς με» τὸ λέγει πρῶτον, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀναγέννησιν· τὸ δὲ «παρακάλεσας», δεύτερον, διότι ἀναφέρεται εἰς ἄνθρωπον καταβεβλημένον ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὰ ἁμαρτήματά του. Εἶναι ὁμως δυνατὸν νὰ ἐκληφθοῦν τὰ μὲν πρῶτα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν

2. Ρωμ. 8, 21.

ἐξ Αἰγύπτου μὲν λυτρώσεως τὰ πρότερα μὲν ἐκδέξασθαι, ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου δὲ παρουσίας τὰ δεύτερα νοῆσαι, ὅτε καὶ ἡ παντελῆς ἡμῖν γέγονε παράκλησις. Οἱ γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληλυθότες, εἰ καὶ ἐρρύσθησαν τοῦ προσκαιροῦ θανάτου, ἀλλ' ὑπέπιπτον τῷ
5 αἰωνίῳ, ὡς μηδέπω τῆς ἀναστάσεως δεδωρημένης.

«Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός». Οὕτω, φησίν, ἔμαυτὸν παρασκευάσω διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐπιτήδειον γεννηθῆναι πρὸς τὸ σκεῦος ὕμνολογίας κληθῆναι. Εἰ δὲ σκεῦος κληθῆναι ἐκλογῆς λέλεκται, δη-
10 λονότι καὶ σκεῦος ὕμνολογίας. «Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρα». Τῇ τῆς ψυχῆς ἁρμονίᾳ φησίν. Ὅταν γὰρ μηδὲν ἐναντίον ἑαυτῇ μήτε κατὰ τὸν βίον μήτε περὶ τὰ δόγματα ποιῇ ἢ πάσχη ἢ ψυχῇ, τότε δὴ τότε νοητὴ κιθάρα κληθεῖη δικαίως.

«Ἀγαλλιᾶσονται τὰ χεῖλη μου, ὅταν ψαλῶ σοι». Τοῦτο
15 πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νόμου λέλεκται· ὅτι ἐκεῖνα μὲν τὰ ἐπιτάγματα ἦν φορτικά, ὡς δυσκατόρθωτα, ταῦτα δὲ χρηστά τε καὶ ἐλαφρά, ὡς καὶ ἡδονῆς ἀποπληροῦντα τοὺς ἀξιωθέντας αὐτῶν. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω», τῆς ἁμαρτίας, τῆς φθορᾶς, τῆς δουλείας τοῦ Σατανᾶ, τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

20 «Ἐτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὄλην τὴν ἡμέραν μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυρθῶσι καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι». Ὅταν ἐκ μέσου γένωνται, φησίν, οἱ νοητοὶ μου ἐχθροί, καὶ τὴν ἄβυσσον οἰκοῦντες περιβάλλονται αἰσχυρῆν· τότε δὴ, ὡς μηδενὸς ἔτι παρεμποδίζοντος, ἀκαταλήκτοις ὕμνοις αἰ-
25 νέσω σε, Δέσποτα.

ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὰ δὲ δεύτερα νὰ νοηθοῦν ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὅποτε ἔγινε καὶ ἡ τελεία παρηγορία μας. Διότι οἱ ἐξεληθόντες ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐλυτρώθησαν μὲν ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον θάνατον ἀλλὰ ὑπέκειντο εἰς τὸν αἰώνιον, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι δωρηθῆ ἡ ἀνάστασις.

22. «Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός». Οὕτω, λέγει, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως θὰ προπαρασκευασθῶ νὰ γίνω ἄξιος ν' ἀποκληθῶ σκεῦος ὕμνολογίας. Ὅπως δὲ ἔχει λεχθῆ ὅτι ἀπεκλήθη σκεῦος ἐκλογῆς¹, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ σκεῦος ὕμνολογίας. «Ψαλῶ σοι ἐν κιθάρα», δηλαδὴ ἐννοεῖ διὰ τῆς ἀρμονίας τῆς ψυχῆς. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ οὐδὲν πράττη ἢ πάσχη ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν της οὔτε ὡς πρὸς τὸν βίον οὔτε ὡς πρὸς τὰ δόγματα, τότε, λοιπόν, τότε δύναται δικαίως ν' ἀποκληθῆ νοητὴ κιθάρα.

23. «Ἀγαλλιάσονται τὰ χεῖλη μου, ὅταν ψαλῶ σοι». Τοῦτο λέγεται πρὸς ἀντιδιαστολήν πρὸς τὸν νόμον· διότι ἐκεῖναι αἱ ἐντολαὶ ἦσαν φορτικά, ἀφοῦ δυσκόλως ἐφηρμόζοντο, ἐνῶ αὐτὰ εἶναι ἀγαθὰ καὶ ἐλαφρά, συνάμα δὲ καὶ γεμίζουν ἀπὸ χαρὰν ὅσους ἐδείχθησαν ἄξιοι αὐτῶν. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω» ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀπὸ τὴν φθοράν, ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν σατανᾶν, ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον.

24. «Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυνηθῶσι καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι». Ὅταν, λέγει, φύγουν ἀπὸ τὸ μέσον οἱ πνευματικοὶ μου ἐχθροὶ καὶ γεμίσουν ἀπὸ ἐντροπῆν, κάτοικοι πλέον τῆς ἀβύσσου, τότε λοιπόν, Δέσποτα, θὰ σὲ ὕμνω μὲ ἀκαταπαύστους ὕμνους, διότι οὐδεὶς πλέον θὰ μ' ἐμποδίζῃ.

ΟΑ'

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ εἰς Σαλομῶνα.

Ἑπόθεσις.

Παρουσία Χριστοῦ διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνεται καὶ 5 κλήσις ἔθνῶν. Εἰς Σαλομῶν δὲ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός. Οὗτος γάρ ἐστιν ἀληθῆς Σαλομῶν ὁ εἰρηναῖος, διότι καὶ πεποίηκεν ἐν ἀμφοτέρα, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἔλυσεν.

«Ὁ Θεὸς τὸ κριμά σου τῷ βασιλεῖ δός». Κέκριται σοι, φησὶν, ὦ Πάτερ, τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν ἐπιλάμψαι τοῖς ἐπὶ γῆς. 10 Τοῦτο οὖν, φησί, τὸ πάλαι κριθέν, εἰς πέρας ἀγέσθω. «Καὶ τὴν δικαιοσύνην τῷ νιῷ τοῦ βασιλέως». Αὐτὸς ὢν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, δικαιοσύνην λέγεται εἰληφέναι διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Αὐτὸς δὲ ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως. «Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνην». Αἴτη τῆς ἐνανθρωπήσεως 15 ἡ αἰτία, τὸ κρίναι τὴν καθ' ἡμῶν πλεονεξίαν τοῦ Σατανᾶ· διὸ καὶ μέλλων σταυροῦσθαι ἔφασκε· «Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω».

«Ἀναλάβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ βοωνοὶ δικαιοσύνην». Ὅρη καὶ βοωνοὺς ἐνταῦθα τὰς εὐαγγελικὰς δυνάμεις φησὶν, 20 σί, τὰς πάλαι μὲν, διὰ τὴν κεχυμένην ἀσέβειαν, μὴ ἐπιχωριαζούσας τῇ γῆ, νῦν δὲ εἰρήνην πάντας ἀνθρώπους ἀναλαμβάνειν κελευομένας.

«Κρῖνει τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ». Πένητας τῶν ἐξ εἰδωλολατρῶν πατέρων φησὶ τῶν πτωχευόντων ἀπὸ παντὸς καλοῦ, καὶ 25 καθόλου πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος. Πάντες γὰρ ἐκκεκλίκασι κατὰ τὴν τοῦ ψαλμοῦ φωνήν. «Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην». Τὸν διάβολόν φησιν. «Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ». Εἰς αἰῶνας, φη-

71

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς εἰς τὸν Δαβίδ ἀπὸ τὸν Σολομῶντα.

Ὑπόθεσις.

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ σημαίνεται σαφῶς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κλήσις τῶν ἐθνῶν. Ὁ ψαλμὸς ἀναφέρει εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸν Σολομῶντα. Αὐτὸς (τ.ξ. ὁ Χριστὸς) εἶναι πράγματι ὁ ἀληθινὸς Σολομὼν ὁ εἰρηνοποιός, διότι ἔχει ἐνώσει τὰ δύο εἰς ἓν καὶ ἐγκρέμισε τὸν μεσότοιχον τοῦ φράκτου ¹.

2. «Ὁ Θεὸς τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ δός». Ἔχεις ἀποφασίσαι, λέγει, Πάτερ ν' ἀποκαλύψης ὡς φῶς τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. Αὐτὴν σου, λοιπόν, τὴν παλαιὰν ἀπόφασιν, ὠδήγησε εἰς πέρας. «Καὶ τὴν δικαιοσύνην τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως». Αὐτὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατρός, λέγεται ὅτι ἔλαβε δικαιοσύνην ἕνεκα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως. «Κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ». Αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως, νὰ κατακριθῆ δηλαδὴ ἡ ἐναντίον μας ὑπερφίαλος ἀξίωσις τοῦ σατανᾶ. Διὰ τοῦτο καὶ πορευόμενος εἰς τὴν σταύρωσιν ἔλεγε· «Τώρα εἶναι ἡ κρίσις τοῦ κόσμου τούτου· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου θὰ ἐκδιωχθῆ ἔξω» ².

3. «Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην». Ὁρη καὶ βουνοὺς λέγει ἐδῶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε δὲν εὐδοκίμουν εἰς τὴν γῆν ἕνεκα τῆς διαχύτου ἀσεβείας, τώρα ὁμως προτρέπουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἰρηνεύσουν.

4 - 6. «Κρίνει τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ». Πτωχοὺς λέγει ὅσους κατὰγονται ἐξ εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνδεεῖς ἀπὸ κάθε καλόν, ἀλλὰ καὶ σύνολον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι ὅλοι εἶχον ἀποστατήσῃ συμφώνως πρὸς τὸν ψαλμικὸν λόγον ³. «Καὶ ταπεινώσει συκοφάντην»· ἐννοεῖ τὸν διάβολον. «Καὶ συμπαρμε-

2. Ἰω. 12, 31.

3. Βλ. Ψαλμ. 13, 3.

σίν, ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐκταθήσεται. «Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν». Οὗτος, φησίν, ὁ βασιλεύσας ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πρὸ αἰώνων τῶν ὄλων δημιουργός. «Καταβήσεται ὡς ὑετός ἐπὶ πόκον». Ἐπισημασθέντος τοῦτο δὲ εἶπε
5 διὰ τὴν λαθραίαν αὐτοῦ παρουσίαν.

«Ἐπισημασθέντος ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη». Κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἅπας πόλεμος ἀνήρηται τῶν ἔθνων. «Καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη». Τοσοῦτον ἔσται, φησί, τῆς εἰρήνης τὸ πλῆθος ὃ γενήσεται ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ὡς καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας ἐκταθῆναι χρόνους, καθ' οὓς ὁ «ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς».

«Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης». Τοῦτό φησι διὰ τὸ πάντα τὰ ἔθνη παραδέξασθαι τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.
15 ἀντὶ τοῦ, Πάντων κρατήσει τῶν τερμάτων τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν τῆς γῆς τὰ μεγάλα καὶ ἄπλετα πελάγη, ἀτινάτινες Ἀτλαντικὰ καλοῦσιν, ὠκεανόν, ἐσπερίον καὶ ἔϋον· εἰκότως τῆς οἰκουμένης τὸ κράτος ταῖς ἐξωθεν κυκλούσαις θαλάσσαις ἐδήλωσε· καὶ τοῦτο σαφέστερον ὁ μετὰ τούτων ἐποίησε στίχος.

«Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν». Σφόδρα ὑποταγήσονται οἱ πολέμοι, ὡς μὴ ὀρεῖσθαι μάχην πρὸς αὐτόν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐπὶ γῆς πιπτόντων καὶ τὴν ὑποταγὴν σημαινόντων.

«Ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου». Ἐκ τῶν ἄκρων, φησί, περᾶτων τῆς οἰκουμένης ἕως ἄκρων προσκνήσουσιν αὐτῷ τά τε

1. Βλ. Α' Κορ. 2, 8· ἐντονώτερον προβάλλεται τὸ μυστήριον (τὸ «λαθραῖον» κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον) ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου. «Καὶ ἔλαθε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ παρθενία τῆς Μαρίας καὶ ὁ τοκετός αὐ-

νεὶ τῷ ἡλίῳ». Ἡ βασιλεία του, λέγει, θὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα. «Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν». Αὐτός, λέγει, ὁ ὀποῖος κατὰ τὴν παρουσίαν του ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὸς εἶναι ὁ προαιώνιος δημιουργὸς ὄλων. «Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόρον». Ἄνευ θορύβου, λέγει· τοῦτο δὲ τὸ εἶπε διὰ τὸ μυστήριον¹ τῆς παρουσίας του.

7. «Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη». Πράγματι δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρουσίας του ἔπαυσε κάθε πόλεμος μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. «Καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη». Τόσον δέ, λέγει, θὰ εἶναι τὸ μέγεθος τῆς εἰρήνης κατὰ τὴν παρουσίαν του, ὥστε θὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τοὺς μελλοντικούς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους «ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθῆ καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ λάμπη πλέον»².

8. «Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης». Τοῦτο λέγει, διότι ὅλα τὰ ἔθνη θὰ δεχθοῦν τὴν πίστιν εἰς αὐτόν· ἀντὶ τοῦ, θὰ ἐπικρατήσῃ ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Διότι πράγματι πέραν ἀπὸ τὴν γῆν εὐρίσκονται τὰ μεγάλα καὶ ἀπέραντα πελάγη, τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι ὀνομάζουν Ἀτλαντικόν, (ἄλλοι δὲ) ὠκεανόν, δυτικόν καὶ ἀνατολικόν· εὐλόγως λοιπόν ἐδήλωσε τὸ σύνολον τῆς οἰκουμένης διὰ τῶν ἐξωτερικῶν θαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι τὴν περιβάλλουν³. τοῦτο δὲ καθιστᾷ σαφέστερον ὁ ἀκολουθῶν στίχος.

9. «Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν». Θὰ ὑποταγοῦν τελείως οἱ ἐχθροί, ὥστε νὰ μὴ γίνεταί πλέον μάχη κατ' αὐτοῦ — κατὰ μεταφορὰν ἐξ ὅσων πίπτουν εἰς τὸ ἔδαφος συμβολίζοντες οὕτω τὴν ὑποταγήν.

12 - 14. «Ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου». Ἀπὸ ἄκρων ἕως ἄκρων περάτων τῆς οἰκουμένης, λέγει, θὰ τὸν προσκυνήσουν

τῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου· τρία μυστήρια κραυγῆς, ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ ἐπράχθη» (Πρὸς Ἐφεσίους 19, 1).

2. Ματθ. 24, 29.

3. Κατὰ μίαν εὐρέως διαδεδομένην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀποψιν, ἡ γῆ περιεβάλλετο ἀπὸ τὸν ὠκεανόν.

ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, εὐχαριστοῦντες ἐφ' οἷς τῆς καταδυναστείας αὐτοὺς ἐλυτρώσατο τοῦ Σατανᾶ. «Ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν». Ἐξαλείφων τὸ κατ' αὐτῶν χειρόγραφον καὶ χαριζόμενος καὶ τῷ τὰ πεντακόσια καὶ τῷ τὰ πεντήκοντα ὀφείλοντι. «Καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Σεβάσμιος, φησὶν, ἔσται παρὰ πᾶσι καὶ ἔνδοξος.

«Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας». Ταῦτά φησι διὰ τὸν ἀποστείλαντα Ἡρώδη ἀνελεῖν τὰ βρέφη. Λέγει οὖν, ὡς οὐ συμπεριληφθήσεται τοῖς ἀναιρουμένοις παιδίοις. Τὸ δέ, «Καὶ δοθήσεται αὐτῷ χρυσίον Ἀραβικόν», δηλοῖ σαφῶς ἃ προσήνεγκαν οἱ μάγοι δῶρα. «Καὶ προσεῦξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός». Αὐτὸν ὀνομάζοντες ἐν προσευχαῖς, καὶ δι' αὐτοῦ δοῦναι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἀξιοῦντες τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

15 «Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῇ». Τῆς Ἐκκλησίας, φησί, καὶ τῆς οἰκουμένης. «Ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων», τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. «Ἵπεραρθήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ». Λίβανος μὲν ἢ Ἱερουσαλήμ· καρπὸς δὲ αὐτοῦ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος. Λέγει οὖν, ὡς ὑπὲρ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἔσται τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν. «Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὡσεὶ χόρτος τῆς γῆς». Πόλιν τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει, περὶ ἧς γέγραπται Λεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἢ πόλις τοῦ Θεοῦ.

«Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Δείκνυσιν, ὡς οὗτος ὁ μὴ ἀποκτανθεὶς μετὰ τῶν βρεφῶν ἔστιν ὁ πρὸ καταβολῆς 25 κόσμου ὑπάρχων μετὰ τοῦ Πατρὸς.

«Εὐλογητὸς ὁ Κέριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος». Διεξεθῶν πάντα ἃ κατορθώσει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὕμνον ἀναπέμπει αὐτῷ λέγων, ὡς αὐτὸς εἶη ὁ Θεὸς

τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, εὐχαριστοῦντες διότι ἀπηλευθέρωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆν τυραννίαν τοῦ σατανᾶ. «Ἐκ τόκου καὶ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν». Κατέστρεψε τὰ γραμμάτια των καὶ ἐχάρισε τὸ χρέος καὶ εἰς τὸν ὀφείλοντα πεντακόσια καὶ εἰς τὸν ὀφείλοντα πεντήκοντα. «Καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Θὰ γίνῃ, λέγει, εἰς ὄλους σεβαστὸς καὶ ἔνδοξος.

15. «Καὶ ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας» λέγει αὐτὰ διὰ τὸν Ἡρώδη, ὁ ὁποῖος ἔστειλε νὰ φονεύσουν τὰ βρέφη¹. λέγει λοιπὸν ὅτι δὲν θὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὰ παιδιά τὰ ὁποῖα θὰ φονευθοῦν. Τὸ δὲ «Καὶ δοθήσεται αὐτῷ χρυσίον Ἀραβικόν» σημαίνει σαφῶς τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα προσέφεραν οἱ μάγοι². «Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός». Αὐτὸν θὰ ἐπικαλοῦνται εἰς τὰς προσευχὰς καὶ δι' αὐτοῦ θ' ἀναμένουν νὰ τοὺς δώσῃ ὁ Πατὴρ τὰ ἀγαθὰ.

16. «Ἔσται στήριγμα ἐν τῇ γῆ». Τῆς Ἐκκλησίας, λέγει, καὶ τῆς οἰκουμένης. «Ἐπ' ἀκρων τῶν ὀρέων», δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν. «Ἐπερार्θήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ». Λίβανος μὲν εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ, καρπὸς του δὲ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος. λέγει λοιπὸν ὅτι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα θὰ ὑπερέχη ἐπὶ τῆς λατρείας τῆς ὀριζομένης ὑπὸ τοῦ νόμου. «Καὶ ἐξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὡσεὶ χόρτος τῆς γῆς». Πάλιν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχει γραφῆ· «Ἔχουν λεχθῆ ἔνδοξα διὰ σέ, πόλι τοῦ Θεοῦ»³.

17. «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Δεικνύει ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἐφονεύθη μαζί μὲ τὰ βρέφη εἶναι ὁ ὑπάρχων μαζί μὲ τὸν Πατέρα πρὸ τῆς θεμελιώσεως τοῦ κόσμου.

18. «Εὐλόγητός ὁ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος». Ἀφοῦ ἀνέφερε κατὰ σειρὰν ὅλα ὅσα θὰ πράξῃ κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν χάριν τῶν κατοίκων τῆς γῆς, ἐξυμνεῖ αὐτὸν λέγων ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἡδυ-

2. Βλ. Ματθ. 2, 11.

3. Ψαλμ. 86, 3.

Ἰσραήλ, ὁ μόνος δυνηθεὶς ταῦτα ποιῆσαι τὰ θαυμάσια. Ποῖα δὲ θαυμάσια, ἢ τὸ καταργῆσαι τὴν δυναστείαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐξελέσθαι τοὺς ἐπιβουλευομένους τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος; Σκόπει δέ, ὡς οὐχ ἀρμόσει τῷ Σολομῶντι τῷ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου 5 οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ψαλμῷ· οὔτε τό· «Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ»· οὔτε τό· «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ»· οὐδὲ τό· «Πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν». Ἐκ πάντων οὖν τούτων δῆλον, ὅτι εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέλεκται.

«Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης». Διὸ προσήκει παρὰ 10 πάντων αὐτὸν ὑμνεῖσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὡς ἀνεπίκτον ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ τὸ σωτήριο αὐτοῦ ἐδιδάχθημεν ὄνομα.

Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαβὶδ τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί.

ΟΒ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

15 Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἀνθρώπων ἦν ἔχουσι περὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐξηγεῖται. Αὐτὰ μὲν γὰρ ἐστὶ βαθέα τε καὶ ἀνεξερεύνητα, καὶ ἀκαταληψίας γέμοντα πολλῆς· οἱ δὲ τοὺς λόγους τῆς ἐν ἐκάστῳ γιγνομένης οἰκονομίας ἀγνοοῦν- 20 τες εἰς ἀμηχάνους ἐκπίπτουσι λογισμούς. Διὸ δὴ, πρότερον αὐτοὺς προθεὶς ἡμῖν τοὺς λογισμούς, οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ διὰ τὴν εὐπραγίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων ἐπισυμβαίνοντες· «Ἰδοὺ» γὰρ «ἁμαρτωλοί», φησί, «καὶ εὐθηνοῦντες», διδάσκει μετὰ τοῦτο καὶ ποῖον αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ἔσται τὸ τέλος· ὅπως ἄν, τὰ τοιαῦτα 25 γνόντες σαφῶς, μὴ ἀπορῶμεν ἐν ταῖς ἀνωμαλίαις τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ πραγμάτων.

«Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραήλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ».

1. Πρβλ. Ρωμ. 11, 33.

νήθη νά πράξη, αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα. Εἶναι δὲ θαυμαστά ἔργα ὅτι κατήργησε τὴν τυραννίαν τοῦ σατανᾶ καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Πρόσεξε δὲ ὅτι οὐδὲν ἔξ ὄρων λέγονται εἰς τὸν ψαλμὸν θά ἤρμोजен εἰς τὸν Σολομῶντα τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς συζύγου τοῦ Οὐρίου, οὔτε τὸ «Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ» οὔτε τὸ «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ» οὔτε τὸ «Πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν». Ἐξ ὄλων αὐτῶν, λοιπόν, εἶναι σαφές ὅτι ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν Κύριον μας Ἰησοῦν Χριστόν.

19. «Καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης». Διὰ τοῦτο πρέπει νά τὸν ὑμνοῦν ὅλοι. Διότι ἀγνοοῦμεν βεβαίως τὴν φύσιν του ὡς ἀνέφικτον, ἐδιδάχθημεν ὁμως τὸ σωτήριο ὄνομά του.

Τέλος τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβίδ, υἱοῦ τοῦ Ἰεσσαί.

72

Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ.

Ἑπόθεσις.

Εἰς αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἐρμηνεύει τὴν σύγχυσιν τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ἐν σχέσει πρὸς τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ. Αὐταὶ εἶναι βαθεῖαι καὶ ἀνεξερεύνητοι καὶ εἶναι πλήρεις ἀπὸ πολλὴν ἀκαταληψίαν¹. οἱ ἄνθρωποι ὁμως ἀγνοοῦντες τὴν αἰτίαν τῶν ἐπὶ μέρους πράξεων τῆς ἐνσαρκώσεως περιπίπτουν εἰς λογισμοὺς ἄνευ νοήματος. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἀφοῦ πρῶτον μᾶς παραθέσῃ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς — τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ σχετιζόμενοι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων· «Ἰδού», λέγει, «ἀμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες» — διδάσκει μετὰ ταῦτα ποῖον θά εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν· οὕτως ὥστε, ἀφοῦ γνωρίσουν σαφῶς αὐτὰ, νά μὴ ἀπορῶμεν διὰ τὰς ἀνωμαλίας τῶν πραγμάτων τοῦ παρόντος βίου.

2. «Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ».

Μέλλον διηγείσθαι τὴν τῶν ἐν ἀσεβείᾳ διαγόντων ἀνθρώπων γινομένην εὐημερίαν, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ἀποκειμένην κόλασιν πικράν, προτάττει τὸ τοῖς εὐθέσιν ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· ὅπως ἂν γνοῖεν οἱ τὴν εὐσεβῆ αἰρούμενοι μερίδα, ὡς μόνοις τοῖς
5 εὐθέσι τῇ καρδίᾳ ἔσται ἀγαθὸς ὁ Θεός· οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς φανλότατα ἁμαρτάνουσιν. Ὡστε, εἰ καὶ δοκοῦσιν εὐημερεῖν, φησί, ταραττέσθω μηδεῖς, τὸ μικρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἐκδεξόμενον κολαστήριον ἐννοῶν.

«Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν ὄρω»,
10 κ.τ.λ. Τὰ τὸν κλόνον αὐτῷ ποιήσαντα τῆς ψυχῆς ἀφηγεῖται. Ταῦτα δέ ἐστι, τὸ πρῶτον μὲν ἐν εἰρήνῃ αὐτοὺς βαθεῖα διατελεῖν· ἔπειτα διαπαρτός εὐημερεῖν τοῦ βίου, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν εὐημερίαν συνεκτείνεσθαι, καὶ τοιοῦτον τοὺς ἀσεβεῖς ὑπομένειν αὐτόν, ὡς μὴ τινα ἀνανεύειν εἰ τις αὐτὸν ἔροίτο, εἰ βούλοίτο τοῦ
15 τοιούτου θανάτου τυχεῖν· πρὸς δὲ τοῦτο καὶ εἰ ἄρα συνέβη ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν μᾶστιξ ἐπιστρεπτική, ταύτην μὴ εἶναι χαλεπὴν, ἀλλ' ἔλαφράν τε καὶ εὐπαρακόμιστον· ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις τὸ μὴ τῶν ἀνθρωπίνων συναπολεῦειν κόπων, μηδὲ δέεσθαι τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας εἰς διατροφὴν ἀναγκαίων τροφῶν. Οὗτος γὰρ
20 αὐτῶν ὁ διὰ χειρῶν κόπος οἶον ἀντὶ μαστίγων τοῖς ἀνθρώποις δέδοται.

«Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία», κ.τ.λ. Ἐπειδὴ πάντων μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν, κακοῦ δὲ οὐδενός, τούτου χάριν περισσῶς ἐπετήδευσαν τὴν ὑπερηφανίαν· ἥτις καὶ
25 ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς αὐτοὺς ἀπετέλεσε, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ τὴν ἀσεβείαν αὐτῶν παχεῖς εἶναι καὶ οἶον εὐτραφεῖς.

«Διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας». Ἡ παράνομος εὐημερία, φησὶν, ἔξιν αὐτοῖς πονηρὰν εἰργάσατο περὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ πόθεν δῆλον ἢ ἐκ τοῦ διανοεῖσθαι αὐτοὺς καὶ λαλεῖν πονηρίαν;
30 «Ἄδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν». Ἐπίτασιν τῆς πονηρίας αὐτῶν σημαίνει, ὡς λοιπὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τὴν βλασφημίαν. «Ἐθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν». Βλάσφημα,

Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διηγηθῆ τὴν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ζοῦν ἀσεβῶς, καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν πικρὰν κόλασιν ἢ ὅποια τοὺς ἀναμένει, προτάσσει τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς διὰ τοὺς δικαίους· ὥστε νὰ γνωρίσουν ὅσοι προτιμοῦν τὴν εὐσέβειαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς μόνον διὰ τοὺς εὐθεῖς εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὄχι δι' ὅσους ἀμαρτάνουν ἀσεβέστατα. Συνεπῶς, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνονται ὅτι εὐημεροῦν, οὐδεὶς νὰ παραχθῆ, γνωρίζων ὅτι ὀλίγον ὑστερον θὰ ὑποστοῦν τιμωρίαν.

3 - 5. «Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν ὀρῶν» κλπ. Διηγεῖται τί τοῦ ἐκλόνισε τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ δὲ εἶναι, κατὰ πρῶτον μὲν ὅτι αὐτοὶ (τ.ἔ. οἱ ἄνομοι) διαγουν εἰς διαρκῆ εἰρήνην· ἔπειτα εὐημεροῦν καθ' ὀλόκληρον τὴν ζωὴν των, ὥστε ἢ εὐημερία νὰ ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ θανάτου καὶ οἱ ἀσεβεῖς ὑπομένουν τοιούτου εἶδους θάνατον, ὥστε οὐδεὶς νὰ εἴπη διὰ νεύματος «ὄχι», ἂν κανεὶς τὸν ἡρώτα ἂν θέλῃ νὰ ἔχη τοιούτου εἶδους θάνατον· ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς εὖρε μάλιστα διὰ τὴν ἀμαρτίαν των, καλοῦσα αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, δὲν ἦτο βαρεῖα, ἀλλ' ἔλαφρά καὶ ὑποφερτὴ. Ἐπὶ πλέον δι' ὅλων τούτων δὲν μετέχουν εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους κόπους οὔτε ὑποχρεοῦνται εἰς καθημερινὴν ἐργασίαν πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν. Διότι ἢ χειρωνακτικὴ ἐργασία των ἔχει δοθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀντὶ μαστιγίου.

6. «Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἢ ὑπερηφάνια» κλπ. Ἐπειδὴ ἀπολαύουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' οὐδὲν κακόν, διὰ τοῦτο ἐπεδόθησαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν· αὕτη ἔκανε αὐτοὺς καὶ ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς καὶ μάλιστα τόσον, ὥστε καὶ αἱ ἀσέβειαι των νὰ γίνουν παχεῖαι, οὕτως εἰπεῖν εὐτραφεῖς.

7. «Διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας». Ἡ παράνομος εὐημερία, λέγει, ἐδημιούργησεν εἰς τὴν ψυχὴν των πονηρὰν ἔξιν. Τοῦτο δὲ καθίσταται φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι σκέπτονται καὶ λέγουν πονηρά.

8 - 9. «Ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν». Δεικνύει τὴν ἐπίτασιν τῆς πονηρίας των, ὥστε ἢ βλασφημία των ν' ἀναφέρεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. «Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν». Ἐ-

φησί, προέφερον κατὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, καὶ ταῦτα ταπεινοὶ ὄντες καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ γῆς ἔχοντες.

«Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου». Διὰ τοῦτο μέντοι ἐπαρ-
θέντας αὐτοὺς καταβληθῆναι. Ὁ δὲ νοῦς οὕτως· Ὁφέλειά τις,
5 φησί, καὶ ἐπιστροφή τῷ ἐμῷ λαῷ γενήσεται, ἢ τούτων τιμωρία.
Ἐωρακότες γὰρ οἶον τοὺς ἀσεβεῖς διαδέξεται τέλος, οὐκ ἂν ποτε
εἰς τοῦτο ἔλθοιεν, ἐφορᾷν τὰ ἀνθρώπινα σαφῶς ἐγνωκότες Θεόν.
«Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὐερεθήσονται ἐν αὐτοῖς». Ὅταν, φησί, τὴν
τοιαύτην κτήσωνται γνώμην, τότε δὴ τότε τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν
10 χρόνον καλῶς ἀναπληρώσουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὅτι· («Ἐκοι-
μήθη πλήρης ἡμερῶν»)· τουτέστι πλήρεις αἱ ἡμέραι αὐτῶν παντὸς
γεγόνασιν ἀγαθοῦ.

«Καὶ εἶπαν, πῶς ἔγνω ὁ Θεός»; Ὁ μὲν ἐμὸς λαός, φησὶν,
ἐκ τοῦ καταβληθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς ὠφεληθήσεται. Οἱ δὲ προλε-
15 χθέντες δυσσεβεῖς καὶ ἄθεοι οὕτως ἠσέβουν, ὡς σκάνδαλον γε-
νέσθαι τοῖς ὀρώσι τὸν βίον αὐτῶν, καὶ ἀμηχανεῖν καὶ λέγειν· Εἰ
ἄρα ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα ὁ Θεός; Τὸ γὰρ, «Πῶς ἔγνω», ἀντὶ τοῦ,
Πῶς γινώσκειν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ διοικεῖν λέγεται, καὶ πῶς γνῶ-
σιν ἔχει τῶν ἡμετέρων;

20 «Ἴδού οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθνηοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα κατέ-
σχον πλοῦτου». Τὸ αἷτιον τοῦ σκανδάλου τῶν ὀρώντων εὐθνηου-
μένους τοὺς ἀσεβεῖς παρατίθεται. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ διαιωνίζειν
αὐτοὺς κατὰ τὸν παρόντα βίον τῇ εὐημερίᾳ. «Καὶ εἶπα· ἄρα μα-
ταίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου». Κἀγώ, φησί, ταῦτα ὀρών,
25 ἐθοροβοῦμην τοῖς λογισμοῖς, κατ' ἐμαυτὸν ἐννοῶν, μήπως ἄρα ὁ
ὑπὲρ ἀρετῆς πόνος ἔσται μοι μάταιος. Ἦν δὲ ὁ πόνος τὸ δικαιο-
σύνην ἀσκεῖν, καὶ τὸ καθαρεύειν ἀδίκου πράξεως, καὶ τὸ ὑπὲρ
τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων ἑαυτὸν μαστίζειν τῇ ἐξομολογήσει,
καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ ἐκ κοίτης διανίστασθαι εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν ἁμαρ-
30 τημάτων κακοῦν ἑαυτόν.

«Εἰ ἔλεγον· διηγῆσομαι οὕτως· ἰδού τῇ γενεᾷ υἱῶν σου ἦσυν-
θέτηκα». Ταῦτα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' ἐμαυτόν, ὡς, εἰ τούτους

λεγον βλασφήμους λόγους κατὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἐνῶ ἦσαν ἄθλιοι καὶ εἶχον τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν γῆν.

10. «Διὰ τοῦτο ἐπιστρέφει ὁ λαὸς μου». Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἐπειδὴ ἔδειξαν ἔπαρσιν, θὰ καταπέσουν. Τὸ νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς· θὰ προκύψῃ ὠφέλεια καὶ ἐπιστροφή διὰ τὸν λαόν μου ἢ τιμωρία των. Διότι, ὅταν ἴδουν ποῖον τέλος θὰ ἔχουν οἱ ἄσεβεῖς, δὲν θὰ φθάσουν ποτέ εἰς τὸ σημεῖον, μετὰ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἀνθρώπινα. «Καὶ ἡμέραι πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς». Ὅταν, λέγει, θ' ἀποκτήσουν αὐτὴν τὴν νοοτροπίαν, τότε, λοιπόν, τότε θὰ ζήσουν καλῶς ὅλην τὴν ζωὴν των, συμφώνως πρὸς τὸ ρητὸν ὅτι «ἐκοιμήθη πλήρης ἡμερῶν»¹, τουτέστιν ὅλαι αἱ ἡμέραι των ἦσαν πλήρεις ἀπὸ κάθε ἀγαθόν.

11. «Καὶ εἶπαν, πῶς ἔγνω ὁ Θεός»; Ὁ λαὸς μου, λέγει, θὰ ὠφελήθῃ ἐκ τῆς καταπτώσεως τῶν ἀσεβῶν. Οἱ προαναφερθέντες ὁμως δυσσεβεῖς καὶ ἄθεοι ἦσαν τόσον ἄσεβεῖς, ὥστε νὰ σκανδαλιζῶνται ὅσοι ἔβλεπον τὴν ζωὴν των, ν' ἀποροῦν καὶ νὰ λέγουν· Βλέπει, ἄρα γε τὰ ἀνθρώπινα ὁ Θεός; Διότι τὸ «Πῶς ἔγνω» σημαίνει· πῶς λέγεται ὅτι γνωρίζει τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ διοικεῖ καὶ πῶς ἔχει γνῶσιν τῶν ἰδικῶν μας πραγμάτων;

12 - 14. «Ἴδου οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον πλοῦτου». Παραθέτει τὴν αἰτίαν τοῦ σκανδαλισμοῦ ὅσων βλέπουν τοὺς ἄσεβεῖς νὰ εὐημεροῦν. Αὐτὸ δὲ εἶναι ὅτι διαρκεῖ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἢ εὐημερία των. «Καὶ εἶπα ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου». Καὶ ἐγώ, λέγει, βλέπων αὐτά, ἐταρασσόμενη εἰς τοὺς κατ' ἰδίαν λογισμοὺς μου καὶ διηρωτώμην μήπως ἀποβῆ μάταιος ὁ κόπος μου διὰ τὴν ἀρετὴν. Ὁ κόπος δὲ συνίστατο εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς δικαιοσύνης, εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἄδικον πράξιν καὶ ὁ ἔλεγχος διὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν νὰ ἐγειρεται ἐκ τῆς κλίνης διὰ νὰ τιμωρήσῃ ἑαυτὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματα του.

15. «Εἰ ἔλεγον· διηγῆσομαι οὕτως· Ἴδου τῆ γενεᾶ υἱῶν σου ἦσυνθέτηκα». Αὐτά, λέγει, διελογίζομην ὅτι ἂν ἀνακοινώσω εἰς

τοὺς ὑπεισελθόντας μοι λογισμοὺς ἐτέροις ἐπαγγείλω (οὗτοι δὲ ἦσαν τό· «Ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου»), παντὸς σκανδάλου αὐτοῖς γενοίμην αἴτιος. Τοῦτο δὲ ποιῶν παρέβαινον τῶν σῶν υἱῶν τὰς συνθήκας, τῶν δικαίων ἀνδρῶν δηλαδή. Αὐταὶ 5 δὲ ἦσαν τῶν ἁγίων αἱ συνθῆκαι, τὸ μὴ ἀλλήλοισ σκανδάλου αἴτιον γίνεσθαι.

«Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι τοῦτο, κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου». Ὑπονοήσας, φησί, τὰ οὕτω βαθέα γνῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐπέβαλον ἑμαυτόν, ἅτε βαθέων ὄντων καὶ ἀνεξερευνητῶν. Πλὴν τὸν 10 δέοντα εἰς τὴν τούτων γνῶσιν πεπόρισμαι ἑμαυτῷ καιρόν· οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ θείου δικαστηρίου καιρός, ὅτε ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

«Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά», κ.τ.λ. Ἐγὼ μὲν, φησί, ἐπιτήδειον τῆς ἀκριβοῦς περὶ τούτων γνώσεως 15 ἐθέμην ἑμαυτῷ τὸν μέλλοντα καιρόν· ὅπως, τῷ προφητικῷ πνεύματι γνοὺς τὰ ἐσόμενα, φημί, ὡς αἰτία πικρῶν κολάσεων αὐτοῖς ἢ τοῦ τρόπου δολιότης γενήσεται. Ἔσται γὰρ αὐτῶν εἰς πῶσιν τὸ ὕψωμα. Καὶ οὗτος ὁ παρῶν αὐτοῖς κριθεὶς πλοῦτος ὡσπερ ἂν καὶ τῶν ὀνειρωττόντων τὰ φάσματα ἀνυπόστατα καὶ πάσης σκι- 20 ἄς ἀσθενέστερα.

«Καὶ ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις». Πόλις μὲν τοῦ Κυρίου ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ, («εἰκῶν») δὲ («αὐτῶν») ἢ τοῦ χοϊκοῦ. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ τὴν τοῦ χοϊκοῦ, φησί, πεφορήκασιν εἰκόνα, καὶ οὐ τὴν τοῦ ἐπουρανοῦ, ταύτη τοι καὶ 25 ἐξουδενωθήσονται· ἀκούσονται γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν· «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς»· ἅτε μὴ φοροῦντες τὴν αὐτοῦ τοῦ ἐπουρανοῦ εἰκόνα.

«Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν, καὶ γὰρ ἐξουδενωμένος καὶ οὐκ ἔγνων», κ.τ.λ. Ἐπειδὴ («ζη-

ἄλλους τοὺς διαλογισμοὺς οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον εἰς τὸν νοῦν μου (ἦσαν δὲ αὐτοὶ τὸ «ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου»), θὰ ἐγενόμην αἰτία πολλῶν σκανδαλισμῶν μεταξὺ τῶν ἄλλων. Πράττων ὁμως τοῦτο θὰ παρέβαινα τὰς συμφωνίας τῶν υἱῶν σου, δηλαδή τῶν δικαίων ἀνδρῶν. Αἱ δὲ συνθηκαὶ τῶν ἀγίων ἦσαν, αὐταί, νὰ μὴ γίνωνται αἴτιοι σκανδαλισμοῦ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου.

16. «Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι τοῦτο, κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου». Ἐπειδὴ ἐνόμισα, λέγει, ὅτι θὰ γνωρίσω τὰς τόσον βαθεῖας κρίσεις, ἔβαλα εἰς κόπον τὸν ἑαυτόν μου, διότι εἶναι βαθεῖαι καὶ ἀνεξερεύνητοι. Ὅμως ἔμαθα τοῦλάχιστον ποῖος εἶναι ὁ πρόσφορος καιρὸς διὰ τὴν γνώσιν αὐτῶν· αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ θείου δικαστηρίου, ὅταν θ' ἀποδώσῃς εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα του¹.

18 - 19. «Πλὴν διὰ τὰς δολιότητος αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακὰ» κλπ. Ἐγώ, λέγει, ἐθεώρησα ὡς κατάλληλον καιρὸν διὰ τὴν ἀκριβῆ γνώσιν αὐτῶν τὸν μέλλοντα καιρὸν· γνωρίζων δὲ διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τὸν μέλλοντα, λέγω ὅτι ἡ δολιότης τοῦ τρόπου των θὰ τοὺς γίνῃ αἰτία πικρῶν τιμωριῶν. Διότι ἡ ἀνύψωσις των θὰ ὀδηγήσῃ εἰς πτώσιν. Αὐτὸς δὲ ὁ κατὰ τὸ παρὸν πλοῦτός των θ' ἀποδειχθῆ ὅπως τὰ ἐνύπνια τῶν ὄνειρευομένων τὰ ὅποια εἶναι ἀνυπόστατα καὶ ἀσθενέστερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν.

20. «Καὶ ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις». Πόλις μὲν τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, «εἰκὼν αὐτῶν» δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ. Λέγει δὲ τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ ἔχουν φορέσει τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ καὶ ὄχι τοῦ ἐπουρανοῦ², οὕτω καὶ θὰ ἐκμηδενισθοῦν· διότι θ' ἀκούσουν κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν· «Δὲν σᾶς γνωρίζω»³, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν θὰ φέρουν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἐπουρανοῦ.

21 - 24. «Ὅτι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν, κἀγὼ ἐξουδενωμένος καὶ οὐκ ἔγνων» κλπ. Ἐπειδὴ «ἔ-

2. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 49.

3. Ματθ. 25, 13.

λῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ), ὡς καὶ τὴν καρδίαν καὶ τοὺς νεφροὺς πληρωθῆναι ζήλω πυρός, τούτου χάριν ἠξιώθη φωτισθῆναι καὶ γνῶναι τὰ περὶ τῆς σῆς πόλεως πεποιημένα, καὶ τὰ περὶ τῆς εἰκόνης τῶν ἀσεβῶν. Ἄλλὰ δίκην κτήνους ἀλόγου διετέλεσα πρότε-
 5 ρον, μὴ δυνάμενος ἐπιβαλεῖν τοῖς τῆς Προνοίας λόγοις. Ὅμως οὐκ ἀπελιπόμην σοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἐξέπιπτον τῆς ἐπὶ σέ ἐλπίδος, συνήμην δὲ («σοὶ διαπαντός»). Καὶ τοῦτο ἔπραττον οὐκ ἐξ ἐμῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς σῆς χάριτος. Σὺ γὰρ αὐτός, τῇ σαντοῦ φι-
 λανθρωπία τῆς ἐμῆς δεξιᾶς ἐπιλαβόμενος, συνεῖχες καὶ συνεκρά-
 10 τεις πρὸς τὸ μὴ διασεισθῆναι μου τὰ διαβήματα, μηδὲ τοὺς πόδας μου σαλεύεσθαι τῆς παρὰ σοὶ στάσεως.

«Τί γὰρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ γῆς», κ.τ.λ. Ἐπειδὴ οὐδέν μοι, φησίν, ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, πλὴν σοῦ μόνου, ἀναγκαίως οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς ἠθέλησα
 15 δέξασθαι ἅτε φθαρτῶν ὄντων ἀπάντων καὶ προσκαιρῶν. Ἐνός δὲ μόνου ἠὲχόμην τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέτροχον ἐμαντὸν ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ σέ μερίδα μοι καὶ μόνην γενέσθαι.

«Ἴδου ὅτι οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται»,
 20 κ.τ.λ. Τῆς σῆς ἀντεχόμην, ὦ Δέσποτα, συναφείας, φησί· καὶ τοῦτο, καλῶ, εἰδώς, ὡς τῶν ἔξω σοῦ τυγχανόντων ὄλεθρος ἔσται τὸ πέρας. Οἱ δὲ συνόντες ἀγαθὴν ἔξουσι μερίδα. Συμβήσεται γὰρ αὐτοῖς, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ γενομένοις Ἱερουσαλήμ, τὴν καλὴν μερίδα κληρονομεῖν. Αὕτη δὲ ἐστὶ τοῖς σοῖς ὕμνοις ἐντροφᾶν ἀεί.

δειξα μέγαν ζῆλον διὰ τὸν Κύριον»¹, ὥστε νὰ γεμίσουν ἡ καρδιά καὶ οἱ νεφροὶ ἀπὸ πύρινον ζῆλον, ἔνεκα τούτου ἠξιώθην νὰ φωτισθῶ καὶ νὰ γνωρίσω ὅσα ἔχεις πράξει χάριν τῆς πόλεως σου καὶ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰκόνα τῶν ἀσεβῶν. Προηγουμένως ὁμως ἔζησα ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα, διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ κατανοήσω τὴν λογικὴν τῆς Προνοίας. Παρὰ ταῦτα δὲν σὲ ἐγκατέλειψα, Θεέ, οὔτε ἐξέπεσεν ἡ ἐλπίς μου εἰς σέ, ἀλλ' ἔμενα «πάντοτε πλησίον σου». Ἐπραττον δὲ τοῦτο ὄχι διὰ τῆς δυνάμεώς μου, ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτός σου. Διότι σὺ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ μέ ἐκράτησες ἀπὸ τὴν δεξιάν μου διὰ τῆς φιλανθρωπίας σου, μέ συνείχες καὶ μέ συνεκράτεις διὰ νὰ μὴ ἀπολέσω τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν οἱ πόδες μου μακρὰν ἀπὸ σέ.

25 - 26. «Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ γῆς» κλπ. Ἐπειδὴ, λέγει, οὐδὲν ἄλλο ἔχω εἰς τὸν οὐρανὸν πλὴν σοῦ μόνου, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ θέλω νὰ δεχθῶ τι ἐπίγειον, ἀφοῦ ὅλα εἶναι φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα. Ἡὐχόμεν δὲ νὰ ἐπιτύχω ἐν μόνον καὶ ὁ πόθος του μέ κατέτρυχεν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτὸ δὲ ἦτο νὰ εἶσαι σὺ ἡ μόνη μου ἐλπίς.

28. «Ἴδου ὅτι οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται» κλπ. Παρέμεινα πλησίον σου σταθερῶς, Δέσποτα, λέγει· ἐπικαλοῦμε δ' αὐτὸ, διότι γνωρίζω ὅτι τὸ τέλος ὅσων βρίσκονται μακρὰν σου θὰ εἶναι ἡ καταστροφή. Ὅσοι ὁμως εἶναι μαζί σου θὰ ἔχουν καλὴν τύχην. Δηλαδή θὰ ἔχουν τὴν τύχην νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ κληρονομήσουν τὴν καλὴν κληρονομίαν. Αὕτῃ δὲ συνίσταται εἰς τὴν αἰώνιον τρυφὴν τῆς ὑμολογίας σου.

ΟΓ'

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Ἰκετηρίαν ἐν τούτοις ὁ προφήτης ἄδει, τὴν ἔσχατον ὁρῶν
5 αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰσραήλ: ὅπως ἂν μὴ εἰς τὸ παντελὲς αὐτοὺς
ἐξέλη τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως, καταλείπη δέ τινα αὐτοῖς εἰς
σωτηρίαν ἀφορμὴν. Διαγράφει δὲ καὶ τὴν ἄλωσιν τὴν συμβᾶσαν
αὐτῇ τε τῇ πόλει καὶ τῷ θείῳ ναῶ.

«Ἰνα τί, ὁ Θεός, ἀπόσω εἰς τέλος»; «Ὅμοιον τῷ· Ἐφθασεν
10 ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ ἤδη εἰς τέλος. Οὐ γὰρ ἔτι ἀνάπανταν ἔξονται
τῶν κακῶν.

«Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σοι ἧς ἐκτίσω ἀπ' ἀρχῆς». Διὰ
τῶν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. «Ἐλυτρώσω ῥάβδῳ τὴν
κληρονομίαν σου». Ἀπὸ κοινοῦ τό· «Μνήσθητι ἧς ἔλυτρώσω ῥά-
15 βδῳ κληρονομίας σου»· τουτέστι κληρονομίας εἰς βασιλείον ἡϋ-
τρεπισμένης, καθ' ὃ πρὸς αὐτοὺς εἴρηται. Ἐσεσθέ μοι ἐξ ἀπάντων
τῶν ἔθνῶν γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα. «Ὅρος Σιών
τοῦτο δ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ». Διὰ τὸ ἐπιφαίνεσθαι ἐν τῷ θείῳ
ναῶ τὸν Θεόν.

20 «Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς
τέλος». Τῶν καταστρατευσαμένων κατὰ τοῦ θείου ναοῦ.

«Καὶ ἐνεκανχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς
σου». Ἐπειδὴ ἐν τῷ Πάσχα τῇ ἑορτῇ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου ἤραν-
το πόλεμον, τούτου χάριν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τοῖς πολεμίοις παρε-
25 δόθησαν. Τῷ γὰρ Πάσχα συνηγμένων κατὰ τὸν νόμον τῶν Ἰου-
δαίων ἀπάντων, ἡ πολιορκία γεγένηται δικαίως ἐν τῷ καιρῷ καὶ
τῷ σταυρῷ τὸν Σωτῆρα προσήλωσαν.

73

Συνέσεως τοῦ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Ψάλλει ἱκετευτικῶς εἰς τὰ λεγόμενα εἰς τὸν ψαλμὸν ὁ προφήτης, βλέπων τὴν τελευταίαν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰσραήλ· τοῦτο δὲ διὰ τὸ μὴ ἀποξενώσῃ αὐτοὺς τελείως ἀπὸ τὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸς ἀφήσῃ ποιάν τινα δυνατότητα σωτηρίας. Περιγράφει δὲ καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

1. «Ἴνα τί, ὁ Θεός, ἀπώσω εἰς τέλος»; Ὅμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «ἔφθασεν ἤδη τελειωτικῶς ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐναντίον των»¹. Διότι δὲν θὰ εὔρουν πλέον ἀνάπαυλαν ἀπὸ τὰ δεινά.

2. «Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σοι ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς»· δηλαδὴ διὰ τῶν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ. «Ἐλυτρώσω ῥάβδω τὴν κληρονομίαν σου». Τοῦτο δὲ τίθεται ἀπὸ κοινοῦ· «Μνήσθητι ἧς ἐλυτρώσω ῥάβδω κληρονομίας σου»· δηλαδὴ κληρονομίας, ἡ ὁποία ἔχει ἐτοιμασθῆ νὰ γίνῃ βασιλείον, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν πρὸς αὐτούς· «Θὰ εἶσθε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη τὸ ἐκλεκτὸν γένος, βασιλικὸν ἱερατεῖον»². «Ὅρος Σιών τοῦτο ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ». Διότι ἐνεφανίζετο εἰς τὸν θεῖον ναὸν ὁ Θεός.

3. «Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος». Ἐναντίον ὧσων ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

4. «Καὶ ἐνεκαυχῆσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου». Ἐπειδὴ ἤγειραν πόλεμον κατὰ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, διὰ τοῦτο παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν. Ἐνῶ δηλαδὴ εἶχον συναχθῆ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τὸ Πάσχα, ἐγινεν ἡ ἄλωσις δικαίως κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον ἐσταύρωσαν τὸν Σωτῆρα³.

2. Α' Πέτρ. 2, 9.

3. Ὁ Τίτος ἤρχισε πράγματι τὴν τελικὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ ὀλίγον πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 70 μ.Χ.

«Ἐθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα». Τὰ σύμβολά φησι τοῦ πολέμου· λέγει δὲ τὰ καλούμενα παρὰ τοῖς στρατεύμασι σίγνα, ὅτι ἔθεντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πόλεως. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ ὑπερήλαντο, φησί, τουτέστι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον
 5 ναὸν εἰσεπήδησαν, οὐ γινώσκοντες, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ παραδιδοὺς τὴν πόλιν αὐτοῖς διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀσέβειαν. Ἄτε δὴ τοῦτο ἀγνοήσαντες, τὴν μὲν οἰκίαν ἀπεθαύμασαν δύναμιν, ἀσθένειαν δὲ κατεψηφίζοντο τοῦ ἐν τῷ θείῳ ναῷ προσκυνουμένου Θεοῦ. Διὸ προῖόν φησιν· «Ἐως πότε, Κύριε, ὄνειδιεῖ ὁ ἐχθρός»; Τὸ δὲ
 10 ἀναδιπλασιάσαι ἐν τῷ κατονομάζειν τὰ σημεῖα ἀποθανυμάζοντος εἶη πῶς ὁ θεῖος ναὸς ταῖς τῶν πολεμίων παρεδόθη χερσίν.

«Ὡς ἐν δρυμῶ ξύλων ἀξίνοις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς», κ.τ.λ. Διαγράφει ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς τε πόλεως τοῦ τε θείου ναοῦ τὴν καταστροφὴν. Ὑλοτομικοῖς καὶ τεκτονικοῖς ὀργάνοις
 15 χρώμενοι, τοὺς περιβόλους κατέλυνον καὶ τῶν οἰκιῶν τὰς θύρας συνέκοπτον, τὰ εὖ καλῶς ἠσκημένα ὡς δρυμὸν διαφθείροντες.

«Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου», κ.τ.λ. Μετὰ πολλῆς ἐπελθόντες ἡμῖν τῆς συμφορᾶς, ἕνα σκοπὸν εἶχον, τὸν ὑπὸ
 20 σοῦ δεδομένον καταλῦσαι νόμον. Διὰ γὰρ «τῶν ἑορτῶν» τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἐδήλωσε. Ταῦτα δέ, φησίν, ἐτόλμων, μήτε τὰς ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν ὀρῶντες θαυματουργίας, μήτε ὑπὸ προφητικῆς ἐλεγχόμενοι χάριτος. Τούτων γὰρ ἀπάντων ἐξαίφνης κατέστησαν ἔρημοι. Πάλαι γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἔσχον προ-
 25 φήτας, τὸν Ἀγγαῖον, τὸν Ζαχαρίαν, τὸν Μαλαχίαν. Καὶ οἱ τούτων δὲ πρεσβύτεροι προφηταὶ τῷ λαῷ καὶ τοῖς βασιλεῦσι

1. Λατινικὰ Signa καὶ ἑλληνικὰ σύσσημα ἢ σημεῖα ἦσαν τὰ στρατιω-

5. «Ἐθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα». Ἐννοεῖ τὰ πολεμικὰ σύμβολα· ὀνομάζει δ' οὕτω τὰ καλούμενα ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν σίγνα¹, τὰ ὁποῖα ὕψωσαν εἰς τὴν πρὸ τῆς πόλεως ὁδόν. Δὲν παρέμειναν ὁμως εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐξεπέρασαν καὶ τοῦτο, λέγει, καὶ ἐφώρμησαν εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι ὁ Θεὸς παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν πόλιν ἕνεκα τῆς ἀσεβείας τῶν κατοίκων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠγνόουν τοῦτο, ἐθαύμασαν μόνοι τὴν δύναμιν των καὶ προσῆπτον ἀδυναμίαν εἰς τὸν προσκυνούμενον εἰς τὸν θεῖον ναὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συνεχίζει· «Ἔως πότε, Κύριε, ὀνιδιεῖ ὁ ἐχθρὸς»; Ἡ ἐπανάληψις δὲ κατὰ τὴν κατονομασίαν τῶν σημείων δεικνύει τὴν ἀπορίαν πῶς ὁ θεῖος ναὸς παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν».

6. «Ὡς ἐν δρυμῶ ξύλων ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς» κλπ. Διὰ τούτων περιγράφει τὴν καταστροφήν τῆς πόλεως καὶ τοῦ θείου ναοῦ. Χρησιμοποιοῦντες ἐργαλεῖα ξυλοκόπων καὶ ξυλουργῶν κατεδάφιζον τοὺς περιβόλους καὶ κατέστρεφον τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καταστρέφοντες ὡς δάσος τὰ καλῶς καὶ ὠραῖα ἐπεξεργασμένα.

7 - 8. «Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου» κλπ. Οἱ ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπροξένησαν σὲ μᾶς μεγάλην συμφοράν, εἶχον ἓνα σκοπὸν, νὰ καταλύσουν τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐδόθη ὑπὸ σοῦ. Διότι διὰ «τῶν ἑορτῶν» ἔννοεῖ τὴν λατρείαν συμφώνως πρὸς τὸν νόμον. Ὅλα δ' αὐτὰ τὰ ἀπετόλμησαν, λέγει, χωρὶς νὰ ἴδουν τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων μας καὶ χωρὶς νὰ ἐλέγχωνται ἀπὸ τὴν προφητικὴν χάριν, ἀφοῦ εἶχον στερηθῆ (οἱ Ἰουδαῖοι) ἐξαίφνης ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Διότι παλαιότερον καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον (ἐκ Βαβυλῶνος) εἶχον προφήτας, τὸν Ἀγγαῖον, τὸν Ζαχαρίαν, τὸν Μαλαχίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ προφήται οἱ παλαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς προέλεγον εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ εἰς τὸν λαὸν τὰ μέλλοντα καὶ ἀπεκάλυπτον τὰ ἐχθρι-

τικὰ σύμβολα τῶν ρωμαίων — τὸ ἀντίστοιχον τῶν συγχρόνων πολεμικῶν σημαίων.

προὔλεγον τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν πολεμίων τὰς ἐπιβουλὰς καταδήλους ἐποίουν. Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἱστορίας καταμαθεῖν εὐπετές.

«Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἶδομεν». Ἐκεῖνοι μὲν παρώξυνον ἀλλήλους, εἰς τὸ παύσειν ἔτι τελουμένας τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου, 5 καὶ δὴ τοῖς λόγοις προσήγαγον τὰ ἔργα· ἡμεῖς δὲ καθ' ὧν ταῦτα ἐπράττετο, οὐ γεγόναμεν θεαταὶ τῶν σημείων ἐκείνων ὧν πολ- λάκις ἐπὶ προτέροις πολέμοις αὐτόπται γεγενήμεθα. Ταῦτα δὲ ἦν τὰ σημεῖα, ἐπικουρία τῶν συνεχόντων δεινῶν. Διὸ δὴ ὡς τούτων μὴ γενόμενοι θεαταὶ φαμεν· «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; 10 Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι». Καὶ τοῦτο ἡμᾶς μάλιστα ἀπευδοκεῖν τῆς σωτηρίας ποιεῖ, τὸ μηκέτι ἐν τῷ ἔθνει προφήτην ὄραν τὸν δυνάμενον ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδυοωπεῖν τὸν Θεόν.

«Ἐως πότε, ὁ Θεός, ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός»; Πληρώσας τὴν 15 διαγραφὴν τῆς ἀλώσεως ἀπὸ τοῦ προσώπου τῶν ἐχθρῶν, εἰς ἔλεος ἐκκαλεῖται τὸν Θεόν, καὶ θεῶν, πῶς τὰ γινόμενα πάντα εἰς ὕβριν τοῦ Θεοῦ· τῷ τε εἰπεῖν· «Ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου», καὶ τό, «Ἁγιαστήριόν σου», καὶ τό, «Σκήνωμα τοῦ ὀνόματός σου», καί, «Τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου», καί, «Τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος». 20 «Ἴνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου», κ.τ.λ.; Ἴνα τί, φησίν, ἀνακόπτεις τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν, ὧν πάλαι ὥσπερ ἐκ κόλπου παρεῖχες ἡμῖν.

«Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος». Νῦν μὲν, φησίν, ἀνακόπτεις ἐξ ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀναφοράν· πάλαι δέ, καὶ 25 Θεὸς ἡμῶν ἀξιῶν προσαγορεύεσθαι καὶ βασιλεὺς, τοιαύτην ἡμῶν ἐποιήσω τὴν σωτηρίαν ὡς μηδένα λαθεῖν τῶν ἐπὶ γῆς. «Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς». Ἐντεῦθεν λαβόντες τινὲς ἀπεφήναντο τὰ Ἱεροσόλυμα ὀμφαλὸν εἶναι τῆς γῆς.

1. Παρομοίαν ἀντίληψιν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τοὺς Δελφοὺς.

κὰ σχέδια τῶν πολεμίων, ὡς εὐκόλως δύναται τις νὰ μάθῃ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

9. «Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἶδομεν». Ἐκεῖνοι μὲν προέτρεπον ἀλλήλους νὰ σταματήσουν πλέον τὴν τέλεσιν τῶν ἑορτῶν τοῦ Κυρίου, καὶ μάλιστα μετέβαλλον εἰς ἔργα τοὺς λόγους των. Ἐμεῖς ὅμως, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπράττοντο αὐτά, δὲν εἶδομεν τὰ θαυμαστά σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχομεν ἴδει ὡς αὐτόπται μάρτυρες πολλάκις κατὰ τοὺς προηγουμένους πολέμους. Τὰ σημεῖα δ' αὐτὰ ἦσαν βοήθεια κατὰ τῶν περιβαλλόντων ἡμᾶς δεινῶν. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, δὲν εἶδομεν τοιαῦτα σημεῖα, λέγομεν· «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; Οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι». Τοῦτο δὲ κυρίως μᾶς κάνει νὰ ἀποθαρρυνώμεθα ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν, ὅτι δηλαδὴ δὲν βλέπομεν πλέον εἰς τὸ ἔθνος προφήτην δυνάμενον νὰ ἰκετεύσῃ θερμῶς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

10. «Ἐως πότε, ὁ Θεὸς, ὄνειδιεὶ ὁ ἐχθρὸς»; Ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὴν περιγραφὴν τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, κάνει ἐκκλησιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνθυμίζει ὅτι ὅλα τὰ γινόμενα ἀποτελοῦν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, λέγων «Ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου» καὶ τὸ «ἀγιαστήριόν σου» καὶ τὸ «σκήνωμα τοῦ ὀνόματός σου» καὶ «τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου» καὶ «τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος».

11. «Ἴνα τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου» κλπ. Διατί, λέγεις, διακόπτεις τὴν χορήγησιν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδιδες παλαιότερον, οὕτως εἶπεῖν, ἐκ τοῦ κόλπου σου.

12. «Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος». Τώρα μὲν, λέγει, παύεις νὰ χορηγῆς εἰς ἡμᾶς ἀφθόνως τὰ ἀγαθὰ· παλαιότερον ὅμως, ὅταν ἤθελες νὰ προσφωνῆσαι Θεὸς μας καὶ βασιλεὺς, μᾶς προσέφερες τοιαύτην σωτηρίαν, ὥστε νὰ μὴ διαλάβῃ τῆς προσοχῆς οὐδενὸς κατοίκου τῆς γῆς. «Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς». Ἐντεῦθεν λαβόντες ἀφορμὴν ὠρισμένοι ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ εἶναι ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς¹.

«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συν-
 ἔτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος». Διαγρά-
 φει τῷ λόγῳ τίνι τρόπῳ τὴν πάλαι αὐτῶν σωτηρίαν εἰργάσατο.
 Καὶ πρῶτον μὲν τὸ παγῆναι ὡσεὶ τεῖχος τῆς θαλάσσης τὰ ὕδα-
 5 τα, ὅτε ἐξ Αἰγύπτου ἐξήρσαν· καὶ τοῦτό ἐστι τό, («Ἐκραταίωσας
 τὴν θάλασσαν»· δεύτερον δέ, τὸ συντριβῆναι τὴν Αἰγυπτίων ἐπὶ
 τῶν ὑδάτων κεφαλὴν, οὗς καὶ δράκοντας διὰ τὸ πονηρὸν τῆς
 γλώσσης ὀνομάζει· εἶτα μετ' αὐτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐξάρχοντος
 αὐτῶν βασιλέως, ὃν καὶ αὐτὸν ὁμοίως δράκοντα προσαγορεύει.
 10 [«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν». Τὸν
 Φαραὼ σὺν τριστάταις καὶ ἄρμασι συντρίψας ὡς δρακοντείας
 κεφαλὰς, διὰ τὸ πονηρὸν τῆς γνώμης, ἐπὶ τοῦ ὕδατος· ὡς τοὺς
 Αἰγυπτίους πλησιοχώρους Αἰθίοψιν ὄντας παρέδωκας αὐτοῖς εἰς
 κατάβρωμα, αὐτοὺς καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἤτησας ἀπὸ προ-
 15 σώπου Αἰθιοπῶν].

«Ἐδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς Αἰθίοψιν». Αὐτὸν τὸν Φα-
 ραῶ, μετὰ τῆς στρατείας δὲ δηλονότι. Ασαοὺς δὲ ἐνταῦθα τὰς τῶν
 παρὰ Ἰνδοῖς ὀρνέων ἀγέλας φησὶν· αἱ καὶ τῶν Αἰγυπτίων κατή-
 σθιον τὰ σκηνώματα ἐκριφέντα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῇ γῇ.

20 «Σὺ διέρορηξας πηγὰς καὶ χειμάρρους». Τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ φη-
 σὶν, ὅτε ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ πέτρας. «Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς
 Ἡθάμ». Ἡθάμ ἐρμηνεύεται «νότος»· εἰς νότον γὰρ τῆς Ἰου-
 δαίων χώρας ὁ Ἰορδάνης κεῖται.

«Σὴ ἐστιν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἡ νύξ». Οὐ μόνον, φησί, τῶν ἐν
 25 Ἐρυθρᾷ θαλάσσει καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ γέγονας ἡμῶν χορηγός·
 ἀλλὰ καὶ σύμπαντι τῶν ἀνθρώπων γένει ἀγαθῶν γεγένησαι πρό-
 ξενος· τοῦτο μὲν ἡμέραν καὶ νύκτα δημιουργήσας, τοῦτο δὲ ἡ-

1. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Αἰγύ-

13. «Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος». Περιγράφει διὰ τῶν λεγομένων διὰ ποίου τρόπου ἔσωσεν αὐτοὺς παλαιότερον. Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι ἐστερεοποιήθησαν ὡς τεῖχος τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, ὅταν ἔκαναν τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ «ἐκραταίωσας τὴν θάλασσαν»· δεύτερον δὲ ὅτι συνετρίβη εἰς τὰ ὕδατα ἡ κεφαλὴ τῶν Αἰγυπτίων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει δράκοντας ἕνεκα τῆς πονηρᾶς γλώσσης των· ἔπειτα μαζί των (ἐπνίγη) καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει ὁμοίως δράκοντα.

[«Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν». Τὸν Φαραῶ μαζί μὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰ ἄρματα, ὁμοιάζοντας πρὸς κεφαλὰς δρακόντων ὡς πρὸς τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, ἐπνίξας εἰς τὸ ὕδωρ. Οὕτω παρέδωσες τοὺς Αἰγυπτίους βορὰν εἰς τοὺς γείτονάς των Αἰθίοπας καὶ ἔκανες νὰ ἠττηθοῦν αὐτοὶ καὶ ὁ βασιλεὺς των ὑπὸ τῶν Αἰθιόπων 1].

14. «Ἐδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς Αἰθίοψιν». Προφανῶς τὸν ἴδιον τὸν Φαραῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ του. Λαοὺς δὲ ὀνομάζει τὰ σμήνη τῶν Ἰνδικῶν ὀρνέων, τὰ ὁποῖα κατέφαγον τὰ πτώματα τῶν Αἰγυπτίων ὅταν ἐξεβράσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν γῆν.

15. «Σὺ διέρρηξας πηγὰς καὶ χειμάρρους». Ἐννοεῖ τὰ γεγρονότα τῆς ἐρήμου, ὅταν ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ τῆς πέτρας. «Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθάμ». Ἡθάμ μεταφράζεται «νότος»· διότι ὁ Ἰορδάνης εὐρίσκεται εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Ἰουδαίας.

16 - 17. «Σὴ ἐστιν ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἡ νύξ». Δὲν ἐφρόντισες, λέγει, μόνον δι' ἡμᾶς εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλὰ εἶσαι ἡ αἰτία χορηγήσεως ἀγαθῶν καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐδημιούργησες τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὸ θέρος

λιον και σελήνην, τοῦτο δὲ θέρος και ἔαρ, τοῦτο δὲ πήξας ὄρια ἐν τῇ γῆ. Ταῦτα δὲ νῦν φησι και εἰς τὴν νῦν ἐπικουρίαν αὐτὸν ἐπικαλούμενος. Διὸ φησι· Μνήσθητι ταύτης τῆς κτίσεώς σου. Εἰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους φησί, τὴν κτίσιν ἐποίησας, παράσχου τὴν
5 ἐπικουρίαν δι' οὗς ἡ κτίσις ἐγένετο.

«Μνήσθητι ταύτης, ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ σε, Κύριε». Ἐπικαλεσάμενος διὰ τῆς κτίσεως εἰς οἶκτον τοῦ λαοῦ τὸν Θεόν· πάλιν ἐτέρῳ τρόπῳ αὐτὸν εἰς οἶκτον ἐπικαλεῖται. Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ τρόπος τὸ μέγα φρονεῖν τὸν ἐχθρόν. «Και λαὸς ἄφρων παρώξυνε
10 τὸ ὄνομά σου». Ὅρα πάλιν ἕτερον οἰκτιρμοῦ τρόπον, διὰ τὸ τοὺς ἐχθροὺς παροξύναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

«Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἔξομολογουμένην σου». Ἐπανέτεινε τὸν τρόπον τῶν οἰκτιρμῶν, θηρία τοὺς ἐχθροὺς ἀποκαλέσας· ὡς ἔχοντάς τι τοὺς ἡμαρτηκότας συγγνώμης διὰ τῆς
15 ἔξομολογήσεως. Τοῦτο δὲ εὐχεται μὴ ὁμοτρόπως ἀπολέσθαι τὸν Ἰσραὴλ· ὁ γέγονε· πολλοὶ γὰρ και τῶν σταυρωσάντων μυριάδες ἐπίστευσαν, και ἐσώθησαν.

«Ἐπίβλεπον εἰς τὴν διαθήκην σου». Ἐτερος πάλιν οἰκτιρμοῦ τρόπος· ἀφ' ὧν γὰρ ἀγαθὸς περὶ αὐτοὺς ἐγένετο διαθέμενος
20 διαθήκην αὐτοῖς, ἀπὸ τούτων ἐπισπῶνται τὸν ἔλεον. («Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν»). Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ και πλήρεις σκότους γεγόνασιν οἴκοι πολλοὶ διὰ τὰς εἰς σέ, Κύριε, γεγενημένας παρ' αὐτῶν ἀνομίας· ἀλλὰ μὴ πᾶς ὁ λαὸς ἀποστραφῆ, μηδὲ αἰσχύνῃ παραδοθῆ. Εἶχον γὰρ τινες ἐν
25 αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδα, οἳ και διὰ τῶν ἀποστόλων ἐσώθησαν, και μάλιστα διὰ Πέτρου ἐν ταῖς πρώταις δημηγορίαις, ὡς κατὰ τρισχιλίους και πεντακισχιλίους και μυριάδας αὐτοὺς γενέσθαι.

[«Πτωχὸς και πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου». Σωθέντων, φησί, τῶν σωτηρίας ἀξίων, ὁ πτωχὸς πνεύματι, τουτέστιν ὁ τῶν
30 ἀποστόλων χορὸς, κατὰ τό, «Μακάριοι πί πτωχοὶ τῷ πνεύματι», τὰς σοι προπεύσας ἀναπέμπουσι δοξολογίας].

1. Βλ. Πρ. 2, 41· 4, 4.

2. Ματθ. 5, 3.

καὶ τὴν ἀνοιξιν, καθώρισες δὲ τὰ ὄρια τῆς γῆς. Λέγει δὲ ταῦτα τώρα ἐπικαλούμενος καὶ τὴν βοήθειάν του κατὰ τὸ παρόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μνήσθητι ταύτης», δηλαδὴ τῆς κτίσεώς σου. Ἄφου ἔδημιούργησες τὴν κτίσιν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, λέγει, βοήθησε αὐτοὺς χάριν τῶν ὁποίων ἐγένεν ἡ κτίσις.

18. «Μνήσθητι ταύτης, ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ σε, Κύριε». Ἄφου ἐπεκαλέσθη διὰ τῆς κτίσεως τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν λαόν, ἐπικαλεῖται καὶ πάλιν τὸ ἔλεός του δι' ἄλλου τρόπου. Ὁ τρόπος δ' αὐτὸς συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὑπερηφανεύεται. «Καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου». Ἴδε πάλιν ἄλλον τρόπον ἐπικλήσεως, ὅτι οἱ ἐχθροὶ δηλαδὴ τὸν ἐξοργίζουν.

19. «Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι». Καθιστᾷ ἔτι ἰσχυροτέραν τὴν αἰτίαν τῶν οἰκτιρμῶν, ἀποκαλῶν τοὺς ἐχθροὺς θηρία, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἔχουν θετικόν τι. Εὐχεται δὲ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ σύμπας ὁ Ἰσραὴλ· τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη, διότι ἐπίστευσαν πολλὰ μυριάδες καὶ ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι τὸν ἐσταύρωσαν καὶ ἐσώθησαν.

20. «Ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου». Καὶ ἄλλη αἰτία οἰκτιρμοῦ. Ἐκ τῆς ἀγαθότητός του δηλαδὴ ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ διαθήκη, ἐξ αὐτῆς παρακαλοῦν νὰ εὕρουν τὸ ἔλεος. «Ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν». Θέλει νὰ εἴπη τὸ ἐξῆς· Ἄν καὶ πολλοὶ οἴκοι ἔχουν βυθισθῇ εἰς τὸ σκότος, Κύριε, ἔνεκα τῶν ἐναντίων σου ἀνομιῶν, ἄς μὴ ἀπορριφθῇ ὁλόκληρος ὁ λαὸς μηδὲ νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐντροπήν. Πράγματι δὲ ὠρισμένοι ἐξ αὐτῶν ἠλπίζον εἰς τὴν σωτηρίαν· αὐτοὶ ἐσώθησαν διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ κυρίως διὰ τῶν πρώτων κηρυγμάτων τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν λαόν, ἀνῆλθον δὲ εἰς 3.000 καὶ 5.000¹ καὶ μυριάδας.

[21. «Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου». Ὅταν σωθοῦν, λέγει, ὅσοι ἀξίζουν τὴν σωτηρίαν, ὁ πτωχὸς κατὰ τὸ πνεῦμα — δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων συμφώνως πρὸς τὸ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα»² — θὰ σὲ δοξολογήσῃ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον.

«Ἀνάστα, ὁ Θεός, δίκασον τὴν δίκην σου». Εἰς τὴν τῶν ἀπατησάντων τὸν λαὸν τιμωρίαν ἱκετεύων διανίστησι τὸν Θεόν. «Μνήσθητι τοῦ ὄνειδισμοῦ σου». Πόλλιν διὰ τοῦ αὐτὸν ὄνειδίξεσθαι εἰς οἶκτον ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν.

5 ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ'
Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης, τῷ Ἀσάφ.

ἝΥπόθεσις.

Ἐν τούτῳ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων εἰσφέρεται, παραινοῦν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀσεβείας παύεσθαι, ὑποτιθέμενον αὐ-
10 τοῖς τὸ φοβερόν ἐκεῖνο καὶ θεῖον δικαστήριον.

«Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός . . . Λιγηήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Λιγηεῖσθαι τοῦ Θεοῦ τὰ θαυμάσια ὑπισχνεῖται ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, τῶν διωκόντων ἀπαλλαγείς. «Ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ». Ταῦτα ὁ Σωτὴρ φησιν ὑπακούων αὐτῶν τῇ
15 ὑποσχέσει.

«Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ». Δίκαια, φησί, κρινῶν κατέτηξας τὴν γῆν, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, «καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας». Δύναται δὲ τοῦτο διπτῶς νοεῖσθαι καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ, τό, «ἐτάκη», ἀντὶ τοῦ, ὑπενδέδωκε τῇ
20 πονηρίᾳ· καὶ ἐπὶ κακοῦ, ἵνα δηλώσῃ τὴν τιμωρίαν τὴν γενομένην κατ' αὐτῶν». «Ἐγὼ ἔστερέωσα τοὺς στῦλους αὐτῆς». Στῦλοι τῆς Ἱερουσαλήμ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Στῦλος καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας». [Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰ-
25 ωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι)].

«Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε». Ἐντεῦθεν τῶν

22. «Ἀνάστα, ὁ Θεός, δίκασον τὴν δίκην σου». Διὰ τῆς ἰκεσίας προτρέπει τὸν Θεὸν νὰ τιμωρήσῃ ὅσους ἐξηπάτησαν τὸν λαόν. «Μνήσθητι τοῦ ὄνειδισμοῦ σου». Καί πάλιν ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὑπενθυμίζων ὅτι καταφρονεῖται (ὁ Θεός).

74

Εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψῃς· τοῦ Ἀσάφ.

Ὑπόθεσις.

Εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον εἰσάγονται οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὅποιοι παραινοῦν τοὺς ἀνθρώπους νὰ παύσουν νὰ ἀσεβοῦν καὶ ὑπενθυμίζουν εἰς αὐτοὺς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο θεῖον δικαστήριον.

2 - 3. «Ἐξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός . . . Διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Ὁ ἀποστολικὸς χορὸς ὑπόσχεται νὰ διηγηθῇ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, διότι ἀπηλλάγη ἐκ τῶν διωκτῶν του. «Ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ Σωτὴρ, ὁ ὅποιος ἀκούει τὴν ὑπόσχεσίν των.

4. «Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ». Κρίνων δικαίως, λέγει, διέλυσας τελείως τὴν «γῆν», δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, «καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ». Αὐτὸ δὲ τὸ «ἐτάκη» δύναται νὰ ἐνοηθῇ κατὰ δύο τρόπους· καὶ μὲ ἀγαθὴν ἔννοιαν σημαῖνον ἐσυγχώρησε τὴν κακίαν, καὶ μὲ κακὴν ἔννοιαν, διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς τιμωρίαν «Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στῦλους αὐτῆς· «Στῦλοι τῆς Ἱερουσαλήμ εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι συμφώνως πρὸς τὸ ρητόν· «Στῦλος καὶ στήριγμα τῆς ἀληθείας»¹. [Λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώρισαν τὴν χάριν ἣ ὅποια μοῦ ἐδόθη ὁ Ἰάκωβος, ὁ Κηφᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ ἀναγνωριζόμενοι ὡς στῦλοι»² κλπ.]

5. «Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε». Ἐνταῦθα

2. Γαλ. 2, 9.

ἀποστόλων τὸ πρόσωπον παραιοῦν τῆς ἀσεβείας τοῖς ἀνθρώποις παύσασθαι.

«Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν». Καὶ γὰρ τὰ κερασφόρα ζῶα σφόδρα ἐπὶ τοῖς κέρασι γανριᾶ. Παρεγγυᾶ δὲ αὐτοῖς
5 ὁ λόγος μὴ αὔξειν τῇ ἀλαζονείᾳ τὴν ἀνομίαν, μηδὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ γλῶτταν κινεῖν.

«Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὄρεών». Διὰ τούτων τὸν πάντα κόσμον τῆς οἰκουμένης δηλοῖ· ἐξοδὸν μὲν τὴν ἀνατολήν, ἀφ' ἧς ὁ ἥλιος ἐξεῖσι, δυσμὰς δὲ τὴν
10 ἐσπέραν· ὄρη δὲ ἔρημα τά τε ἀρκτῶα καὶ τὰ νότια· ταῦτα γὰρ δι' ἀμετρίαν κρούους τε καὶ καύσωνος ἀοίκητά ἐστι. Μὴ παρανομεῖτε τοίνυν, φησίν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, λάθοι τὸν Θεὸν βλάσφημόν τι λέγων κατ' αὐτοῦ. «Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑφοῖ». Κριτῆς, φησίν, ὑπάρχων ἀγαθός, ταπεινοῖ μὲν τοὺς ἀσε-
15 βεῖς, ὑφοῖ δὲ τοὺς ταπεινοὺς τὴν καρδίαν. Ἐκκλησιῶν δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τοὺς δύο λαοὺς, τῶν Ἰουδαίων τέ φημι καὶ τῶν ἐξ ἔθνῶν· ὁ μὲν γὰρ τεταπεινῶται διὰ τὴν ἀλαζονείαν· ὁ δὲ ὑφούται διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην. Αὐτὸς γὰρ καθιστᾶ βασιλεῖς, καὶ μεθιστᾶ, ἐ-
20 γείρει ἀπὸ γῆς πτωχόν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνίστησι πένητα. Ἄλλὰ καὶ ταπεινώσας τοὺς ἐκ περιτομῆς, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὑψώσεν.

«Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος». Ποτήριον, φησίν, ἐστὶν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου χειρὶ, εἰς ὃ ἐκάστου ἀνθρώπου τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς πο-
25 νηροὺς οἶνει ἐκπιέζων, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῖς πονηροῖς ἀνακιρῶν, πλήρες αὐτὸ ἀποτελεῖ. Εἶτα ὧν οὐκ ἐκχεῖται ὁ τρυγίας, τουτέστιν ὧν ἐναπομένουσιν αἱ ἁμαρτίαι, οὔτοι αὐτὸ ἐκπίονται· τουτέστι τοῖς ἰδίους μεθυσθήσονται κακοῖς· ὡσπερ ἀμέλει καὶ οἱ ἄ-

οἱ ἀπόστολοι παραινοῦν τοὺς ἀνθρώπους νὰ παύσουν τὴν ἀσεβειαν.

6. «Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν». Ὡς γνωστὸν τὰ κερασφόρα ζῶα ὑπερηφανεύονται πολὺ διὰ τὰ κέρατα. Τοὺς παρακινεῖ τὸ λεγόμενον νὰ μὴ ἐπαυξάνουν τὴν ἀνομίαν μὲ τὴν προσθήκην ἀλαζονείας οὔτε νὰ κινοῦν τὴν γλῶσσάν των κατὰ τοῦ Θεοῦ.

7. «Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων». Διὰ τούτων ἀναφέρεται εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην· ἐξοδὸν ὀνομάζει τὴν ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, δυσμὰς δὲ τὴν ἐσπέραν· ἔρημα ὄρη δὲ ὀνομάζει τὰ βόρεια καὶ τὰ νότια μέρη, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκατοίκητα λόγῳ ὑπερέτρου φύχους καὶ ζέστης. Μὴ παρανομεῖτε λοιπὸν, λέγει, διότι οὐδεὶς εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην δύναται νὰ διαφύγῃ τῆς προσοχῆς τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν βλασφημῇ. «Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ». Ὡς ἀγαθὸς κριτῆς, λέγει, ταπεινώνει μὲν τοὺς ἀσεβεῖς, ἀνυψώνει δὲ τοὺς ταπεινοὺς εἰς τὴν καρδίαν. Αὐτὰ δὲ δύνανται νὰ ἀναφερθοῦν εἰς τοὺς δύο λαοὺς, τοὺς Ἰουδαίους, ἐννοῶ, καὶ τοὺς ἔθνικοὺς· διότι ὁ μὲν πρῶτος ἔχει ταπεινωθῆ ἕνεκα τῆς ἀλαζονείας του, ὁ δεύτερος ὁμοῦς ὑψώνεται λόγῳ τῆς ταπεινοφροσύνης. Διότι αὐτὸς ἐγκαθιστᾷ καὶ ἀπομακρύνει βασιλεῖς¹, σηκώνει τὸν πτωχὸν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀνυψώνει τὸν ἐνδεῆ ἀπὸ τὴν κοπρίαν. Ἐπὶ πλεον δὲ ἀφοῦ ἔταπεινωσε τὴν περιτομήν, ἐξύψωσε τοὺς ἔθνικοὺς.

9. «Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος». Ἐν ποτήριον, λέγει, εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου, εἰς τὸ ὁποῖον, οὕτως εἰπεῖν, συμπιέζει τοὺς καρπούς κάθε ἀνθρώπου, καὶ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, καὶ ἀναμειγνύων τὰ καλὰ μὲ τὰ κακὰ τὸ γειμίζει ἕως ἐπάνω. Ἐπειτα θὰ τὸ πίοιεν ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων δὲν θὰ χυθῆ τὸ κατακάθι τοῦ οἴνου, δηλαδή ὅσοι παραμένουν εἰς τὰς ἀμαρτίας των· αὐτοὶ δηλαδή θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των κακὰς πράξεις· ἀντιστοίχως δὲ οἱ ἅγιοι θὰ πίοιεν τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μαζί μὲ

γιοι πίνονται τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ φωνήν· «Ἔως οὗ πίνω αὐτὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ὑμῶν».

«Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰα-
5 κώβ». Ἐπειδὴ ἄν, φησί, τοῦ ποτηρίου μεταλάβω τῆς ζωῆς, εὐ-
φροσύνη μοι γενήσεται ἐξ αὐτοῦ.

«Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἀμαρτωλῶν συνθλάσω». Εἰ,
ταπεινουμένων τῶν ἀμαρτωλῶν, εἰς ὕψος αἵρεται τὸ κέρας, δη-
λονότι καὶ ὑψουμένων ἀγίων, συντριβήσονται τῶν ἀμαρτωλῶν
10 τὰ κέρατα. Τίνες δὲ ἂν εἶεν οἱ ἀμαρτωλοὶ ἢ οἱ ἀντικείμενοι τοῖς
τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποις πονηροὶ δαίμονες; «Καὶ ὑψωθήσεται τὸ
κέρας τοῦ δικαίου». Κέρας μὲν τὴν βασιλείαν φησίν, ἣτοι τὴν
δυναστείαν. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, φησί, τὴν ἰσχὺν λάβωσιν οἱ δίκαιοι,
ἀνηρημένων δηλαδὴ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, τότε δὴ τότε καὶ
15 τοῦ Θεοῦ δειχθήσονται τὰ θαυμάσια. Διὸ καὶ ἀρχόμενος τοῦ
ψαλμοῦ ἔλεγεν· «Λιγηθήσομαι τὰ θαυμάσιά σου, ὅτ' ἂν λάβω και-
ρόν».

ΟΕ'

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ ᾠδὴ πρὸς τὸν Ἀσ-
20 σύριον.

Ἐπιθέσεις.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ἔχεται ἐπιθέσεως τῷ ὀπίσω·
καὶ αὐτὸς γὰρ τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου διηγεῖται.

«Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν Ἰσραὴλ μέγα τὸ
25 ὄνομα αὐτοῦ». Ἰουδαίαν ἐνταῦθα καὶ Ἰσραὴλ τὴν ἐγνωκυῖαν
τὸν Θεὸν ψυχὴν φησιν· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς Ἰουδαία καὶ ὁ
ἀληθὴς Ἰσραὴλ.

«Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ». Εἰ γὰρ περὶ τῆς ἄνω
Ἰουδαίας γέγραπται, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός,

τὸν Κύριον Ἰησοῦν συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου· «Μέχρις οὗτου τὸ πῖω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μαζίσας»¹.

10. «Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ὅταν, λέγει, θά μεταλάβω τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς, θά μοῦ δώση εὐφροσύνην.

11. «Καὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἀμαρτωλῶν συνθλάσω». Ἄν, ὅταν ταπεινώνωνται οἱ ἀμαρτωλοί, ὑψώνεται τὸ κέρας (τῶν δικαίων), προφανῶς ὅτι, καὶ ὅταν ὑψωθοῦν οἱ ἅγιοι, θά συντριβοῦν τὰ κέρατα τῶν ἀμαρτωλῶν. Ἀμαρτωλοὶ δὲ εἶναι οἱ πονηροὶ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου». Κέρας μὲν λέγει τὴν βασιλείαν, δηλαδὴ τὴν ἐξουσίαν. Ὅταν λοιπόν, λέγει, θά ἀποκτήσουν τὴν ἐξουσίαν οἱ δίκαιοι, ἀφοῦ καταστραφοῦν αἱ πονηραὶ δυνάμεις, τότε, λοιπόν, τότε θά φανερωθοῦν τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἶπεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ· «Διηγῆσομαι τὰ θαυμάσιά σου, ὅτ' ἂν λάβω καιρόν».

75

Εἰς τὸ τέλος· ἐκ τῶν ὕμνων ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ· ᾠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.

Ἐπίθεσις.

Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς ἔχει τὸ ἴδιον περιεχόμενον πρὸς τὸν προηγούμενον, διότι διηγεῖται καὶ αὐτὸς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον.

2. «Γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ἰουδαίαν καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζει ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν, ἢ ὁποῖα ἐγνώρισε τὸν Θεόν, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ Ἰουδαία καὶ ὁ ἀληθινὸς Ἰσραὴλ.

3. «Ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ». Ἀφοῦ δὲ διὰ τὴν ἄνω Ἰουδαίαν ἔχει γραφῆ ὅτι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει πόνος, λύπη καὶ στεναγμός, προφανῶς θά εἶναι τόπος εἰρήνης. «Καὶ τὸ κατοικητή-

δηλονότι ειρήνης ἔσται τόπος. «Καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιῶν». Τῇ νοητῇ φησιν, ἥτοι τῇ ἄνω, ἢ τῇ τῶν ἁγίων ψυχῇ.

Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων». Σημαίνει διὰ τούτων τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις· αἱ συντρίβονται, ἐπειδὴ ἂν οἱ 5 ἅγιοι τὰς ἐκεῖ λάχωσι κατοικεῖν μονάς.

«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων». Ὁρη αἰώνια τοὺς οὐρανοὺς φησι. Φωτίζει δὲ ἡμᾶς ἄνωθεν ὁ Θεός, τὸ Πνεῦμα ἡμῖν καταπέμψας ἐξ οὐρανῶν. «Φωτισμὸς σὺ ὑπερμεγέθους ἀπὸ ὀρέων ἀλώσεως. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων θή- 10 ρας. Φοβερός εἰ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων καρπίμων».

[«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων». Ἐκεῖθεν καταπέμπει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων· τὴν Σιῶν λέγει, ἀφ' ἧς ᾤοντο τὸν Θεὸν δομώμενον ταῦτα ποιεῖν· οὐ καὶ ναὸς αὐτῷ ᾠκοδόμητο].

15 «Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἄσύνετοι τῇ καρδίᾳ». Οἱ μὴ δεξάμενοι τὸν φωτισμὸν τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐν ταραχῇ καὶ σάλῳ γενήσονται, τοῦ θείου ἐπιφανέντος δικαστηρίου. «Ἐπνῶσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὔρον οὐδέν». Ἀμελεία, φησί, καὶ ῥαθυμία παραδεδωκότες τὸν βίον, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας κρί- 20 σεως οὐδὲν εὔρον ἑαυτοὺς εἰς τὰς χεῖρας κατέχοντας, οἱ πάλαι ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλοῦσιοι. Πῶς γὰρ καὶ εἶχον εὐρεῖν ἂ οὐκ εἰργάσαντο; «Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλοῦτου χερσὶν αὐτῶν». Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· «Πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἰσχυροὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν». Οὐδὲν αὐτούς, φησὶν, ᾤνησε τῶν χειρῶν ἢ ῥώμη, δι' ἧς 25 τῶν ἀπάντων ἀρπάσειν προσεδόκησαν πλοῦτον. Καὶ διδάσκων τί δήποτε οὐδὲν ἐντεῦθεν ἀπώναντο, ἐπήγαγεν·

Ἐκτὸς ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπι-

1. Ἐνταῦθα παρατίθενται κατὰ σειρὰν αἱ μεταφράσεις τοῦ ἑρμηνευο-

ριον αὐτοῦ ἐν Σιών». Ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν (Σιών), δηλαδὴ τὴν ἄνω, ἢ τὴν ψυχὴν τῶν ἁγίων.

4. «Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων». Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συντρίβονται, ὅταν οἱ ἅγιοι καταξιωθοῦν νὰ κατοικοῦν τὰς ἐκεῖ (τ.ξ. τὰς οὐρανίους) κατοικίας.

5. «Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων». Ὁρῶν αἰώνια λέγει τοὺς οὐρανοὺς. Μᾶς φωτίζει δὲ ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ἄνω, διότι μᾶς ἀπέστειλεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸ Πνεῦμα. «Φωτισμὸς σὺ ὑπερμεγέθης ἀπὸ ὀρέων ἀλώσεως. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων θήρας. Φοβερὸς εἶ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων καρπίμων»¹.

[«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων». Ἄπὸ ἐκεῖ ἀποστέλλει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀπὸ τὰ αἰώνια ὄρη· ἐννοεῖ δὲ τὴν Σιών, τὴν ὁποῖαν ἐνόμιζον ὀρητῆριον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν διάπραξιν ὄλων αὐτῶν· ἐκεῖ εἶχεν οἰκοδομηθῆ καὶ ὁ ναὸς πρὸς τιμὴν του].

6. «Ἐταράχθησαν πάντες οἱ ἀσύνετοι τῆ καρδίᾳ». Ὅσοι δὲν ἐδέχθησαν τὸν φωτισμὸν διὰ τοῦ Πνεύματος θὰ παραχθοῦν καὶ θὰ σαλευθοῦν, ὅταν θὰ φανερωθῆ τὸ θεῖον δικαστήριον. «Ἕπνωσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὔρον οὐδέν». Ἄφοῦ διήλθον τὸν βίον των μὲ ἀμέλειαν καὶ ραθυμίαν, κατὰ τὴν ὥραν τῆς θείας κρίσεως εὔρον ὅτι οὐδὲν εἶχον εἰς χεῖρας οἱ ἄλλοτε πλούσιοι εἰς τὸν θνητὸν βίον. Πῶς ἄλλωστε θὰ εὔρισκον, ἀφοῦ οὐδὲν εἶχον πράξει; «Πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλοῦτου χερσίν αὐτῶν». Ὁ Σύμμαχος (μετέφρασεν) οὕτως· «Πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἰσχυροὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν». Δὲν τοὺς ὠφέλησε, λέγει, ἡ δύναμις τῶν χειρῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέμενον ὅτι θὰ ἀρπάξουν τὸν πλοῦτον ὄλων. Καὶ διδάσκων ὅτι οὐδὲν ἐκέρδισαν ἐξ αὐτῶν, συνέχισε:

7. «Ἄπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ἐνύστασαν οἱ ἐπι-

μένου στίχου ὑπὸ τοῦ Ἄκύλα, τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος. Ἡ μετάφρασις τοῦ Συμμάχου κατ' ἄλλην παράδοσιν τοῦ κειμένου ἔχει ὡς ἐξῆς· «ἐπιφανῆς εἶ, ὑπερμεγέθης ἀπὸ ὀρέων θήρας».

βεβηκότες τοῖς ἵπποις). Ἐξενεχθείσης, φησί, τῆς κατ' αὐτῶν δικαίας ψήφου, οἷονεὶ ἕπνω καὶ κάρω παραδέδονται· τουτέστιν ἀνανεύειν οὐκ ἴσχυσαν. Τίνες δὲ οὗτοι ἢ οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις; Ἴππους δὲ ἡ θεία Γραφή ἐξ ἔθους καλεῖ τοὺς ἀσχέτως ἐκκεκλι-
5 κότητας πρὸς ἡδονάς· κατὰ τό, («Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν· ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν»).

(«Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι»); Ἐὰν γὰρ κλείση κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει; κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν.

(«Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν»). Οὐδεμίαν, φησίν, ἀπο-
10 λογίαν ἔξουσι κολαζόμενοι· προεκήρυξε γὰρ αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου. «Γῆ ἐφοβήθη, καὶ ἠσύχασε». Γῆν ἐνταῦθα πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν φησίν, ἢ καὶ δειλιάσει τότε. Οὐδεις γὰρ ἔσται τότε ὃς οὐ φοβηθείη, ἐκείνης ἐπιστάσης τῆς ἡμέρας.

15 «Εἰς τὸ ἀναστήναι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς». Τὸ θεῖον, φησί, δικαστήριον τοῖς πραέσιν ἀποδώσει τὴν σωτηρίαν· ὡσπερ ἀμέλει καὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς τὰς κολάσεις ἀποδίδωσιν.

(«Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι»). Παραστη-
20 σόμεθα ἐν ἐκείνῳ τῷ φοβερῷ βήματι, οὐ μόνον ὧν ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ ὧν βεβουλεύεμεθα εὐθύνας ἀπαιτούμενοι. «Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἐορτάσει σοι». Ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ὁ κεκαθαρμένος ἐστὶ λογισμὸς, κατὰ τὸ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος. Ἐπειδὴ ἂν οὖν, φησίν, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καθαρὸς εὐρέθη
25 λογισμὸς, τότε δὴ τότε καὶ τῆς σῆς μεταλάβοι ἐορτῆς.

[«Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι». Ὅτι πᾶσα γλῶσσα, καὶ πᾶς λογισμὸς καὶ ἐνθύμημα ἐξομολογήσεται τῷ

βεβηκότες τοῖς ἵπποις». Ὄταν ἐλήφθη, λέγει, ἡ ἐναντίον των δικαία ἀπόφασις, παρεδόθησαν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ὕπνον καὶ νάρκην, τουτέστιν δὲν ἠδυνήθησαν νά κινήσουν τὴν κεφαλὴν. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐπιβαίνοντες ἐπὶ ἵππων. Ἴππους δὲ ὀνομάζει ἡ ἀγία Γραφή συνήθως ἀδιαφόρως ὅσους παραδίδονται εἰς ἡδονάς, ὡς λ.χ. εἰς τὸ χωρίον· «Ἐγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς, ἕκαστος δὲ ἐχρεμέτιζε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον του»¹.

8. «Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι»; Πράγματι, ὡς λέγει ὁ Ἅσαϊας, ἐὰν κλείσῃ τὴν θύραν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ποῖος θὰ ἀνοίξῃ²;

9. «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν». Οὐδεμίαν, λέγει, δικαιολογίαν θὰ εὔρουν πρὸς ἀπολογία, ὅταν θὰ τιμωροῦνται, διότι τοὺς ἐκήρυξε προηγουμένως τὰ περὶ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου. «Γῆ ἐφοβήθη, καὶ ἠσύχασε». Γῆν λέγει ἐνταῦθα τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία τότε θὰ καταλειφθῇ ὑπὸ δειλίας. Διότι οὐδεὶς θὰ μείνῃ τότε ἄνευ φόβου, ὅταν φθάσῃ ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα.

10. «Εἰς τὸ ἀναστήναι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς». Τὸ θεῖον δικαστήριον, λέγει, θὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς πραεῖς τὴν σωτηρίαν, ὅπως βεβαίως θὰ ἐπιβάλλῃ καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὰς τιμωρίας.

11. «Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι». Θὰ παρουσιασθῶμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν βῆμα διὰ νά λογοδοτήσωμεν ὄχι μόνον δι' ὅσα ἐπράξαμεν ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα ἐσκέφθημεν. «Καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἐορτάσει σοι». Ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου εἶναι ὁ καθαρὸς λογισμὸς, διότι ἔχει ὑπολειφθῆ εἰς αὐτὸν ὅ,τι ἐξέλεξεν ἡ χάρις. Ἄν λοιπόν, λέγει, εὔρεθῇ καθαρὸς ὁ λογισμὸς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, τότε, λοιπόν, τότε θὰ λάβῃ μέρος καὶ εἰς τὴν ἐορτὴν σου.

[«Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι». Διότι κάθε γλῶσσα καὶ κάθε λογισμὸς καὶ ἀνάμνησις θὰ ἐξομολογηθοῦν εἰς

2. Βλ. Ἅσ. 22, 22 κατὰ τὸ ἐβραϊκόν, ὡς παρατίθεται ἐν Ἀποκ. 3, 7.

Κυρίῳ ἐν τῷ τῆς κρίσεως καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ κρυπτά θριαμβεύονται].

- «Εὐξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν». Ἐπὶ παραί-
 5 ρεσιν ὁ λόγος τρέπεται. Ἐπειδὴ τὰ εἰρημένα, φησὶν, ἔσται ἐν τῷ
 θείῳ δικαστηρίῳ, τούτου χάριν ἕως ἔσπε ἐν τῷ παρόντι βίῳ, εὐ-
 ξασθε τῷ Κυρίῳ ἀγαθῶν ἔργων εἶναι ἐπιμεληταί, καὶ τούτων μὴ
 βραδύνητε ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν. «Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ
 οἴσουσιν δῶρα». Κομιούσι δὲ τὰ δῶρα, ὑπὸ τῶν γεγενημένων
 ἐκδειματωθέντες θανμάτων.
- 10 «Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων». Ἐ-
 παγγείλασθε, φησὶν, ἀγαθοεργεῖν, εἰδότες, ὡς δεῖ ὑμᾶς ἐν ἐ-
 κείνῳ γενομένους τῷ τόπῳ, οἶονεὶ δῶρα τὰς ἑαυτῶν πράξεις
 προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Οὕτως δὲ ὁ Θεὸς φοβερός ἐστιν, ὡς καὶ
 ἀπὸ τῶν πάλαι ἀρξάντων καὶ γενομένων πονηρῶν τὸ πνεῦμα ἀ-
 15 φαιρεθήσεται. Ἐν γὰρ ἐκείνῳ τῷ θείῳ καὶ φοβερῷ βήματι ἐξ
 ἐκάστου τῶν ἡμαρτηκότων ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν διὰ τοῦ βαπτί-
 σματος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Διχοτομήσει τὸν
 δοῦλον τὸν πονηρὸν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ
 μετὰ τὸν ἄπιστον θήσει».

20

ΟΣ'

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

Ἑπόθεσις.

- Ἀκούσας Ἰδιθούμ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραί-
 25 ῶν ταῦτα δὲ ἦν τάδε· («Ἰνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος»); ὑπερ-
 ἤλγει καὶ ἐταράττετο, τὴν παντελεῖ αὐτῶν ἀποβολὴν θρηγῶν.
 Εἶτα συντίθησιν αὐτῷ ὁ Ἀσάφ ψαλμόν, διδάσκων αὐτόν, ὡς ἐν
 τοῖς περὶ τούτων πράγμασι πρὸς μόνον τὸν Θεὸν καταφεύγειν
 δεῖ, κακειθεν τὴν παραμυθίαν εὐρίσκεσθαι· διὸ καὶ ἀρχόμενός
 φησι·

τὸν Κύριον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ὅταν θὰ γνωστοποιηθοῦν τὰ κρυπτά ¹].

12. «Εὐξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν». Ὁ λόγος μεταβαίνει εἰς τὴν προτροπήν. Ἐπειδὴ, λέγει, εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον θὰ γίνουιν ὅσα ἐλέχθησαν, δι' αὐτὸ ὅσον εὐρίσκεσθε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ ὑπόσχεσθε εἰς τὸν Κύριον ὅτι νὰ φροντίζετε διὰ καλὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ καθυστερῆτε εἰς τὴν πραγματοποίησίν των. «Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ οἴσουσιν δῶρα». Θὰ προσκομίσουν δὲ τὰ δῶρα, διότι θὰ ἔχουν φοβηθῆ ἀπὸ τὰ γενόμενα θαύματα.

13. «Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων». Ὑποσχεθῆτε, λέγει, ὅτι θὰ ἀγαθοεργῆτε, γνωρίζοντες ὅτι πρέπει, ὅταν εὐρεθῆτε εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, νὰ προσφέρετε τὰς πράξεις σας ὡς δῶρα εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς δὲ εἶναι τόσον φοβερός, ὥστε θ' ἀφαιρεθῆ τὸ Πνεῦμα ἀπὸ ὅσους παλαιότερον ἦσαν πονηροὶ ἄρχοντες. Διότι εἰς ἐκεῖνο τὸ θεῖον καὶ φοβερὸν δικαστήριον ἀφαιρεῖται ἀπὸ κάθε ἀμαρτωλὸν τὸ (Πνεῦμα), τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη διὰ τοῦ βαπτίσματος. Αὐτὸ δὲ εἶπε καὶ ὁ Κύριος: «Θὰ σχίσῃ εἰς δύο τὸν πονηρὸν δοῦλον ὁ κύριός του, ὅταν ἔλθῃ καὶ θὰ τὸν τοποθετήσῃ μεταξύ τῶν ἀπίστων» ².

76

Εἰς τὸ τέλος· χάριν τοῦ Ἰδιούμ· ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Ἦκουσεν ὁ Ἰδιούμ ὅσα ἐλέγοντο διὰ τὸν ἑβραϊκὸν λαόν· αὐτὰ δὲ ἦσαν τὰ ἐξῆς· «Ἴνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος»; Ἐπόνει λοιπὸν καὶ ἐταράσσετο θρηνηῶν τὴν τελείαν ἀπόρριψίν των. Τότε συνέθεσε πρὸς χάριν του ὁ Ἀσάφ ψαλμὸν, διδάσκων αὐτὸν ὅτι διὰ τὰ πράγματα αὐτὰ πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς μόνον τὸν Θεόν καὶ ἐκεῖ θὰ εὕρῃ τὴν παρηγορίαν· διὰ τοῦτο ἀρχίζει ὡς ἐξῆς.

2. Λουκ. 12, 46.

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ προσέσχε μου». Διδάσκει ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ τῷ Ἰδιούμ, ὡς ἐγγὺς Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.

«Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσὶ 5 μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην». Τοσαύτη, φησί, περιέκλυσε θλίψις τὴν ψυχὴν μου, ὡς οὐ μόνον μεθ' ἡμέραν τὰς ἰκετείας ποιεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτόν τὸν καιρὸν τῶν νυκτῶν καταναλίσκειν εἰς προσευχάς. Ἄλλὰ ταῦτα πράττων, «οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐκ εἰς κενὸν ἐκοπίασα» καὶ τοῦτό ἐστι τό, «οὐκ 10 ἠπατήθην».

«Ἀπηνήγατο παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου, ἐμνήσθη τὸν Θεοῦ καὶ εὐφράνθη». Ἀνθρώπων μὲν παραμυθίας, φησὶν, οὐδὲ μιᾶς ἠνεσχόμεν· μόνη δέ μοι ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη εὐφροσύνη καρδίας ἐγένετο. «Ἦδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου». 15 «Ὅτε, φησί, λογισμοῖς ἀνθρωπίνους ἐχρώμην· τοῦτο γὰρ ἐστι τό, «Ἦδολέσχησα», τότε δὴ τότε καὶ εἰς ὀλιγοψύχην κατεφερόμην.

«Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου, ἔταράχθη καὶ οὐκ ἐλάλησα». Τοῦτο γάρ, φησί, ταράττεσθαι ποιεῖ τῶν ἐχθρῶν προκαταλαβόντων τῶν ἡμετέρων φυλακῶν τοὺς τόπους· 20 τουτέστι τῶν τειχῶν τὰς ἐπάλλξεις.

«Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας». Ἐκεῖνα, φησὶν, ἐνενόουν κατ' ἐμάντόν, καὶ ἐταραττόμην πῶς πάλοι μὲν ὁ Θεὸς ἐβοήθει τῷ λαῷ, νυνὶ δὲ ἀπώσατο. Καὶ τοῦτό μοι τὴν ἀθυμίαν ἐκίνει, τὸ μὴ ἄρα εἰς τὸ διηρηκὲς αὐτῶν ἢ ἀποστροφὴ γένηται. Ὑπεμιμνησκό- 25 μην ἐκείνων τῶν παλαιῶν ἡμερῶν.

«Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Κινῶν, φησί, τοὺς περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἔθνους λογισμούς, ὀφέ ποτε συνῆκα, ὡς ἡ μεταβολὴ αὕτη ἢ ἐξ ἀγαθῶν εἰς κακὰ γεγεννημένη τῷ ἔθνει δι' οὐδὲν ἕτερον γεγένηται ἢ διὰ τὴν τοῦ Ὑψίστου δεξιάν. Ὡς εἰ 30 σαφέστερον ἔλεγεν· Διὰ τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πεπραγμένα, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς.

«Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θανμασιῶν σου».

2. «Φωνῆ μου πρὸς Κύριος ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ προσέσχε μου». Ἀρχίζων τὸν ψαλμὸν διδάσκει τὸν Ἰδιθούμ ὅτι ὁ Κύριος εὐρίσκεται πλησίον ὧσων τὸν ἐπικαλοῦνται.

3. «Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα ταῖς χερσὶ μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην». Τόσον μεγάλη θλίψις, λέγει, κατέκλυσε τὴν ψυχὴν μου, ὥστε ἀνέπεμπα τὰς ἰκεσίας μου ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς νυκτερινὰς ὥρας τὰς κατηνάλωνα εἰς προσευχάς. Πράπτων ὁμως αὐτὰ «δὲν ἔτρεχα ματαίως οὐδὲ ἐκοπίασα ματαίως»¹· αὐτὸ εἶναι τὸ «Οὐκ ἠπατήθην».

4. «Ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην». Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀνεχθῶ τὰς ἀνθρωπίνας παρηγορίας, λέγει, ἀλλὰ μόνη ἡ ἐνθύμησις τοῦ Θεοῦ μοῦ ἠῤῥαυε τὴν καρδίαν. «Ἡδολέσχησα καὶ ὀλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου». Ὅταν, λέγει, εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς· τὸ νόημα τοῦ «ἠδολέσχησα», τότε δηλαδὴ περιέπεσα εἰς ὀλιγωρίαν.

5. «Προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐταράχθην καὶ οὐκ ἐλάλησα». Αὐτὸ δέ, λέγει, προκαλεῖ τὴν παραχίνην, ὅτι ἔχουν καταλάβει ἤδη τοὺς τόπους τῶν φρουρῶν μας, δηλαδὴ τὰς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν.

6. «Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας». Ἐκεῖνα, λέγει, ἔσκεπτόμην μόνος καὶ ἐταρασσόμην πῶς ὁ Θεὸς ἐβοήθει μὲν παλαιότερον τὸν λαόν, τώρα ὁμως τὸν ἀπώθησε. Καὶ τὸ ἐξῆς μοῦ ἐπροξένει κυρίως στενοχωρίαν, μήπως ἡ ἀπόρριψις των διαρκέση αἰωνίως. Ἀνεπόλουν ἐκείνας τὰς παλαιὰς ἡμέρας.

11. «Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Κάνων τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἔθνους συλλογισμοὺς, λέγει, ἠννόησα ἐπὶ τέλος ὅτι ἡ γενομένη εἰς τὸ ἔθνος μεταβολὴ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἰς τὰ κακὰ δὲν ἔγινε δι' ἄλλον λόγον εἰμὴ διὰ τὴν δεξιάν τοῦ Ὑψίστου. Θὰ ἔλεγε δὲ σαφέστερον· δι' ὅσα ἔχουν διαπραχθῆ κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς.

12. «Ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ ἀρχῆς τῶν θαυμασίων σου».

Ἐνενόησα, φησίν, ὅσα αὐτὸς αὐτοῖς ἀνεδείξατο ἀγαθὰ, οἷα δὲ αὐτῷ ἀνταπέδωκαν κακά.

«Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου». Εἰ καὶ οὕτως, φησίν, ἐκεῖνοι ἀλλ' ἐγὼ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὧν εἰς ἡμᾶς ἤρξω εὐεργεσιῶν, μέχρι τέλους διεξέλθοιμι· τουτέστιν, οὐδὲν τῶν ἐν ἡμῖν γεγενημένων καλῶν λήθη παραδῶ.

«Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἁγίῳ ἢ ὁδός σου». Ἁγίον φησιν ἢ τὸν ἡγιασμένον τῶν ἀποστόλων χορόν, μεθ' ὧν ἦν ἐπιτελῶν τὰς παραδόξους θεοσημείας· ἢ ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἅγιος ὡς Θεός. «Τίς Θεός μέγας, ὡς ὁ Θεός ἡμῶν»; Πάντων ὑπερέχεις Δέσποτα· μόνος γὰρ ἄπερ θέλεις θανματουργεῖς.

«Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ». Αὐτοῖς γὰρ πρῶτοις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ βραχίων Κυρίου, τουτέστιν ὁ Χριστός.

«Εἶδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν». Καὶ πότε αὐτὸν ἰδόντα ἐφοβήθη τὰ ὕδατα, ἢ ὅτε ἐπετίμησε τῇ θαλάσῃ καὶ πεφίμωτο;

«Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται». Νεφέλας ἐν τούτοις τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησὶ τοὺς τὸν οὐράνιον καὶ εὐαγγελικὸν διακονοῦντας λόγον· βέλη δὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅμοιον οὖν ὡσεὶ λέγοιεν· Αἱ ἐνεργεῖαι αἱ εἰς τοὺς ἁγίους σου μαθητὰς ἐξάκουστοι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ γεγόνασιν. Ἰστέον δέ, ὡς καὶ αὐτὸς βέλος ἐκλεκτὸν παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα ὠνόμασται. «Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ». Βροντὴν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησίν, τὸν κατακτυπήσαντα τὴν ὑπ' οὐρανόν. Διὸ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν υἱὸν ἀπεκάλεσε βροντῆς. Τροχὸν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον φησίν· ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἐστι μαθεῖν. Ὅμοιον οὖν ὡσεὶ λέγοι· Ὁ

1. Βλ. Λουκ. 8, 24.

2. Βλ. Ἦσ. 49, 2.

Κατενόησα, λέγει, πόσα ἀγαθὰ τοὺς προσέφερον αὐτὸς καὶ ποῖα κακὰ τοῦ ἀνταπέδωσαν.

13. «Καὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου». Καὶ ἂν ἐκεῖνοι, λέγει, οὕτω (πράττουν), ἐγὼ ὅμως θὰ ἀφηγηθῶ μέχρι τέλους ὅσας εὐεργεσίας μᾶς ἔκανες ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν δὲ τῶν ἀγαθῶν πρὸς ἡμᾶς ἔργων σου θὰ παραδώσω εἰς τὴν λήθην.

14. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἀγίῳ ἢ ὁδός σου». Ἁγίον ἀποκαλεῖ ἡ τὸν ἅγιον χορὸν τῶν ἀποστόλων, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπετέλει τὰ παράδοξα σημεῖα τοῦ Θεοῦ, ἢ (ἐννοεῖ) ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα εἰμὴ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀληθῶς ἅγιος ὡς Θεός. «Τίς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν»; Πάντων ὑπέρεχεις, Δέσποτα, διότι μόνος σὺ ἐπιτελεῖς ὅσα θαυμαστά θέλεις.

16. «Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ». Πράγματι δὲ εἰς αὐτοὺς πρῶτους ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ βραχίων Κυρίου, δηλαδὴ ὁ Χριστός.

17. «Εἶδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν». Τὰ ὕδατα τὸν εἶδον καὶ ἐφοβήθησαν, ὅταν διέταξε τὴν θάλασσαν καὶ ἠρέμησεν¹.

18. «Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι. Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται». Νεφέλας ἀποκαλεῖ ἐνταῦθα τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι διακονοῦν τὸν οὐράνιον καὶ εὐαγγελικὸν λόγον, βέλη δὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι δὲ ὅμοιον ὡς ἂν ἔλεγε· αἱ ἐνεργεῖαι (τοῦ Πνεύματος) εἰς τοὺς ἀγίους σου μαθητὰς ἔχουν γίνεαι πασίγνωστοι εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ἔστω δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ αὐτὸς ὀνομάζεται βέλος ἐκλεκτὸν εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν². «Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ». Βροντὴν λέγει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ἀντήχησεν εἰς τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο ὠνόμασε καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν υἱὸν βροντῆς³. Τροχὸν δὲ λέγει τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅπως δυνάμεθα νὰ μάθωμεν καὶ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ⁴. Λέγει δὲ τοῦτο· ὁ λόγος τοῦ

3. Βλ. Μαρκ. 3, 17.

4. Βλ. Ἰεζ. 1, 20.

λόγος σου ὁ εὐαγγελικὸς παντὶ διαδέδοται ἀνθρωπίνῳ γένει. («Ἐφαναν αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένῃ»). Καὶ τίνες ἂν εἶεν αἱ ἀστραπαὶ ἢ αἱ τὸ νοητὸν ἡμῖν ἀστράπτουσαι φῶς, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί; οἷς ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· («Ὑμεῖς ἐστε τὸ
5 φῶς τοῦ κόσμου»). «Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Ἀντιτοῦ, Ἐξάκουστον τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν γέγονε τὸ σωτήριον κήρυγμα, δι' οὗ καὶ φόβος ἀγνὸς πάντας ἔλαβε, κατὰ τό· «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ».

(«Ἐν τῇ θαλάσῃ ὁδὸς σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς»). Θάλασσαν μὲν τὸν κόσμον, ὕδατα δὲ πολλὰ τὰ ἐν αὐτῷ διάφορα τῶν ἀνθρώπων γένη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο λέγων τοῖς ἀποστόλοις· «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»· καί, («Ἴδου μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας»)· διέδρομον δὲ τὴν ἐπ' οὐρανόν, καὶ ἐκήρυξαν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, συνόντος ἀδ-
15 τοῖς ἀοράτως δηλονότι τοῦ Κυρίου, κατὰ τὰς ἀφευδεῖς αὐτοῦ ἐπαγγελίας· τούτου χάριν ἐπήγαγε· («Καὶ τὰ ἔργη σου οὐ γνωσθήσονται») διὰ τὸ ἀόρατον τῆς μετ' αὐτῶν πορείας τοῦ Κυρίου. Πλὴν καὶ μόνος αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐποιήσατο ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς θαλάσσης τὴν πορείαν, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής.

20 («Ὁδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου»). Καὶ ὡσπερ πρόβατα οὐκ εἰδότα ὅποι τε ἄπεισι καὶ ὅποι πορεύεται, οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς διηγες, ὑπηρέταις πρὸς τοῦτο τοῖς περὶ τὸν Μωυσέα καὶ Ἀαρῶν κεχρημένους. Πάντα μέντοι ἀπὸ τοῦ· («Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου»), ἀπέδωκε πρὸς τό· («Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφραν-
25 θην»). Τούτων γάρ, φησίν, ὑπομιμνησκόμενος, παρεκαλούμην τὴν διάνοιαν καὶ εὐφραινόμεν. Ἐννοῶν γὰρ ὅσα τε καὶ οἷα ἡμῖν ὑπῆρ-

Εὐαγγελίου σου ἔχει διαδοθῆ εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Ἐφαναὶ αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένῃ». Ἄστραπαὶ δὲ εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀστράπτουν πρὸς χάριν μας τὸ πνευματικὸν φῶς, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί· εἰς αὐτοὺς ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Σεῖς εἰσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹. «Ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Δηλαδή ἠκούσθη τὸ σωτήριον κήρυγμα εἰς τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς καὶ συνετέλεσε νὰ τοὺς καταλάβῃ ὅλους ἀγνὸς φόβος συμφώνως πρὸς τὸ· «Ἵπηρετήσατε τὸν Κύριον μὲ φόβον καὶ χαίρεσθε μὲ δέος δι' αὐτόν»².

20. «Ἐν τῇ θαλάσῃ ὁδὸς σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς». Θάλασσαν μὲν λέγει τὸν κόσμον, ὕδατα πολλὰ δὲ τὰ διάφορα γένη τῶν ἀνθρώπων εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀποστόλους τὴν ἐντολήν· «Πορευθεῖτε καὶ κάνετε μαθητὰς ὅλα τὰ ἔθνη»³ καὶ «Ἰδοὺ, εἶμαι μαζί σας ὅλας τὰς ἡμέρας»⁴, διέσχισαν δὲ ὅλην τὴν ὑφήλιον καὶ ἐκήρυξαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη μὲ τὴν συνεχῆ ἀόρατον παρουσίαν τοῦ Κυρίου πλησίον των συμφώνως πρὸς τὰς ἀληθεῖς ὑποσχέσεις του· διὰ τοῦτο λοιπὸν συνέχισε· «Καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται»· διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν ἀόρατον πορείαν τοῦ Κυρίου μαζί των. Ἐκτὸς τούτων ὁμως καὶ μόνος αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐπορεύθη πεζῇ ἐπάνω εἰς τὴν αἰσθητὴν θάλασσαν, ὅπως διηγεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς⁵.

21. «Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου». Καὶ ὡσὰν πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουν ποῦ ἀπέρχονται καὶ ποῦ πορεύονται, οὕτω μᾶς ὠδήγησες σὺ ὁ ἴδιος, χρησιμοποιοῦν ὡς ὑπηρετὰς πρὸς τοῦτο τὴν ὁμάδα τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ Ἀαρῶν. Ὅλα τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοῦ σημείου «Ἐμνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου» τὰ ἀπέδωκεν εἰς τὸ «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην». Ἐνθυμούμενος δέ, λέγει, αὐτὰ εὕρισκα παρηγορίαν εἰς τὸν νοῦν καὶ ἔχαιρον. Διότι, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅσα καὶ μάλιστα ὁποῖα ἐγέ-

2. Ψαλμ. 2, 11.

3. Ματθ. 28, 19.

4. Ματθ. 28, 20.

5. Βλ. Ματθ. 14, 25 κ.έ.

ξε τῆ σῆ βοηθεία, ἐπειθόμην, ὡς οὐκ ἂν ποτε τοσαῦτα πεποιηκῶς ἐπὶ τῆ ἡμετέρα σωτηρία καὶ τῆ τῶν κατεχόντων τότε ἀπαλλαγῆ, νῶν ἀνάσχοιο πάντη ὑπεριδεῖν ἡμᾶς ἐν δουλείᾳ τε ὄντας καὶ αἰχμαλωσία καὶ συμφορᾷ. «Ἐν χειρὶ Μωυσῆ καὶ Ἀαρῶν». Σὺ αὐτός, 5 φησὶν, ὦ Δέσποτα, ὁ μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συνών, καὶ πάλαι ποτὲ διὰ Μωυσέως ἐξήγαγες ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαόν σου, στρατηγοῦντος Μωυσέως καὶ Ἀαρῶν.

ΟΖ'

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ. ΨΑΛΜΟΣ.

10

Ἐπίθεσις.

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν Ἀσάφ, τῷ νέῳ λαῷ παραινῶν τῷ νόμῳ προσέχειν τῷ εὐαγγελικῷ, τοῦ τε παλαιοῦ ἐκείνου τῶν Ἰουδαίων δήμου κατηγορῶν, δι' οὗ πολλὰ ἐδεργῆται, οὐδενὸς ἐμνημόνευσαν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τοῦναντίον ἔτρεφαν τὰς εὐχα- 15 ριστίας, ἀχαριστία τὸν ἐδεργέτην ἀμειβόμενοι.

«Προσέχετε, λαός μου, τὸν νόμον μου». Καὶ ποίῳ λαῷ ἢ τῷ ἐξ ἔθνῶν παραινεῖ; Καὶ ποίῳ νόμῳ προσέχειν παρακελεύεται ἢ τῷ εὐαγγελικῷ; Ὅτι δὲ λαὸς αὐτοῦ τὰ ἔθνη, ὁ προφήτης Ζαχαρίας φησί: «Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ 20 ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν». «Κλίνετε τὸ οὖς ὑμῶν πρὸς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου». Προθύμως γάρ, φησί, τῶν παρ' ἐμοῦ λεγομένων ἀκούσατε.

«Ἄνοιξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου». Σαφῶς τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς ἠρμήνευσε πληρωθέν, ὅτε τὰς πολλὰς παραβολὰς 25 εἶπεν ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

«Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγῆσαντο ἡμῖν». Ὅσα παρὰ τῶν πατέρων, φησί, δεδιδάγμεθα ἀκούσαντες, πάντα ταῦτα διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐγνώκαμεν.

νοντο χάριν ἡμῶν διὰ τῆς βοήθειας σου, ἀπέκτησα τὴν πεποίθησιν ὅτι, ἀφοῦ ἔπραξες ἄλλοτε τόσα πολλά διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἀπὸ ὄσους μᾶς ἐξουσίαζαν τότε, δὲν θὰ ἠνείχεσο νὰ ἀδιαφορήσης δι' ἡμᾶς κατὰ τὸ παρόν, κατὰ τὸ ὅποιον εὐρισκόμεθα εἰς δουλείαν, αἰχμαλωσίαν καὶ συμφοράν. «Ἐν χειρὶ Μωυσῆ καὶ Ἀαρῶν». Σὺ ὁ ἴδιος, Δέσποτα, λέγει, ὁ ὅποιος συμπάριστασο εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους σου, εἰς παλαιότεραν ἔποχὴν διὰ τοῦ Μωυσέως ἐξήγαγες τὸν λαόν σου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρῶν.

77

Συνέσεως· ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν τὸν ψάλλει ὁ Ἀσάφ· προτρέπει τὸν νέον λαὸν νὰ προσέχη εἰς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, κατηγορεῖ δὲ τὸν παλαιὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, διότι, ἐνῶ ἔτυχε πολλῶν εὐεργεσιῶν, οὐδεμίαν ἐνεθυμήθησαν· ἀντιθέτως μάλιστα ἀντέστρεψαν τὰς εὐεργεσίας καὶ ἐπλήρωσαν μὲ ἀχαριστίαν τὸν εὐεργέτην.

1. «Προσέχετε, λαὸς μου, τὸν νόμον μου». Προτρέπει τὸν ἐξ ἔθνῶν λαόν, παρακινεῖ δὲ νὰ προσέχη εἰς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον. Ὅτι λαὸς του εἶναι τὰ ἔθνη, τὸ λέγει ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «Καὶ θὰ καταφύγουν ἔθνη πολλὰ εἰς τὸν Κύριον καὶ θὰ γίνουσι λαὸς του»¹. Προθύμως λοιπόν, λέγει, ἀκούσατε ὅσα λέγω.

2. «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου». Σαφῶς λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι τοῦτο ἐπληρώθη, ὅταν ὁ Κύριος εἶπε τὰς πολλὰς παραβολὰς (αἱ ὅποια περιέχονται) εἰς τὰ Εὐαγγέλια².

3. «Καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγῆσαντο ἡμῖν». Ὅσα, λέγει, εἴχομεν διδαχθῆ ἐξ ἀκοῆς ὑπὸ τῶν πατέρων, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγνωρίσαμε διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἐνσαρκώσεώς του.

2. Βλ. Ματθ. 13, 35.

(Ὁὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν). Ὁὐχ ἑτέρα, φησί, γενεᾶ, ἀλλὰ τοῖς τέκνοις αὐτῶν πάντα πέπρακται τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος μεγαλοργήματα· διὸ οὐκ ἐπαύσαντο αὐτοῖς («προαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ»).

(Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραήλ). Νόμον, φησίν, ἔδωκε τοῖς πατράσιν αὐτῶν, καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου παιδαγωγῶν αὐτοὺς· εἰς τὸ γινῶναι διὰ τοῦ νόμου τὸν κατὰ καιροὺς ἐπιδημήσαντα Σωτῆρα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

10 «Υἱοὶ τεχθησόμενοι). Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τοὺς ἁγίους τοῦ Σωτῆρος μαθητάς· οἵτινες τὰ θαυμάσια ἃ κατώρθωσεν ὁ Χριστός, τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἀπαγγέλλουσι· τουτέστι τοῖς προσελθοῦσι δι' αὐτῶν τῇ πίστει.

(Καὶ μὴ ἐπιλάθωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ). Ταῦτα διηγῶνται αὐτοῖς, δι' ὧν δυνήσονται μόνῃ ἐλπίδα τὸν Θεὸν ἐπιγράφασθαι.

(Ἴνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν). Ἐπαγγελοῦσι, φησί, τὰς αἰνέσεις τοῦ Θεοῦ τοῖς δι' αὐτοῦ παιδαγωγουμένοις οἱ ἀπόστολοι· ἵνα καὶ ἐκζητήσωσι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ μὴ τῶν πατέρων κακοδαιμονίαν μιμήσωνται. Ἐκείνη γάρ, φησίν, ἡ γενεὰ οὐκ ἔσχεν εὐθεϊαν τὴν καρδίαν πρὸς Θεόν, οὐδὲ πίστιν ἔσχε τὸ πνεῦμα αὐτῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ. («Γενεὰ ἦτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν αὐτῆς»). Ἐκεῖνοι γὰρ βεβαίαν τὴν εἰς τὸν Θεὸν οὐκ ἐκτήσαντο πίστιν, τὴν εὐθεϊαν οὐκ ἐθελήσαντες πορεῖαν ὁδεῦσαι, ἀλλὰ γνώμην ἐσχηκότες τοῖς θεοῖς ἐναντιονομήνῃν θεσμοῖς.

25 («Υἱοὶ Ἐφραΐμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις»). Ἐκ τῆς φύλης τοῦ Ἐφραΐμ ὄλον τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἀποσχισθέντα τοῦ Ἰούδα ἐδήλωσεν. Ὅδοι γὰρ καὶ τὰς δαμάλεις ἔστησαν, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀπέστησαν. Ἀψάμενος τῆς

4. «Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεάν ἑτέραν». Ὅχι εἰς ἄλλην γενεάν, λέγει, ἀλλὰ εἰς τὰ παιδιὰ των ἔχουν πραχθῆ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὅλα τὰ μεγαλειώδη ἔργα του· διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυσαν «προαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ» εἰς αὐτούς.

5. «Καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραὴλ». Ἔδωσε, λέγει, νόμον εἰς τοὺς πατέρας των καθὼς καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, διαπαιδαγωγῶν αὐτοὺς ὥστε νὰ γνωρίσουν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ νόμου τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος ἐνηθρώπησε κατὰ τὴν ὠρισμένην ἔποχὴν χάριν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

6. «Υἱοὶ τεχθησόμενοι». Διὰ τούτων ἐννοεῖ τοὺς ἀγίους μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος, οἱ ὁποῖοι θ' ἀναγγεῖλουν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, δηλαδὴ εἰς ὄσους δι' αὐτῶν προσέλθουν εἰς τὴν πίστιν, ὅσα θαυμαστά ἔπραξεν ὁ Χριστός.

7. «Καὶ μὴ ἐπιλάβωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ». Θὰ τοὺς διηγηθοῦν δὲ αὐτά, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀναθέσουν εἰς τὸν Θεὸν τὴν μόνην ἐλπίδα των.

8. «Ἴνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν». Θὰ ἀναγγεῖλουν, λέγει, τὰ ἄξια ὕμνων ἔργα τοῦ Θεοῦ εἰς ὄσους παιδαγωγοῦνται ὑπ' αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι, ὥστε νὰ ἐπιζητοῦν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ μιμηθοῦν τὴν ἀθλιότητα τῶν πατέρων. Διότι, λέγει, ἐκείνη ἡ γενεὰ δὲν εἶχεν εὐθεΐαν τὴν καρδίαν ἔναντι τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐπίστευσεν εἰς τὸν Θεὸν τὸ πνεῦμά της. «Γενεὰ ἦτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν αὐτῆς». Ἐκεῖνοι πράγματι, λέγει, δὲν ἀπέκτησαν βεβαίαν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ βαδίσουν τὴν εὐθεΐαν πορείαν, ἀλλ' εἶχον νοοτροπίαν ἀντίθετον πρὸς τὰς θείας ἐντολάς.

9. «Υἱοὶ Ἐφραΐμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις». Διὰ μόνης τῆς φυλῆς τοῦ Ἐφραΐμ ἐννοεῖ ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸν Ἰούδα. Πράγματι δὲ αὐτοὶ ἔστησαν τὰ εἰδῶλα τῶν μόσχων καὶ ἀπεστάτησαν ἀπὸ τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον λατρείαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεφέρθη εἰς τὴν πονηρίαν

τῶν πατέρων πονηρίας, ἐφεξῆς καταλέγει πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν, τὴν τε παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς ἀγαθῶν δαψίλειαν, τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν ἀπιστίαν, τὸν τε διαδεξάμενον αὐτοὺς διὰ ταῦτα ὄλεθρον· ἵνα διὰ τούτων παιδαγωγηθέντες, τὸν πονηρὸν φύ-
 5 γωσι ζῆλον. Λέγει δέ, ὡς οἱ τοῦ Ἐφραΐμ υἱοί, τουτέστιν ἅπας Ἰσραὴλ, οἱ δεδιδαγμένοι τοῖς πονηροῖς μάχεσθαι δαίμοσι, καὶ εἰς τοῦτο ὥσπερ τόξον κατασκευασθέντες, παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν μετεβλήθησαν, τὸν μὲν Δεσπότην καὶ Θεὸν ἀρνησάμενοι, προσκλίναντες ἑαυτοὺς τῷ Βαραββᾶ, τουτέστι τῷ Σα-
 10 τανᾶ.

«Ὁδὸν ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ». Τὴν καινὴν τοῦ Ἐθαγγελίου παράδοσιν φησι, κατὰ τό· «Ἴδου ἡμέρα ἔρχεται, καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς διαθήκην καινὴν». Αἰτίας δέ ἐστιν ἀπόδοσις, ὅτι, ταύτην μὴ φυλάξαντες, ἥτις ἐστὶ καινὸς νόμος τοῦ Θεοῦ,
 15 «ἔστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου». Ὁδὸν γὰρ ἐπίστευον αὐτῷ λέγοντι· «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἤκω». Δέον γὰρ βάλλειν καὶ πολεμεῖν τοὺς Θεῷ πολεμοῦντας· οἱ δὲ κατὰ Θεοῦ ἤσαντο πόλεμον.

«Καὶ ἐπελάθοντο τῶν ἐδεργεσιῶν αὐτοῦ». Καίτοι, φησί, πολ-
 20 λὰ ἐδεργετημένοι, πάντα ἀπὸ τῆς μνήμης ἀπερρίπισαν. Καὶ τούτου ἀπόδειξις τὸ παραδοῦναι Πιλάτῳ. Ἐπελάθοντο τὸ πῶς «διήλθεν ἐδεργετῶν» αὐτοὺς πάντας, «καὶ ἰώμενος τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου».

«Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν ἃ ἐποίησε θαυμάσια». Οὕτω,
 25 φησί, τῶν ἐδεργεσιῶν καὶ τῶν θαυμασιῶν ἐπελάθοντο τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ ἀμέλει καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγενημένων, ὅτε αὐτοὺς ἠλευθέρου ὁ Θεός. Τοιοῦτον γὰρ τι ἔοικεν

τῶν πατέρων, ἀπαριθμεῖ εἰς τὰ ἐπόμενα ὅλην τὴν κακίαν των, τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια παρέσχεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός, τὴν ἀπιστίαν των εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν καταστροφήν, ἡ ὅποια εὔρεν αὐτοὺς ἐν συνεχείᾳ ἕνεκα τούτων· ὥστε διὰ τῆς ἀναφορᾶς ὅλων αὐτῶν νὰ φρονηματισθοῦν καὶ ν' ἀποφύγουν τὴν πονηρὰν διαγωγὴν. Λέγει δὲ ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἐφραΐμ, δηλαδὴ ὁλόκληρος ὁ Ἰσραήλ, ἐνῶ εἶχον διδαχθῆ νὰ μάχωνται κατὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ εἶχον προπαρασκευασθῆ ὡσάν τόξον δι' αὐτόν, μετεβλήθησαν καὶ μάλιστα εἰς καιρὸν πολέμου καὶ ἠρνήθησαν τὸν Δεσπότην Θεόν καὶ προσεχώρησαν εἰς τὸν Βαραββᾶν, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶν.

10. «Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ». Ἐννοεῖ τὴν νέαν παράδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὸ χωρίον· «Ἰδοὺ φθάνει ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συνάψω μαζί των νέαν διαθήκην»¹. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἡ αἰτία, ὅτι δὲν ἐφύλαξαν αὐτήν, ἡ ὅποια εἶναι νέος νόμος τοῦ Θεοῦ, καὶ «ἔστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου». Διότι δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς λόγους του· «Ἐγὼ ἔχω ἐξέλθει ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἔχω ἔλθει»². Διότι, ἐνῶ πρέπει νὰ μάχεται καὶ νὰ πολεμῇ τις τοὺς πολεμίους τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ἤγειραν πόλεμον κατὰ τοῦ Θεοῦ.

11. «Καὶ ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ». Παρ' ὅτι, λέγει, εὐηργετήθησαν πολλαπλῶς, τὰ ἔσβησαν ὅλα ἀπὸ τὴν μνήμην. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ἡ παράδοσις εἰς τὸν Πιλαῶτον. Ἐλησμόνησαν δὲ τὸ πῶς «διῆλθε εὐεργετῶν» ὅλους αὐτοὺς «καὶ ἰατρεύων ὅσους κατεπιέζοντο τυραννικῶς ἀπὸ τὸν διάβολον»³.

12. «Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν ἃ ἐποίησε θαυμασία». Οὕτω, λέγει, ἐλησμόνησαν τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως βεβαίως (ἐλησμόνησαν) καὶ οἱ πατέρες των τὰ γεγονότα τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διότι κάτι τέτοιον φαίνεται ὅτι σημαίνει τὸ «ἐναντίον τῶν

2. Ἰω. 16, 27.

3. Πρ. 10, 38.

ὑποσημαίνειν τό, («Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν») ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁμοιότροποι τῷ ζήλῳ τῶν πατέρων αὐτῶν γεγόνασι τῷ πονηρῷ· καὶ ὡσερ ἐκεῖνοι ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οὗτοι.

- 5 «Διέρρηξε θάλασσαν καὶ διήγαγεν αὐτούς»). Καὶ οὐ τοῦτο μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ θάλασσαν διελὼν ἅπαντας διεβίβασεν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὰ ἐπὶ τῆς προτέρας λυτρώσεως διηγεῖσθαι θαυμάσια. Καταδιαιρεθείσης γὰρ εἰς διαιρέσεις πολλὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ τῶν ὑδάτων διοριζομένων καὶ ἐξ ἐκάστου
10 μέρους μετεωριζομένων, καὶ αἰρομένων εἰς ὕψος, («ὡσερ ἐν ἀσκῷ») τινι συνέκλεισεν αὐτὰ θεῖα τινὶ δυνάμει, ὅπως μὴ διαχεόμενα ἐπικλύσῃ τὸ πλήθος.

«Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος καὶ ἀνεβάλετο). Ἐντὶ τοῦ Ὑπερέθετο μικρόν, καὶ οἶονεὶ ἀνέκοψε τὴν εὐεργετικὴν χεῖρα.

- 15 «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς»). Οὐ μόνον, φησὶ, τῷ μάννα τὰ σώματα ἔτρεφεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ λογικῇ τινι καὶ οὐρανίῳ δυνάμει διέτρεφεν αὐτῶν τὰς ψυχάς· ὡσερ ἀμέλει διατρέφει καὶ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ τοῦτό ἐστι μὲν καὶ ἐκ τοῦ συνδέσμου ἰδεῖν, τῷ ὡσερ ἐν ἐπαγωγῇ εἰπεῖν τό· «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐ-
20 τοῖς»). Ἔστι δὲ οὐδὲν ἤτιον καὶ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μαθεῖν, περὶ αὐτῶν εἰρηκότος, ὡς πνευματικὸν ἔφαγον βρωμα. Τοῦτο δὲ ἦν ὁ νῦν ἄρτος ἀγγέλων ὀνομαζόμενος.

«Καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτὰ). Τὴν ὀρνυγομήτραν φηοῖν ἐνταῦθα.

- 25 «Ἐτι τῆς βρώσεως οὐσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν»). Γέγονε γὰρ αὐτοῖς εἰς χολεράν ἐξιν ἡ τροφή, ἅτε ὄλον διόλου ἐκνενευκώτων εἰς τὴν τῶν κρεῶν πλησμονήν.

«Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σὰρξ εἰσιν, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ

πατέρων αὐτῶν»· εἶναι ὡς νὰ ἔλεγε σαφέστερον· ὁμοιάζουν πλήρως ὡς πρὸς τὸν τρόπον μὲ τοὺς πατέρας των καὶ ἔχουν τὴν ροπὴν πρὸς τὸ πονηρὸν ὡς ἐκεῖνος· ὅπως δὲ ἐκεῖνοι ἐλησμόνησαν τὸν Θεόν, ὁμοίως καὶ οὗτοι.

13 - 15. «Διέρρηξε θάλασσαν καὶ διήγαγεν αὐτούς». Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, λέγει, ἀλλὰ καὶ τὴν θάλασσαν ἔσχισεν εἰς δύο καὶ ἐπέρασεν αὐτούς εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην. Ἐκ τῆς ἐδῶ ἀρχίζει νὰ διηγῆται τὰ θαύματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν προηγουμένην ἀπελευθέρωσιν. Διότι ἀφοῦ διηρέθη εἰς πολλὰ σημεῖα ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ ἀφοῦ τὰ ὕδατα ἐξεχωρίσθησαν, συνήχθησαν εἰς στήλας καὶ ἀνῆλθον εἰς ὕψος εἰς ἕκαστον μέρος, τὰ ἔκλεισε διὰ τῆς θείας δυνάμεως του «ὡσπερ ἐν ἀσκῶ», διὰ νὰ μὴ χυθοῦν καὶ κατακλύσουν τὸ πλῆθος ¹.

21. «Διὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος καὶ ἀνεβάλετο». Δηλαδὴ ἔκανε μικρὰν ἀναβολὴν καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ἀνέκοψε τὴν εὐεργεσίαν.

24. «Καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς». Δὲν ἔτρεφε μόνον διὰ τοῦ μάννα, λέγει, τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς των διὰ μιᾶς λογικῆς καὶ οὐρανοῦ δυνάμεως, ὅπως διατρέφει ἄλλωστε καὶ τοὺς ἀγγέλους. Τοῦτο δὲ φαίνεται καὶ ἐκ τῆς συνδέσεως, διότι λέγει προσθετικῶς τὸ «καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς». Ἐξ ἴσου καλῶς δὲ δυνάμεθα νὰ μάθωμεν (τοῦτο) καὶ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος ἔχει εἶπει περὶ αὐτῶν ὅτι ἔφαγαν πνευματικὴν τροφήν ². Αὐτὴ δὲ ἦτο ἡ ὀνομαζομένη ἐνταῦθα τροφὴ τῶν ἀγγέλων.

27. «Καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά». Ἐνταῦτα ἐννοεῖ τὴν ὀρτυγομήτραν ³.

30. «Ἐτι τῆς βρώσεως οὐσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Διότι ἀπέβη ἡ τροφὴ εἰς ταπεινὴν συνήθειαν, ἀφοῦ εἶχον ἀφοσιωθῆ παντελῶς εἰς τὸν χορτασμὸν διὰ κρεάτων.

39. «Καὶ ἐμνήσθη, ὅτι σὰρξ εἰσιν, πνεῦμα πορευόμενον καὶ

2. Βλ. Α' Κορ. 10, 3.

3. Ἐξ. 16, 11 κ.έ.

ἐπιστρέφον». Ἡλέει αὐτούς, φησί, καίτοι ὄρων αὐτοὺς ὀλοτρόπως ἐκκεκλικότας εἰς σάρκας, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ τὰ σαρκὸς φρονεῖν, καὶ πνεῦμα ἔχοντας, εἰς ἐπιθυμίαν σαρκὸς αἰεὶ πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον εἰς τὸ μετανοεῖν, καὶ ἐκζητεῖν ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεόν.
 5 Δι' οὐδὲν οὖν ἕτερον ἠλέει καὶ ἔσωσεν, ἢ διὰ τὴν οἰκείαν μόνον φιλανθρωπίαν. Διὸ καὶ προλαβὼν εἶπεν· «Αὐτὸς γάρ ἐστιν οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων».

«Οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος». Καταλέξας τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἐν
 10 ἐρήμῳ αὐτοῖς δεδομένα ἀγαθὰ, ἕτερον εὐεργεσίας καταλέγει τρόπον. Ταῦτα δέ ἐστι τὰ περιστάντα δεινὰ τοὺς ἐχθρούς· ἢ τε εἰς αἷμα μεταβολὴ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ κυνόμυια, καὶ ὁ βάτραχος, καὶ ἡ ἐρυσίβη, καὶ ἡ ἀκρίς, καὶ ἡ χάλαζα, καὶ ἡ πάχνη, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀγγελῶν ἀποστολή· καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τῆς
 15 τῶν πρωτοτόκων ἀπωλείας.

«Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὁργῇ αὐτοῦ». Δεδοκῶς, φησί, τοῦ ἄμνοῦ τὸ μυστήριον, διέξοδον δέδωκε τῇ ὁργῇ, ὅπως τὸν αὐτοῦ παρέλθῃ λαὸν καὶ μὴ ἄψηται τῶν αὐτοῦ τελούντων τὸ μυστήριον. Ἄλλὰ φυλάξας τοὺτους διὰ τοῦ ἐξοδον δοῦναι τῇ ὁργῇ, αὐτῶν τῶν
 20 ψυχῶν, δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων, «οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου»· παρέδωκε γάρ τῷ ἐξολοθρευτῇ.

«Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἀγιάσματος αὐτοῦ». Ἱερουσαλήμ φησι καὶ τὸν μετὰ ταῦτα οἰκοδομηθέντα ἐν αὐτῇ ναόν.
 «Ὅρος τοῦτο ὃ ἐκτίησατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ». Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ
 25 Χριστὸς ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, ὃ καὶ πάλαι προπορευόμενος τοῦ λαοῦ, καὶ κατακληροδοτῶν αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. «Καὶ

1. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀπαριθμοῦνται αἱ δέκα πληγαί.

οὐκ ἐπιστρέφον». Παρεῖχεν ὁμως τὸ ἔλεός του, λέγει, παρ' ὅτι ἔβλεπεν ὅτι εἶχον παραδοθῆ ὀλοσχερῶς εἰς τὰ κρέατα — ἀντὶ τοῦ, εἶχον σαρκικὸν φρόνημα — καὶ εἶχον νοοτροπίαν, ἢ ὁποῖα ἔρρεπε συνεχῶς εἰς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας καὶ δὲν ὠδήγει αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ με ὅλην τὴν ψυχὴν των. Συνεπῶς τοὺς ἠλέησε καὶ τοὺς ἔσωσε ὄχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ μόνον ἕνεκα τῆς ἰδικῆς του φιλανθρωπίας. Διὰ τοῦτο δὲ εἶπε προηγουμένως: «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων».

42 - 49. «Οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος». Ἐφοῦ ἀπηρίθμησε τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα τοὺς ἐδόθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον, ἀναφέρει ἄλλον τρόπον εὐεργεσίας. Οὗτος δὲ εἶναι τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα εὔρον τοὺς ἐχθρούς ¹, ὅπως ἡ μεταβολὴ τοῦ ποταμοῦ εἰς αἷμα, αἱ σκνίπαι καὶ οἱ βάτραχοι, ἡ ἐρυσίβη ² καὶ αἱ ἀκρίδες, ἡ χάλαζα καὶ ἡ πάχνη, τὸ πῦρ καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν τιμωρῶν ἀγγέλων καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέχρι τῆς θανατώσεως τῶν πρωτοτόκων.

50. «Ἐδοποίησε τρίβον τῆ ὀργῆ αὐτοῦ». Ἐφοῦ ἔδωσε, λέγει, τὸ μυστήριον τοῦ ἄμνοῦ, ἔδωσε διέξοδον εἰς τὴν ὀργήν, ὥστε αὐτὴ νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὸν λαὸν καὶ νὰ μὴ ἐγγίση ὅσους ἐξ αὐτοῦ ἐτέλουν τὴν θυσίαν. Ἐνῶ ὁμως ἐφύλαξεν αὐτοὺς καὶ ἔδωσε διέξοδον εἰς τὴν ὀργήν του, τὰς ψυχὰς τῶν Αἰγυπτίων «οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου», διότι τὰς παρέδωκεν εἰς τὸν ἐξολοθρευτὴν ἄγγελον.

54. «Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος ἀγιάσματος αὐτοῦ». Ἐνοεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναόν, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη εἰς αὐτὴν μετὰ ταῦτα. «Ἐὖρος τοῦτο ὃ ἐκτίσθη ἡ δεξιὰ αὐτοῦ». Διότι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς· αὐτὸς δὲ ἐπροπορεύετο ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἐκληροδότησεν εἰς αὐτοὺς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

2. Ἐρυσίβη· νόσος τῶν φυτῶν, ἰδίως τῶν σιτηρῶν, κοινῶς καπνιὰ ἢ σιναπίδι.

ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη). Τὸν Ἀμορραῖον καὶ τὸν Χετταῖον, καὶ τοὺς ἐξῆς δηλουμένους. «Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας». Αὐτῶν τῶν ἐξελαθέντων καὶ ἀνηρημένων τῶν ἑπτὰ ἔθνων. Τὰς γὰρ πόλεις αὐτῶν τῶν ἐκβεβλημέ-
6 νων καὶ τοὺς οἴκους ἐκληρονόμησαν.

«Καὶ ἐπέειρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον». Τὴν ἐπὶ τῶν κρατῶν γενομένην εἰδωλολατρείαν σημαίνει, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν βασιλειῶν. «Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο».

«Καὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐ-
10 τῶν». Ὡσπερ οἱ πατέρες αὐτῶν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν μόσχον πεποιήκασι, τὸν λυτρωτὴν ἀρνησάμενοι οὕτω καὶ οὗτοι πάλιν τὰς δαμάλεις ἀναθέντες ἔθνον, ἐγκαταλιπόντες Θεόν.

«Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν». Ἐπὶ πᾶσαν γὰρ κορυφὴν ὄρους τοῖς ἀκαθάρτοις ἔθνον δαίμοσιν, ὡς ὁ προφή-
15 τῆς Ὡσηέ φησιν.

«Ἦκουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερείδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα Ἰσραὴλ». Παρεδόθησαν γὰρ εἰς διαφόρους αἰχμαλωσίας.

«Καὶ ἀπόσατο τὴν σκηνὴν Σηλώμ). Ἐν Σηλώμ γὰρ ἦν τὸ πρότερον ἢ σκηνή, ἥνικα ἱεράτευσαν Ἡλεὶ καὶ Σαμωνήλ. «Σκή-
20 νωμα δὲ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις». Σκηνώμα τὴν κιβωτόν φη-
οιν, ἥπερ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἀφήρηται, τῶν πέντε σα-
τραπειῶν λαβουσῶν αὐτήν.

1. Οἱ Ἀμορραῖοι κατῴκουν πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κυρίως Ἰουδαίας.

2. Οἱ Χετταῖοι ἦσαν κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης, οἱ ὁποῖοι ὑπετάγησαν

«Καὶ ἐξέβλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη». Τοὺς Ἀμορραίους¹ καὶ τοὺς Χετταίους² καὶ τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν συνέχειαν. «Καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας». Ἀφοῦ ἐξεδιώχθησαν καὶ ἐξωλοθρεύθησαν αὐτὰ τὰ ἑπτὰ ἔθνη, διότι (οἱ Ἰσραηλίται) ἐκληρονόμησαν τὰς πόλεις καὶ τὰς κατοικίας αὐτῶν τῶν ἐκδιωχθέντων.

56. «Καὶ ἐπέιρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον». Ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κριτῶν καὶ τῶν βασιλέων. «Καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο».

57. «Καὶ ἀπέστρεψαν καὶ ἠθέτησαν, καθὼς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν». Ὅπως ἀκριβῶς οἱ πατέρες αὐτῶν, λέγει, ἔκαναν τὸν χρυσοῦν μόσχον εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἠρνήθησαν τὸν λυτρωτὴν, οὕτω καὶ αὐτοὶ πάλιν ἔθυσίασαν εἰς τὸ εἰδωλον τῶν μόσχων καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Θεόν.

58. «Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν». Πράγματι ἔθυσίαζον εἰς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας εἰς κάθε βουνοκορφήν, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ὡση³.

59. «Ἦκουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερεΐδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα Ἰσραὴλ». Διότι παρεδόθησαν εἰς διαφόρους αἰχμαλωσίας.

60. «Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σηλῶμ». Εὕρισκετο δὲ πράγματι εἰς τὴν Σηλῶμ⁴ ἡ σκηνὴ προηγουμένης, ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας Ἡλεὶ καὶ Σαμουήλ. «Σκηνῶμα ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις». Σκηνῶμα ὀνομάζει τὴν κιβωτόν, ἡ ὁποία ἀφηρέθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους καὶ ἠρπάσθη ὑπὸ τῶν πέντε σατραπῶν⁵.

μὲν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, πλὴν ὁμως διετήρησαν ἐπὶ αἰῶνας τὰ ἐθνικὰ χαρακτηριστικά των. Χετταῖος λ.χ. ἦτο ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ Δαβὶδ Οὐρίας.

3. Βλ. Ὡσ. 11, 2.

4. Σηλῶμ ἢ Σηλῶ· πόλις βορείως τῆς Ἱερουσαλὴμ μεταξύ Βαιθῆλ καὶ Συχέμ, πρωτεύουσα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ· εἰς αὐτὴν ἐφυλάσσετε καθ' ὄλην τὴν περίοδον τῶν κριτῶν ἢ κιβωτὸς τῆς διαθήκης. Ἡ πόλις ἦτο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱερεμίου κατεστραμμένη.

5. Βλ. Α' Βασ. 6, 4. 17.

«Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ καλλοῆν αὐτῶν». Ἰσχὺς αὐτῶν καὶ μὴν καὶ καλλοῆν ἢ κιβωτὸς ἦν ἢ παραδέδοται Ἀζωτίων εἰς χειῖρας.

«Καὶ συνέκλεισεν εἰς ὄμορφαίαν τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἀγόμενοι 5 γὰρ αἰχμάλωτοι, ἀπέθνησκον, οὐδενὸς αὐτοῖς ἐπικουροῦντος, διὰ τὸ προδεδαπανῆσθαι πυρὶ τοὺς ἐπιτηδείους αὐτῶν.

«Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ὄμορφαίᾳ ἔπεσον». Τοὺς υἱοὺς Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως λέγει. «Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται». Συνδιολώλασι γὰρ τῇ αὐτῶν ἀπωλείᾳ, καὶ τῶ τῶν ἀνδρῶν θανάτῳ συνή-
10 φθησαν, μηδὲ τῶν ἐπὶ νεκροῖς ἀξιοθεῖσαι δακρῶν.

«Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω». Τοῦτό φησι διὰ τὸ Ἀζωτίους καὶ Ἀσκαλωνίτας εἰς τὰς ἔδρας πατάξαι, ἄχρις οὐ τὴν κιβωτὸν ἀπέστειλαν.

«Καὶ ἀπώσατο τὸ σκήνωμα Ἰωσήφ». Τοῦτό φησι διὰ τὸ τὴν
15 Σηλώμ ἐν τῇ μερίδι εἶναι τοῦ Ἰωσήφ. Ἐφραΐμ δὲ υἱὸς Ἰωσήφ.

«Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα». Ἀπὸ γὰρ ταύτης τοὺς βασιλέας ἐποίησεν, ὧν πρῶτος Δαβὶδ. Ἰοτέον δέ, ὡς φυλὴν ἀντιφυλῆς ἐξελέξατο, τὴν Ἰούδα ἀντὶ τῆς Ἰωσήφ καὶ τόπον ἀντιτόπου, τὸ ὄρος Σιών ἀντὶ τῆς Σηλώμ.

20 «Καὶ ὤκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἅγιασμα αὐτοῦ». Ἀγίασμα μὲν τὸν θεῖον ἐν Ἱερουσαλήμ ὤκοδομηθέντα λέγει ναόν· «Μονόκερος δὲ θηρίον ἐστὶν ἀκαταμάχητον, διὰ τὸ οὐκ ἔχει κέρασ ἐπὶ μετώπῳ φέρειν, καὶ πάντα τούτῳ ἀναιρεῖν τὰ θηρία. Λέγει οὖν,

1. Ἡ Ἀζωτος ἦτο μία τῶν πέντε συμμάχων φοινικικῶν πόλεων, ἐκει-

61. «Καὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ καλλονὴν αὐτῶν». Δύναμις, προσέτι δὲ καὶ καλλονὴ αὐτῶν ἦτο ἡ κιβωτός, ἡ ὁποία παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀζωτῶν¹.

62. «Καὶ συνέκλεισεν εἰς ῥομφαίαν τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ὅταν ὠδηγοῦντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀπέθνησκον χωρὶς βοήθειαν ἀπὸ κάποιου, διότι οἱ συγγενεῖς των εἶχον γίνεαι παρανάλωμα τοῦ πυρός.

64. «Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον». Ἐννοεῖ τοὺς υἱοὺς τοῦ ἱερέως Ἡλεὶ². «Καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται». Ἐχάθησαν δὲ καὶ αὐταὶ μαζί των καὶ προσετέθησαν εἰς τοὺς θανατωθέντας ἄνδρας, χωρὶς νὰ ἀξιωθοῦν οὐδὲ τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς νεκροὺς δάκρυα (νὰ χύσουν).

66. «Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω». Τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι ἐκτύπησεν εἰς τὸν νῶτον τοὺς Ἀζωτῶν καὶ Ἀσκαλωνίτας³, μέχρις ὅτου ἐπέστρεψαν τὴν κιβωτόν.

67. «Καὶ ἀπώσατο τὸ σκῆνωμα Ἰωσήφ». Λέγει τοῦτο διότι ἡ Σηλώμ εὐρίσκετο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰωσήφ, ἀφοῦ ὁ Ἐφραΐμ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ.

68. «Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα». Πράγματι, ἐξέλεξεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλὴν τοὺς βασιλεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ Δαβὶδ. Πρόσεξε δὲ πῶς ἐξέλεξε μίαν φυλὴν ἀντὶ ἄλλης φυλῆς, τὴν τοῦ Ἰούδα ἀντὶ τῆς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἓνα τόπον ἀντὶ ἄλλου τόπου, τὸ ὄρος Σιών ἀντὶ τῆς Σηλώμ.

69. «Καὶ ὤκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἅγιασμα αὐτοῦ». Ἄγιασμα μὲν λέγει τὸν θεῖον ναόν, ὁ ὁποῖος ὤκοδομήθη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· μονόκερος δὲ εἶναι τὸ θηρίον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκαταμάχητον ἕνεκα τοῦ ὀξέως κέρατος ἐπὶ τοῦ μετώπου του, διὰ τοῦ ὁποῖου φονεῦει ὅλα τὰ ἄλλα θηρία. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ οἰκο-

το δὲ μεταξὺ Γάζης καὶ Ἰόππης. Εἰς αὐτὴν εἶχε μετακομισθῆ ἡ κιβωτός τῆς διαθήκης· βλ. σχετικῶς Α' Βασ. 5, 1 κ.ε.

2. Δηλαδὴ τοὺς Ὀφνὶ καὶ Φινεὲς· περὶ τοῦ θανάτου των βλ. Α' Βασ. 4, 11

3. Ἡ Ἀσκαλὼν ἦτο μία τῶν πέντε συμμάχων φοινικικῶν πόλεων, ἔδρα τῆς λατρείας τῆς Ἀστάρτης καὶ γενέτειρα τοῦ Ἡρώδου.

“Οτι οὕτως ὁ θεῖος ὠκοδομήθη ναός, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τῆς ἐνούσης ἐν αὐτῷ ἰσχύος δεύτερα φαίνεσθαι.

(Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτόν). Τικτομένων καὶ γεννωμένων. Ἀπὸ τῆς ποιμαντικῆς, φησὶν, ἐπιστήμης, καὶ 5 τοῦ εἰδέναι τὰ λοχευόμενα τῶν προβάτων διαφυλάττειν, καλῶς ἀναλαβὸν καὶ τῶν λογικῶν θρεμμάτων ποιμένα πεποίηκε. «Ποιμαίνειν Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ». Τουτέστι, διδάσκαλος αὐτοῖς ἀγαθῶν τρόπων ἐγένετο, δι’ ὧν ἐπεδείκνυτο παιδεύσας αὐτούς.

«Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς». 10 Σύνεσιν χειρῶν πᾶσαν τὴν ἐν τῷ προσήκοντι πράξιν γινομένην φησὶν.

ΟΗ΄

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

15 Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν ὑπὲρ τῶν ἀναιρεθέντων πικρῶς κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Ἀντιόχου· αἰτῶν τε διὰ τῆς ἰκετείας ἐκδίκησιν γενέσθαι τῆς εἰς τὸ ἔθνος γινομένης μαιφονίας, μεταστραφεισῶν δηλονότι τῶν συμφορῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπάγοντας αὐτάς.

«Ὁ Θεός, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου». Πολλοὺς 20 γὰρ εἰσαγαγὼν ὁ Ἀντιόχος, εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνέπρησε τὸν θεῖον ναόν. «Ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου». Ἰδοῦ, φησί, τῶν σῶν ἐκράτησαν ἄλλοι, καὶ τὰ οὐκ ὑπὸ ἄλλοφύλων κατέχετο. «Ἔθεντο Ἱερουσαλήμ εἰς ὄπωροφυλάκιον». Λιθολόγιος τόπος ὅπου τὴν σκητὴν ἔχει ὁ τὰς ὀπώρας φυλάσσων.

1. Ὁ μνημονευόμενος ἐνταῦθα σελευκίδης βασιλεὺς εἶναι μᾶλλον ὁ Ἀντιόχος Δ΄ (175 - 164 π.Χ.), ἡ πολιτικὴ καταπίεσις τοῦ ὁποίου ὠδήγησεν

δόμησις τοῦ θείου ναοῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη νὰ εὐρίσκωνται εἰς δευτέραν θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἰσχύν, ἡ ὁποία ἦτο ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

70 - 71. «Ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτόν», δηλαδὴ τῶν τικτομένων καὶ γεννωμένων. Ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ ποιμένος, λέγει, καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς διαφυλάξεως τῶν γεννωμένων προβάτων ἔλαβεν αὐτόν καὶ τὸν ἔκανε ποιμένα λογικῶν προβάτων. «Ποιμαίνειν Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ». Ἐγινε δηλαδὴ διδάσκαλος ἀγαθῶν τρόπων εἰς αὐτούς, τοὺς ἐξεπαίδευσεν δὲ μὲ τὸ παράδειγμά του.

72. «Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς». Φρόνησιν χειρῶν ἀποκαλεῖ κάθε πρᾶξιν ἡ ὁποία ἐγινεν ὅπως πρέπει.

78

Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ.

Ἐπίθεσις.

Τὸν ψαλμὸν τοῦτον ψάλλει εἰς μνήμην ὅσων ἐφονεύθησαν σκληρῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀντιόχου¹. Παρακαλεῖ δὲ καὶ ἱκετεύει νὰ ληφθῇ ἐκδίκησις διὰ τὸ αἱματοκύλισμα τοῦ ἔθνους, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς προφανῶς τῶν συμφορῶν ἐναντίον ὅσων ἔφεραν αὐτάς.

1. «Ὁ Θεὸς ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου». Πράγματι μαζί μὲ πολλοὺς ἄλλους εἰσῆλθεν ὁ Ἀντιόχος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ κατέκαυσεν τὸν θεῖον ναόν². Ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου». Ἰδοῦ, λέγει, ἄλλοι κατέλαβον τὰ ἰδικά σου καὶ ξένοι φυλαὶ τὰ κατέχουν. «Ἔθεντο Ἱερουσαλήμ εἰς ὀπωροφυλάκιον». Λατομεῖον ὅπου διαμένει εἰς σκηνὴν ὁ φυλάσσων τὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

εἰς τὴν αἱματηρὰν ἐξέγερσιν τῶν Μακκαβαίων. Περὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ βλ. τὸ Α' Μακ.

2. Βλ. Α' Μακ. 1, 16 κ.έ. καὶ Β' Μακ. 5, 11 κ.έ.

«Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ». Διὰ γὰρ ὑπερβολὴν ἀπανθρωπίας οὐδὲ θάπτειν τοῖς οἰκείοις ἐπέτρεπον οἱ πολέμοι τοὺς νεκρούς. «Τὰς σάρκας τῶν δσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς». Πῶς γὰρ οὐχ ὄσιοι οἱ 5 τὸ αἷμα ἐκχυθέντες ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς, ὧν ἦσαν οἱ Μαχαβαῖοι:

«Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου». Ζήλωσον, φησί, διὰ τὸ σὸν ὄνομα τὸ βλασφημούμενον παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

«Μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων». Τὰς ἐν Αἰγύπτῳ λέγει 10 γει ἁμαρτίας ἀρχαίας.

«Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν»; Εἰ καὶ ἐμποδίζει, φησί, τῇ ἡμετέρῃ σωτηρίᾳ τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· ἀλλὰ διὰ τὸ σὸν ὄνομα ποιήσον ἡμῖν διὰ τὸν ὀνειδισμόν ὃν ἐπιφέρουσι σοί, διὰ τὸ αἷμα τὸ ἐκχυνόμενον τῶν σῶν 15 δούλων, διὰ τὸν στεναγμὸν τῶν πεπεδημένων.

«Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». Τῇ δυνάμει, φησί, τοῦ βραχίονός σου σῶσον τοὺς καταλειφθέντας ἐκ τῶν ἀνηρημένων.

Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τοῦ Ἰσάφ.

20

ΟΘ'

ΨΑΛΜΟΣ ὑπὲρ τῶν Ἀσσυρίων.

Ἐπόθεσις.

Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον τῆς λέξεως ἐλεηθῆναι ἀξιοῖ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰσσυρίου καταδουλωθέντας· κατὰ δὲ τὴν ὑψηλοτέραν 25 διάνοιαν, ὑπὲρ τῶν ὑπομεινάντων τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν νοητὴν, μετὰ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου σταυρὸν ὑπὸ τῶν νοητῶν Ἀσσυρίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν, φημί δὴ τοῦ Σατανᾶ. Ἰκετεῖαν

1. Οἱ Μακκαβαῖοι (ἢ Μαχαβαῖοι κατὰ τὸ κείμενον) ἐνταῦθα εἶναι ὄχι μόνον οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἡγέτου τῆς ἐπαναστάσεως Ἰούδα, ἀλλὰ οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα Ἰουδαῖοι γενικώτερον.

2 - 3. «Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ». Τόσον δὲ ὑπερβολικὰ ἀπάνθρωποι ἦσαν οἱ ἐχθροί, ὥστε οὐδὲ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν ὑπὸ τῶν συγγενῶν ἐπέτρεπον. «Τὰς σάρκας τῶν ὀσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς». Ἦσαν δὲ πράγματι ὅσοι ὅσοι ἔχυσαν τὸ αἷμα των χάριν τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου, ὅπως λ.χ. οἱ Μακκαβαῖοι ¹.

5 - 6. «Ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλος σου». Δεῖξε ζῆλον, λέγει, διὰ τὸ ὄνομά σου, τὸ ὁποῖον βλασφημοῦν οἱ ἐχθροί.

8. «Μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων». Ἀρχαίας ἀμαρτίας ὀνομάζει ὅσας διεπράχθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

10. «Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη· Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν»; Εἶναι βεβαίως ἐμπόδιον, λέγει, διὰ τὴν σωτηρίαν μας τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν μας· δῶσέ μας ὅμως τὴν σωτηρίαν διὰ τὸ ὄνομά σου, διὰ τὴν καταφρόνησιν ἔναντι σοῦ, διὰ τὸ χυνόμενον αἷμα τῶν δούλων σου, διὰ τὸν στεναγμὸν τῶν δεμένων με χειροπέδας.

11. «Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων». Σῶσε, λέγει, με τὴν δύναμιν τῆς χειρός σου ὅσους ἀπογόνους ἄφησαν οἱ φονευθέντες.

79

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῆς ἀλλαγῆς· μαρτυρία τοῦ Ἄσαφ· ψαλμὸς περὶ τῶν Ἀσσυρίων.

Ἐπίθεσις.

Κυριολεκτικῶς μὲν προσεύχεται νὰ ἐλεηθοῦν ὅσοι ὑπεδουλώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους ²· ἂν νοηθῆ ὅμως πνευματικώτερον, προσεύχεται δι' ὅσους ὑπέμειναν τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν μετὰ τὴν ἐπιβολὴν σταυρικῆς ποινῆς εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τοὺς νοητοὺς Ἀσσυρίους καὶ τὸν ἀρχηγὸν των, ἐννοῶ βεβαίως

2. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀσσυρίου βασιλέως Σαργῶν κατάλυσιν τοῦ βορείου βασιλείου τὸ 722-1 π.Χ. καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν κατοίκων (βλ. Δ' Βασ. 17, 1 κ.έ.).

οὖν προβάλλεται, ἀξιῶν ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἐλευθέρωσιν τοῦ παντὸς γένους τοῦ Ἰσραήλ.

«Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, πρόσχες». Σέ, Δέσποτα, τὸν ποιμένος δίκην τοῦ λαοῦ προμηθούμενον, δέξασθαί μου τὴν ἰκε-
5 τείαν ἀντιβολῶ.

«Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραῖμ, καὶ Βενιαμίν, καὶ Μανασσῆ». Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς σκηνῆς ἐβάδιζον τρεῖς φυλαί, Ἰούδα καὶ Ἰσάχαρ, καὶ Ζαβουλών. Ἠκολούθουν δὲ κατὰ νότον τρεῖς ἕτεροι· ἡ τοῦ Ἐφραῖμ, ἡ τοῦ Βενιαμίν καὶ
10 τοῦ Μανασσῆ. Ἦν δὲ ἐπὶ τῶν χρυσῶν χερουβίμ τῶν ἐπάνω τῆς κιβωτοῦ δόξα Θεοῦ· προεβάδισε γὰρ αὐτῶν κατὰ τὴν πορείαν. Σὺ οὖν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ, καὶ προπορευόμενος τῆς κιβωτοῦ, ὡς εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ Ἐφραῖμ, Βενιαμίν καὶ Μανασ-
σῆ (τὸ γὰρ «ἐναντίον» σημαίνει τὸ ἔμπροσθεν), διὰ τῆς σαυτοῦ
15 δυναστείας τὴν σωτηρίαν ἐπιδίδου.

«Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας». Τὸν Ἰσραήλ φησιν. «Ἐξ-
έβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν». Προπορευόμενος γάρ, ἐξ-
έβαλες ἀπὸ προσώπου αὐτῶν τὰ ἔθνη.

«Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς». Σκιά μὲν τῆς ἀμπέλου ἢ κατὰ
20 νόμον λατρεία, διὰ τὸ σκιὰν ἔχειν τὸν νόμον τῶν μελλόντων ἀγα-
θῶν· ὄρη δὲ τὸ ἐν Σηλώμ καὶ τὸ ἐν Σιών φησιν. Ἐν τούτοις γὰρ
τοῖς δυσὶ τόποις ἵδρυτο ἡ σκηνή. Οὐδὲν οὖν ἕτερον σημαίνει, ἢ ὅτι
τὰ ἐν νόμῳ, ἅτινα ἦν σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐν τοῖς δυσὶ
τούτοις ἐτελεῖτο ὄρεσι. «Καὶ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ
25 Θεοῦ». Κέδροι μὲν αἱ οὐράναι δυνάμεις· ἀναδενδράδες δὲ τῆς
ἀμπέλου οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ προφηταὶ εἰς ὕψος ἠορμένοι, καὶ ἐπανα-
πανόμενοι ταῖς ἄνω καὶ λογικαῖς δυνάμεσιν.

«Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης». Κλήματα καὶ

τὸν σατανᾶν. Ἴκετεύει λοιπὸν διακαῶς καὶ παρακαλεῖ νὰ ἔλθῃ ἡ παρουσία τοῦ Σωτῆρός μας, διὰ νὰ ἀπελευθερωθῇ ὁλόκληρον τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ.

2. «Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, πρόσχες». Σὲ ἱκετεύω, Δέσποτα, ὁ ὁποῖος φροντίζεις ὡς ποιμὴν διὰ τὸν λαόν, νὰ δεχθῆς τὴν ἱκεσίαν μου.

3. «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβείμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραΐμ καὶ Βενιαμὴν καὶ Μανασσῆ». Εἰς τὴν πορείαν τῆς σκηνῆς προηγούντο τρεῖς φυλαί, αἱ Ἰούδα, Ἰσάχαρ καὶ Ζαβουλών. Ἡκολούθουν δὲ νοτίως ἄλλαι τρεῖς, ἡ τοῦ Ἐφραΐμ, ἡ τοῦ Βενιαμὴν καὶ ἡ τοῦ Μανασσῆ¹. Ἐπάνω δὲ εἰς τὰ σκέποντα τὴν κιβωτὸν χρυσᾶ χερουβείμ εὐρίσκετο ἡ λάμψις τοῦ Θεοῦ· διότι προηγείτο αὐτῶν κατὰ τὴν πορείαν. Σὺ, λοιπὸν, ὁ ὁποῖος κάθεσαι ἔπάνω εἰς τὰ χερουβείμ καὶ προπορεύεσαι ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὥστε νὰ εἶσαι ἔμπρὸς ἀπὸ τὸν Ἐφραΐμ, Βενιαμὴν καὶ Μανασσῆ (διότι τὸ «ἐναντίον» σημαίνει ἔμπροσθεν), χορήγησέ μας τὴν σωτηρίαν μὲ τὴν δύναμίν σου.

9. «Ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας», δηλαδὴ τὸν Ἰσραήλ. «Ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτήν». Προπορευόμενος δὲ ἐξεδίωξες πράγματι ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν πορείαν των.

11. «Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς». Σκιά τῆς ἀμπέλου εἶναι ἡ λατρεία συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, διότι ὁ νόμος περιέχει σκιωδῶς τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ· ὄρη δὲ λέγει τὰ εὐρισκόμενα εἰς Σηλὼμ καὶ εἰς Σιών, διότι ἡ σκηνὴ εἶχε στηθῆ εἰς αὐτοὺς τοὺς δύο τόπους. Λέγει λοιπὸν τοῦτο, ὅτι τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου, τὰ ὁποῖα ἦσαν σκιά τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐτελοῦντο εἰς τὰ δύο αὐτὰ ὄρη. «Καὶ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ». Κέδροι εἶναι αἱ οὐράνιοι δυνάμεις, ἀναδενδράδες δὲ τῆς ἀμπέλου οἱ προφῆται τοῦ λαοῦ οἱ ὁποῖοι ἀνερριχήθησαν εἰς τὰ ὕψη καὶ ἀναπαύονται εἰς τὰς ἐπουρανίους λογικὰς δυνάμεις.

12. «Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης». Κλήματα καὶ παραφυάδες τῆς ἀμπέλου λέγει τὸ σύνολον τοῦ λαοῦ, τὸ ὁ-

παραφυάδες τῆς ἀμπέλου τὸ πᾶν πλήθος τοῦ λαοῦ φησιν, ὃ κατέσχεν ἀπὸ ποταμοῦ Εὐφράτου μέχρι θαλάσσης τῆς Ἰνδικῆς.

«Ἴνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς»; Φραγμὸς ἦν αὐτῇ ἡ τῶν ἀγγέλων φυλακή, ἣν ἀπέστησεν ἀπ' αὐτῶν ὁ Θεός. «Καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν». Δέδοται γὰρ εἰς βόσκημα τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, οἵτινες καὶ νέμονται αὐτῶν τὰς ψυχάς, τῆς νοητῆς εὐκαρπίας ἀπογυμνοῦντες.

«Ὁ Θεὸς τῶν δυναμέων, ἐπίστρεψον. «Ἴκετεύω σε τοίνυν τὸν δυνατὸν Δεσπότην ἰδεῖν ἄνωθεν τῆς ἀμπέλου τὴν λώβην, καὶ 10 θεραπείας ἀξιῶσαι τὸ πάθος. Ἡ σὴ γὰρ αὕτη πρόνοια τὴν προτέραν ἔδωκεν εὐκληρίαν.

«Καὶ κατάρτισαι αὐτὴν ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου». Ἐπειδὴ σὺ αὐτὴν, φησί, κατεφύτευσας, εἴτα γέγονεν («ἐμπεπυρισμένη» καὶ κατεσκαμμένη) καὶ ἀπόλωλε, σοῦ αὐτὴν ἐπιτιμήσαντος, κα- 15 τάρτισαι αὐτὴν καὶ ἐτοίμην εἰς σωτηρίαν παρασκεύασον· παρασκεύασον δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ γὰρ, «ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου», διὰ τοῦ υἱοῦ ἀνθρώπου σημαίνει. Τίς δὲ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἢ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί;

20 «Γενηθήτω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου». Αὕτη, φησίν, ἡ προᾶξις ἡ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, ἣτις καὶ διὰ τῆς χειρὸς σημαίνεται, («ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου γενηθήτω»), τουτέστι διὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὄντος δεξιᾶς σου. Καὶ τίς οὗτος ἢ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἐστὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος; Ἐπειδὴν 25 δὲ τοῦτο γένηται, καὶ σῶσις ἡμᾶς, φησίν, ἡ δεξιὰ σου, ὁ χρηματίσας ἀνὴρ καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, οὐκ ἂν ποτε ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ, ἅτε τῆς σῆς ζωῆς μεταλαβόντες, καὶ τῷ σῷ ἐπικληθέντες ὀνόματι τουτέστι Χριστιανοί.

ποῖον ἐξηπλώνετο ἀπὸ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ¹.

13 - 14. «Ἴνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς»; Φραγμὲς αὐτῆς ἦτο ἡ φύλαξις δι' ἀγγέλων, τὴν ὁποίαν ἀπεμάκρυνεν ὁμοῦ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Θεός. «Καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν». Ἔχει πράγματι δοθῆ ὡς βοσκότοπος εἰς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, οἱ ὅποιοι καὶ βόσκουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καὶ τοὺς στεροῦν τῆς παραγωγῆς καλῶν νοητῶν καρπῶν.

15. «Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον». Σὲ ἱκετεύω, λοιπόν, τὸν δυνατὸν Δεσπότην νὰ ἴδῃς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀμπέλου καὶ νὰ θελήσῃς νὰ ἰατρεύσῃς τὸ πάθημά της. Ἄλλωστε ἡ ἰδική σου πρόνοια ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν προηγουμένην εὐρωστίαν.

16 - 17. «Καὶ κατάρτισαι αὐτὴν, ἣν ἐφύτευεν ἡ δεξιὰ σου». Ἐπειδὴ, λέγει, σὺ τὴν ἐφύτευες, ἐν συνεχείᾳ ὁμοῦ ἔγινε «ἐμπεπυρισμένη καὶ κατεσκαμμένη» καὶ κατεστράφη, ὅταν σὺ τὴν ἐπέτιμησες, θεράπευσέ την καὶ κάνε τὴν ἐτοιμὴν διὰ τὴν σωτηρίαν· προπαρασκεύασέ την δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι τὸ «ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου» σημαίνει διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ Εὐαγγέλια².

18 - 19. «Γενηθήτω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου». Αὐτή, λέγει, ἡ πρᾶξις τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία δηλοῦται διὰ τῆς χειρός, «ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου γενηθήτω», ἃς γίνῃ δηλαδή διὰ τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δεξιὰ σου. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, ἂν καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος. Ὅταν δὲ γίνῃ τοῦτο, λέγει, καὶ μᾶς σῶση ἡ δεξιὰ σου, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, δὲν θὰ ἀπομακρυνθῶμεν ποτέ ἀπὸ σέ, διότι θὰ μετέχωμεν εἰς τὴν ζωὴν σου καὶ θὰ ἀποκαλούμεθα μὲ τὸ ὄνομά σου, δηλαδή Χριστιανοί.

2. Βλ. Ματθ. 8, 20· 9, 6· 12, 8 κλπ.

«Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεφον ἡμᾶς». Συνεχῶς τὴν ἰκεσίαν προβάλλεται, ἐπισπεύδων τὴν ἐπιφάνειαν γενέσθαι τοῦ Μονογενοῦς, δι' οὗ καὶ σωθήσονται.

Π'

5 Εἰς τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ, ἀλληλούϊα.

Ἐπίθεσις.

Ἦδη τὸν ὄγδοον ἐρμηνεύοντες ἀποδεδώκαμεν εἶναι ληνοὺς τὰς Ἐκκλησίας. Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ τούτου τοῦ ψαλμοῦ ἰδεῖν, ὡς καλεῖ τὰ ἔθνη πρὸς τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον· αὐτοῖς διδασκαλίαν ποιούμενος τοῦ μίποτε ἀποστῆναι αὐτοῦ, τὴν τοῦ προτέρου λαοῦ διὰ τὴν κακίαν ἀποβολὴν λέγων.

10 «Ἀγαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ἀλαλαγμὸς ἐστὶν ἐπινίκιος ὕμνος. Παρακελεύεται οὖν τοῖς ἔθνεσι τῷ βοηθῆσαντι Θεῷ, καὶ ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων αὐτοῦς ὄντα σαρμένην καταδυναστείας, τὰς ἐπινίκιους ᾄδειν ᾠδᾶς.

«Λάβετε ψαλμόν, καὶ δότε τύμπανον». Ψαλμόν ἐν τούτοις τὴν θεῖαν διδασκαλίαν φησί. Τύμπανον δὲ ὄργανόν ἐστι ἐκ δερμάτων πεποιημένον. Λέγει οὖν· Ἐπήκοοι τοῖς θεοῖς λογίοις γενόμενοι, «παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ». «Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας». Ψαλτήριον πάλιν τὸ σῶμά φησι, διὰ τὴν γινομένην συμφωνίαν καὶ συναρμονίαν πρὸς αὐτὸ τῆς ψυχῆς· ἵν' ἄρτιοι γένωνται οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, καὶ τὰς ψυχὰς ἀνατιθέντες τῷ Θεῷ, καὶ τὸ σῶμα, οὐ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ Κυρίῳ.

25 «Σαλπίσατε ἐν νεομηνία σάλπιγγι». Ὡσπερ πάλαι ποτὲ ὁ Ἰσραὴλ αἰσθητὰς λαμβάνων σάλπιγγας ἐν τῇ νεομηνίᾳ ἐσάλπιξε, τοῦτο πρόσταγμα δεδωκότος τοῦ Θεοῦ, εἰς μαρτύριον τοῦ ἔλευ-

20. «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς». Συνεχῶς προβάλλει τὴν ἰκεσίαν νὰ ἐπιστευσθῇ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Μονογενοῦς, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ σωθοῦν.

80

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ· ἀλληλούϊα.

Ἑπόθεσις.

Ἦδη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ ἔχομεν εἶπει ὅτι ληνοὶ εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι. Δυνάμεθα, λοιπόν, νὰ ἴδωμεν καὶ ἐκ τοῦ ψαλμοῦ τούτου ὅτι προσκαλεῖ τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Κύριον· τοὺς διδάσκει δὲ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ποτὲ ἀπὸ αὐτόν, διηγούμενος τὴν ἀπόρριψιν τοῦ προηγούμενου λαοῦ διὰ τὴν κακίαν του.

2. «Ἀγαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ἀλαλαγμὸς εἶναι ἐπινίκιος ὕμνος. Προτρέπει λοιπόν τὰ ἔθνη νὰ ψάλλουν τοὺς ἐπινικίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὰ ἐβοήθησε καὶ τὰ ἀπηλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς δαίμονας.

3. «Λάβετε ψαλμὸν καὶ δότε τύμπανον». Ψαλμὸν λέγει ἐνταῦθα τὴν θεϊαν διδασκαλίαν. Τὸ δὲ τύμπανον εἶναι μουσικὸν ὄργανον καμωμένον ἀπὸ δέρματα. Λέγει λοιπόν· Ἀκούσατε μὲ προσοχὴν τὰ θεῖα λόγια καὶ «παρουσιάσατε τὰ σώματά σας ζῶσαν θυσίαν, εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν Θεόν»¹. «Ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας». Ψαλτήριον λέγει πάλιν τὸ σῶμα διότι ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται εἰς συμφωνίαν καὶ ἁρμονίαν μὲ αὐτό· (προτρέπει δὲ) νὰ γίνουν ὠλοκληρωμένοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, ἀφιερώνοντες τὰς ψυχὰς των εἰς τὸν Θεόν, τὸ δὲ σῶμα ὄχι εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον.

4 - 5. «Σαλπίασατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι». Ὅπως ἀκριβῶς παλαιότερον ὁ Ἰσραὴλ ἐσάλπιζε μὲ αἰσθητὰς σάλπιγγας κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ μηνὸς κατόπιν ρητῆς προσταγῆς τοῦ Θεοῦ, τοῦτο δὲ ἦτο μαρτυρία ὅτι ἀπηλευθέρωθησαν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς

θερωθῆναι αὐτοὺς τῆς ἐξ Αἰγύπτου δουλείας· οὕτω καὶ ὁ νέος λαός, τῇ εὐαγγελικῇ χρώμενος σάλπιγγι, ἧς ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν, κελεύεται ἐν ταῖς νεομηρίαις σαλπίζειν, τουτέστιν ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοῦς αὐτοῦ· ὁμολογῶν καὶ αὐτὸς καὶ 5 μαρτυρῶν, ὅτι δὴ αὐτὸν ἐκ τῆς νοητῆς ἡλευθέρωσεν Αἰγύπτου, τουτέστιν ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους.

«Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνων ἤκουσεν». Ὁ λαός, φησὶν, ἐξελθὼν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε γλῶσσαν ἦν πάλαι οὐκ ἔγνων. Καὶ ποία αὕτη ἦ ἢ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν γινομένη ἐν τῷ ὄρει φωνῆ;

10 «Ἐπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ». Ἐπὶ τοῦ, ἐξ ἄρσεων. Λέγει δέ, ὅτι τῶν βασταγμάτων αὐτοὺς ἡλευθέρωσεν, ὧν ἐπεφέροντο οἰκοδομοῦντες τὰς πόλεις τῷ Φαραῷ. «Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδόλευσαν». Τοῦτο φησι διότι τὸν πηλὸν καὶ τὰ ἄχυρα ἐν κοφίνοις ἐπὶ τὸ ἔργον ἐπεφέροντο.

15 «Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐρρυσάμην σε». Ὁμοιον τῷ, «Ὅτι ἤκουσα τῶν στεναγμῶν αὐτῶν», καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην τοῦ ἐξελεῖσθαι αὐτούς. «Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καταγίδος». Ἐπὶ τοῦ, Ἐκ μεγάλης καὶ ὑπερβαλλούσης ἐρρυσάμην σε θλίψεως. «Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλο- 20 γίας». Ὅτε διψήσας ὁ λαὸς ἔλεγε πρὸς Μωσῆν· «Δὸς ἡμῖν ὕδωρ ἵνα πίωμεν», ἔλεγε· «Τί λοιδορεῖσθέ με καὶ πειράζετε τὸν Κύριον»;

«Ἄκουσον, λαός μου». Τῷ λαῷ παραίνεσιν εἰσφέρει λέγων παρεσκευάσθαι ἐπήκουον γενέσθαι αὐτῷ. Καὶ γάρ, εἰ τοῦτο ποιήσει, οὐκ ἂν ἐτέρῳ δουλεύῃ Θεῷ, οὐδὲ γενήσεται αὐτῷ αὐτὸς ὁ 25 Κύριος εἰς Θεὸν πρόσφατον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ καὶ πάλαι αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου λυτρωσάμενος. «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό». Ὑπισχνεῖται τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ καὶ σαρκικὰς τροφὰς καὶ πνευματικὰς.

Αιγύπτου, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ νέος λαός, χρησιμοποιοῦν τὴν εὐαγγελικὴν σάλπιγγα, τῆς ὁποίας ὁ ἤχος ἀντηχεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, προστάσσεται νὰ σαλπίζῃ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν μηνῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ νοῦ του· ὁμολογεῖ δὲ καὶ αὐτὸς καὶ μαρτυρεῖ ὅτι καὶ αὐτὸν ἀπηλευθέρωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν νοητὴν Αἴγυπτον, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σκότους.

6. «Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν». Ὁ λαός, λέγει, ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἤκουσε γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐγνώριζε προηγουμένως. Αὐτὴ δὲ ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους (Σινά).

7. «Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ». Ἀντὶ τοῦ, ἐξ ἄρσεων. Λέγει δὲ ὅτι ἀπηλευθέρωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ φορτώματα, τὰ ὁποῖα ἐφορτώνοντο, ὅταν εἰργάζοντο διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν πόλεων τοῦ Φαραώ. «Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν». Λέγει δὲ τοῦτο, διότι μετέφερον μὲ κοφίνια τὸν πηλὸν καὶ τὰ ἄχυρα διὰ τὸ ἔργον.

8. «Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με καὶ ἐρρυσάμην σε». Ὁμοιον πρὸς τὸ χωρίον· «Διότι ἤκουσα τοὺς στεναγμούς των»¹ καὶ τὴν φωνὴν των ἤκουσα καὶ κατήλθα διὰ νὰ τοὺς ἀπολυτρώσω. «Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καταγίδος». Δηλαδὴ σὲ ἀπηλευθέρωσα ἀπὸ μεγάλην καὶ ὑπερβολικὴν θλίψιν. «Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας». Ὅταν ὁ λαὸς ἐδίψασεν, ἔλεγεν εἰς τὸν Μωυσῆ· «Δῶσέ μας ὕδωρ νὰ πῖωμεν». Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε· «Διατί μὲ καταφρονεῖτε καὶ πειράζετε τὸν Κύριον»²;

9 - 11. «Ἄκουσον, λαὸς μου». Εἰσάγει προτροπὴν πρὸς τὸν λαόν, προπαρασκευάζει δὲ αὐτὸν νὰ τὸν ἀκούσῃ. Διότι, ἂν πράξῃ τοῦτο, δὲν θὰ ὑπηρετήσῃ ἄλλον Θεὸν οὔτε θὰ γίνῃ δι' αὐτὸν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὁ Θεὸς καινοφανῆς. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπηλευθέρωσεν αὐτοὺς παλαιότερον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. «Πλάτυνον τὸ στόμα μου καὶ πληρώσω αὐτό». Ὑπόσχεται καὶ ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς τροφὰς εἰς ὅσους πειθαρχοῦν εἰς αὐτόν.

2. Ἐξ. 37, 2.

«Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς μου τῆς φωνῆς μου». Ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ὑπεσχόμην ἐγὼ, αὐτοὶ δὲ τὰ ὄτα ἐκώφευσαν· τούτου χάριν ἀπεβαλόμην αὐτούς, ἀξίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν διδοῦς.

5 «Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐφύσαντο αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ἀντὶ τοῦ φεύσασθαι τῷ Κυρίῳ τὸν λαόν, ἔσται καιρὸς αὐτῷ τιμωρίας· οὗτος δὲ ἔστιν ὁ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

«Καὶ ἐφώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ». Αὐτοὶ μὲν, φη-
10 σὶν, ἐφύσαντο αὐτῷ· αὐτὸς δέ, ἅτε ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐνέπλησεν αὐτοὺς νοητῆς τροφῆς· αὕτη δὲ ἔστιν αὐτὸς ὁ Κύριος, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ». «Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς». Πέτρα αὐτὸς ὁ Κύριος, μέλι δὲ τὰ θεῖα αὐτοῦ λόγια. Λέγει γοῦν, ὅτι τῶν ὀσίων αὐτοῦ λογίων
15 ἐνέπλησεν αὐτούς.

ΠΑ'

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

Ἑπόθεσις.

Τὴν ἀποβολὴν τοῦ λαοῦ ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ψαλμῷ, ἐνταῦθα καὶ
20 τὰς αἰτίας σαφέστερον ἐκδίδωσι, δι' ἃς αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀπεβάλετο.

«Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν». Θεοὺς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων ἐκάλεσε τοὺς υἱοὺς κληθέντας Θεοῦ. Ἔστη οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν ὁ Θεός, ὅτε τὴν σωτήριον παρουσίαν πεποιήται, ὅπως διακρίνη αὐτούς, ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς πεπραγμένων ποιῶν.
25 «Ἔως πότε κρίνετε ἀδικίαν»; Τὴν ἀδικίαν τὴν γινομένην εἰς τὸν λαὸν παρ' αὐτῶν εἰς μέσον ἄγει.

«Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Θεμέλια τῆς γῆς τοὺς ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου φησὶν· οἵτινες καὶ πρὸ γε τοῦ

12 - 15. «Καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς μου τῆς φωνῆς μου». Ἐπαισῆ ἐγὼ μὲν ὑπεσχόμην αὐτὰ, αὐτοὶ δὲ ἐκώφευσαν, διὰ τοῦτο τοὺς ἐξεδίωξα, ἐπέβαλα δὲ εἰς αὐτοὺς τιμωρίαν ἀνταξίαν τῆς συμπεριφορᾶς των.

15. «Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Εἶναι ὡσάν νά ἔλεγε σαφέστερον. Ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἐψεύσθη εἰς τὸν Κύριον, θά ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς τιμωρίας του· αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

17. «Καὶ ἐψώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ». Αὐτοὶ μὲν, λέγει, ἐψεύσθησαν πρὸς αὐτόν· αὐτὸς ὁμως, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, τοὺς ἐχόρτασεν μὲ πνευματικὴν τροφήν· αὐτὴ δὲ εἶναι ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ὁποῖος κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον»¹. «Καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς». Πέτρα εἶναι ὁ Κύριος², μέλι δὲ τὰ θεῖα του λόγια. Λέγει δὲ ὅτι τοὺς ἐχόρτασε μὲ τὰ ἅγια λόγια του.

81

Ψαλμὸς τοῦ Ἴ�σάφ.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ὠμίλησε διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ λαοῦ· εἰς τὸν παρόντα ἐκθέτει καθαρώτερον τὰς αἰτίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων τοὺς ἀπέρριψεν ὁ Θεός.

1. «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν». Θεοὺς ὠνόμασε τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἀπεκλήθησαν υἱοὶ Θεοῦ. Ἐστάθη, λοιπὸν, εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν ἔκανε τὴν σωτήριον παρουσίαν του, διὰ νὰ τοὺς διαχωρίσῃ, ἐλέγχων τὰς πράξεις των.

2 - 3. «Ἔως πότε κρίνετε ἀδικίαν»; Ἀποκαλύπτει τὴν ἀδικίαν των εἰς βάρσ τοῦ λαοῦ.

5 - 7. «Σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Θεμέλια τῆς γῆς ἀποκαλεῖ τοὺς ἄρχοντας τοῦ παρόντος κόσμου. Αὐτοὶ

2. Βλ. Α΄ Κορ. 10, 4.

λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔδωκαν δίκην, ἐκβληθέντες τῆς καθ' ἡμῶν
 τυραννίδος διὰ τοῦ λεχθέντος πρὸς ἡμᾶς λογίου «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ
 κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω». Ἐσαλεύθησαν γὰρ ἡς πάλαι
 ποτὲ εἶχον στάσεως. Ἄτε δὴ ὡς πρώτων αὐτῶν καταργηθέντων
 5 διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἶτα τῆς ἐκβολῆς γενομένης τοῦ Ἰσραὴλ
 μετὰ τὸ κηρυχθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπήγαγεν
 «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε· πί-
 πτετε δὲ καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων». Καὶ ποίων ἀρχόντων, ἢ ὧν
 μικρῶ πρότερον ἐδήλωσε διὰ τῶν σαλευομένων θεμελίων τῆς γῆς;

10

ΠΒ'

Ῥοδὴ ΨΑΛΜΟΥ τῷ Ἀσάφ.

Ἑπόθεσις.

Εὐχὴν ἐνταῦθα ἀνατείνει πρὸς Θεόν, τῆς ἀλαζονείας ἀξιῶν
 τὰ ἔθνη τιμωρῆσασθαι τὰ τῶν Ἀσσυρίων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἱερου-
 15 σαλήμ συμπράξαντα πόλεμον. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ
 δηλούμενοι.

«Ὁ Θεός, τίς ὁμοιωθήσεται σοι; μὴ σιγήσης μηδὲ καταπραῖ-
 νης, ὁ Θεός». Σοὶ μὲν, φησὶν, οὐδεὶς ἔσται ὅμοιος, ἀμνησίκακος
 καὶ μακροθυμῶν ἐπὶ ταῖς ἀδικίαις· ἐγὼ δὲ εὐχομαι μὴ σιγῆσαι ἐπὶ
 20 ταῖς καθ' ἡμῶν παρὰ τῶν ἐχθρῶν γενομέναις ἀδικίαις ἐφόδοις.

«Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν». Ἐξάκουστος, φησὶν, ἢ καθ'
 ἡμῶν παρ' αὐτῶν ἀδικία γεγένηται.

«Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λώτ». Ἀντελάβοντο,
 φησὶ, καὶ συνεμαχίσαντο εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον οἱ προδηλω-
 25 θέντες τοῖς υἱοῖς Λώτ. Υἱοὶ δὲ Λώτ Μωαβῖται καὶ Ἀμμανῖται.

έτιμωρήθησαν πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν τυραννίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιβάλοι εἰς ἡμᾶς, διὰ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου ὁ ὁποῖος ἐλέχθη εἰς ἡμᾶς· «Τώρα θὰ ἐκδιωχθῆ ἔξω ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου»¹. Ἐσαλεύθησαν δὲ ἀπὸ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἄλλοτε. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ κατηργήθησαν πρῶτοι διὰ τοῦ σταυροῦ του καὶ ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰ ἔθνη, ἐξεδιώχθη ὁ Ἰσραήλ, συνέχισε· «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε· πίπτετε δὲ καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων». Ἄρχοντας δὲ λέγει ὁσους προηγουμένως ἐχαρακτήρισεν ὡς σαλευόμενα θεμέλια τῆς γῆς.

82

Ῥοδὴ ψαλμοῦ τοῦ Ἀσάφ.

Ἐπόθεσις.

Ἐδῶ ἀπευθύνεται διὰ τῆς προσευχῆς εἰς τὸν Θεόν, παρακαλῶν νὰ τιμωρήσῃ διὰ τὴν ἀλαζονείαν των τὰ ἔθνη τῶν Ἀσσυρίων, τὰ ὁποῖα συνέπραξαν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. Αὐτὰ δὲ ἦσαν τὰ ἀναφερόμενα ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν ψαλμόν.

2. «Ὁ Θεός, τίς ὁμοιωθήσεται σοι; μὴ σιγήσῃς μηδὲ καταπραῦνης, ὁ Θεός». Οὐδεὶς, λέγει, εἶναι ὁμοίός σου, ἀμνησίκκος καὶ μακρόθυμος εἰς τὰς ἀδικίας· ἐγὼ ὁμως εὐχομαι νὰ μὴ παραμείνης σιωπηλὸς εἰς τὰς ἀδικίους ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ἐναντίον μας.

3. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν». Ἐχει γίνεαι γνωστὴ εἰς ὅλους, λέγει, ἡ ἐναντίον μας ἀδικία των.

9. «Ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν τοῖς υἱοῖς Λῶτ». Ἐβοήθησαν λέγει, καὶ συνεμάχησαν οἱ προαναφερθέντες μὲ τοὺς υἱοὺς Λῶτ εἰς τὸν ἐναντίον μας πόλεμον. Υἱοὶ Λῶτ δὲ εἶναι οἱ Μωαβῖται²

2. Οἱ Μωαβῖται ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Λῶτ κατοικοῦντες πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς σημερινῆς Ἰορδανίας. Ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἰσραήλ, ἐβοήθησαν δὲ τὸν Ναβουχοδονόσορα κατὰ τῶν Ἐβραίων (Δ' Βασ. 24, 2).

Ἐντεῦθεν δὲ γινώσκομεν, ὅτι προσκαλοῦνται ἀλλήλους οἱ δαίμονες ἐπ' ἀπωλεία ψυχῆς, πανωλεθρίαν ἡμῖν ἐπάγειν, καὶ λήθη παραδοῦναι τὸν πολυθρόνητον Ἰσραήλ. Εἶτα καταλέγει ὁμόρους, ὑφ' ὧν συγκληθέντες καὶ οἱ ἄλλοι συνῆλθον.

5 «Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιάμ καὶ τῷ Σισάρα». Ὡσπερ ποτὲ Μαδιάμ καὶ ὁ Σισάρα, ἔτι τε καὶ ὁ Ἰαβείν ἐξαναστάντες κατὰ τοῦ Ἰσραήλ ἐξωλοθρεύθησαν, οἱ μὲν ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσῶν, οἱ δὲ ἐν Ἀενδώρ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἐπιθέμενοι ἡμῖν μετὰ τοῦ Ἀσσούρ, τῆς ὁμοίας τιμωρίας τύχοιεν. Σισάρα μὲν ἄρχων τῆς
10 δυνάμεως, Ἰαβείν δὲ βασιλεὺς Χαναάν. Τροποῦνται ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσῶν ἐν τοῖς Κριταῖς ἐν χειρὶ Βαραάκ καὶ Δεβόρρας γυναικὸς Ἰσραήλ.

«Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ». Ἐν ἀσχήμῳ τόπῳ. Ἀενδώρ γὰρ ἀπρέπεια δηλοῦται. «Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῆ». Ἀ-
15 ταφοὶ γὰρ μένοντες διελύθησαν, καὶ οἷόν τις κόπρος τῇ γῆ συνεμίγησαν.

«Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήβ». Τῶν Ἰδουμαίων καὶ Ἰσμαηλιτῶν καὶ Μωαβιτῶν καὶ Ἀγαρηνῶν καὶ τῶν δηλωθέντων ἐταίρων τὰ ἴσα παθεῖν παρασκεύασον τῷ Ὠρήβ καὶ τοῖς
20 ἑτέροις. Οὗτοι δὲ καὶ κακοὶ κακῶς ἀπολώλασιν.

1. Οἱ Ἀμμανῖται (ἢ Ἀμμωνῖται), ἐπίσης ἀπόγονοι τοῦ Λῶτ καὶ εἰδωλολάτραι ἦσαν παρομοίως ἐχθροὶ τῶν Ἑβραίων. Κατῴκουν εἰς τὰ ΝΑ τῆς Ἰουδαίας.

2. Πρβλ. Ματθ. 12, 45. Ἡ φράσις ἐκ τοῦ Ὠριγένους· βλ. ΒΕΠ 16, 77.

3. Βλ. Κρ. 4, 14.

καὶ οἱ Ἀμμωνῖται ¹. Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι οἱ δαίμονες προσκαλοῦν ὁ εἰς τοὺς ἄλλους διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν ψυχὴν ², νὰ μᾶς προκαλέσουν πανωλεθρίαν καὶ νὰ καταντήσουν εἰς λήθην τὸν ἐξακουστὸν Ἰσραήλ. Ἐπειτα ἀπαριθμεῖ τοὺς ὁμόρους λαοὺς, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκλήθησαν οἱ ἄλλοι καὶ προσετέθησαν εἰς αὐτούς. τῶν ὁποίων ἐκλήθησαν οἱ ἄλλοι καὶ προσεπάθησαν εἰς αὐτούς.

10. «Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιάμ καὶ τῷ Σισάρα». Ὅπως κάποτε ἡ Μαδιάμ καὶ ὁ Σισάρα, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ Ἰαβείν, ὅταν ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, ἐξωλοθρεύθησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸν χεῖμαρρον Κισσών, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ Ἀενδώρ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶθε νὰ εὔρουν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν καὶ ὅσοι ἐπιτίθενται ἐναντίον μας μαζί με τὸν Ἀσσοῦρ. Ὁ μὲν Σισάρα ἦτο ἄρχιστράτηγος, ὁ δὲ Ἰαβείν βασιλεὺς τῆς Χαναάν. Τοὺς ἔτρεψαν δ' εἰς φυγὴν εἰς τὸν χεῖμαρρον Κισσών ὁ Βαράκ καὶ ἡ Ἰσραηλίτις Δεβώρα, ὡς λέγουν οἱ Κριταί ³.

11. «Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ» εἰς ἄσχημον τόπον, διότι Ἀενδώρ σημαίνει ἀπρέπεια. «Ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῆ». Παρέμειναν δηλαδὴ ἄταφοι, διελύθησαν καὶ ἀνεμίχθησαν μετὰ τὴν γῆν ὡσάν κόπρος.

12. «Θοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήβ». Φρόντισε νὰ πάθουν (οἱ ἄρχοντες) τῶν Ἰδουμαίων ⁴, Ἰσμαηλιτῶν ⁵, Μωαβιτῶν καὶ Ἀγαρηνῶν ⁶ καὶ τῶν προαναφερθέντων συμμαχῶν των ὅσα ἔπαθαν ὁ Ὠρήβ ⁷ καὶ οἱ λοιποί. Αὐτοὶ δὲ κακοὶ ὄντες εἶχον κακὸν τέλος.

4. Οἱ Ἰδουμαῖοι κατώκουν νοτίως τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἦσαν δὲ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ, εἶχον δὲ ἀρχικῶς μὲν φιλικὰς, ὕστερον δὲ ἐχθρικές σχέσεις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Εἰδωλολάτραι ὄντες ἀπεροφήθησαν ὑπὸ τῶν πλησίων λαῶν.

5. Οἱ Ἰσμαηλίται κατώκουν εἰς τὴν ΒΔ Ἀραβίαν, ἐπεκταθέντες βαμμηδὸν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Κατήγοντο ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ, υἱοῦ τῆς Ἄγαρ.

6. Οἱ Ἀγαρηνοὶ κατώκουν ἀνατολικῶς τῆς Παλαιστίνης, θεωρούμενοι ἀπόγονοι τῆς Ἄγαρ, διάφοροι δὲ μὲν τῶν Ἰσμαηλιτῶν.

7. Ὁ Ὠρήβ καὶ ὁ Ζήβ ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν Μαδιανιτῶν, ἀραβικοῦ φύλου, νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Γεδεὼν (Κρ. 7, 25).

«Ὁ Θεός μου, τοῦ αὐτοῦ ὡς τροχόν». Τοντέστι, Μὴ μείνοεν ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, ἀλλὰ κυλιέσθωσαν εἰς τοῦμπαλιν. «Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου». Τοντέστιν εὐρίπιστοι γενήσονται, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἡ καλάμη τοῦ στάχους. «Ὡσεὶ πῦρ δ διαφλέξει 5 δρυμόν». Ἀπολανέτωσαν, φησί, τοῦ πυρὸς δ αὐτοὶ ἐξέκασαν, καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ αὐτοὺς καταφάγεται, ὥσπερανεὶ καὶ αἰσθητὸν πῦρ καταφάγει δρυμόν. Ὁμοιον δὲ τῶ· «Ἴδου πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε, πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἣ ἐξεκαύσατε». «Ὡσεὶ φλόξ κατακαῦσαι ὄρη». Παραβολικὸς δ λό- 10 γος. Ὡσπερ πῦρ ἐμπεσόν, φησί, καίει ὄρη, οὕτω κατακαυθήσονται ὑπὸ τῆς παρὰ σοῦ ἐπενεχθησομένης αὐτοῖς τιμωρίας, ἦντινα καὶ καταιγίδι παρέβαλε διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ ἐπιτεταμένον.

«Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας». Διαμαρτόντες γὰρ ὧν βούλονται, καὶ αἰσχύνης ἐμπλησθέντες, ἐπιγνώσονται σου τὴν 15 δύναμιν. «Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε». Τοῦτο λέγει, ὡς ἔσται αὐτοῖς ἐκ τῶν τιμωριῶν ὠφέλεια. Τό, «ζητήσουσιν», ἀντὶ τοῦ, γινώσκονται.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληγῶν τοῖς υἱοῖς Κορέ,

20

Ἑπόθεσις.

Πάλιν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ὑπὲρ τῶν ληγῶν αὐτὸν ἐπιγεγραφθαι.

«Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!» 25 Σκηνώματά φησι τὰς κατὰ τόπον ἰδρυθείσας ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εἰς ἃς καὶ πᾶσα θεοφιλῆς ἐπισπουδάξει ψυχὴ. «Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρεξ μου ἠγαλλιᾶσαντο εἰς Θεὸν ζῶντα». Ὁμοιον ὡσεὶ λέγοι· Καὶ τῷ σώματι καὶ ψυχῇ παρέστησα ἑμαυτὸν εἰς τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. Τὸ δέ, Θεῷ ζῶντι, πρὸς ἀντιδια-

14 - 16. «Ὁ Θεός μου, θεοῦ αὐτοῦ ὡς τροχόν». Τουτέστιν, ἅς μὴ μείνουν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ἀλλ' ἅς κυλισθοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετον φοράν. «Ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου». Ἐὰν γίνουσι δηλαδὴ εὐκαμπτοὶ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ καλάμη τοῦ στάχυος. «Ὡσει πῦρ ὃ διαφλέξει δρυμόν». Ἐὰν ἀπολαύσουν, λέγει, τὴν πυρὰν τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἤναψαν καὶ αὐτὴ ἡ πυρὰ ἅς τοὺς καταφάγη, ὅπως τὸ αἰσθητὸν πῦρ κατατρώγει τὸ δάσος. Εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ χωρίον· «Ἰδοὺ ὅλοι σεῖς καίετε πυρὰν· πορευθῆτε λοιπὸν εἰς τὸ φῶς τῆς πυρᾶς σας καὶ τῆς φλογὸς τὴν ὁποίαν ἠνάψατε»¹. «Ὡσει φλόξ κατακαῦσαι ὄρη». Ὁ λόγος εἶναι παραβολικὸς. Ὅπως ὅπου τύχη φωτιά καίει τὰ ὄρη, ὁμοίως θὰ κατακαοῦν ὑπὸ τῆς τιμωρίας τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτούς· ἕνεκα τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς διαρκείας παρωμοίασεν αὐτὴν πρὸς καταιγίδα.

17. «Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας». Διότι, ὅταν ἀποτύχουν εἰς τὰς ἐπιθυμίας των καὶ γεμίσουν ἀπὸ ἐντροπὴν, θὰ γνωρίσουν τὴν δύναμίν σου. «Καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου, Κύριε». Ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι θὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὰς τιμωρίας. Τὸ «ζητήσουσιν» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «θὰ γνωρίσουν».

83

Εἰς τὸ τέλος· ὑπὲρ τῶν ληνῶν· τῶν υἱῶν Κορέ.

Ἐπιγραφὴ.

Καὶ εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ὁμιλεῖ καὶ πάλιν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν· τοῦτο εἶναι φανερόν ἐκ τῆς μνείας τῶν ληνῶν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν.

2 - 3. «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!» Σκηνώματα ἀποκαλεῖ τὰς ἰδρυθείσας κατὰ τόπους ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὰς ὁποίας σπεύδει κάθε θεοφιλῆς ψυχὴ. «Ἡ καρδιά μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο εἰς Θεὸν ζῶντα». Εἶναι ὡς νὰ λέγῃ· ἀφιέρωσα σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἑμαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ². Τὸ δὲ «Θεῷ ζῶν-

2. Βλ. Ἐβρ. 9, 14.

στολήν τῶν εἰδώλων εἴρηται· ἅτε νεκρῶν ὄντων ἐκείνων, καὶ ἐξ ὕλης ἀψύχου τυγχανόντων.

«Καὶ γὰρ στρουθίον εἶδεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγῶν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θῆσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε». 5 Στρουθίον μὲν τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰνίττεται ψυχὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ θηρευτοῦ ἀγρευομένην, κατὰ τὸ εἰρημένον· («Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρῦσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων»)· τρυγόντα δὲ τὴν ἐν ἀγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ συζῶσαν ψυχὴν. Λέγει οὖν, ὅτι πᾶσα ψυχὴ ταύτην εὐρήσει καταφυγὴν, τὴν εἰς τὰ θυσιαστήρια 10 εἴσοδον.

«Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου»· τῷ ἐπουρανίῳ δηλονότι.

«Μακάριος ὁ ἀνὴρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο». Ὡς ἀντιλήπτορα, φησί, ἐπι- 15 γεγραμμένος, ἀγαθοὺς λογισμοὺς ἑαυτῷ καθ' ἐκάστην οἰκοδομεῖ οὐστυνας καὶ ἀναβάσεις πρὸς τὸ παρὸν εἴρηκε, διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς οἰοῦναι ἀπὸ τῶν γηίνων ἀνάβασιν εἶναι εἰς ἐπουράνια. («Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος»). Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος τὸν θνητὸν βίον φησί. Λέγει οὖν· Ἐν τῷ θνητῷ βίῳ πλήρεις ἀγαθῶν λογισμῶν 20 αὐτοὺς καθεκάστην οἰκοδομῶν. Αἰσθησις αὐτοῖς γέγονεν ἐκ τῆς σῆς ἀντιλήψεως.

«Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν· πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν»· Ἀμοιβάς, φησί, τῶν καλῶν λογισμῶν δώσει αὐτοῖς ὁ νομοθετῶν, τουτέστιν ὁ τὸν νόμον αὐτοῖς τῆς Καινῆς 25 δεδωκὼς Διαθήκης. Τίνες δ' ἂν εἴεν αἱ εὐλογίαι, ἢ τὸ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν πορευθῆναι; Λέγει δὲ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας τῆς κατὰ Θεὸν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἔνθα καὶ ἀπελλόντες ὄφονται τὸν Θεὸν καθὼς ἐστιν.

«Ἐπίβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου». Χριστὸν 30 ἐνταῦθα τὸν κεκλημένον λαὸν εἰς βασιλείον ἱεράτευμά φησι.

«Ὅτι κρείσσων ἡμέρα λιαν ἐν ταῖς ἀβλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας»· Ἡμέραν μίαν τῶν ἀδλῶν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τῶν ἐκκλη-

τι» ἔχει λεχθῆ πρὸς ἀντιδιαστολήν πρὸς τὰ εἶδωλα, διότι ἐκεῖνα εἶναι νεκρά καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄψυχον ὕλην.

4. «Καὶ γὰρ στρουθίον εὔρεν ἑαυτῶ, οἰκίαν καὶ τρυγῶν νοσσιάν ἑαυτῆ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, τὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε». Διὰ τοῦ στρουθίου ὑπαινίσσεται τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, τὴν ὁποίαν συλλαμβάνει ὁ νοητὸς κυνηγός, συμφῶνως πρὸς τὸ ρητὸν· «Ἡ ψυχὴ μας ἐλυτρώθη ὡς στρουθίον ἀπὸ τὴν παγίδα τῶν κυνηγῶν»¹. Τρυγὸνα δ' ὀνομάζει τὴν ψυχὴν, ἣ ὁποία ζῆ μὲ ἀγνότητα καὶ σωφροσύνην. Λέγει λοιπὸν ὅτι κάθε ψυχὴ θὰ εὔρη αὐτὸ τὸ καταφύγιον, τὴν εἴσοδον εἰς τὰ θυσιαστήρια.

5. «Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου», προφανῶς τὸν ἔπουράνιον (οἶκον).

6 - 7. «Μακάριος ὁ ἀνὴρ οὗ ἔστιν ἀντίληψις αὐτῶ παρὰ σοί· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο». Ἐπειδὴ ἔχει ἐμπιστευθῆ τὴν προστασίαν του εἰς σέ, λέγει, οἰκοδομεῖ μέσα του καθημερινῶς ἀγαθοὺς λογισμοὺς· αὐτοὺς ὀνομάζει ἀναβάσεις εἰς τὸ παρόν, διότι, οὕτως εἶπεῖν, εἶναι ἀνάβασις ἀπὸ τὰ γήινα εἰς τὰ ἔπουράνια. «Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος». Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος λέγει τὸν θνητὸν βίον. Λέγει λοιπὸν· εἰς τὸν θνητὸν βίον οἰκοδομεῖς αὐτοὺς καθημερινῶς, ὥστε νὰ εἶναι πλήρεις ἀπὸ ἀγαθοὺς λογισμοὺς. Αἰσθάνονται συνεπῶς τὴν προστασίαν σου.

8. «Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν· πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν». Θὰ τοὺς ἀμείψῃ, λέγει, διὰ τοὺς ἀγαθοὺς λογισμοὺς ὁ νομοθέτης, δηλαδή αὐτὸς ὁ ὁποῖος τοὺς ἔδωσε τὸν νόμον τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αἱ εὐλογίαι δὲ συνίστανται εἰς τὸ ὅτι θὰ πορευθοῦν ἀπὸ δύναμιν εἰς δύναμιν· ἔννοεῖ δὲ ἀπὸ τὴν παροῦσαν κατὰ Θεὸν ζωὴν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὅπου θὰ ἴδουν, ὅταν μεταβοῦν, τὸν Θεὸν ὅπως εἶναι.

10. «Ἐπίβλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου». Χριστὸν λέγει ἐνταῦθα τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη νὰ γίνῃ βασιλικὸν ἱερατεῖον.

11. «Ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας». Ἡμέραν μίαν τῶν αὐλῶν τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῶν ἐκκλη-

σιῶν, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ὑποδηλοῖ. Χιλιάδας δέ, ἤτοι χιλιάδα, οὕτω γὰρ εὑρηται ἐν τῇ Ἑβραίων Γραφῇ, τὴν κατὰ νόμον λατρείαν φησίν, ἣτις εἰς χιλιάδας ἐτῶν κεκράτηκεν, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν τοῦ Σολομῶντος χρόνων, ἀφ' οὗ θεμελιώται
 5 θεῖος ναός, μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας. Δείκνυσιν οὖν, ὡς πολὺ τὸ μείζον τῆς εὐαγγελικῆς πρὸς τὴν νομικὴν λατρείαν. «Ἐξελεξάμην παραριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου». Οἶον ὡς εἰ λέγοι· Μικρὸς τις καὶ εὐτελής εἶναι μᾶλλον ἢ βουλοίμην τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ μέγας τῶν ἐν τῷ ἁμαρτωλῷ λαῷ. Ταῦτα
 10 τοῖς ἐν Βαβυλῶνι πρόσφορα, καὶ ἡμῖν ἐπιτήδεια. Καὶ γὰρ ἐκεῖ-
 νους ἐδίδασκεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος μὴ παραβλέπειν τοῦ θείου οἴκου τὴν ἐρημίαν, καὶ ἡμεῖς παιδευόμεθα τοὺς τῷ Θεῷ ἀφιε-
 ρωμένους σηκοὺς αἰεὶ ποθεῖν καὶ ἀγαπᾶν.

«Κύριος οὗ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ».
 15 Οἱ γὰρ ταύτην ἔχοντες τὴν διάθεσιν, τούτων ἀπάντων ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν. Ἐλεος γὰρ ἐκ τῶν θείων ἀναβλαστάνει σηκῶν, καὶ πολλὴ ἐκεῖθεν ἄφθονος τῆς ἀληθείας ἡ χορηγία. Ἐκεῖθεν γὰρ τῶν ἀγαθῶν δογμάτων τὴν διδασκαλίαν δεχόμεθα, καὶ χάριν δὲ θείαν ἐκ τῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος κρονῶν ἀρρόμεθα· καὶ
 20 μέντοι καὶ περίβλεπτοι ἐντεῦθεν γινόμεθα, καὶ λίαν περιφανεῖς, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πᾶσαν τῶν ἀγαθῶν δεχόμεθα τὴν ἀπόλαυ-
 σιν, κακίας μὲν καὶ πονηρίας ἀπαλλαττόμεθα, ἀπλότῃτι δὲ καὶ ἀ-
 ληθείᾳ συζῆν προαιρούμενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'

25

Εἰς τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ.

Ἑπόθεσις.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν δηλοῖ, καὶ τὴν

1. Ἐνταῦθα ὑπάρχει προφανῶς κενόν, λόγῳ φθορᾶς τοῦ κειμένου.

σιῶν, ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Χιλιάδας δὲ — ἦτοι χιλιάδα, ὅπως εὐρίσκεται εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον — τὴν ὀριζομένην ὑπὸ τοῦ νόμου λατρείαν, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε χίλια ἔτη, ἤρχισε δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σολομῶντος, ὅταν ἐθεμελιώθη ὁ θεῖος ναός, (καὶ διήρκεσε) μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος ¹. Ἀποδεικνύει λοιπὸν ὅτι ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἡ εὐαγγελικὴ ἔναντι τῆς νομικῆς λατρείας. «Ἐξελεξάμην παραριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου». Λέγει δὲ τοῦτο· θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἶμαι μικρὸν καὶ ἄσημον μέλος τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἢ μέγας μεταξὺ τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ. Αὐτὰ ἦσαν χρήσιμα διὰ τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Βαβυλῶνος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς ὠφέλιμα. Διότι ἐκείνους μὲν τοὺς ἐδίδασκεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος νὰ μὴ λησμονοῦν τὴν ἐρήμωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ προτρεπόμεθα νὰ ποθῶμεν καὶ ν' ἀγαπῶμεν πάντοτε τοὺς ναοὺς τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Θεόν.

12 - 13. «Κύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ». Ὅσοι δηλαδὴ ἐμφοροῦνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν διάθεσιν, θὰ ἀπολαύσουν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Πράγματι δὲ ἔλεος ἐκπηγάζει ἀπὸ τοὺς θείους ναοὺς καὶ πολλὴ παρέχεται καὶ ἄνευ φθόνου ἢ ἀλήθειας ἐκεῖ. Διότι ἐκεῖ δεχόμεθα τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγαθῶν δογμάτων καὶ ἀντλῶμεν τὴν θεῖαν χάριν ἀπὸ τοὺς κρουνοὺς τοῦ παναγίου Πνεύματος· ἔτι πλέον, γινόμεθα ἐξακουστοὶ ἐκεῖ καὶ ἐπιφανεῖς· διὰ νὰ συνοψίσωμεν δεχόμεθα τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἀπαλλασσόμεθα ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ τὴν πονηρίαν, ἀρκεῖ νὰ προτιμήσωμεν νὰ ζῶμεν μὲ ἀπλότητα καὶ ἀλήθειαν.

84

Εἰς τέλος· τῶν υἱῶν Κορέ.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀναφέρεται εἰς τὴν κλήσιν τῶν

γενομένην αὐτοῖς διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφῆς ἄφειν. Ἔτι τε εἰσάγει τὸν Ἰουδαίων λαὸν μετὰ τὴν τῶν ἔθνῶν κλήσιν ἐξομολογούμενον ἐφ' οἷς ἤμαρτεν, ἀξιοῦντα καὶ αὐτὸν τοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλέους τυχεῖν.

- 5 «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου». Καὶ γὰρ ἀληθῶς εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. «Ἄπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ». Αὐτοῖς γὰρ πρῶτον κηρύξας τοῖς Ἰουδαίοις, λελύτρωται πολλοὺς τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς νοητῆς αἰχμαλωσίας. Ἐδήλωσεν ὁ Σωτὴρ μετὰ
10 τὴν Ἡσαΐου προφητείαν, τὴν φήσασαν· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέστειλέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφειν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν», εἰπὼν· «Σήμερον πεπλήρωται ἡ προφητεία αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν». Αὐτὸς γὰρ ὁ παύσας δουλεύοντας ἡμᾶς πολυθέω πλάνη καὶ δαίμοσι, τὰς
15 τε τῶν ἁμαρτημάτων λύσας σειρᾶς.

Ἄμφότερα ἐνταῦθα προφητεύεται ἢ τε ἀπὸ Βαβυλῶνος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπάνοδος καὶ τῆς οἰκουμένης σωτηρία· καὶ διττῶς ὅλον ἐξηγεῖται. Πρὸς δὲ διάνοιαν· Εὐδοκεῖ Κύριος τὴν ἀγαθὴν καὶ σπουδαίαν καρδίαν, γῆν αὐτοῦ τυγχάνουσαν, διὰ τὸ δέχεσθαι
20 τὸν σπόρον τὸν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἑκατονταπλασίονα καρποφορεῖν.

«Ἄφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου». Τοῦ διὰ τῆς πίστεως γενομένου αὐτοῦ λαοῦ· λέγει δὲ τὸν ἐξ ἔθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου· «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καταφεύξονται ἐπὶ τὸν Κύριον ἔθνη πολλὰ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν».

- 25 «Ἄπίστρεφον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν». Ἐντεῦθεν ἰκετείαν ἀναπέμπει ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἀξιούντων καὶ αὐτοὺς τυχεῖν τῆς χάριτος.

ἔθνῶν καὶ εἰς τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς τὸν Θεόν. Ἐπίσης εἰσάγει τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν νὰ ἔξομολογῆται, μετὰ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνῶν, τὰς ἁμαρτίας του καὶ νὰ ἰκετεῦη νὰ εὕρη καὶ αὐτὸς ἔλεος διὰ τοῦ Χριστοῦ.

2. «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου». Πράγματι δέ, εὐδόκησεν ἀληθῶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ νὰ ἀνακαινίσῃ τὰ πάντα ἐν Χριστῷ. «Ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ». Διότι ἐκήρυξε κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀπηλευθέρωσε πολλοὺς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αἰχμαλωσίαν, ἡ ὁποία τοὺς κατεῖχε. Κατέστησε δ' αὐτὸ φανερὸν ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐου, ἡ ὁποία ἔλεγε «Τὸ Πνεῦμα Κυρίου (εἶναι) εἰς ἐμέ· με αὐτὸ μέ ἔχρισε· μέ ἀπέστειλε νὰ εὐαγγελισθῶ τοὺς πτωχοὺς. νὰ κηρύξω τὴν ἀπελευθέρωσιν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὴν ἀνάβλεψιν εἰς τοὺς τυφλοὺς»¹. εἶπε δέ (ὁ Σωτὴρ)· «Σήμερον ἐπληρώθη ἡ προφητεία αὐτὴ εἰς τὰ ὠτά σας»². Πράγματι δέ αὐτὸς ἔπαυσε τὴν ὑποδούλωσιν μας εἰς τὴν πλάνην τῆς πολυθείας καὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ ἔλυσε τὰς ἀλυσίδας τῶν ἁμαρτημάτων μας.

Ἐνταῦθα προφητεύονται καὶ τὰ δύο καὶ ἡ ἐπάνοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἡ σωτηρία τῆς οἰκουμένης· διττῶς δέ ἐρμηνεύεται τὸ σύνολον. Τὸ νόημα· εὐλογεῖ ὁ Κύριος τὴν ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον καρδίαν, ἡ ὁποία εἶναι γῆ του, διότι δέχεται τὸν σπόρον του καὶ παράγει ἑκατονταπλάσιον καρπόν.

3. «Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῶ λαῷ σου». Τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἰδικὸς του διὰ τῆς πίστεως· ἐννοεῖ δὲ τὸν ἐξ ἔθνῶν λαόν, κατὰ τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν προφήτην Ζαχαρίαν· «Ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ καταφύγουν πολλὰ ἔθνη εἰς τὸν Κύριον καὶ θὰ γίνουν ὁ λαὸς του»³.

5. «Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν». Ἐδῶ ἰκετεῦει ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος παρακαλεῖ νὰ εὕρη καὶ αὐτὸς τὴν χάριν.

2. Λουκ. 4, 21.

3. Ζαχ. 2, 15.

«Δείξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου». Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλεύσαντος, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου προφητεῖαν, δεδωκότος τῆς ἐπανόδου τὴν ἐξουσίαν, ἐπείγονται τὴν ἐνεγκοῦσαν καταλαβεῖν. Διὰ δὴ τοῦτο τὸν Θεὸν ἰκετεύουσι, ταχεῖαν αὐτοῖς διὰ φιλανθρωπίας παρασχεῖν σωτηρίαν. Τάχιστα φησὶν, ὧ Δέσποτα, τὴν σὴν ἡμῖν ἀγαθότητα δεῖξον, ἵνα τύχωμεν τῆς σῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς. Οὕτω τὴν ἰκετείαν ὡς ἐξ ἐκείνων ὁ προφήτης προσενεγκῶν, δέχεται τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόκρισιν καὶ φησιν· («Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός»). Πανσάμενος ὁ προφήτης ἰκεσίας, τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἀπόκρισιν ἐκδέχεται σιωπῶν.

«Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ» Ἐκδεχόμενος ὁ προφήτης τὴν ἀπόκρισιν, ἦν ἀκούσεται περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνο ἔγνω, ὡς πᾶσιν ἔτοιμος εἶη γενέσθαι ἐγγύς, εἴ γε τὸν αὐτοῦ φόβον ἀσπάζοντο· συμβήσεται δὲ τοῖς ἀσπαζομένοις τὸ ἐν δόξῃ κατασκηνώσαι. «Τοῦ κατασκηνώσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν». Τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν τοῦ Μονογενοῦς διὰ τούτων σημαίνει. Γέγονε γὰρ ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος καὶ ἀλήθεια. Ἐλεήσας δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀλήθειαν· καὶ μὴν καὶ δικαίους ἀπέφηνεν, (εἰρηνοποιήσας τὰ πάντα ἐν αὐτῷ τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς).

«Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήνησαν». Σαφῶς τὴν διὰ τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ ἀλήθειαν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, εἰ καὶ γεγέννηται ἐκ γυναικός. «Δικαιοσύνη» γὰρ «καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν» σαφῶς τὴν ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου ἀνατείλασαν τῷ κόσμῳ ἀλήθειαν.

«Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκλυεν». Ὁμοιον τὸ εἰρημένον πρὸς τὴν Παρθένον· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ», καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα». Ὅταν, φησί, καθ'

8 - 9. «Δείξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου». Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κύρος, συμφώνως πρὸς τὴν προφητείαν τοῦ Ἰσαίου, ἔδωκε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπανόδου, σπεύδουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν γενέτειραν. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἰκετεύουν τὸν Θεόν, νὰ τοὺς παράσχη ταχεῖαν σωτηρίαν ἢ φιλανθρωπία του. Δεῖξέ μας τὸ ταχύτερον, Δέσποτα, λέγει, τὴν ἀγαθότητά σου, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν σου καὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐδῶ (παραμονὴν). Προσάγων δὲ ἐξ ὀνόματος ἐκείνων τὴν ἰκεσίαν ὁ προφήτης, δέχεται τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει· «Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἔμοι Κύριος ὁ Θεός». Παύει ὁ προφήτης τὴν ἰκεσίαν καὶ ἀποδέχεται σιωπηλῶς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πνεύματος.

10. «Πλὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Ἄφοῦ ἤκουσεν ὁ προφήτης τὴν ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἔθνους του, κατενόησε τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ (ὁ Θεός) εἶναι ἔτοιμος νὰ προσεγγίσῃ τοὺς πάντας, ἂν βεβαίως διακατέχωνται ἀπὸ τὸν φόβον του· ὅσοι ὅμως διακατέχονται θὰ κατοικήσουν εἰς τὴν δόξαν του. «Τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν». Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Μονογενοῦς. Διότι ἐγένεν εἰς ἡμᾶς δικαιοσύνη, εἰρήνη, ἔλεος καὶ ἀλήθεια ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ Πατέρα. Μᾶς εὐσπλαγχνίσθη καὶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀλήθειαν· ἀκόμη δὲ μᾶς ἐδικαίωσε «ἀφοῦ εἰρήνευσε τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια»¹.

11. «Ἐλεος καὶ ἀλήθειαν συνήνητησαν». Σαφῶς διακηρύσσει τὴν Ἀλήθειαν, ἣ ὁποία ἀνέτειλεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου. Διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἔστω καὶ ἂν ἐγεννήθη ἐκ γυναικός. Διότι «δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν» προφανῶς τὴν ἀλήθειαν, ἣ ὁποία ἀνέτειλεν εἰς τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Θεοτόκου.

12. «Καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν». Ὅμοιον πρὸς τὸ λεχθὲν εἰς τὴν Παρθένον· «Θὰ ἔλθῃ εἰς σέ ἅγιον Πνεῦμα»² κλπ.

13. «Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα». Ὅταν, λέγει,

2. Λουκ. 1, 35.

ὑπερβολὴν χρηστότητος ἐπιλάμψη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος, τότε καὶ ἡμεῖς, νοητὴ ὑπάρχοντες γῆ, τοὺς πνευματικοὺς καρποὺς ἀποδώσομεν τῆς δικαιοσύνης.

«Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται». Εἰπὼν, ὡς δώσει ἢ νοητὴ γῆ τὸν καρπὸν, διδάσκει πῶς δώσει. Πῶς δὲ δώσει, ἢ ὅταν αὐτοῦ τοῦ ἐργαζομένου τὸ ἀγαθὸν ἢ δικαιοσύνη, προβαδίσασα εἰς τὴν ἄνω ἄγουσαν ὁδόν, κατευθύνῃ τοῦ αὐτὴν πορευομένου τὰ διαβήματα;

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ'

Προσευχὴ τῷ Δαυίδ.

10

Ἑπόθεσις.

Φωτισθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς ὁ μακάριος Δαυίδ, καὶ τὴν ἐσομένην παντὶ τῷ καταφεύγοντι πρὸς αὐτὸν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφειν, εἰκότως ἀναπέμπει προσευχήν, ἕνα καὶ αὐτὸν ἀξιῶν εὐρεθῆναι τῶν σφωζομένων διὰ τῆς χάριτος.

«Κλῆνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσόν μου». Μέγα γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐφόδιον πρὸς τὸ εὐχόμενον ἐπακουέσθαι ἢ ταπεινοφροσύνη. («Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμι ἐγώ»). [Ταπεινοῦ φρονήματος τῆς προσευχῆς τὸ προοίμιον. Τῆς γὰρ δικαιοσύνης ἀμφω κερτημένοι τὸν πλοῦτον, ὃ τε Δαυίδ καὶ ὁ Ἐζεκίας πρὸς τοῦτον μὲν οὐχ ἔωρων, εἰς δὲ τὴν τῆς φύσεως πενίαν ἀπέβλεπον, καὶ τὸν Θεὸν ἠντιβόλησαν οἰκτεῖραι ταύτην πτωχεῖα συνεzeugμένην. Τὸ δέ, «Κλῆνον, Κύριε, τὸ οὖς σου», ἐκ μεταφορᾶς τέθεικεν ἀρρώστου τινὸς ὑπὸ ἀσθενείας γεγωνότερον οὐ δυναμένου λαλεῖν, καὶ τὸν ἱατρὸν προσκλίνειν τῷ στόματι τὴν ἀκοὴν ἀναγκάζοντος].

«Φύλαξον τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ὁσιός εἰμι». Ἐφ' ὧν κατώρθωσεν ἀγαθῶν ἐπακουσθῆναι ἐξαίτεϊ. («Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί»). Ἐπειδὴ ὅσιον ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε, ἐπὶ τὸ ταπεινὸν πάλιν καταφέρει τὸν λόγον, δοῦλον ἑαυτὸν ἀπο-

30

ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα θὰ λάμψη διὰ τῆς παρουσίας του εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς ὁ Κύριος, τότε καὶ ἡμεῖς ἡ νοητὴ γῆ, θὰ ἀποδώσωμεν τοὺς πνευματικούς καρπούς τῆς δικαιοσύνης.

14. «Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται». Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἡ νοητὴ γῆ θὰ δώσῃ καρπὸν, διδάσκει πῶς θὰ δώσῃ. Θὰ δώσῃ δέ, ὅταν ἡ δικαιοσύνη τοῦ πράττοντος τὸ ἀγαθόν, ἀφοῦ προηγηθῇ ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὴν φέρουσαν πρὸς τὰ ἄνω ὁδόν, κατευθύνῃ τὰ βήματα αὐτοῦ ὁ ὁποῖος βαδίζει αὐτὴν τὴν ὁδόν.

85

Προσευχὴ τοῦ Δαβίδ.

Ἑπόθεσις.

Ἐπειδὴ ἐφωτίσθη ὁ μακάριος Δαβὶδ διὰ τοῦ Πνεύματος σχετικῶς μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν παντὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θὰ προσφεύγῃ εἰς αὐτόν, εὐλόγως προσεύχεται παρακαλῶν νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν σωζομένων διὰ τῆς χάριτος.

1. «Κλίνον, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσόν μου». Εἶναι πράγματι μέγα ἐφόδιον ἡ ταπεινοφροσύνη διὰ τὸν προσευχόμενον, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ εἰσακουσθῇ. «Ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμι ἐγώ». [Τὸ προοίμιον τῆς προσευχῆς ἐκφράζει ταπεινὸν φρόνημα. Διότι, παρ' ὅτι καὶ οἱ δύο εἶχον ἀποκτήσει τὸν πλοῦτον τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἐζεκίας, δὲν ἐστηρίζοντο εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἔβλεπαν τὴν πτωχείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ παρεκάλεσαν θερμῶς τὸν Θεὸν νὰ ἐλεήσῃ τὴν ἠνωμένην μὲ πτωχείαν φύσιν. Τὸ δὲ «Κλίνον, Κύριε, τὸ οὖς σου» εἶναι εἰκὼν λαμβανομένη ἀπὸ ἕνα ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τῆς ἀσθενείας δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ δυνατὰ καὶ ἀναγκάζει τὸν ἰατρὸν νὰ πλησιάσῃ τὸ αὐτί του εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀσθενοῦς].

2. «Φύλαξον τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ὀσιός εἰμι». Παρακαλεῖ νὰ εἰσακουσθῇ ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἔπραξε. «Σῶσον τὸν δοῦλόν σου, ὁ Θεὸς μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί». Ἐπειδὴ προσεφώνησεν ὀσιον τὸν ἑαυτόν του, ἐπανέρχεται εἰς τὴν ταπεινο-

γραφόμενος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἔχειν ἐπαγγειλάμενος.

«Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σέ κεκράξομαι». Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος, ὡς τὸν βουλούμενόν τι παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν ἀγαθόν, 5 ἀδιάλειπτον δεῖ εἶναι ἐν προσευχαῖς.

«Ὅτι σύ, Κύριε, χρηστός καὶ ἐπιεικής». Διδάσκει τοὺς προσερχομένους Θεῷ μὴ ἀκηδιᾶν, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον τὴν δόσιν ἀναβάλλεται. Ἔσται γὰρ πάντως αὐτοῖς ἐπήκοος, ἅτε χρηστός ὢν καὶ πολὺ λίαν εἰς ἔλεος πλούσιος.

10 «Ὁὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε». Θεοὺς μὲν γὰρ τοὺς ἁγίους προφήτας φησί, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο. Λέγει δέ, ὅτι οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἐξελέσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἁμαρτίας ἴσχυσεν ἢ μόνος αὐτὸς ὁ Κύριος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ· «Ὁὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν 15 ἡμᾶς».

«Ἐδφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου». Ὁ τὴν περὶ Θεὸν εὐλάβειαν κεκτημένος τὴν ἔννομον ἀσπάζεται πολιτείαν. Μήτηρ δὲ εὐφροσύνης ἡ τοιαύτη ζωὴ. Εἰκότως τοίνυν ὁ προφήτης τῷ φόβῳ τὴν οἰκείαν εὐφρανθῆναι καρδίαν ὑπώπτει- 20 σεν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ἐδφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον»· καὶ πάλιν· «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην».

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου». Μεταβαλὼν τὴν προσευχὴν εὐθύς εἰς ἐξομολόγησιν, ἐφ' οἷς ἐρρῦσθη τοῦ ἁδου, τὴν αἰτίαν ἐξαγορεύει δι' ἣν ἡμαρτε, λέγων ἐπι- 25 βουλήν πολλῶν τε καὶ κραταιῶν, αἰνιττόμενος τὰς ἀοράτους δυνάμεις, μὴ θεμένας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Θεόν. Σὺ δέ, Κύριε,

1. Ἦσ. 63, 9.

2. Ψαλμ. 104, 3.

φροσύνην καὶ συγκαταλέγει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ διακηρύσσει ὅτι ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του εἰς μόνον αὐτόν.

3. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι πρὸς σέ κεκράξομαι». Τὰ λεγόμενα μᾶς διδάσκουν ὅτι ὁποῖος θέλει νὰ λάβῃ ἀγαθὸν τι ἀπὸ τὸν Θεόν, πρέπει νὰ προσεύχεται συνεχῶς.

5. «Ὅτι σύ, Κύριε, χρηστὸς καὶ ἐπιεικὴς». Διδάσκει ὅσους προσεύχονται εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἀδιαφορίαν, ἔστω καὶ ἂν ἀναβάλλῃ (ὁ Θεὸς) τὴν παροχὴν τοῦ αἰτουμένου ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Διότι ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς ἀκούσῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ πολὺ πλούσιος εἰς ἔλεος.

8. «Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε». Θεοὺς ὀνομάζει τοὺς ἀγίους προφήτας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγένετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Λέγει δὲ ὅτι οὐδεὶς προφήτης εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀπολυτρώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μόνον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, συμφώνως πρὸς τὸ λεγόμενον ἄλλου· «οὔτε πρέσβυς οὔτε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε»¹.

11. «Εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου, τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου». Ὅποῖος ἔχει εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν, ἀποδέχεται τὴν διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν καθορίζει ὁ νόμος του. Τοιούτου εἶδους δὲ ζωὴ εἶναι πρόξενος χαρᾶς. Εὐλόγως λοιπὸν ὁ προφήτης ὑπαινίσσεται ὅτι ὁ φόβος (τοῦ Θεοῦ) θὰ δώσῃ χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν του. Ὅμοιως ἄλλωστε λέγει καὶ ἄλλου· «Ἄς χαρῆ ἡ καρδία ὄσων ζητοῦν τὸν Κύριον»²· καὶ ἄλλου· «Ἐνεθυμήτην τὸν Θεὸν καὶ ἐχάρην»³.

12. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ὁ Θεὸς μου, ἐν ὅλη καρδίᾳ μου». Μεταβάλλει εὐθύς τὴν προσευχὴν εἰς ἐξομολόγησιν διὰ τὴν λύτρωσίν του ἀπὸ τὸν ἄδην καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰτίαν τῆς ἁμαρτίας του· λέγει σχετικῶς ὅτι πολλοὶ καὶ δυνατοὶ τὸν ἐπεβουλεύοντο, ὑπαινισσόμενος τὰς ἀοράτους δυνάμεις αἱ ὁποῖαι δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὸν Θεόν. Σὺ ὁμως, Κύριε, λέγει, ἐπέ-

3. Ψαλμ. 76, 3.

φησίν, ἄπερ ἐκεῖνοι μὴ προσεδόκησαν συνεχώρησας, ὄυσάμενος τὴν ψυχὴν μου ἐξ ἄδου κατωτάτου φιλανθρωπία τῇ σῆ. Λέγει δὲ ταῦτα ὁ Χριστός, παραστάντων τῶν βασιλέων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἀρχόντων συναχθέντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατ' αὐτοῦ.

5 «Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ». Ὡς ἤδη εἰς πέρας αὐτῶν ἀχθείσης τῆς προσευχῆς, τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰνέσειν φησίν· ὅτι δὴ καὶ αὐτῶν ἐκ χειρὸς ἄδου τὰς ψυχὰς ἤλευθέρωσεν.

«Ὁ Θεός, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ». Δείκνυσι διὰ 10 τούτων, ὡς εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην κατέπεσεν. Πῶς δέ, ἢ ἐκ τοῦ συναγωγῆν τινα πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστῆσαι καὶ ὑποσκελίσαι αὐτὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου;

«Καὶ σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων». Εἰ καὶ, ἐπαναστάντων μοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, φησί, κατηρέ- 15 χθην εἰς ἁμαρτίαν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν προκείμενον κατώτατον ἄδην· ἀλλὰ σύ, Κύριε, αὐτός, τοὺς οἰκείους οἰκτιρισμοὺς καὶ ἐπ' ἐμοὶ ἐφαπλώσας, ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου, διὸ καὶ πάλιν ἐλεεῖσθαι ἐξαιτῶ. Ἔσται δέ μοι ὁ ἔλεος διὰ τοῦ ἐπιβλέψαι σε εἰς ἐμέ.

«Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν». Ὡσπερ πάλαι ἐν 20 Αἰγύπτῳ τοῖς νίοις Ἰσραὴλ σημεῖον δέδωκεν ὁ Θεός, τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ ὀλοθρευτοῦ, οὕτω καὶ αὐτῷ σημεῖον δοθῆναι ἐξαιτεῖ, ὅπως ἂν καὶ φυλαχθῆ δι' αὐτοῦ, καὶ κατασχόνῃ τοὺς ἐχθρούς.

ΠΣ'

25 Τοῖς νίοις Κορὲ ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς.

Ἐπόθεσις.

Ἄδουσι πάλιν τὸν ψαλμὸν τοῦτον οἱ τοῦ Κορὲ νιοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δι' αὐτοῦ κηρύσσοντες τῶν ἐθνῶν τὴν κλήσιν, καὶ τὴν γενομένην ἐπίλαμπιν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῆς 30 μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας.

«Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις». Αὐτοῦ μὲν τοῦ

τρεψες νὰ συμβῆ ὅ,τι δὲν ἀνέμενον ἐκεῖνοι, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας σου ἐλύτρωσες τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὰ τρῖσβαθα τοῦ ἄδου. Αὐτὰ δὲ λέγονται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ συνήχθησαν οἱ ἄρχοντές της.

13. «Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ». Ἐπειδὴ ἡ προσευχὴ των ἤχθη ἤδη εἰς αἴσιον πέρασ, ὑπόσχεται ὅτι θὰ ὑμνῆ αἰωνίως τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ, διότι ἀπηλευθέρωσε τὰς ψυχὰς των ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἄδου.

14. «Ὁ Θεός, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ». Διὰ τούτων δεικνύει πῶς περιέπεσεν εἰς ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν. Τοῦτο δὲ συνέβη, ὅταν μία ὁμὰς πονηρῶν πνευμάτων ἐστράφη ἐναντίον του καὶ τοῦ ἔβαλε τρικλοποδιὰν εἰς τὴν πορείαν πρὸς τὴν ἀρετὴν.

15 - 16. «Καὶ σύ, Κύριε, ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων». Βεβαίως ἡ ἐπίθεσις τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐναντίον μου, λέγει, ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὰ τρῖσβαθα ἐκεῖνα τοῦ ἄδου. Σὺ ὅμως, Κύριε, ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ὡς προστατευτικὴ ἀσπίς μὲ ἐκάλυψες μὲ τοὺς οἰκτιρισμοὺς σου, ἐλύτρωσες τὴν ψυχὴν μου· διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ μὲ ἐλεήσης καὶ πάλιν. Θὰ εὕρω δὲ τὸ ἔλεός σου, ὅταν στρέψης τὸ βλέμμα σου πρὸς ἐμέ.

17. «Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν». Ὅπως παλαιότερον ὁ Θεός ἔδωσεν εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ σημάδι διὰ νὰ μὴ τοὺς βλάβῃ ὁ ὀλοθρευτὴς ἄγγελος, ὁμοίως ζητεῖ νὰ δοθῆ καὶ εἰς αὐτὸν σημάδι διὰ νὰ τὸν φυλάσσει καὶ νὰ κατεντροπιᾷ τοὺς ἐχθροὺς.

86

Τῶν υἱῶν Κορέ· ψαλμὸς ἄσματος.

Ἐπόθεσις.

Τὸν παρόντα ψαλμὸν ἄδουν οἱ υἱοὶ Κορέ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν· κηρύσσουν δὲ δι' αὐτοῦ τὴν κλησίαν τῶν ἔθνῶν καὶ τὴν λαμπρὰν ἀποκάλυψιν τοῦ Μονογενοῦς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν.

1. «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἀγίοις». Τὸ «αὐτοῦ»

κληθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Λέγει δέ, ὅτι ὁ ἐξ ἔθνῶν λαὸς ἐπωκοδομήθη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

«Ἐὰν ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιὼν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ». Πύλας Σιὼν τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ στοιχειώδη διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας φησί· σκηνώματα δὲ Ἰακώβ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν. Φησὶν οὖν ὡς αἰρετωτέρα κέκριται παρὰ τῷ Θεῷ ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία τῆς κατὰ νόμον λατρείας.

«Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Πόλις μὲν ἡ Ἐκκλησία. Ποῖα δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ αὐτῆς, ἢ τὸ κατοικῆσαι ἐν αὐτῇ τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὡδε κατοικήσω, ὅτι ἤρετισάμην αὐτήν»;

«Μνησθήσομαι Ῥαᾶβ καὶ Βαβυλῶνος». Τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς ἐμέ, φησὶν, μνήμην εἰς ἀγαθὸν ποιήσομαι, ἢ καὶ τῶν ἐκτόπως εἰς φιληδονίαν ἐκκεκλικόντων, καὶ τῶν ἄγαν εἰδωλολατρούντων. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐσήμανε διὰ τῆς Ῥαᾶβ καὶ Βαβυλῶνος. «Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπίων». Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος σαφῶς, ὅτι δὴ ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν ἡ Ἐκκλησία συνέστηκεν.

«Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ· ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ». Μητέρα φησί, δῆλον δέ, ὅτι οἱ πεπιστευκότες τὴν Σιὼν ἦτοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιγραφόμεθα, ἐν ἧ ὁ ἄνθρωπος, ἢ ὁ αὐτὸς ὁ θεμελιώσας αὐτήν. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ γενόμενος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, καὶ ἐπαγγελλόμενος ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιῶσαι τὴν Ἐκκλησίαν.

«Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων». Τῶν λαῶν, φησί, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων, ὁ Κύριος διηγῆσεται τὴν γραφήν. Καὶ πῶς ἂν, φησὶν, ἢ τὴν ἀπογραφὴν τὴν γενομένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν αὐτὸς αὐτοῖς διηγῆσεται λέγων· «Χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς»;

ἀναφέρεται εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη διὰ τῆς πίστεως. Λέγει δὲ ὅτι ὁ ἐξ ἔθνῶν λαὸς ἔχει οἰκοδομηθῆ ἑπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

2. «Ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιών ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ». Πύλας Σιών ἀποκαλεῖ τὴν διδασκαλίαν ἢ ὁποῖα εἰσάγει καὶ ἐντάσσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· σκηνώματα δὲ Ἰακώβ λέγει τὴν ὀριζομένην ἀπὸ τὸν νόμον λατρείαν. Λέγει λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ἀρέσκεται πολὺ περισσότερον εἰς τὴν εὐαγγελικὴν διαγωγὴν παρά εἰς τὴν προσφορὰν τῆς νομικῆς λατρείας.

3. «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Πόλις εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἐλέχθη δὲ ὅτι θὰ δοξασθῆ, ὅταν κατοικήσῃ εἰς αὐτὴν ὁ Μονογενὴς συμφῶνως πρὸς τὸ ρητόν· «Θὰ κατοικήσω ἐδῶ, διότι τὴν ἠγάπησα»¹.

4. «Μνησθήσομαι Ῥαάβ καὶ Βαβυλῶνος». Θὰ ἐνθυμηθῶ, λέγει, εὐχαρίστως ὅσους ἐπέστρεψαν πλησίον μου, ἀλλὰ (θὰ ἐνθυμηθῶ) καὶ ὅσους παρεξέκλιναν κατ' ἀνάρμοστον τρόπον εἰς τὴν φιληδονίαν, καθὼς καὶ τοὺς βυθισμένους τελείως εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Αὐτὰ μᾶς δηλώνει μὲ τὴν Ῥαάβ καὶ τὴν Βαβυλῶνα. «Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπῶν». Τὸ λεγόμενον μᾶς διδάσκει σαφῶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία σύγκειται ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη.

5. «Μήτηρ Σιών ἔρει· ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ». Ἀναφέρει τὴν μητέρα· προφανῶς ὅσοι ἔχομεν πιστεύσει θ' ἀναφέρωμεν αὐτὸ εἰς τὴν Σιών ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος ἢ καὶ αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὴν ἐθεμελίωσε. Αὐτὸς δὲ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔγινε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος καὶ ὑπεσχέθη νὰ θεμελιώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν.

6. «Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων». Ὁ Κύριος, λέγει, θὰ ἀφηγηθῆ τὰ γραφόμενα περὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖ δὲ προφανῶς τὴν οὐράνιον καταγραφὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ τοὺς ἀναγγεῖλῃ ὁ ἴδιος λέγων· «Χαίrete διότι τὰ ὀνόματά σας ἐγράφησαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»².

2. Λουκ. 10, 20.

«Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί». Ὅταν, φησίν, ἐν σοὶ πάντων ἡ κατοικία τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γένηται, τότε καὶ εὐφροσύνης ἔσονται πλήρεις.

ΠΖ'

5 Ὡδὴ ΨΑΛΜΟΥ τοῖς υἱοῖς Κορέ. Εἰς τέλος ὑπὲρ Μαελέθ τοῦ ἀποκριθῆναι, συνέσεως Αἱμὰν τῷ Ἰσραηλίτῃ.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ ὁ τοῦ Χριστοῦ εἰσφέρεται θάνατος, δν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο· ὅπως καὶ τοῖς ἐν ἄδου κηρύξας πνεύμασι
10 δωρήσῃται τὴν ἀνάστασιν. Ἀποκλαίεται δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἅτε δὴ ἐκπεσουμένην τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος. Αὕτη δὲ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἥτοι ὁ λαός, πάλαι οἷόν τις χορὸς ἦν, καθὼ καὶ μερὶς αὐτοῦ καὶ κληρὸς προσηγορεύετο· διὸ καὶ πρὸς Μαελέθ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός, ὃ ἔστι χορείας ἥτοι χοροῦ. Ἐπειδὴ δὲ βαθὺ τὸ Χριστοῦ
15 μυστήριον, καὶ λίαν λεπτῆς διανοίας δεῖ πνευματικῆς πρὸς τὸ συνιέναι αὐτό· τούτου χάριν («Συνέσεως») ἐπιγέγραπται. Λέγεται δὲ τοῦ Αἱμὰν εἶναι ὁ ψαλμός, ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς Μουσέως πεποιημένος. Οὗτος δὲ ὁ Αἱμὰν ἀπόγονος ἦν τοῦ Ἰσραήλ, ἅτε ἐκγονος ὢν τοῦ Ζαρά, ὃς ἦν υἱὸς τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ Ἰσραήλ.

20 «Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα». Ἄτε ἀγαθὸς ὢν, εἰδὼς τὴν ἔκπτωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν τοῦ μαθητοῦ ἀπώλειαν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Πατέρα εὐχάς· ὅπως ἂν, τῆς κακίας μὴ μεταλαβόντες, καὶ αὐτοὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τύχοιεν.

25 «Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου». Εἰ καὶ αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐβλάστασε, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδονᾷται, εἰκότως καὶ κακῶν ἐμπέπλησται φησι. «Καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ ἤγγισε». Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ὑπὲρ παντὸς χάριτι Θεοῦ ἐγεύσατο θανάτου.

7. «Ὡς εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί». Ὅταν, λέγει, ἡ κατοικία ὄλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας θὰ εὐρίσκεται πλησίον σου, τότε θὰ γεμίσουν ἀπὸ χαράν.

87

Ψαλμικός ὕμνος τῶν υἱῶν Κορέ· εἰς τέλος· ἀπάντησις πρὸς Μαελέθ· συνέσεως· εἰς τὸν Ἰσραηλίτην Αἰμάν.

Ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν παρουσιάζεται ὁ θάνατος, τὸν ὁποῖον κατεδέχθη ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, γίνεται δὲ λόγος καὶ πῶς θὰ δωρήσῃ τὴν ἀνάστασιν διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ εἰς τὰ πνεύματα ὄσων εὐρίσκονται εἰς τὸν ἄδην. Θρηνεῖ ἐπίσης καὶ τὴν Ἰερουσαλήμ, διότι θὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα εἰς αὐτόν. Αὕτῃ δὲ ἡ Ἰερουσαλήμ, δηλαδή ὁ λαός, ἦτο παλαιότερον, οὕτως εἶπεῖν χορός, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀπεκαλεῖτο καὶ μερίδιον καὶ κληῖρός του· διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς ἐπιγράφεται Μαελέθ, τὸ ὁποῖον σημαίνει χορείας, δηλαδή χοροῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι βαθὺ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ χρειάζεται πολὺ ὄξειαν πνευματικὴν νόησιν διὰ νὰ γίνῃ κατανοητὸν, διὰ τοῦτο μνημονεῦεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «συνέσεως». Λέγεται δὲ ὅτι ὁ ψαλμὸς ποίημα τοῦ Μωυσέως εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τὸν Αἰμάν. Αὐτὸς δὲ ὁ Αἰμάν ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ κατήγετο ἀπὸ τὸν Ζαρά, υἱὸν τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰσραήλ.

2. «Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα». Ὡς ἀγαθὸς καὶ γνωρίζων τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μαθητοῦ, προσεύχεται δι' αὐτοὺς εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ μὴ ἐμπλακοῦν εἰς τὴν κακίαν καὶ νὰ ἐπιτύχουν, εἰ δυνατόν, καὶ αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν.

4. «Ὅτι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου». Αὐτὸς «ἐβάστασε τὰς ἀμαρτίας μας καὶ πάσχει δι' ἡμᾶς»¹. Εὐλόγως, λοιπόν, λέγει ὅτι ἐγέμισεν ἀπὸ δεινά. «Καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ ἤγγισε». Λέγει τοῦτο, διότι ἐγεύθη τὸν θάνατον χάριν ὄλων κατὰ (τὸ σχέδιον) τῆς θείας χάριτος.

«*Ἐγενήθη ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος*). Μόνος Ἰησοῦς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἀγόμενος εἰς θάνατον, κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν· καὶ νεκρὸς ἂν ἐλεύθερος ἦν μόνος· οὐ γὰρ εἶχεν ἁμαρτίαν τὴν κάτοχον αὐτὸν ποιούσαν θανάτῳ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «*Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν*»).

«*Ὡσεὶ τραυματῖαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ*»). Παρόμοιος, φησί, γέγονα ἀνθρώποις τετραυματισμένοις καὶ κειμένοις ἐν μνήμασιν, οἷ, τῆς σῆς μὴ τυχόντες ἐπικουρίας, οὐ τετυχήκασιν ἀναστάσεως. Ἐγὼ δὲ τετραυμάτισμαι, φησί, διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν τάφοις γέγονα, οὐ μὴν καὶ ἀπέμεινα· διότι μου καὶ μετὰ τὴν τρώσιν καὶ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν ἐμνήσθης. Ἀνέστην γὰρ πατήσας τὸν θάνατον.

«*Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου*»). Θυμὸν τοῦ Θεοῦ φησι τὴν ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τοῦ θανάτου κατάρα. Ἐπειδὴ τοίνυν γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, τούτου χάριν τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐπεστηρίχθαι φησί.

«*Καὶ πάντα τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ*»). Μετεωρισμούς τὴν μετὰ σφοδρότητος ἐπενεχθεῖσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ὑπὲρ τῆς παραβάσεως δίκην φησί. Σημαίνει δὲ πάλιν τὸν θάνατον.

«*Ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ*»). Τοῦτό φησι, ἐπειδὴ πάντες αὐτὸν κατέλιπον κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν. «*Ἐθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς*»). Ὅρα πῶς καὶ μέχρι νῦν Ἰουδαῖοι τὸ Χριστοῦ ὄνομα βδελύσσονται («*Παρεδόθη καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην*»). Τοῦτό φησι, διὰ τὸ κατάκλειστον αὐτὸν γενέσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχισυναγώγου.

«*Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας*»). Ἀπεκλαιό-

5. «'Εγενήθη ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος». Μόνος ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ, ὀδηγούμενος εἰς τὸν θάνατον ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας¹, καὶ μόνος αὐτὸς ἦτο, καίτοι νεκρὸς, ἐλεύθερος· διότι δὲν εἶχεν ἀμαρτίας, ὥστε νὰ τὸν ὑποδουλώσῃ εἰς τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο ἄλλωστε ἔλεγεν· «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ψυχὴν μου καὶ πάλιν ἔχω ἐξουσίαν νὰ τὴν λάβω ὀπίσω»².

6. «Ὡσεὶ τραυματαῖα καθεύδοντες ἐν τάφῳ». Ἐγίνα, λέγει, παρόμοιος μὲ ἀνθρώπους τραυματισμένους καὶ εὕρισκομένους εἰς τοὺς τάφους, οἱ ὅποιοι ἄνευ τῆς βοηθείας σου δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναστηθοῦν. Ἐγὼ ὅμως ἔχω πληγωθῆ, λέγει, διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ καὶ εὐρέθη εἰς τὸν τάφον χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραμείνω, διότι καὶ μετὰ τὸν τραυματισμὸν καὶ μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν μου μὲ ἐνεθυμήθης. Ἀνέστην δέ, ἀφοῦ ἐπάτησα τὸν θάνατον.

8. «Ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμὸς σου». Θυμὸν τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν κατάραν τοῦ θανάτου τὴν ὁποῖαν ἔδωσεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔγινε κατάρα ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ τοῦτο λέγει ὅτι ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ ἐστηρίχθη ἐπάνω του.

«Καὶ πάντα τοὺς μετεωρισμοὺς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ». Μετεωρισμοὺς ὀνομάζει τὴν σκληρὰν τιμωρίαν, ἣ ὁποῖα ἐπεβλήθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τὴν παράβασιν. Ἐννοεῖ δὲ καὶ πάλιν τὸν θάνατον.

9. «Ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ». Τὸ λέγει, διότι τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πάθους. «Ἐθεντὸ με βδέλυγμα ἑαυτοῖς». Εἶναι γνωστὸν πῶς ἀπεχθάνονται μέχρι σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. «Παρεδόθη καὶ οὐκ ἔξεπορευόμην». Διὰ τούτου ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐγκλεισμὸν του εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου³.

10. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας». Ἐκλαιον θρηνωδῶς, λέγει, διὰ τὸν λαόν, ἐπειδὴ ἐγνώριζα ὅτι θὰ στερη-

2. Ἰω. 10, 18.

3. Βλ. Λουκ. 8, 51.

μην, φησίν, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἰδὼν αὐτοὺς τοῦ κατὰ Θεὸν πλούτου ἐκπεσουμένους καὶ εἰς πτωχείαν κατενηνεγμένους ἐσχάτην.

(᾿Εκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, ὄλην τὴν ἡμέραν). Ἔνα τοίνυν πόρον δὸς τῆς τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς, τὴν σὴν, Δέσποτα, προμηθεῖαν. Ἐκτείνων γὰρ αἶτι τὰς χεῖρας ἀντιβολῶ σε. Τὴν πικρὰν δὲ τῆς ψυχῆς ὀδύνην τοῦτο τὸ σχῆμα δηλοῖ. Ὑπὸ γὰρ τῆς χρείας ἀναγκαζόμενος, σπουδαιότερόν τις ἴκετεῦειν τὸν δοῦναι δυνάμενον.

(Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; Ἱατροὶ ἀναστήσουσι); Τὰς αἰτίας ἡμᾶς διδάσκει τῆς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ καθόδου, 10 μονονουχὶ λέγων Ἐπειδὴ οὔτε νεκροῖς δυνατόν, φησί, ποιῆσθαι θαυμάσια, οὔτε ἱατροῖς ἀναστήσαι, ἵνα ἐξομολογήσωνταί σοι, οὔτε μὴν οἱ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ δυνατοὶ ἦσαν γινῶναι σου τὴν ἀλήθειαν· τοῦτου χάριν, ὦ Πάτερ, καὶ τοῖς ἐν ᾄδου καταλελόγισμαι ἵνα ἀναστάντες οἱ ἐν τῇ ἐπιλελησμένη γῆ καὶ τῶν θαυμασίων σου 15 πείραν λάβοιεν, καὶ διηγῆσωνται οἱ πάλαι ἐν τῷ σκότει τὴν ἀλήθειάν σου.

(Μὴ διηγῆσεται τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου); Μὴ δυνατόν, φησί, τοὺς εἰς κόνιν διαλυθέντας νεκροὺς καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τοῦ θανάτου διάγοντας, καὶ λήθῃ παραδεδομένους, τῆς σῆς ἔσεσθαι φι- 20 λανθρωπίας, καὶ τῶν σῶν θαυμάτων θεατὰς καταστήσαι;

(Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου); Ὡσπερ ἐν τοῖς ἀπολωλόσιν οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὕτως ἐν τοῖς ἐσκοτισμένοις οὐκ ἔστι θαυμάσια. (Γῆ ἐπιλελησμένη) ἔστι ψυχὴ λογικὴ τῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐστερημένη καρπῶν.

25 (Ἔνα τί, Κύριε, ἀπωθεῖς τὴν ψυχὴν μου, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ); Ὁ μὲν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσήχητο, οἱ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς σωτηρίας δι' ὑπερβολὴν κακίας ἀποφαίνονται· οἷονεὶ ἄπρακτον αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν καθιστῶντες εὐχὴν.

θοῦν τὸν πλοῦτον τοῦ Θεοῦ καὶ θά καταντήσουν εἰς ἐσχάτην (πνευματικὴν ἔνδειαν).

11. «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν». Δῶσε, Δέσποτα, λοιπόν, μίαν δυνατότητα ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινά, τὴν πρόνοιάν σου. Διότι συνεχῶς ὑψώνω τὰς χεῖρας καὶ σέ ἱκετεύω. Αὐτὸ δὲ τὸ σχῆμα φανερώνει τὴν πικρὰν θλίψιν τῆς ψυχῆς. Διότι ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῆς καταστάσεως ἱκετεύει μὲ περισσοτέραν ἔντασιν τὸν δυνάμενον νὰ δώσῃ (βοήθειαν).

12. «Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; Ἴατροι ἀναστήσουσι»; Μᾶς ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς καθόδου του εἰς τὸν θάνατον, λέγει δὲ τοῦτο· ἐπειδὴ οὔτε οἱ νεκροὶ δύναται νὰ κάνουν θαύματα, λέγει, οὔτε οἱ ἱατροὶ νὰ τοὺς ἀναστήσουν διὰ νὰ σοῦ ἐξομολογηθοῦν, διὰ τοῦτο οὔτε οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας ἠδύναντο νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειάν σου· διὰ τοῦτο δέ, Πάτερ, συγκατελέγην εἰς τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὸν ἄδην, διὰ ν' ἀναστηθοῦν δηλαδὴ ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν χώραν τῆς λήθης καὶ νὰ γνωρίσουν ἐκ πείρας τὰ θαυμαστά ἔργα σου καὶ νὰ διηγηθοῦν ὅσοι ἦσαν εἰς τὸ σκότος τὴν ἀλήθειάν σου.

13. «Μὴ διηγῆσεται τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου»; Μήπως εἶναι δυνατόν, λέγει, οἱ νεκροί, οἱ ὅποιοι διελύθησαν εἰς κόνιν καὶ ζοῦν εἰς τὸ σκότος τοῦ θανάτου καὶ ἔχουν παραδοθῆ εἰς τὴν λήθην, νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν σου καὶ νὰ γίνουν θεαταὶ τῶν θαυμάτων σου;

14. «Μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου»; Ὅπως οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ἀπώλειαν δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν, ὁμοίως καὶ οἱ βυθισμένοι εἰς τὸ σκότος δὲν βλέπουν τὰ θαύματα. «Γῆ ἐπιλεησμένη» εἶναι ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία στερεῖται τοὺς καρπούς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

15. «Ἴνα τί, Κύριε, ἀπωθεῖς τὴν ψυχὴν μου, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ»; Ἐνῶ αὐτὸς προσηύχето ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι τῆς σωτηρίας λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς κακίας των, καί, οὕτως εἶπεῖν, κατέστησαν ἀπρακτον τὴν προσευχὴν του ὑπὲρ αὐτῶν.

«Πτωχός εἰμι ἐγὼ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου». Πτωχὸς μὲν διὰ τοῦ δούλου λαβεῖν μορφήν· ἐν κόποις δὲ ἐκ νεότητος, διότι ἐκ σπαργάνων αὐτῶν ἐπεβουλευέτο παρὰ τε Ἡρώδου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῶ. («Υψωθείς δὲ ἐταπεινώθη καὶ ἐξηπορήθη»). Ὑψω-
5 σιν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀνοδὸν φησι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ· («Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»). Τὸ δέ, «ἐταπεινώθη», διὰ τὴν μέχρῃς ἄδου κάθοδον λέγει.

«Ἐπ' ἐμὲ διήλθον αἱ ὀργαί σου». Πᾶσαν, φησίν, ἐκίνησας κατ' ἐμοῦ τὴν ὀργήν· καὶ ταῖς φοβερωτάταις με διετάραξας τι-
10 μωρίαις, καὶ ταύταις καθάπερ ὕδασιν ὑποβρύχιόν με πεποίησας.

«Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον καὶ τοὺς γνωστοὺς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας». Ταλαιπωρίαν τὸν τοῦ πάθους καιρὸν κατασημαίνει. Λέγει οὖν, ὡς παρὰ τὸ πάθος αὐτὸν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνῶριμοὶ ἐγκατέλιπον. Ἐπειδὴ δὲ «γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ
15 μέχρῃ θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», ἐν δὲ τῷ σταυρῷ καταλείπεται παρὰ τῶν μαθητῶν· τούτου χάριν τὸν Πατέρα αὐτοῦ μακρῶναι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωρίμους λέγει.

16. «Πτωχός εἰμι ἐγὼ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου». Πτωχός μὲν διότι ἔλαβε μορφὴν δούλου· εἰς κόπους δὲ ἐκ νεότητος, διότι ἐνῶ ἦτο ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα ἀντιμετώπισε τὴν μῆνιν τοῦ Ἑρώδου καὶ τῶν ὁμοίων του. «Υψωθείς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην». Ὑψωσιν ἀποκαλεῖ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν σταυρὸν κατὰ τοὺς λόγους του· «Ὅταν ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»¹. Τὸ «ἐταπεινώθην» δὲ λέγεται διὰ τὴν κάθοδον εἰς τὸν ἄδην.

17 - 18. «Ἐπ' ἐμέ διήλθον αἱ ὄργαι σου». Ὅλην τὴν ὄργην ἔστρεψες ἐναντίον μου, λέγει· συνετάραξες μὲ τὰς φοβερωτάτας τιμωρίας καὶ μὲ ἔκανες νὰ εὐρεθῶ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸν βυθόν, κάτω ἀπὸ τὰ ὕδατα.

19. «Ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας». Ταλαιπωρίαν ὀνομάζει τὴν ὥραν τοῦ πάθους. Λέγει λοιπὸν ὅτι οἱ φίλοι καὶ οἱ γνωστοὶ τὸν ἐγκατέλειψαν κατὰ τὸ πάθος. Ὅταν δὲ «ἔγινεν ὑπήκοος εἰς τὸν Πατέρα μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα σταυρικοῦ θανάτου»², ἐγκατέλειφθη εἰς τὸν σταυρὸν ἀπὸ τοὺς μαθητάς· διὰ τοῦτο λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ αὐτὸν τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστούς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εἰδρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Δευτερονόμιον*		
4	3 ἐ.	156,21	6	5	136,1
25	8	222,10			
28	12	64,1			
32	25-29	36,5		Ἰησοῦς Ναυῆ	
49	10	38,15			
			3	10-17	12,15
Ἐξοδος			Κριταὶ		
2	24	280,16			
7	1	58,12	4	14	286,10
12	7	124,7	7	25	286,19
	22	78,4			
14	21	14,4· 262,10			
16	11 ἐ.	262,23		Βασιλειῶν Α'	
37	2	280,21			
40	38	60,14	4	11	268,17
			5	1 ἐ.	268,2
			6	4	266,20
			7	9-11	12,25
			19	10	114,9
				15-16	114,10
Ἀριθμοὶ					
10	11 ἐ.	274,10			

21	1-10	82,19			Ψ α λ μ ο ÷
22	9-21	82,22			
	10	84,10	2	8	38,12· 170,16
23	9-15	90,10		11	254,7
	19-20	90,10	7	13	24,10
	24-28	90,15	13	3	212,25
24	4-5	104,14		7	42,4
	4-8	106,8	21	13	178,26
27	1-7	98,24	25	6	112,29
			29	2	144,17
			33	8	64,4
	Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Β'		44	17	174,17
			48	21	134,6
8	3-6	120,25	56	12	124,8
10	6-9	120,25	62	11	62,7
	10-19	120,25	68	29	84,24
11-12		70,23	71	6	150,18· 164,25
			76	3	300,21
			77	40	156,1
	Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Γ'		81	6	58,13
			84	2	42,4
19	10	226,1	86	3	217,22
			92	1	26,24
			94	8	156,2
	Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Δ'		104	3	300,20
			106	42	142,3
19	34	14-18	112	7	152,20
	35	14,18· 86,16	123	7	290,6
24	2	284,25	131	14	170,1· 304,10
	Π α ρ α λ ε ι π ο μ έ ν ω ν Α'				Ἰ ἄ σ μ α Ἰ ἄ σ μ ά τ ω ν
25		176,17	1	3	26,27
				4	28,28
	Π α ρ α λ ε ι π ο μ έ ν ω ν Β'				Ἡ σ α ί α ς
6	37	70,3	1	12	166,1

6	9	112,3			᾽Ωσηέ	
10	23	22,16				
22	22	246,7	11	2		266,13
26	10	112,17				
29	14	52,4				
48	8	110,19			Ἰωήλ	
49	2	252,25				
	9	164,7· 194,22	3	1		146,19
	17	34,25				
50	11	288,7				
53	4	184,1· 306,13			Ζαχαρίας	
	8	308,2				
	9	114,21	2	15	256,19·	294,23
58	9	102,21· 130,2	13	7		192,7
61	1	294,10				
63	3	172,25				
66	3	58,6			Μαλαχίας	
	14	78,20				
			1	7		156,19
			3	2	60,23·	62,1
					Ἰερεμίας	
5	8	246,4			Μακκαβαίων Α'	
6	20	166,2				
	28-29	62,4	1	16 έ.		270,19
38	31	260,12	5	11		270,19
45	5-19	198,21				
					Σοφία Σειράχ	
			15	9		68,11
					Ἰεζεκιήλ	
1	20	252,29				
34		54,12				
	4	62,11			Ματθαῖος	
44	6	154,31				
			2	11		216,11
			2	16 έ.		216,8
			3	11		60,21
			4	15 έ.		176,19
2	21	240,18	5	3	150,7·	166,
7	9-10	60,11			10· 194,8·	236,
	10	170,5				

2	1-11	60,20	13	134,15
	17	146,19	12 8	148,3
	41	236,26	15 8	176,11
4	4	236,26	10	176,15
	29	92,9· 142,17	49	224,23
5	28	142,22	52	178,3
8	26 έ.	180,14		
9	15	210,9		
10	38	260,21		
13	46	62,21		
22	22	140,30		
	Ρωμαίους			
			Κορινθίους Β'	
			5 13	176,14
			21	186,1
			11 2	30,15
			13 3	42,3
1	1	196,19		
	25	170,20		
2	4	68,25		
	5	50,8		
	6	224,11		
8	21	108,25· 208,12		
	33	142,4		
11	1	176,10		
	33	218,17		
12	1	278,19		
	11	60,19		
			Γαλάτας	
			1 8	188
			2 9	238,23
			3 27	28,18
			28	44,11
			4 5	188,10
			5 22	86,22
			Έφεσίους	
			1 10	80,31
			2 14	212,6
			20	200,19
			4 8	170,10
			6 12	100,22
			Κορινθίους Α'	
1	19	52,4		
	23	184,23		
	24	176,24		
	30	206,7		
2	9	166,9		
3	2	168		
	17	148,3		
4	8	140,22		
6	20	180,30 - 182,1		
10	3	262,20		
10	4	130,5· 282,13		
			Φιλιππησίους	
			2 7-8	108,5
			Κολοσσαεῖς	
			1 20	296,21
			4 3	172,1

Θεσσαλονικεῖς Α'	14	62,25 - 64,1
	5 7-8	190,2
4 16	30,13· 180,27	9 14
		288,27
	11 37	18,29

Θεσσαλονικεῖς Β'

2 16 228,9

Πέτρου Α'

2 9 178,8· 228,16

Τιμόθεον Α'

22 114,21

3 19-20 164,10

3 15 238,22

Φιλήμονα

Ἰωάννου Α'

2 8 184,25 - 312,
14

3 4 74,8· 74,11

16 250,8

Ἀποκάλυψις

Ἑβραίουσ

3 7 246,7

1 2 124,10

5 9 78,6

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἄαρων 254,22· 256,4

Ἄβιμέλεχ 82,17

Ἄβραάμ 40,5· 228,13

ἀγαθός, - οἱ 130,13· 136,26· 274,
20· 282,10

ἀγαθότης 208,24· 296,6

ἀγαλλίασις 12,3· 30,19· 36,30·
78,14· 80,7· 138,26

ἀγάπη 28,17· 86,23

("Ἄγαρ 287)

Ἄγαρηνός, - οἱ (287)· 286,18

Ἄγγαῖος 230,25

ἄγγελος, - οἱ 38,23· 44,27· 62,25·
64,3· 86,19· 262,18· 264,14·

276,4· 300,14

ἀγίασμα 264,22· 268,20

ἄγιος, - οἱ 144,19· 148,2

ἀγνωσία 36,2· 102,30

Ἄδὰμ 76,6· 190,20

ἄδης 54,29· 96,11· 162,29· 180,26·
184,6· 300,24· 302,7· 306,27·

312,7

- (ἀδικία 284,19) 104,3· 112,21· 114,20· 132,14·
 (Ἀδριανὸς (αὐτοκράτωρ) 116· 193) 142,2· 168,20· 170,7· 184,1·
 Ἀειπάρθενος 296,24 186,1· 204,16· 206,23· 210,18·
 Ἀενδῶρ 286,8 240,27· 272,10· 300,12· 302,15·
 Ἀερμών 12,15 308,4
 Ἀζώτιος, -οι 268,3 ἀμάρτημα 18,30· 72,10· 76,2· 136,
 (Ἄζωτος 268) 16· 208,27· 222,28· 298,14
 Αἰγύπτιος, -οι 180,12· 234,6· 264, ἀμαρτωλός, -οὶ 14,12
 20 Ἀμμανίτης, -αι (286)· 284,25
 Αἴγυπτος (234)· 78,5· 124,8· 162, (Ἄμμωνίτης, -αι 286)
 2· 164,16· 180,9· 210,1· 234, Ἀμορραῖος, -οι (266)· 266,1
 5· 256,6· 260,26· 272,9· 274,16· (ἀναθεματισμὸς 13)
 280,1· 302,20· 306,17 Ἀνάστασις 78,17· 112,8· 152,16·
 Αἰθιοπία 180,9 186,12· 192,25· 210,5· 308,9
 Αἰθιοψ, -οπες 180,12· 234,13· Ἀνδρέας 176,20
 (235)· 304,16 ἄνθρωπος 20,4· 22,18· 26,12· 46,
 (Αἰλία Καπιτωλίνα 193) 27· 48,1· 50,15· 52,24· 54,30·
 αἶμα 78,5· 100,22· 124,9· 172,23· 64,18· 74,22· 80,8· 86,10· 88,
 174,2· 190,10· 194,12· 264,12· 26· 100,8· 106,21· 118,6· 124,
 272,14 19· 128,3· 132,6· 134,6· 144,11·
 Αἰμᾶν 306,6 148,20· 154,31· 160,20· 162,16·
 αἰνεσις 146,16· 194,12· 200,8· 202, 170,14· 186,11· 196,1· 202,27·
 25· 204,3· 206,3· 258,4 212,21· 218,16· 220,1· 234,26·
 (αἰρέσεις ἀντινομιστικαί· 176) (αἰ- 236,4· 238,9· 240,1· 242,11·
 ρέσεις γνωστικαί 176) 246,8· 250,12· 258,9· 266,21·
 αἰρετικός, -οὶ 174,31 276,16· 284,7· 280,5· 304,19·
 αἰών, -ες 10,21· 130,12· 132,3· 308,1· 312,6 ἄνθρωπου υἱὸς 276,
 146,6· 150,21· 208,1· 212,27· 17
 214,3· 222,20· 232,23· 242,4· ἄνθρωπότης 182,21· 188,15· 196,25
 282,6· 302,6 ἄνομία 10,24· 26,10· 50,1· 72,27·
 Ἀκύλας (245)· 122,26· 158,3 74,9· 94,4· 114,26· 144,13· 236,
 ἀλαζονεία 240,17· 284,13 21· 272,9· 294,21· 308,2
 (Ἀλεξάνδρεια 53) (Ἄντιόχεια 53)
 (Ἀλέξανδρος Μέγας 31) Ἀντίοχος (270)· 270,16
 ἀλήθεια 16,6· 76,19· 84,13· 88, ἀπιστία 20,3· 32,25
 30· 106,14· 108,27· 130,26· 132, ἀπολύτρωσις 72,2
 1· 136,6· 174,21· 182,25· 210,7· ἀπώλεια 10,25
 238,23· 252,10· 296,19· 310,12 (Ἄραβία 287) 216,7
 ἀμαρτία 14,9· 18,16· 20,7· 24, ἀρετὴ 30,11· 36,1· 56,26· 58,1·
 22· 50,14· 60,1· 68,22· 70,11· 132,15· 136,24· 146,27· 160,18·
 72,18· 74,8· 76,3· 78,22· 80,15· 198,23· 222,26· 302,12

ἄρμονια 210,11
 ἄρτος ὁ ζῶν 282,11
 Ἄσαφ 56,21· 218,14· 228,2· 238,
 6· 242,19· 248,21· 256,9· 270,
 13· 272,19· 278,5· 282,17· 284,11
 ἀσέβεια 50,3· 86,15· 106,18· 142,
 13· 144,10· 146,7· 212,20· 238,
 9· 240,1
 (Ἄσκαλων 269)
 Ἄσκαλωνίτης, - αι 258,12
 Ἄσσοῦρ 286,9
 Ἄσσύριος, - οι 14,17· 86,18· 242,
 19· 272,21· 284,14
 (Ἄστάρτη 269)
 ἀφθαρσία 150,6· 178,3
 ἀφροσύνη 184,21

B

Βαβυλών 128,25· 292,10· 294,16·
 304,12
 βαβυλώνιος, - οι 192,11
 (Βαιθὴλ 267)
 βάπτισμα 12,17· 72,1· βάπτισμα
 ἄγιον 12,17· 72,6· 208,22· 248,16
 Βαραάκ 286,11
 Βαραββᾶς 260,9
 βασιλεία 130,17· 252,15· βασιλεία
 Θεοῦ 130,20· βασιλεία τῶν οὐ-
 ρανῶν 252,15
 Βενιαμὴν 176,9· 274,7
 Βηρσαβεὲ 70,20
 βλασφημία 220,32
 βοήθεια 42,16· 140,3· 202,24· 206,
 20· 256,1

Γ

(Γάζα 269)

Γαλαάδ 124,22
 (Γεδεών 287)
 Γεθ 98,25· 106,17
 γέννησις 76,15· 202,6
 γινῶσις 50,26· 56,18· 60,13· 64,22·
 78,17· 96,12· 124,2· 146,23·
 148,1· 152,2· 204,10· 224,10·
 γινῶσις Θεοῦ 152,2
 Γολιάθ 82,21
 Γραφή, - αι 26,7· 32,9· 52,6· 54,4·
 68,11· 88,30· 100,14· 104,23·
 120,3· 122,4· 124,18· 176,6·
 246,4· 292,2· Γραφή θεία 26,7·
 (33)· 54,4· 68,11· 68,14· 88,4·
 100,14· 104,23· 120,3· 122,27·
 124,18· 246,4· Γραφή Νέα 176,6·
 Γραφή Παλαιά 176,6

Δ

δαίμων, - ες 34,3· 36,28· 38,7·
 42,13· 44,18· 112,25· 130,4· 146,
 12· 148,19· 154,3· 162,15· 164,
 8· 174,4· 178,15· 184,18· 200,
 7· 218,3· 242,11· 276,6· 286,1·
 294,14
 Δανιήλ 60,11
 Δαυτὶδ 10,18· 16,2· 20,27· 58,4·
 70,18· 78,8· 82,15· 84,4· 88,12·
 90,7· 92,11· 98,21· 100,5· 104,
 8· 110,2· 114,5· 120,15· 122,1·
 128,14· 132,11· 136,21· 142,6·
 146,2· 148· 158,10· 160,25· 182,
 18· 196,22· 198,17· 212,2· 218,
 12· (267)· 268,17· 298,17
 Δεβόρα 286,11
 (Δελφοὶ 232)
 Δεσπότης 28,12· 42,26· 118,20·
 120,17· 142,15· 156,8· 158,22·
 172,1· 204,12· 206,6· 208,5·

210,25· 226,20· 252,11· 256,5·
 260,8· 274,3· 276,9· 310,4
 διάβολος 170,12· 212,17
 Διαθήκη Καινή (47)· 290,24
 Διαθήκη Νέα 56,25
 δίκαια 136,2· 254,26· 272,25·
 306,15·
 διδασκαλία 292,18· διδασκαλία θεϊ-
 κή 278,17
 δίκαιος, - οι 144,22
 δικαιοσύνη 26,7· 64,17· 68,8· 80,
 23· 82,5· 110,7· 192,9· 194,1·
 198,11· 200,12· 206,5· 208,7·
 210,21· 212,11· 214,6· 222,26·
 246,19· 298,3
 δόγμα, - τα 40,21· 144,8· 210,12·
 292,18
 δόξα 26,23· 30,8· 54,24· 56,5· 86,
 22· 108,7· 112,18· 124,14· 134,
 202,26· 204,1· 218,9· 274,11·
 296,17
 δοξολογία 236,31
 δύναμις 16,23· 20,10· 24,5· 26,23·
 32,20· 34,2· 36,3· 38,2· 42,23·
 44,27· 46,3· 50,11· 62,2· 64,22·
 66,5· 92,3· 104,23· 106,2· 112,9·
 120,6· 126,15· 128,4· 132,28·
 134,7· 140,13· 142,1· 148,11·
 154,4· 166,12· 170,4· 176,23·
 180,27· 182,2· 186,5· 202,14·
 206,15· 212,19· 226,8· 234,1·
 242,14· 244,4· 262,17· 272,17·
 274,25· 276,8· 278,1· 288,15·
 290,22· 300,25
 δυσσέβεια 114,15· 122,29.
 Δωήκ 82,15· 86,18

E

Ἐβραῖος, - οι (286)· 16,2· 188,24·

198,18· 248,23· 292,2
 ἔγκρατεια 30,17
 ἔθος 14,11
 Ἐξελίας 298,21
 εἰδωλολατρεία 266,7
 εἰκῶν 224,21· 226,4
 εἰρήνη 36,8· 86,23· 212,18· 214,
 8· 220,9· 242,28· 296,19
 Ἐκκλησία (26)· 28,14· 30,7· 34,
 15· 38,4· 40,20· 42,29· 44,2·
 46,4· 80,31· 82,1· 100,1· 118,21·
 124,20· 126,14· 146,15· 152,1·
 168,21· 174,27· 176,6· 178,7·
 196,9· 216,15· 278,8· 288,21·
 290,32· 292,9· 302,28· 304,5·
 306,2
 ἔκπτωσις 18,26
 ἐλεημοσύνη 80,24· 86,25
 ἐλεήμων 264,7· 302,13
 ἔλεος 14,14
 (Ἑλλην, - ες 232)
 ἐλπς 12,8· 16,19· 28,17· 56,1·
 100,26· 102,14· 104,26· 126,5·
 128,10· 130,6· 134,17· 138,25·
 144,24· 148,5· 200,12· 202,3·
 204,10· 206,2· 226,6· 236,25·
 258,15· 300,1· 306,11
 ἐνανθρώπησις 26,14· 212,14
 ἐνέργεια 252,23
 ἐξομολόγησις 12,3· 78,25· 196,11·
 210,8· 222,28· 236,15· 300,23
 ἐξουσία 202,7· 280,6· 296,3· 308,
 5· ἐξουσία τοῦ σκότους 280,6
 ἐπίγνωσις 36,2· ἐπίγνωσις Θεοῦ
 36,2
 Ἐρμωνιεμ (13)· 12,12
 Ἐρυθρά Θάλασσα 154,14· 234,
 25· 262,9
 Εὐα 76,10
 εὐαγγελικὸς λόγος 216,18
 Εὐαγγέλιον 58,16· 136,4· 166,14·

176,21· 180,4· 252,14· 256,25·
 260,12· 276,19· 284,6
 εὐεργεσία 16,18· 202,16· 252,4·
 264,10
 εὐλάβεια 190,2· 300,17
 εὐλογία 160,14· 290,22
 εὐσέβεια 138,3· 160,12
 (Εὐσέβιος 46· 47· 69· 117· 124· 248)
 εὐσπλαγχνία 14,10· εὐσπλαγχνία
 τοῦ Θεοῦ 14,10
 Εὐφράτης 276,2
 εὐφροσύνη 16,10· 30,19· 78,14·
 152,6· 176,3· 242,5· 250,13·
 300,18· 306,3· εὐφροσύνη καρ-
 δίας 250,13
 εὐχαριστία 200,4· 256,14
 εὐχή 132,7· 136,30· 146,8· 158,16·
 188,23· 194,18· 306,22· 310,29
 Ἐφραΐμ 124,24· 126,4· 258,26·
 260,5· 268,15· 274,6

Z

Ζαβουλών 176,19· 274,8
 Ζαρὰ 306,19
 Ζαχαρίας 230,25· 256,18· 294,23
 (Ζήβ 287)
 Ζήφ 90,10
 Ζιφαῖος, -οι 90,7
 Ζωή 12,5· 14,21· 20,16· 50,24·
 54,3· 56,4· 62,23· 96,26· 102,
 17· 130,23· 138,15· 150,11· 156,
 6· 164,3· 176,5· 204,8· 222,9·
 242,1· 276,27· 282,12· 300,18·
 306,27· ζωὴ αἰώνιος 56,3· 62,
 23· 130,23· 176,5

H

Ἡθὰμ 234,22

Ἡλεὶ 266,19· 268,7
 ('Ἡρόδοτος 235)
 Ἡρώδης (269)· 216,8· 312,3
 Ἡσαίας 58,6· 110,18· 112,3· 172,
 26· 246,8· 252,26· 294,10· 296,
 2· 308,3
 Ἡσαῦ 287

Θ

(θάλασσα Νεκρὰ 125· 287)
 θάνατος 96,10· 140,25· 172,5· 184,
 6· 186,9· 190,24· 194,20· 198,
 9· 208,15· 220,12· 268,9· 306,
 28· 308,21· 310,9· 312,15
 Θαρσεῖς (43)· 42,20
 θέλημα 190,8
 θεογονωσία 28,9· 62,1
 (Θεοδοτίων 60· 245)
 Θεὸς 10,23· 12,1· 14,18· 16,3· 18,
 25· 20,7· 22,10· 24,4· 26,3·
 28,10· 30,16· 32,20· 34,16· 36,
 3· 38,19· 40,1· 42,7· 44,3· 46,11·
 52,16· 54,26· 58,4· 60,2· 62,4·
 64,18· 66,2· 68,4· 70,8· 72,9·
 74,19· 76,27· 78,4· 80,18· 82,28·
 84,2· 86,11· 88,22· 90,20· 92,7·
 94,26· 96,5· 98,13· 100,8· 102,
 17· 104,1· 106,3· 108,12· 110,18·
 112,6· 114,1· 116,11· 118,18·
 120,11· 122,12· 124,10· 126,21·
 128,19· 130,26· 132,24· 134,13·
 136,13· 138,21· 140,24· 142,4·
 144,2· 146,10· 148,5· 150,3·
 152,2· 154,20· 156,4· 158,3· 160,
 3· 162,14· 164,2· 166,9· 168,21·
 170,5· 172,1· 174,5· 176,7· 178,
 14· 180,10· 182,3· 184,21· 186,
 11· 188,11· 190,20· 194,6· 196,1·
 198,24· 200,5· 202,8· 204,4·

- 208,3· 210,7· 212,8· 216,22·
 218,17· 220,3· 222,1· 226,6·
 228,9· 230,5· 232,9· 236,7· 238,
 1· 240,5· 242,4· 244,13· 245,15·
 248,13· 250,1· 252,7· 254,18·
 258,14· 260,2· 262,4· 266,7·
 270,19· 272,11· 274,11· 276,4·
 278,1· 280,9· 282,20· 284,7·
 288,1· 290,27· 292,12· 294,1·
 296,9· 298,22· 300,1· 302,9·
 304,8· 306,20· 310,1· Θεός ἀλη-
 θινός 140,29· 288,29· Θεοῦ γνῶ-
 σις 152,2· Θεοῦ δύναμις 176,24·
 Θεοῦ ἐπίγνωσις 36,2· Θεοῦ εὐ-
 σπλαγχνία 14,10· Θεοῦ ὄνομα 18,
 25· Θεοῦ πρόσωπον 10,26· 12,1·
 164,21· Θεοῦ σοφία 176,24· Θε-
 οῦ Υἱός 190,12
- θεοσέβεια 22,3
 θεότης 24,13· 26,5· 58,24· 176,
 8· 204,1
 Θεοτόκος 296,23
 θεοφάνεια 40,24· 58,23
 θλιψίς 280,15
 θυσία 12,24· 18,19· 56,27· 58,5·
 64,16· 66,22· 68,6· 70,9· 80,21·
 82,5· 102,29· 166,2· 174,19·
 194,12· 200,8· θυσία αἰνέσεως
 70,9· θυσία ἀναίμακτος 82,9·
 θυσία πνευματική 64,16
 θυσιαστήριον 16,9· 82,10· 290,4
- I
- Ἰαβελ 286,6
 Ἰακώβ 36,4· 38,14· 42,4· 64,2·
 118,18· 228,13· 242,4· 244,27·
 252,14· 270,7· 278,13· 294,7·
 304,14
 Ἰάκωβος 176,20· 238,24
- (Ἰγνάτιος 214)
 Ἰδοθούμ 132,11· 248,21· 250,2
 Ἰδουμαία 126,7
 Ἰδουμαίος, -οι (287)· 82,16· 286,
 17
 Ἰεζεκκιήλ 146,2· 252,30
 Ἰερεμίας (267)· 62,4· 146,2· 198,
 24
 ἱεράτευμα βασιλείον 178,9
 Ἱεροσόλυμα (116· 193· 198· 229·
 267)· 232,28· 270,20
 Ἱερουσαλήμ 14,16· 40,25· 82,2·
 122,18· 146,14· 178,6· 192,13·
 198,25· 200,2· 216,18· 224,22·
 226,23· 238,17· 264,22· 268,21·
 270,23· 284,14· 290,27· 306,
 10
 ἱεροψάλτης, -αι 10,17
 Ἱεσσαί 218,12
 Ἰησοῦς 32,2· 44,11· 86,13· 142,21·
 144,2· 196,19· 218,8· 242,2·
 308,2· Ἰησοῦς Χριστός 22,21·
 44,11· 196,19· 218,8
 (Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 267)
 Ἰνδική θάλασσα 276,2
 (Ἰνδικός Ὀκεανός 43)
 Ἰνδός, -οι 234,18
 (Ἰόππη 269)
 Ἰορδάνης 12,12· 154,15· 234,23
 Ἰουδαία (266· 286)· 40,19· 44,14·
 136,21· 196,8· 242,24
 Ἰουδαῖος, -οι (117· 193· 272· 287)·
 56,25· 58,9· 62,3· 82,27· 84,
 20· 90,1· 92,14· 106,30· 110,18·
 120,16· 122,7· 124,23· 126,16·
 136,5· 142,11· 152,24· 154,5·
 172,13· 182,23· 184,24· 193,
 4· 200,26· 228,25· 234,22· 240,
 16· 256,12· 282,22
 Ἰούδας (272)· 82,27· 84,21· 92,
 14· 96,3· 98,4· 176,16· 258,28·

268,16· 274,8· 306,19
 Ἰσαάκ 228,13
 Ἰσάχαρ 274,8
 (Ἰσμαήλ 287)
 Ἰσμαηλίτης, -αι (287)· 286,18
 (Ἰσπανία 43)
 Ἰσραήλ (67)· 10,20· 16,5· 40,7·
 44,6· 60,15· 66,25· 114,12· 124,
 16· 126,1· 154,16· 162,2· 164,
 16· 172,19· 174,27· 176,7· 180,
 14· 182,2· 216,26· 218,1· 228,5·
 236,16· 242,24· 258,6· 260,6·
 266,17· 274,2· 278,26· 284,5·
 286,3· 294,17· 302,20· 306,18
 Ἰσραηλίτης, -αι (266· 267)· 306,6
 Ἰωάβ 120,22
 Ἰωάννης 22,19· 60,22· 74,7· 176,
 20· 186,25· 238,24
 Ἰώβ 88,1
 Ἰωήλ 146,19
 Ἰωναδάβ 198,17
 Ἰωσήφ 88,1· 252,14· 268,14

Κ

Κάιν 156,21
 καρδία 18,24· 22,6· 24,24· 26,1·
 28,10· 34,1· 46,3· 86,15· 94,
 12· 98,3· 108,12· 110,13· 134,
 9· 136,1· 144,11· 158,1· 220,5·
 222,24· 226,1· 240,15· 244,15·
 258,21· 288,26· 290,14· 294,19·
 300,16
 κατάρα 134,10
 κήρυγμα 166,5
 Κηφᾶς 238,24
 Κισσών 186,7
 κληρονομία 130,23· 165,24· 166,
 8· 168,15· 170,16· 228,14· 270,19
 κληῖσις 10,28· 12,10· 30,2· 64,25·

114,14· 134,28· 136,4· 146,18·
 152,18· 302,28
 κόλασις 50,6· 112,28
 Κορὲ 10,17· 16,15· 20,24· 22,3·
 32,12· 36,24· 40,13· 46,18· 288,
 19· 292,25· 302,27· 312,5
 κόσμος 130,19
 κρίσις 44,17· 46,22· 50,6· 52,6·
 64,20· 66,1· 92,5· 132,19· 136,
 14· 244,19· 248,1
 Κριταὶ 286,11
 κτίσις 108,25· 170,22· 208,13·
 236,3
 Κύριος 14,14· 16,21· 20,6· 22,17·
 24,5· 26,24· 30,8· 32,2· 36,3·
 38,3· 40,18· 42,27· 44,1· 46,14·
 58,11· 64,3· 76,18· 80,9· 84,
 24· 88,4· 92,9· 96,14· 98,8· 102,
 14· 104,3· 106,6· 108,21· 112,5·
 114,20· 116,9· 118,17· 120,2·
 122,2· 132,7· 136,1· 140,32·
 142,17· 144,6· 152,8· 158,2·
 160,27· 162,10· 166,18· 170,9·
 172,4· 174,14· 176,1· 178,4·
 180,20· 184,23· 186,4· 188,6·
 194,18· 198,13· 200,10· 202,3·
 206,15· 210,2· 216,26· 218,8·
 224,22· 226,1· 228,23· 230,9·
 232,4· 236,6· 240,22· 242,2·
 248,1· 250,3· 252,15· 254,8·
 256,19· 268,4· 262,13· 278,1·
 280,21· 282,5· 288,15· 290,4·
 292,14· 294,5· 296,1· 298,1·
 300,3· 302,13· 304,3· 310,3·
 Κύριος τῶν δυνάμεων 36,20

Λ

λατρεία 164,27· 174,21· 182,25·
 200,9· 230,21· 258,29· 274,20·

292,3· 304,6· λατρεία εὐαγγελική
 292,6· λατρεία νομική 164,27·
 292,6
 Λευί 176,21
 Λίβανος 216,17
 Λόγος 10,27· 58,8· 106,19· 162,
 25 Λόγος Θεοῦ 10,27
 λύπη 12,8
 λύτρωσις 50,21· 56,3
 Λώτ (286)· 284,23

M

Μαδιάμ 286,5
 (Μαδιανίτης, - αι 287)
 Μαελέθ 88,16· 306,5
 Μακκαβαῖος, - οι (271· 272)· 272,5
 Μαλαχίας (προφήτης) 156,20· 230,25
 Μανασσῆς 124,22· 274,7
 μάνα(τὸ) 164,20
 (Μαρία (μήτηρ Χριστοῦ) 214)
 (Μαρκιωνῖται 176)
 Ματθαῖος 176,21
 μεγαλοπρέπεια 26,26· 202,30· 204,1
 μεγαλοσύνη 208,21
 Μεσοποταμία 120,21
 μετάγνωσις 10,21
 μετάνοια 70,24· 134,26
 Μονογενής 24,2· 26,4· 108,14· 138,
 12· 140,11· 194,19· 206,7· 212,9·
 278,3· 296,17· 298,13· 302,29·
 304,10
 μυστήριον, - α 84,5· 132,9· 144,15·
 150,10· 264,17· 306,15
 Μωάβ 126,5
 Μωαβίτης, - αι (125· 285)· 126,6·
 284,5· 286,18
 Μωσῆς 22,20· 66,8· 78,5· 164,15·
 280,20
 Μωουσῆς 254,22· 256,4· 306,17

N

Νάθαν 70,19· 72,16
 (Νεκρά θάλασσα 125· 287)
 Νεομηνία 278,25· 280,3
 Νεφθαλεὶμ 176,20
 Νόμος 274,20
 (Νουμιδός, - οι 235)

O

οἰκείωσις 228,6
 οἰκονομία 184,25· 202,33· 206,10·
 216,27· 218,19· 296,17· 302,30
 ὀλοκαύτωμα 66,13· 82,8· 156,16·
 166,2
 ὁμοίωσις 110,26
 ὄργη 136,16· 264,16· 312,9
 ὀρυγομήτρα 262,23
 Οἰρίας (267)· 70,23· 74,18· 80,
 19· 218,4
 (Ὅφνι 269)

Π

Παλαιστίνη (266)· 128,25· 178,16
 παράδεισος 110,21
 Παρθένος 174,6
 παρουσία 282,23· 292,5· 298,12
 Πάσχα (229)· 228,23
 Πατήρ 12,1· 14,8· 22,7· 38,12·
 48,10· 66,1· 80,32· 106,15· 124,
 12· 130,18· 140,10· 166,17· 170,
 15· 176,23· 178,1· 184,25· 190,
 1· 194,11· 198,27· 200,13· 200,7·
 212,9· 216,13· 250,31· 252,9·
 260,16· 264,25· 276,24· 294,6·
 296,19· 306,22· 310,13· 312,14
 Παῦλος 42,1· 62,25· 130,5· 176,11·

180,30· 188,20· 190,3· 196,19·
 πειρασμός 134,14· 156,14
 περιτομή 240,20
 Πέρσης, - αι 296,1
 Πέτρος 176,20· 236,26
 Πιλάτος 106,30· 260,21
 πίστις 12,9· 20,22· 28,17· 40,2·
 52,21· 60,14· 114,24· 126,10·
 146,9· 162,10· 168,4· 178,10·
 214,14· 258,13· 294,21· 304,1·
 πίστις ἀληθινή 20,22
 πιστός 132,7
 Πνεῦμα 22,19· 44,27· 60,18· 62,2·
 76,22· 80,4· 86,22· 92,13· 108,
 13· 126,12· 146,19· 156,13· 160,
 5· 162,3· 166,17· 168,11· 174,22·
 244,8· 252,23· 292,11· 298,12·
 310,24
 πνεῦμα ἀγαθόν 22,19· πνεῦμα ἄ-
 γιον 44,20· 60,18· 62,2· 76,24·
 80,4· 108,13· 168,11· 174,22·
 244,12· 252,23· 310,24· πνεῦ-
 μα Κυρίου 294,10· πνεῦμα πανά-
 γιον 292,19· πνεῦμα προφητι-
 κόν 156,13· 160,5
 ποίημα 46,22
 πόκος 164,26· 214,21
 πολιτεία εὐαγγελική 304,7
 πράτης 24,18
 πρόνοια 226,5· 276,10
 προσευχή 14,21· 92,20· 94,30· 138,
 5· 146,17· 158,3· 182,20· 188,
 6· 190,6· 216,12· 250,8· 298,
 15· 300,5· 302,6
 πρόσωπον 10,20· 12,1· 18,27· 20,1·
 22,4· 30,5· 40,15· 46,23· 56,23·
 68,22· 78,24· 82,25· 94,5· 98,1·
 100,1· 104,20· 114,11· 122,1·
 126,16· 130,9· 136,23· 142,8·
 146,5· 152,21· 154,12· 156,13·
 158,12· 162,22· 164,21· 182,20·

190,19· 194,11· 232,15· 238,8·
 240,1· 266,1· 288,3· 290,29·
 294,26· 310,26· πρόσωπον Θε-
 οῦ 164,21
 προφήτης, - αι 14,2· 18,27· 274,
 26· 296,7· 300,11· 304,2
 πρωτότοκος 264,15
 (πτῶσις 26)

P

Ραὰβ 304,12
 Ραψάκης 14,15
 Ρωμαῖος, - οι 98,18· 200,2

Σ

Σολομών 212,5
 (Σαμάρεια 124)
 (Σαμαρείτης, - αι 124)
 Σαμουήλ 12,24· 266,19
 Σαούλ (83)· 82,16· 90,8· 98,24·
 100,9· 104,12· 114,6· 136,24
 σάρξ 60,3· 100,4· 104,18· 122,7·
 138,3· 146,17· 154,13· 162,20·
 188,24· 260,28· 264,2· 272,3·
 288,27· 302,30
 Σατανᾶς 30,1· 62,18· 100,12· 106,
 2· 168,4· 190,7· 210,19· 212,15·
 216,2· 218,2· 260,9· 272,27
 (Σελεύκεια 53)
 Σελμών 168,17
 (Σεναχηρίμ 15)
 Σηλώμ (267)· 266,18· 268,15· 274,
 21
 Σικελία 98,26
 Σίκημα 124,15
 Σινά 164,21· 170,9· 174,14
 Σισάρα 286,5

Σιών 40,27· 42,3· 44,13· 58,18·
80,30· 82,6· 146,10· 196,7· 228,
17· 244,2· 268,19·

Σοβάλ, 120,22

Σολομών 218,4· 292,4

σοφία 48,6· 56,5· 274,21· 304,3·
σταυρός 188,9· 228,27· 284,5· 312,5

Συμεών 80,10

Σύμμαχος (245)· 80,23· 128,1·
154,19· 244,23

συντέλεια 10,21

Συρία 120,21

Σωτήρ 48,13· 60,16· 62,10· 92,28·
94,5· 106,29· 110,6· 114,12·
132,16· 136,9· 148,5· 176,3·
182,20· 228,27· 238,14· 250,30·
254,4· 258,3· 274,1· 292,1· 294,9

σωτηρία 12,5· 16,5· 42,26· 46,26·
64,1· 70,16· 80,18· 92,1· 106,11·
108,5· 110,17· 126,24· 128,3·
130,3· 132,25· 134,17· 154,21·
160,6· 192,20· 194,6· 196,1·
206,10· 228,7· 232,11· 236,25·
256,2· 272,12· 274,15· 276,15·
294,17· 296,5· 300,1· 308,20

T

ταπεινοφροσύνη 240,18· 298,18

(Τίτος (αυτοκράτωρ) 200· 229)

Τριάς άγια 204,10

Τύρος (30· 31)· 30,1· 304,16

Υ

Υἱός 12,2· 14,9· 22,7· 66,1· 80,32·
92,2· 106,15· 124,11· 140,11·
176,24· 188,11· 190,12· 200,13·
212,9· 276,23· Υἱός Θεοῦ 190,12·

Υἱός τοῦ ἀνθρώπου 276,23

ὕμνος ἐπινίκιος 278,13

ὕπακοή 190,3

ὕπερηφανία 220,24· 228,20

ὕπνοστασις 184,4

ὕσσωπος 76,21· 78,5

Ύψιστος 34,13· 38,3· 106,19· 250,
26

Φ

Φαραώ 14,4· 58,12· 234,11· 280,12

φθορά 108,25· 178,3· 210,18

φιλανθρωπία 120,14· 138,20· 208,
16· 226,8· 264,6· 296,4· 302,2

φιλόανθρωπος 204,17

(Φινεές 269)

(Φοίνικες 30)

φύσις 24,6· 26,11· 74,3· 76,14·

132,28· 182,28· 184,5· 190,21·

218,10· 298,22· φύσις ἀνθρω-

πεία 184,5· φύσις ἀνθρώπου 190,
21

φῶς 16,6· 54,22· 56,16· 60,13·

62,11· 68,19· 108,19· 254,3·

φῶς αἰώνιον 56,19

X

Χαλδαῖοι 198,25

Χαναάν 286,10

χαρά 86,23

χάρις 22,20· 40,24· 44,11· 56,12·

60,21· 62,3· 80,26· 122,9· 124,
24· 126,1· 136,27· 142,3· 226,
8· 238,24· 282,11· 294,27· 298,
16· 306,28· χάρις θεία 292,18

χάρισμα 72,3· 146,30· 148,2· 150,
3· χάρισμα πνευματικόν 150,27

χερουβίμ 274,6
 Χετταίος, -οι (266· 267)· 266,2
 χρηστότης 150,20· 166,8· 296,31·
 298,1
 χριστιανός, -οί 130,21· 276,28
 Χριστός 10,20· 12,5· 16,5· 18,8·
 20,15· 22,1· 24,27· 26,8· 28,18·
 32,8· 34,25· 36,21· 42,3· 44,11·
 46,10· 48,9· 60,2· 66,2· 74,7·
 78,11· 86,22· 88,15· 92,13· 96,
 25· 98,5· 104,17· 106,30· 114,
 24· 122,8· 126,17· 130,4· 136,
 27· 138,14· 140,16· 142,13· 146,
 6· 148,15· 150,10· 152,28· 160,4·
 168,1· 176,24· 178,8· 180,19·
 188,22· 190,4· 194,17· 196,19·
 202,9· 206,2· 206,17· 212,4·
 218,8· 250,30· 252,10· 254,11·
 258,12· 260,25· 264,25· 294,3·
 302,3· 306,8

Ψ

Ψαλτήριον 278,20

ψυχή 10,23· 12,7· 16,11· 28,9· 30,
 17· 36,1· 38,17· 48,22· 50,21·
 52,15· 54,28· 70,7· 78,22· 82,
 23· 96,15· 102,29· 104,22· 110,
 21· 116,3· 132,21· 134,12· 136,
 25· 138,1· 140,6· 142,17· 150,
 24· 152,11· 156,6· 162,25· 168,
 23· 170,12· 174,23· 184,3· 188,
 1· 190,23· 192,1· 196,10· 200,
 7· 204,25· 210,11· 216,3· 220,10·
 244,2· 250,6· 262,17· 264,4·
 276,7· 278,22· 286,2· 288,26·
 290,5· 298,27· 302,1· 306,25·
 308,25· 310,6· ψυχή θεοφιλῆς
 288,26· ψυχή λογική 36,1· 310,23

Ω

(Ὡκεανός Ἰνδικός 43)

(Ὡρήθ 287)

(Ὡριγένης 13· 69· 88· 173· 286)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Κείμενον - Μετάφρασις	10
Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς	10
Εὐρετήρια	315
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	315
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	320
Πίναξ Περιεχομένων	331

Τύποις: Ν. & Κ. Σουρνόπουλος, Τηλ. 535-246, Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άδελφοί Βαρουσιάδη Τηλ. 839.414 Θεσσαλονίκη